DE REIS
van
Joris van
Spilbergen
naar
Ceylon, Atjeh
en Bantam
1601-1604

4520
38

WERKEN UITGEGEVEN DOOR

DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

XXXVIII

De reis van Joris van Spilbergen
naar Ceylon, Atjeh en Bantam
1601—1604

L·V

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN

ART. 2.

De Linschoten-Vereeniging heeft ten doel de uitgave in het oorspronkelijke, van zeldzame of onuitgegeven Nederlandsche zee- en landreizen en landbeschrijvingen.

Werken van anderen aard worden slechts uitgegeven, indien daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

ART. 3.

De Vereeniging bestaat uit eereleden, donateurs en gewone leden.

Over het toetreden der leden beslist het Bestuur.

De gewone leden betalen een jaarlijksche bijdrage van vijftien gulden.

Donateurs zijn zij, die een bijdrage in eens van ten minste *f* 500.— aan de Vereeniging schenken, of jaarlijks een contributie van minstens *f* 40.— betalen.

ART. 4.

Het lidmaatschap loopt van den eersten Januari tot den laatsten December.

De leden, die niet langer als zoodanig wenschen aangemerkt te worden, moeten daarvan aan den Secretaris vóór den eersten December schriftelijk bericht zenden. Bij gebreke daarvan blijven zij aansprakelijk voor de bijdrage van het volgend jaar.

ART. 5.

De leden ontvangen een exemplaar van de werken, die door het Bestuur aangewezen zijn voor het jaar of de jaren, waarvoor zij hunne contributie hebben betaald.

Voor alle nadere inlichtingen wende men zich tot den Secretaris-Penningmeester, Lange Voorhout 9, 's-Gravenhage.

REGELEN VOOR DE UITGAVEN DER LINSCHOTEN-VEREENIGING

1. Zooveel mogelijk zal elke Zee- of Landreis, dan wel Landbeschrijving, *afzonderlijk* worden uitgegeven. Slechts bij al te geringen omvang van een dezer, kan een andere tekst toegevoegd worden aan de uitgave; deze toe te voegen tekst moet evenwel aansluiten in onderwerp, of den hoofdtekst aanvullen. Groote teksten worden in meer dan een deel gesplitst.

2. Voor elke uitgave wordt den bewerker als eisch gesteld: dat zij bevat als Inleiding een korte *Biographie* van den schrijver van 't reisverhaal; een uiteenzetting van de *Aanleiding tot de reis*; en een *Bibliographie* van eventueele vroegere drukken van het reisverhaal; voorts opheldering in den vorm van *Noten* onder den tekst, daar waar de tekst opheldering vereischt, en een *Register* (of *Registers*), benevens een lijst van geraadpleegde werken met plaats en jaar van uitgave aan 't slot.

3. De bewerker heeft vrijheid, in zijne Inleiding het resultaat eener reis ook te beschouwen in zijn verband met later ondernomen reizen naar dezelfde streek of streken.

4. De noten onder den tekst moeten *sober* blijven, en niet vervallen in uitweidingen. Is er echter bepaalde noodzakelijkheid om dieper in te gaan op het een of ander gedeelte van den tekst, dan mag dat geschieden in eene *Bijlage* achteraan. Ook hier echter blijft soberheid plicht.

5. De tekst zelve, moet *met de grootste nauwkeurigheid* herdrukt worden naar de beste oudere uitgave, c. q. nauwkeurig gedrukt naar het handschrift dat voor de uitgave dient. De origineele paginatuur van dien standaarddruk, dan wel van het handschrift, wordt in de uitgaven der Linschoten-Vereeniging tusschen groote haken [ ] doorloopend mede-opgenomen.

6. Als algemeene regel geldt dat de tekst *onverkort* wordt gedrukt. Uitlatingen zijn slechts dan veroorloofd, als het iets geheel onbelangrijks geldt. De bewerker moet dan echter in een noot toch rekenschap geven van wat hij weg liet.

7. Indien er voor de kennis van eene bepaalde Zee- of Landreis, behalve de aan den druk ten grondslag gelegde tekst, in archieven of bibliotheken nog andere bronnen bestaan, moeten deze bij de uitgave gebruikt en (indien noodig) in inleiding, noten of bijlagen verwerkt worden.

8. Het opnemen van kaarten en platen wordt aan den bewerker overgelaten, in overleg met de Commissie van voorbereiding.

Werken der Linschoten-Vereeniging

I. **DE REIS VAN JAN CORNELISZ. MAY** naar de IJszee en de Amerikaansche kust, 1611—1612. Verzameling van bescheiden, uitgegeven door S. MULLER Fz. 1909. Met 2 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

HENRY HUDSON IN HOLLAND. An inquiry into the origin and objects of the voyage which led to the discovery of the Hudson River by HENRY C. MURPHY. Reprinted, with notes, documents and a bibliography, by WOUTER NIJHOFF, Hon. Secretary to the „Linschoten-Vereeniging". 1909. *uitverkocht*

II. **ITINERARIO.** Voyage ofte schipvaert van Jan Huyghen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indiën, 1579—1592. Uitgegeven door H. KERN. 1910. 2 dln. Met portret, 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 25.—**

III. **KORTE HISTORIAEL** ende Journaels Aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldtsronde, als Europa, Africa, Asia ende America gedaen door d. DAVID PIETERSZ. DE VRIES. Uitgegeven door H. T. COLENBRANDER. 1911. Met portret, 2 kaarten en 18 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

IV. **DE REIS VAN MR. JACOB ROGGEVEEN** ter ontdekking van het Zuidland, 1721—1722. Verzameling van stukken, uitgegeven door F. E. Baron MULERT. Met een aanhangsel over de waarnemingen der kompasmiswijzing op Roggeveen's tocht verricht door W. VAN BEMMELEN. 1911. Met 3 kaarten en 2 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

V. **BESCHRIJVINGE** ende historische verhael van het Gout Koninckryck van Gunea anders de Gout-custe de Mina genaemt, liggende in het deel van Afrika, door P. DE MAREES. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1912. Met 1 kaart en 21 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

VI. **TOORTSE DER ZEEVAART** door DIERICK RUITERS, 1623 — SAMUEL BRUN's Schiffarten, 1624. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 1 kaart en 1 plaat. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

VII. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. **Eerste deel.** d'Eerste boeck van Willem Lodewycksz. 1915. Met titelplaat, 2 portretten, 8 kaarten en 47 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 25.—**

VIII. **REIZEN VAN JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN** naar het Noorden, 1594—1595. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 14 platen en 4 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 20.—**

IX. **DIRCK GERRITSZ. POMP,** alias Dirck Gerritsz. China. De eerste Nederlander die China en Japan bezocht, 1544—1604. Zijn reis naar en verblijf in Zuid-Amerika. Grootendeels naar Spaansche bescheiden bewerkt door J. W. IJZERMAN. 1915. Met 2 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

X. **DE OPEN DEURE** tot het verborgen heydendom, door ABRAHAM ROGERIUS. Uitgegeven door W. CALAND. 1915. Met titelplaat. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

XI. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Eerste deel.** Tochten naar het Noorden, 1652—1686. 1916. . . . . *uitverkocht*

XII. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Tweede deel.** Tochten naar het Noorden, 1686—1806. 1916 . . . . . . *uitverkocht*

XIII. **DE OOST-INDISCHE COMPAGNIE** in Cambodja en Laos. Verzameling van bescheiden van 1636—1670. Uitgegeven en toegelicht door HENDRIK P. N. MULLER. 1917. *uitverkocht*

XIV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594—1597. Verhaald door GERRIT DE VEER. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. **Eerste deel.** 1917 . . . . *uitverkocht*

XV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594—1597. Verhaald door GERRIT DE VEER. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. **Tweede deel** (Inleiding en Bijlagen). 1917. . . . . *uitverkocht*

XVI. **JOURNAEL VAN DE REIS NAAR ZUID-AMERIKA** door HENDRIK OTTSEN, (1598—1601). Met inleiding en bijlagen, uitgegeven door J. W. IJZERMAN. 1918. Met 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 20.—**

XVII. **DE REIZEN VAN ABEL JANSZOON TASMAN** en **FRANCHOYS JACOBSZOON VISSCHER,** ter nadere ontdekking van het Zuidland (Australië) in 1642—1644. Met inleiding en aanteekeningen uitgegeven door R. POSTHUMUS MEYJES. 1919. . . . . *uitverkocht*

XVIII. **VERHAAL** van het vergaan van het jacht „de Sperwer" en van het wedervaren der schipbreukelingen op het eiland Quelpaert en het vasteland van Korea (1653—1666). Met eene beschrijving van dat rijk, door HENDRIK HAMEL. Uitgegeven door B. HOETINK. 1920. Met 1 kaart en 11 afbeeldingen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 15.—**

XIX. **HENRY HUDSON'S REIZE** onder Nederlandsche vlag van Amsterdam naar Nova Zembla, Amerika en terug naar Dartmouth in Engeland, 1609. Volgens het journaal van ROBERT JUET, uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1921. Met 4 kaarten en 3 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 15.—**

XX. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. Godée Molsbergen. **Derde deel.** Tochten langs de Z.O. Kust en naar het Oosten, 1670—1752. Met inleiding van R. Posthumus Meyjes. 1922. Met 6 kaarten en 8 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 15.—**

XXI. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. Wieder. **Eerste deel.** De uitreeding en de scheepstocht. 1923. Met 22 platen en 3 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 15.—**

XXII. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. Wieder. **Tweede deel.** De Straat van Magalhães. 1924. Met 8 kaarten, 48 afbeeldingen en facsimile's en 11 uitslaande tabellen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 15.—**

XXIII. **HESSEL GERRITSZ.**, Beschryvinghe van der Samoyeden Landt en Histoire du pays nommé Spitsberghe. Uitgegeven door S. P. L'Honoré Naber. 1924. Met 5 kaarten, 1 plaat en 1 afb. in den tekst. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 10.—**

XXIV. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. Wieder. **Derde deel.** Het eerste Hollandsche schip in Japan. 1925. Met 2 kaarten en register op de 3 deelen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

XXV. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. Rouffaer en J. W. IJzerman. **Tweede deel.** De oudste journalen der reis: Verhael (1597), Journael (1598), Van der Does (HS.). 1926. Met 15 kaarten, 18 platen en 6 facsimile's gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 35.—**

XXVI. **DE STICHTING VAN NEW-YORK** in Juli 1625. Reconstructies en nieuwe gegevens ontleend aan de van Rappard Documenten, door F. C. Wieder. 1925. Met 28 kaarten en platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 15.—**

XXVII. **DE REIS OM DE WERELD** door Olivier van Noort, 1598—1601. Met inleiding en aanteekeningen, uitgegeven door J. W. IJzerman. **Eerste deel.** 1926. Met portret, 2 kaarten, 35 platen en 2 facsimile's. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 15.—**

XXVIII. **DE REIS OM DE WERELD** door Olivier van Noort, 1598—1601. Met inleiding en aanteekeningen, uitgegeven door J. W. IJzerman. **Tweede deel.** 1926. Met 11 kaarten en platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 15.—**

XXIX. **DE EERSTE NEDERLANDSCHE TRANSATLANTISCHE STOOMVAART** in 1827 van Zr. Ms. Stoompakket Curaçao, door J. W. VAN NOUHUYS. **Eerste deel.** Het Journaal 1927. Met 7 platen en 2 kaarten. gr. 8vo.
In linnen band, kop verguld **/ 10.—**

XXX. **DE ZEEUWSCHE EXPEDITIE NAAR DE WEST** onder Cornelis Evertsen den Jonge, 1672—1674. Nieuw Nederland een jaar onder Nederlandsch Bestuur. Uitgegeven door C. DE WAARD. 1928. Met 7 platen en kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.—**

XXXI. **DE REMONSTRANTIE** van W. Geleynssen de Jongh, uitgegeven door W. CALAND. 1929. Met 1 kaart en 1 portret. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 6.—**

XXXII. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. **Derde deel.** Verdere bescheiden betreffende de reis. 1929. Met 1 kaart, 3 platen en 10 facsimile's. gr. 8vo.
In linnen band, kop verguld **/ 25.—**

XXXIII. **REIZEN VAN NICOLAUS DE GRAAFF.** Gedaan naar alle gewesten des Werelds. Beginnende 1639 tot 1687 incluis. — Oost-Indise Spiegel. Uitgegeven en toegelicht door J. C. M. WARNSINCK. 1930. XLVIII, 230, VIII en 133 blz. Met 2 kaarten en 7 platen. In linnen band, kop verguld **/ 20.—**

XXXIV. **JOANNES DE LAET.** Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. **Eerste deel.** boek I—III (1624—1626), uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1931. XXIX, 38 en 186 blz. Met portret, 4 kaarten en platen en een overzichtskaart der Antillen. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

XXXV. **JOANNES DE LAET,** Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. **Tweede deel,** boek IV—VII (1627—1630), uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1932. XX en 215 blz. Met 2 overzichtskaarten, 2 portretten en 2 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **/ 12.50**

XXXVI. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd, uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Vierde deel.** Tochten in het Kafferland, 1776—1805. 1932. XXXII en 366 blz. Met 1 kaart en 13 platen. gr. 8vo.
In linnen band, kop verguld **/ 15.—**

Zij, die als lid toetreden tot de Linschoten-Vereeniging (jaarlijksche contributie ƒ 15.—) kunnen één exemplaar van de hierna genoemde werken ontvangen als volgt:

1909. I. De Reis van Jan Cornelisz. May, 1611-1612 . . . . . voor ƒ 10.—
Henry Hudson in Holland . . . . . *uitverkocht*

1910. II. Itinerario van J. H. van Linschoten, 1579-1592. 2 dln. . . . . . voor ƒ 20.—

1911. III. Korte Historiael ende journaels aenteijckeninge van verscheyden voyagiens, door D. David Pietersz. de Vries, 1618-1644 . . . . . voor - 10.—
IV. De Reis van Mr. Jacob Roggeveen, 1721-1722 . . . . . voor - 10.—

1912. V. Beschrijvinghe van het Gout Koninckryk van Gunea, door P. de Marees . . . voor - 10.—
VI. Toortse der Zeevaart, 1623, door Dierick Ruiters—Samuel Brun's Schiffarten, 1624 . . . . . voor - 10.—

1913. VII. De Eerste Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595-1597. Deel I. d'Eerste boeck van willem Lodewycksz. . . voor - 20.—

1914. VIII. Reizen van Jan Huyghen van Linschoten naar het Noorden, 1594-1597 . . . voor - 16.—
IX. Dirck Gerritsz. Pomp, alias Dirck Gerritsz. China, 1544-1604. Zijn reis naar en verblijf in Zuid-Amerika . . . . . voor - 10.—

1915. X. De Open Deure tot het verborghen heydendom, door Abraham Rogerius . voor - 10.—
XI. Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Deel I. Tochten naar het Noorden, 1652-1686 . . . . . *uitverkocht*

1916. XII. Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Deel II. Tochten naar het Noorden, 1686-1806 . . . . . *uitverkocht*
XIII. De Oost-indische Compagnie in Cambodja en Laos, 1636—1670 . . . . . *uitverkocht*

1917. XIV. Reizen van Willem Barents, e. a. naar het Noorden, 1594-1597. Deel I. . . . . *uitverkocht*
XV. Reizen van Willem Barents, e. a. naar het Noorden, 1594-1597. Deel II . . . . *uitverkocht*

1918. XVI. Journael van de reis naar Zuid-Amerika, door Hendrik Ottsen, 1598—1601 . voor ƒ 16.—

1919. XVII. De Reizen van Abel Janszoon Tasman en Franchoys Jacobszoon Visscher, 1642-1644 . . . . . *uitverkocht*

1920.	XVIII.	Verhaal van het vergaan van het jacht de „Sperwer", 1653-1666	voor ƒ 12.—
1921. 1922.	XIX.	Henry Hudson's Reize onder Nederlandsche vlag, 1609	voor - 12.—
	XX.	Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Deel III. Tochten langs de Z.O. Kust en naar het Oosten, 1670-1752	voor - 12.—
	XXI.	De Reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598-1600. Deel I	voor - 12.—
1923. 1924.	XXII.	De reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598-1600. Deel II	voor - 12.—
	XXIII.	Hessel Gerritsz., Beschryvinghe van der Samoyeden Landt en Histoire du Pays nommé Spitsberghe	voor - 8.—
	XXIV.	De reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magahães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598-1600. Deel III	voor - 10.—
1925.	XXV.	De eerste schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595-1597. Deel II. De oudste journalen der reis	voor - 28.—
1926. 1927.	XXVI.	De Stichting van New-York in Juli 1625	voor - 12.—
	XXVII.	De reis om de wereld door Olivier van Noort, 1595-1601. Deel I	voor - 12.—
	XXVIII.	De reis om de wereld door Olivier van Noort, 1598-1601. Deel II	voor - 12.—
	XXIX.	De eerste Nederlandsche Transatlantische Stoomvaart in 1827 van Zr. Ms. Stoompakket Curaçao. Deel I	voor - 8.—
1928. 1929.	XXX.	De Zeeuwsche expeditie naar de West	voor - 10.—
	XXXI.	De remonstrantie van W. Geleynssen de Jongh	voor - 5.—
	XXXII.	De eerste schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595-1597. Deel III. Verdere bescheiden betreffende de reis	voor - 20.—
1930. 1931.	XXXIII.	Reisen van Nicolaus de Graaff gedaan naar alle gewesten des Werelds, 1639-1687. Oost-Indise Spiegel	voor - 16.—
	XXXIV.	Joannes de Laet. Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. Deel I.	voor - 10.—
	XXXV.	Joannes de Laet. Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West Indische Compagnie in derthien boecken Deel II	voor - 10.—

1932. XXXVI. REIZEN IN ZUID-AFRIKA IN DE HOLLANDSE TIJD. Deel IV. TOCHTEN IN HET KAFFERLAND, 1776-1805. . . . . voor ƒ 12.—

Wat inhoud en uiterlijk betreft sluiten zich de onderstaande werken aan de uitgaven der L.-V. aan. Zij worden voor de leden der L.-V. tegen verminderden prijs verkrijgbaar gesteld.

BALDAEUS, AFGODERYE DER OOST-INDISCHE HEYDENEN . . . . voor ƒ 9.—

BURGER, DE DEURVAERT BIJ NOORDEN OM NAAR CATHAY ENDE CHINA . . . . voor - 5.—

DE VILLIERS, STORM VAN 'S-GRAVESANDE . . . . . . voor - 9.50

WARNSINCK, DE RETOURVLOOT VAN PIETER DE BITTER . . . . voor - 6.—

WESSELS, EARLY JESUIT TRAVELLERS IN CENTRAL ASIA, 1603-1721 . . . . voor - 9.—

IJZERMAN, CORNELIS BUYSERO TE BANTAM, 1616-18 voor - 7.50

PL. I

PL. 1

840,571

De reis

VAN

JORIS VAN SPILBERGEN

NAAR

Ceylon, Atjeh en Bantam

1601—1604

MET 19 KAARTEN EN AFBEELDINGEN

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1933

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

INHOUD

Een woord vooraf XVII
Inleiding XIX
Opdracht aan de Staten-Generaal . . . . (I)
Ordre van de platen en de memorabelste dinghen . . . . (III)
Journaal 1
Beschrijvinghe van het Eylandt, ghenaemt Lisla d'Elizabeth 14
Beschrijvinghe van I'sla de Cornelia 16
Beschrijvinghe van de Tafel Bay, ende tlandt vande Capo de Buona Esperance met het volck ende ghedierten van dien 18
Cort verhael ofte Historie, wat int coninckrijck Celon gheschiet is sints de doodt des conincks Ragu, ende hoe het Coninckrijck Candy gheleghen int Eylandt Celon, hem vry ghemaect heeft vande Portugische regeeringhe . . . 54
Tafel int corte van de gheheele Reyse (-31 Mei 1602) . . . 90
Liedekens 92
Bibliographie 95
Lijst van aangehaalde werken 115
Registers 117

KAARTEN EN PLATEN

1. Portret, gravure (door Jacob van Gheyn?).[1] . frontispice
2. Titelblad van den tweeden druk XVII
3. Portret van den Koning van Candy en Joris Spilbergen LIV
4. Afbeeldingen van den Karbonkel (zooals in de uitgave *a.*) . . . . (I)
5. Idem een gedeelte daarvan zooals in de uitgave *b.* en *c.* (II)
6. Gezicht op Vere 1

[1]) Reproductie naar de gravure welke zich bevindt in het Rijksarchief in het exemplaar van Begin en Voortgangh.

7. Puorto Dale en Refrisco 4
8. De Tafel-Bay 14
9. Anabon 20
10. Kaart van Ceilon 38
11. Intocht van Spilbergen in Maticalo. 40
12. De stad Vintana. 44
13. De stad Kandi op Ceilon 46
14. De plaey voor Maertecalo. 50
15. De God van den Koning van Maticalo 64
16. De kraek van St. Thomée. 68
17. Wapen en cachet van den Koning van Ceilon 88
18. Plan van Middelburg [1]) 94

Kaart.

Overzichtskaart van de reis . . . . achterin

---

[1]) In de bibliographie is verzuimd te vermelden dat dit zelfde plan in de uitgaven van de 17e eeuw van Guicciardini's Beschrijving der Nederlanden voortkomt.

PL. 2

t.Historiael Journael / van tghene ghepasseert is

van weghen drie schepen / ghenaemt den Ram, Schaep ende t'Lam, ghevaren wt Zeelant vander stadt Camp-Vere/naer d'Oost-Indien/onder thelept van Ioris van Speilberghen Generael/Anno 1601. den 5. Mey/tot int' Eylant Celon, vervatende veel schoone geschiedenissen/die by haer op dese reyse gheschiedt zijn / inden tydt van twee Jaer elff maenden/neghenthien daghen.

Dese Historie is verciert met seventhien vvelghesneden platen van root coper, daer in ghefigureert zijn Eylanden, Steden, Kusten, Havens, ghevechten op verscheyden plaetsen, met meer ander afbeeldinghen, als mede een heerlijcke beschrijvinghe van ander landen, seer profijtelijck voor de Zeevarende man.

Dese Journalen met alle de platen herst doen snijden ende drucken tsijnen kosten Floris Balthasars Plaet-snijder/ woonende inde Choor-straet tot Delff/ Anno 1605.

Pl. 2

t.Hiſtoriael Journael / van tghene ghepaſſeert is van weghen drie ſchepen / ghenaemt den Ram, Schaep ende t'Lam, ghevaren wt Zeelant vander ſtadt Camp-Vere/naer d'Ooſt-Indien/ onder tbeleyt van Ioris van Speilberghen Generael/Anno 1601. den 5. Mey/tot in t'Eylant Celon, vervatende veel ſchoone geſchiedeniſſen/die by haer op deſe reyſe gheſchiedt zijn / inden tijdt van twee Jaer elff maenden/neghenthien daghen.

Deſe Hiſtorie is verciert met ſeventhien vvelghesneden platen van root coper, daer in ghefigureert zijn Eylanden, Steden, Kuſten, Havens, ghevechten op verſcheyden plaetſen, met meer ander afbeeldinghen, als mede een heerlijcke beſchrijvinghe van ander landen, ſeer profijtelijck voor de Zeevarende man.

Deſe Journalen met alle de platen heeft doen ſnijden ende drucken tzijnen koſten Floris Balthaſars Plaet-ſnijder/ woonende inde Choor-ſtraet tot Delff / Anno 1605.

EEN WOORD VOORAF

Verschil van standpunt, ingenomen zoo door den bewerker die deze uitgave zou hebben bezorgd als door de Commissie van Voorbereiding, heeft die Commissie, nà dat de tekst geheel en de noten gedeeltelijk waren gezet, genoopt het werk ter voltooiïng zelf in handen te nemen. De Commissie bestond uit de HH. Dr. F. C. Wieder, Dr. F. W. Stapel, S. P. L'Honoré Naber en Wouter Nijhoff.

Eigenlijk komt deze uitgave een weinig te vroeg: de bewerking van den eersten uit Zeeland naar Oost-Indië ondernomen reistocht (1598) had vooraf behooren te gaan.

Het was namelijk de wensch van wijlen Dr. J. W. IJzerman, die had gehoopt weldra zijne bewerking van de „Eerste Schipvaert" af te sluiten, dat thans in studie zou worden genomen niet de algemeen bekende „Tweede Schipvaart" onder Jacob van Neck, maar wèl de eerste onderneming die nà De Houtmans terugkeer in patria (14 Aug. 1597) de Nederlandsche zeegaten verliet: de reis dus die, weder onder leiding van de gebroeders De Houtman, maar thans uit Zeeland (den 25sten [1]) Maart 1598), werd aanvaard voor rekening van het Zeeuwsche handelshuis De Moucheron. Die uitgave zou dan in hoofdzaak hebben bevat: 1° het „Cort verhael vant' gene wedervaren is Frederik de Houtman enz.... in den tydt van ses ende twintich maenden, die hij aldaer [d.i. te Atjeh] gevangen is geweest", welk verhaal eerst in 1880 werd uitgegeven; 2° het reisjournaal door John Davis ingeleverd bij Robert Earl of Essex, dat lang bekend is uit Purchas „His Pilgrimes". IJzerman zelf had reeds allerlei verzameld waarvan in die uitgave gebruik had kunnen worden gemaakt. Wij stellen ons voor, dat hij, behalve mooie personalia betreffende de gebroeders De Houtman, er ook wel Frederik's „Spraeck en Woordboeck" met den catalogus der zuidelijke sterren bij had willen opnemen. Zoo zou een belangrijk werk tot stand zijn gekomen, waarin de

[1]) Het Engelsche journaal van Davis heeft 15 Maart, maar is naar den ouden stijl ingeschreven.

oudste Nederlandsche betrekkingen met Atjeh zouden zijn voorgedragen, waarin ook met de beide broeders zou zijn afgerekend geworden, voor zoover hunne personalia aangaat.

Dat heeft zoo niet mogen zijn. IJzerman gaf eenig voorwerk uit handen aan een adspirant-medewerker onzer Vereeniging, die, na wat meest voor de hand lag te hebben bewerkt en ingeleverd, te kennen gaf, dat zijne ambtsbezigheden hem op den duur den benoodigden tijd niet vermochten te laten. Van de bewuste uitgave moest toen tijdelijk worden afgezien maar middelerwijl was Van Spilbergens reize, eveneens voor De Moucheron, met de Schepen „De Ram", „Het Schaap" en „Het Lam" (1601, '04) in studie genomen en wat den tekst betreft geheel, wat de noten aangaat gedeeltelijk gezet. Dit journaal brengt de eerste Nederlandsche betrekkingen met Ceylon mitsgaders nieuwe met Atjeh en is tevens als voorlooper te beschouwen van de beschrijving eener wereldreis, ondernomen door Van Spilbergen zelf in de jaren 1614/1617.

Wat Atjeh betreft, komt dus deze uitgave te vroeg, in zooverre onze betrekkingen met dat eertijds zoo machtige rijk reeds eene voorgeschiedenis hadden toen Van Spilbergen er zijne vlaggen vertoonde. Die voorgeschiedenis behoort in eene aan de De Houtmans gewijde uitgave in den breede te worden voorgedragen; thans moeten wij ons, wat hunne *verrichtingen betreft, enge beperking opleggen en deze slechts behandelen als behoorende tot de voorgeschiedenis van Van Spilbergens reistocht.*

DE COMMISSIE.

INLEIDING

Het „Historiael Journael" van de schepen de Ram, het Schaap en het Lam, uit Veere gezeild naar Oost-Indië den 5den Mei 1601 onder het beleid van Joris van Spilbergen [1], is tot den 27sten Mei 1603 (aankomst via Ceylon en Atjeh te Bantam) bijgehouden door een der stuurlieden van de vloot, genaamd Cornelis Jansz Vennip burger van Enkhuizen [2], die den 15den Juni daaraanvolgenden kwam te overlijden [3]. Omtrent dezen auteur valt niets mede te deelen, zoomin als aangaande den onbekende die de aanteekeningen heeft voortgezet tot den terugkeer te Vlissingen, den 24sten Maart 1604.

De eerste druk van dit journaal verscheen te Delft bij Floris Balthasar, die zelf de mooie, artistiek gevoelde platen in koper sneed en zijn opdracht aan de Staten Generaal (bij de tweede uitgave van dien druk) den 3den Maart 1605 onderteekende. De oorspronkelijke teekeningen kunnen wel van Cornelis Jansz Vennip zijn geweest, die althans in persoon mede was opgegaan naar het hof van Kandy. Van dezen eersten *druk*, welks eerste *uitgave* zeer wel van 1604 kan zijn, verschenen nog in 1605 twee afwijkende uitgaven, welke, wat tekst en platen betreft, geheel van hetzelfde zetsel en druk waren, doch, hetzij vóór hetzij achter den tekst, telkens iets nieuws gaven. Nog immer in 1605 lanceerde Floris Balthasar een tweeden druk, die zich niet bijzonderlijk van den eersten onderscheidt, maar aan den kopregel (Speilberghe voor Spilberghen) gemakkelijk is te onderkennen. De Secretaris onzer Vereeniging, de Heer Wouter Nijhoff, die welwillend de samenstelling der bibliografie op zich had genomen, merkte terstond op (wat aan Tiele was ontgaan), dat de eerste drie „drukken" slechts verschillende uitgaven van éénzelfden druk zijn, zoodat de vraag welke harer „de beste" is, ofschoon door Tiele anders be-

[1] Soms wordt hij Admiraal, dikwijls Generaal genoemd.

[2] Hierna p. 82.

[3] Hierna p. 82.

antwoord, onvoorwaardelijk en overeenkomstig Art. 5 der Regelen van de Vereeniging, ten gunste van de oudste moest worden beslist. Door deze oudste uitgave van den eersten druk aan onzen herdruk ten grondslag te leggen, werd ook het groote voordeel verkregen, dat deze, in de Bibliografie, als automatisch kon worden aangevuld met hetgeen de beide latere uitgaven van 1605, zoo goed als de tweede *druk* van dat jaar meer of anders brachten. De lezer ontvangt nu het boek „volledig", zooals het in zijn verschillende stadia de werkplaats van Floris Balthasar eenmaal verliet.

Grooten dank is de Vereeniging verschuldigd aan den Heer W. A. Engelbrecht, die, als eigenaar van de complete uitgaven van 1605, ons toestond den van elders niet bekenden tekst der oudste uitgave te publiceeren.

Er bestaat nog een tweede gedrukt journaal van Van Spilbergen, maar van een andere zeereis, te weten: de „Oost en West-Indische Spiegel", gevende een overzicht van zijn wereldreis als bevelhebber over eene vloot van zes schepen (1614—1617). Het ware wellicht doenlijk geweest dezen „Spiegel" bij ons „Historisch Journael" te doen aansluiten, maar het Bestuur der Vereeniging achtte dit eenigszins strijdig met Art. 1 harer Regelen en was bovendien van gevoelen, dat beide journalen, in afzonderlijke uitgaven herdrukt, beter tot hun recht zouden komen dan samen in éénen band. Tot het uiteen houden der beide teksten noopten ook de mooie gravures van het Historiael Journaal waarvan het Bestuur niet eene enkele wenschte op te offeren, maar die dan ook, talrijk als zij zijn, dit weinig omvangrijk deel al kostbaar genoeg maken.

Vorengenoemde Oost en West Indische Spiegel werd in 1906, in Engelsche vertaling, door de Hakluyt-Society opnieuw uitgegeven [1]). Dit werk van den Engelschman J. A. J. de Villiers kon geen genade vinden in de oogen van den Duitscher A. Wichmann, die het onder handen nam in eene doorwerkte maar onbeschaafd gestelde kritiek [2]). Ongetwijfeld wordt in die kritiek allerlei recht gezet dat nog eenigszins scheef was blijven staan; belangrijkst waren voorzeker de mede-

[1]) The East and West Indian Mirror &c. and the Australian Navigations of Jacob Le Maire. Hakluyt Soc. 2nd Series, No. xviii, 1906.

[2]) Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Genootschap 2de serie, XXV, 1908, p. 513 vlg.

gedeelde biografische bijzonderheden (aan de Villiers onbekend) welke Wichmann meerendeels ontleende aan een hier te lande uiterst moeilijk te verkrijgen opstel van den Belg Alphonse de Decker [1]), terwijl ook De Stoppelaars werk over Balthasar de Moucheron [2]) en verspreide Nederlandsche gegevens nog wat opleverden. Door Wichmanns toedoen kan men thans Spilbergens particuliere omstandigheden eenigermate overzien.

Joris van Spilbergen stamt uit Antwerpen. Zijn vader, Jacques van Spilbergen, vestigde zich tegen het midden van de 16de eeuw in de parochie der Onze Lieve Vrouwekerk daar ter stede, alwaar zijne echtgenoote, Cornelia genaamd, hem tusschen de jaren 1563 en 1580 elf kinderen schonk. Een zoon, Joris genaamd, ontving den 2den November 1568 in bovengenoemde kerk den doop; den 5den Januari 1573 werd hetzelfde sacrament toegediend aan een jonger kind, Bartholomeus geheeten, welke Bartholomeus in de geschiedenis der Nederlandsche zeereizen enkele malen optreedt. [3])

Eerst den 26sten Maart 1598 verneemt men van Joris iets naders uit een brief van de regeering van Middelburg aan de gedeputeerden ter generaliteit, ten gunste van „Joris van Spilbergh voor eenigen tijd gefailleerd [4])", waarin deze nader wordt aangeduid als oud-adelborst van het garnizoen van fort Zeeburg (be-Oosten Vlissingen). Die aanbeveling kan hem nog juist te stade zijn gekomen, daar hij den 28sten Maart 1598 [5]), in dienst van den te Veere gevestigden koopman Balthasar de Moucheron, in zee stak, met bestemming naar de Kust van Guinee.

Balthasar de Moucheron die, in de jaren 1594 en '95 krachtig had geijverd voor het zoeken van eene route naar Indië welke misschien door de Noordelijke IJszee kon worden gevonden, was vermoedelijk

---

[1]) L'Amiral Georges van Spilbergen et son temps. Revue Générale XLV, 53me année Bruxelles 1887, p. 192 vlg. Evenals Wichmann bedienden wij ons van het ex. uit de bibliotheek te Gent.

[2]) J. H. de Stoppelaar, Balthasar de Moucheron, 's Hage, 1901.

[3]) De Decker, pp. 200, 201.

[4]) De Stoppelaar, Aanteekeningen, p. 64.

[5]) Bij de Stoppelaar p. 412 staat: 25 Maart; IJzerman verbetert dat in zijn Ottsen-uitgave (Dl. XVI der Werken) in 28 Mrt. zie p. 1., noot 4 aldaar.

ontgoocheld geraakt toen ook de tweede derwaarts uitgezonden expeditie onverrichterzake was binnen gevallen (November 1595). Hij deed althans in 1596 niet meer aan het IJszeeonderzoek mede; hij had toen voor de route om de Kaap de Goede Hoop geopteerd, met andere woorden: hij wenschte ook niet zijn eigen concurrent te blijven op een ondersteldе noordelijke route. Op twee manieren kon hij op de oude Kaapsche route zijn eigen belang bevorderen: hij kon schepen naar Indië zenden, hij kon bovendien trachten de route te beheerschen door het bezetten van eenig gunstig voor zijne vloten gelegen steunpunt, liefst een kruispunt van uit- en thuisvarende routen. Hij meende aanvankelijk zulk een steunpunt te kunnen vinden, ergens in de Bocht van Guinee. Zoo schijnt hij te hebben gedacht aan de vermeestering van het Kasteel S. Jorge da Mina, op welke sterkte dan ook in 1596 door zekeren Karel Holscher (vermoedelijk voor De Moucheron) een aanslag werd gewaagd, welke helaas met een débâcle eindigde. Toen sloeg De Moucheron begeerige blikken op het eiland Principe (1598), later op S. Thomé (1599), eindelijk op de eilandjes van Corisco aan den vasten wal tegenover Principe. Wat het uitzenden van schepen betreft: hiermede kon hij bijna onmiddellijk toeslaan. Nauwlijks waren de schepen van de eerste Nederlandsche uitrusting naar Indië binnen gevallen (14 Aug. 1597) of hij toonde zich den man van het oogenblik! Hij wist de voornaamste overhoofden van die Eerste Schipvaert aan zijnen dienst te verbinden: te weten, Cornelis de Houtman en Frederik de Houtman, die den 25sten Maart [1]) 1598 alweer voor hem onder zeil gingen naar Oost-Indië met de schepen Leeuw en Leeuwin [2]); daarenboven verstond hij zich met Willem Lodewijksz die weldra (einde September) voor hem zou vertrekken naar de Bocht van Guinee. Drie dagen nà het uitzeilen van Leeuw en Leeuwin (den 28 Maart [3])) liet De Moucheron eene vloot volgen van vijf schepen, bemand met 200 zeelieden en 150 soldaten onder bevel van zijn neef Cornelis de Moucheron als algemeen Leider en van Julius Cleerhagen als aanvoerder der troepen, met den last het eiland Principe te gaan veroveren. In deze vloot, die het eiland

---

[1]) Het rapport van Davis zegt 15 Mrt, maar dat is oude stijl.

[2]) Ook engageerde De Moucheron den zeevaartkundigen waarnemer Pieter Stockmans en den adelborst Jan van den Aertbrugge.

[3]) Verg. IJzerman-Ottsen, p. L, noot. 4.

den 9den of den 10den Augustus 1598 bezette, voer Joris van Spilbergen mede, vermoedelijk als Commies [1]). Nadat eerst Cleerhagen, daarna diens vervanger Strijbos aan het moordend klimaat waren ten offer gevallen, werd het opperbevel aanvaard door eenen Raad, bestaande uit Cornelis De Moucheron en Spilbergen als diens plaatsvervanger, met nog zekeren Adriaan van Loo en Steven Jansz. Deze Raad deed het eiland ontruimen, vóór dat de Staatsche bezetting niet meer berekend zou blijken om zich de vijanden van 't lijf te houden (einde November 1598). Die ontruiming geschiedde wèl bijtijds, van de 350 man zagen nauwlijks 100 het vaderland terug [2])! Wel had De Moucheron eene ondersteuningsexpeditie onder Willem Lodewijksz naar Principe gezonden (einde Sept. 1598) maar de bewaarde reisinstructie [3]) geeft te denken, dat het aangewezen schip (de Moorinne) wat te lang heeft liggen ruilhandel drijven aan de Grein- en Goudkusten, waardoor de hulp zoowat twee maanden te laat aan haar doel schijnt te zijn gekomen. Men leest althans, dat de schepen Gouden en Zilveren Wereld (onder Laurens Bicker en Cornelis van Heemskerck) den 21sten Februari 1599, nabij Principe een bewapend schip van De Moucheron ontmoetten [4]), hetwelk den wil had naar het eiland en op het vernemen van het aan Bicker c.s. reeds gebleken herstel van het Portugeesch gezag aldaar, den steven wendde naar de Kaap de Lopo Gonçalves. Vermoed mag worden, dat dit het schip was dat gevoerd werd door Willem Lodewijksz zelf [5]).

Hoewel Van Spilbergen nog in Maart 1598 had bekend gestaan als „voor eenigen tijd gefailleerd" schijnt hij er omstreeks dezen tijd weer bovenop te zijn gekomen. Veelzeggend toch is, dat hij kort na zijn terugkeer (den 16den Februari 1600) met zijnen principaal De Mou-

---

[1]) Althans in een leidende positie.

[2]) Maart—April 1599.

[3]) De Jonge, Opkomst, I, p. 235.

[4]) IJzerman-Ottsen, p. 11.

[5]) Op 4 en 5 Dec. 1598 werden de schepen van Mahu en de Cordes bij Kaap Lopo Gonçalves gerejoigneerd door het schip Moriaen en diens jacht, komende van Principe. Daar het reisjournaal niets aanteekent omtrent het verlaten van dat eiland, lijkt waarschijnlijk, dat de Moriaen vandaar was vertrokken vóór dat de expeditie weer was geëmbarkeerd. Verg. Wieder, Reis van Mahu en de Cordes, I, p. 175. Olivier van Noort die van 11 tot 17 Dec. te Principe vertoefde had er alleen débris van de expeditie gevonden.

cheron getuige was bij den doop van een petekind uit diens familie [1]). Dat hij een heerenhuis in de Latijnsche Schoolstraat te Middelburg betrok, staat wel vast [2]); het jaartal van die vestiging is echter onbekend.

Omstreeks Van Spilbergens terugkeer begon De Moucheron een nieuwe uitrusting gereed te maken, over welker opzet en wezen nog immer een sluier hangt. Uit de stukken welke Mr. J. K. J. de Jonge aangaande die expeditie publiceerde [3]), mag men afleiden, dat de Moucheron in Mei [4]) 1600 vier of meer schepen onder bevel van Van Spilbergen en van Lodewijksz als „Generaels" heeft uitgezonden met den last (geheel of gedeeltelijk in samenwerking) handel te drijven in Brazilië, daarnà in Monomotapa (zuidelijk Afrika) en Cambaya [5]), vervolgens Atjeh of Bantam en zoo noodig Balambangan aan te loopen. Wat er van deze ondernemingen moge zijn geworden is niet aan 't licht gekomen; alleen leeren de notulen der Zeeuwsche admiraliteit [6]), dat Van Spilbergen den 1sten Augustus 1600 met een schip genaamd Nuestra Senhora del Rosario in Zeeland is binnen gevallen, hebbende eenige Spaansche gevangenen aanboord, terwijl later bleek, dat Graaf Maurits in deze onderneming was betrokken [7]). Weinig tijds later vielen nog meerdere schepen van De Moucheron binnen, die vermoedelijk alle tot de zelfde uitrusting hebben behoord [8]). Om welke reden dan ook, zoomin Spilbergen als Lodewijksz schijnen toen tot Indië te zijn doorgedrongen; slechts kan men uit het weinige dat is overgeleverd het besluit trekken, dat de reisinstruc-

---

[1]) De Stoppelaar, Aanteekeningen p. 82.

[2]) De Stoppelaar, p. 65.

[3]) De Jonge, Opkomst, I, pp. 115, 230—234.

[4]) De Instructie, zie De Jonge, Opkomst, I, p. 230 aan welker hoofd staat 25 April terwijl zij is afgesloten 3 Mei.

[5]) De auteur Vennip van het Historisch Verhael is op p. 10 misschien in de war met de localiseering van het niet in de kaarten gevonden Isla das Vaccas. Bedoeld kan zijn een eiland van dien naam voor de Bocht van Cambaya, zie Linschoten, Itinerario, Cap. 8 slot en verg. De Jonge, I, p. 115.

[6]) De Jonge, Opkomst, I, p. 115.

[7]) De Jonge, Opkomst, I, p. 116.

[8]) De Jonge, Opkomst, I, p. 115.

tie [1]) machtig preludeerde op de in 1601 door Van Spilbergen ondernomen reis naar Guinee, Sofala, Ceylon, Atjeh en Bantam welker dagboek het onderwerp van deze uitgave vormt.

Wat mogen Ceylon en meer nog Atjeh destijds (1601) aantrekkelijks hebben gehad voor De Moucheron, die er (in 1598 reeds) de beide De Houtmans heen had gezonden? Toen *kon* hij onder den indruk zijn geweest van Linschotens ietwat opgevijzelde beschrijving van Atjehs macht en heerlijkheid (Itinerario, Cap. 19); *kon* hij te groote waarde hebben gehecht aan diens bij herhaling afgelegde verklaring dat *„die van Atcheijn dootvyanden van de Portugeezen zijn"* (Reysgeschrift, Cap. 15 & 16); *kon* hij nog hebben behoord tot dezulken die meenden dat de Portugeezen ons den handel in de Oostersche wateren wel oogluikend zouden willen toestaan [2]), gelijk hij zich ook *kon* indenken dat al deze handel zou kunnen geschieden *„sonder bloet te storten noch sonder eenige overlast aen de inwoonders des lants te doen"* [3]), *kon* hij alle die aanwijzingen en overwegingen als even zoovele gunstige voorteekenen hebben opgevat, maar toen hij (1601) Van Spilbergen uitzond, *wist* hij sedert den 8sten Augustus 1600 [4]), dat Cornelis De Houtman, Thomas Coymans en vele anderen te Atjeh waren vermoord, dat Frederik de Houtman en eenige lotgenooten door den Sultan werden gevangen gehouden, *moet* hij bovendien hebben geweten dat de verstandhouding tusschen Atjehers en Portugeezen sedert 1587 merkbaar was verbeterd. Hij wist nu, in 1601, dat handel drijven met de Atjehers een précaire zaak was geworden, maar.... wilde hij misschien, behalve eigen voordeel najagen, ook het mogelijke doen om Frederik de Houtman en andere achtergehoudenen ter hulpe te komen? Dit komt zeer waarschijnlijk voor.

Wat Ceylon betreft, stonden De Moucheron en Van Spilbergen er ietwat anders voor. Linschoten had dat eiland al even enthousiast beschreven als Atjeh, maar toch ook aangeteekend (Reysgeschrift Cap. 13), dat de Portugeezen eene fortres te Colombo bezaten. Aan

[1]) De Jonge, Opkomst, I, p. 230/234.

[2]) Fruin, Verspr. Geschr. III, pp. 374, 375.

[3]) Instructie van De Moucheron aan Corn. de Houtman bij de Jonge, Opkomst, I, p. 224.

[4]) Datum van thuiskomst der Schepen Leeuw en Leeuwin waarmede de De Houtmans waren uitgezeild.

een tocht naar Ceylon kon dus rechtstreeks gevaar zijn verbonden, maar de Leeuw en de Leeuwin (De Moucherons eigen schepen!) hadden, na het moordtooneel te Atjeh, een slag in de richting van Ceylon afgezeild en al hadden zij het eiland niet bereikt, zij hadden toch inlichtingen verkregen waarvan althans stuurman Davis hoog opgaf. In de oogen van De Moucheron kon dus de handel op Ceylon een object worden waarvoor hij wel wat wilde wagen, vooral omdat eene onderneming derwaarts zoo goed kon samengaan met hulpbetoon aan de te Atjeh achtergeblevenen. Er was misschien nog eene overweging van meer algemeenen aard: de fusie der verschillende compagnieën was nog niet tot stand gekomen; wat wonder dan zoo de Zeeuwen en de Brabanders in Straat Malaka en te Atjeh datgene zochten, wat de Hollanders in Straat Soenda en te Bantam nastreefden? Over en weer begreep men misschien dat men, door aldus te werken, de kansen verminderde van elkaar de markten te bederven.

Wij dienen thans Van Spilbergen een oogenblik los te laten, om na te gaan wat de De Houtmans reeds hadden gepresteerd.

De De Houtmans naar en te Atjeh. (1598 en later).

De ervaringen van de De Houtmans zijn aan De Moucheron en aan Van Spilbergen zoo volledig bekend geweest als de omstandigheden slechts toelieten. Zij belichaamden de voorkennis waarmede laatstgenoemde de reis van 1601 aanvaardde, zij moeten om die reden hier ter plaatse nader worden besproken [1]).

De schepen waarmede de De Houtmans den 25sten Maart 1598 waren uitgezeild heetten de Leeuw en de Leeuwin; volgens het journaal van Davis metende 400 en 250 tonnen, bemand met 123 en 100 koppen. De scheepsoverheden bekleedden volgens Frederik de Houtmans Cort verhael, de navolgende posten:

op de Leeuw: Cornelis de Houtman Generaal, Pieter Stockmans Cappiteyn, Guyon Lefort [2]) Commies, Jacques Boudens Commies; [3])

op de Leeuwin: Frederik de Houtman Cappiteyn, Thomas Coy-

---

[1]) De instructies voor De Houtman, Le Fort en Coymans staan bij De Jonge, Opkomst, I, pp. 222—230. Tiele, Europeërs, VIde gedeelte, 1ste Hoofdstuk citeert nog een notarieel attest dat zich op het Rijks-Archief bevindt.

[2]) Een van De Moucherons vele neven, De Jonge, Opkomst I, p. 111.

[3]) De Houtman, Stockmans en Lefort hadden de eerste Schipvaert meegemaakt.

mans Oppercommies en Tresorier, Jan van den Aertbrugge Commies [1]).

Bovendien voer de Engelschman John Davis, wiens reisverhaal bij Purchas is bewaard, als stuurman op de Leeuw. Dit dagboek ademt een ontevreden, om niet te zeggen afgunstigen geest; gaarne tuigt Davis den Leider der expeditie, den „Baase" (for so a Dutch captaine is called), af. Voor de reis van de Leeuwin bezitten wij daarenboven dat mooie, door Frederik de Houtman aan Prins Maurits opgedragen „Cort Verhael" van de reis en van de gevangenschappen te Atjeh, hetwelk sedert 1879 berust in het Stads Museum te Gouda en in 1880 is gepubliceerd. Eenige stukken, betrekking hebbende op de voorbereiding tot de reis zijn door Mr. De Jonge gepubliceerd in diens Opkomst, I, p. 220 vlg. De omstandigheid dat Davis als stuurman op de Leeuw had mogen monsteren is voor sommige Engelsche auteurs aanleiding geworden om in hem te zien: the first pilot that conducted the Zealanders to the East. Zie: Lancaster ed. Markham, p. 84, noot 3.

Als eene bijzonderheid omtrent de uitrusting dezer schepen wordt vermeld, dat negen „gebulte kaarten" van Adriaan Veen werden mede gegeven [2]). Zelfs zond De Moucheron eenen schilder mede, om de „figuren, situatien ende gelegentheyt van de voors. landen, steden, rivieren ende havenen, die ghy aendoen sult" [3]) af te beelden. Van dien schilder of van zijn oeuvre is niets bekend; toch is de bijzonderheid leerrijk. Want wat De Moucheron in 1598 wist te bedenken voor De Houtman, kan hij in 1601 allicht ten uitvoer hebben gelegd voor Van Spilbergen en dit maakt wel duidelijk, hoe Floris Balthasar, de verluchter van het Historisch Journael, somtijds goede voorbeelden voor zijne gravures blijkt te hebben gehad, vooral voor die zoo geslaagde afbeeldingen van den Keizer van Ceylon en Joris van Spilbergen, die volgens het bijschrift der plaat, zijn *„in Indien ghemaeckt naer 't leven."*

Uitgezeild den 25sten Maart 1598, zag Generael De Houtman zich genoodzaakt den 1sten April in Torbay binnen te loopen en er tot den

---

[1]) Hadden alle drie de Eerste Schipvaert meegemaakt.

[2]) Moes en Burger, Amsterdamsche boekdrukkers en uitgevers in de 16de eeuw, III, p. 202. Ook de Jonge, „Opkomst", I, p. 230.

[3]) De Jonge, Opkomst, I, p. 225.

17den dier maand te blijven liggen. Langs de gebruikelijke route zeilende, passeerde hij vervolgens Porto Santo en de Canarische Eilanden, om den 11den Mei bij het eiland S. Nikolaas der Kaap Verden te ankeren en dààr water te laden. Hij verliet dit eiland den 19den en bereikte na een voorspoedigen oversteek, den 21sten Juni Fernando Noronha. Het verblijf aldaar werd gerekt tot den 5den September, toen de gelegenheid gunstig werd geacht om de reis te vervolgen. De in Sterrekunde bedreven Frederik de Houtman had op dit eiland, tot eene memorie, geconstrueerd en achtergelaten een zonnewijzer [1], waaraan men op tien verschillende manieren den tijd kon aflezen, daerop „schilderende de wapenen, ende devisie van syne Ex^tie *Tandem fit „surculus arbor*, ende den naem Frederick de Houtman, adi 1 September 1598".

Bij het passeeren van de Abrolhos stond de Generaal een op de Portugeesche schepen gebruikelijk feest [2]) toe, hetwelk, gevierd door zonen van het Noorden, ontaardde in een nog ruweren jool, die de ergernis van den fijnbesnaarden Davis gaande maakte: „our Baase „chose a master of Mis-rule by the name of Kesar [3]), who after dinner „could neither salute his Friends, nor understand the Lawes of Rea„son. And those that ought to have beene most respective, were both „lawlesse and witlesse". Zoo was de vroege voorgeschiedenis van onze Neptunusfeesten! Vervolgens stelde de Generaal koers naar Zuid-Afrika. Den 10den November verkende men het land, den 17den ankerde men in de Sint Helena-, den 21sten in de Saldanha-Baai, welke laatste binnenkort door van Spilbergen zou worden herdoopt in Tafelbaai, waarna de oude naam gaandeweg overging op een noordelijker gelegen inham. Na bij een overval van de Hottentotten veertien man te hebben verloren, vertrokken de De Houtmans den

---

[1]) Zie Cort Verhael.

[2]) Zie Linschoten, ed. Kern, I, p. 13, 14.

[3]) Als volgt te vertalen: „een aanjager van den beestenboel, wiens titel was Keizer"; zoo noemde men dergelijke functionarissen in de dietsche taal; zie Linschoten ed. Kern, I, p. 13/14. Verg. W. H. Smyth, The sailor's word-book. An alphabetical digest of nautical terms, London 1867, sub „Master of misrule": An officer of an hour or two, when the hands were piped „to mischief". The lord or abbot of misrule on shore has immemorially been a person selected to superintend the diversions of Christmas. In these larks, however, malicious mischief was unknown.

7den December van de Kaap, om den 17den Januari 1599 Madagaskar aan te loopen en dààr te ankeren in de Mauritius-Baai (te voren genaamd Baai van Sint Augustijn) alwaar, op de reis van 1595, goede verversching was aan boord gebracht maar waar thans zoowat niets meer was te krijgen. Men vertrok vandaar den 24sten Maart, deed Mayotta en Anjouan aan, welk laatstgenoemd eiland men den 8sten Mei weder verliet. Den 4den en 5den Juni bevond men zich tusschen de Malediven (denkelijk in het Cardiwa-Kanaal) en ankerde den 24sten aan de Noordoostzijde van Poeloe Weij (Poeloe Wèh), welke ankerplaats men den 26sten verliet, om te verzeilen naar een andere baai waar zoet water was te vinden.

Aan Poeloe Wèh werd denkelijk naar de gewoonte der tijden, door de opvarenden van de Leeuw een groote sloep (of jacht) ineen gezet uit losse, aanboord medegenomen verbanddeelen, welk vaartuig op den 28sten en volgende data voorkomt onder den naam van de „pinas". De pinas van de Leeuwin, welke men later (aan de Atjeh-rivier) ineen trachtte te zetten is nimmer gereed gekomen.

Den 30sten Juni verzeilden de schepen naar de „bay van Achein" en ankerden daar voor de eerste maal „ontrent een cleyn myl van Atchein by een cleyn eylandt" [1]). De ontvangst den Nederlanderen bereid was aanvankelijk welwillend, ook van de zijde van den regeerenden Sultan Alâ ad-dîn Ri' âjat Sjâh, die van 1589 tot 1604 geregeerd en in 1601 zijnen zoon tot mede-regent genomen heeft. Eén ongunstige factor werd wellicht niet terstond naar de juiste beteekenis geschat: er bevond zich een Portugees te Atjeh, Affonso Vicente, inwoner van Malaka, die persoonlijk met den Sultan van Atjeh bekend was en, zoo men Davis mag gelooven, van Malaka was gekomen om den handel der Nederlanders te dwarsboomen. Vicente bood zijne diensten den Generaal De Houtman aan, verzekerende dat te Atjeh lading genoeg zou zijn te bekomen. In verband bracht daarmede De Houtman, door den Sultan uitgenoodigd, een bezoek ten Hove; hem werd een fraaie kris vereerd en hij ontving verlof tot het drijven van handel, waarna eenige peper werd geleverd en een der kommiezen zich aan land mocht begeven met koopwaren, waarvoor een pakhuis werd aangewezen terwijl de aankoop van peper door tusschenkomst

[1]) Poeloe Boeroe, op zoowat 7 zeemijl van de riviermonding?

van den Sjahbandar moest geschieden. De Houtman vond de gevorderde prijzen te hoog; hij klaagde daarover bij den Sultan, die ten antwoord gaf dat er peper genoeg zou zijn te krijgen, mits de Klager zelf hem, den Sultan, bij wilde staan tegen den maleischen staat Djohore. De Nederlandsche Scheepsraad besloot, dat men hierover met den Sultan in onderhandeling zou treden en deze onderhandelingen leidden tot een overeenkomst waarbij werd vastgesteld, dat de schepen de Atjehsche vloot tot Djohore vergezellen en die stad beschieten zouden. De Belooning zou bestaan in 1000 bahar peper vóór het vertrek, zoowel als nà den afloop der expeditie, terwijl de Sultan beloofde voor de voorziening met levensmiddelen te zullen zorgen.

Reeds was de pinas van de Leeuw naar Pedir geweest om rijst te halen en voor een tweede maal derwaarts gevaren ook, toen eenige vaartuigen van Malaka kwamen, die Atjehsche gezanten van Goa terug brachten (via Malaka), onder begeleiding van een Portugeesch gezant Simão Nunes genaamd. Die gezanten wisten den sultan gunstig te stemmen jegens de Portugeezen, die hem betoogden dat hij henzelven alleen te vriend kon houden indien hij de Hollanders uit den handel weerde. Vicente bood een plan aan om de Hollandsche schepen te vermeesteren en deed daarmede de kansen keeren ten voordeele van de Portugeezen [1]).

Cornelis De Houtman, ofschoon kunnende vermoeden dat Vicente valsch spel speelde, liet zich aanpraten dat de van om de Oost gekomen vaartuigen slechts peper aanbrachten van Samalanga en hij had geen bezwaar om, den 11den September, den Sjahbandar met een aantal gewapende Atjehers op de Leeuw en de Leeuwin toe te laten waar zij (volgens Davis) spijs en drank medebrachten om feest te vieren. Niet alle opvarenden waren zoo goed van vertrouwen als De Houtman; Davis en anderen namen voorzorgsmaatregelen, ook op de Leeuwin waren sommigen op hunne hoede. De Atjehers hadden (immer volgens Davis) een licht vergif in de spijzen en dranken gedaan, tengevolge waarvan velen die ervan gebruikt hadden uitzinnig werden zonder te weten wat met hen gebeurde. Bijna tegelijkertijd werden op beide schepen de Nederlanders door de gewapende Atjehers overrompeld. Op de Leeuw geschiedde die overrompeling in de ka-

[1]) Voor de Atjeh-episode is inzonderheid gevolgd Tiele's „Europeërs in den Maleischen Archipel, 6de gedeelte, 1ste Hoofdstuk.

juit van het schip, alwaar Cornelis de Houtman een der eerste slachtoffers werd, maar toen de aanvallers op het dek kwamen, werden zij door Davis en anderen zoo warm ontvangen, dat zij met achterlating van eenige dooden (waaronder de Sjahbandar) in de prauwen moesten vluchten. Wel trachtten de prauwen de Nederlandsche schepen door entering meester te worden, maar zij werden verdreven door het geschut. Op de schepen miste men niet minder dan 95 man, hen die aan den wal vertoefden of in de pinas mede waren gegaan naar Pedir, medegerekend. Deze eersten, waaronder Frederik de Houtman en Guyon Lefort, kregen het nu zwaar te misgelden. Hij en 27 anderen (waaronder eenige manschappen van de pinas) werden gevangen genomen en geboeid.

De schepen, plotseling van de overhoofden beroofd, voeren nu naar Pedir om te trachten te redden de pinas, welke de Atjehers reeds hadden genomen. Er lagen daar elf Atjehsche, vermoedelijk met Portugeezen versterkte vaartuigen die de Nederlandsche schepen trachtten te enteren, doch afdeinsden toen twee hunner in den grond werden geschoten. Hierop werd de gevangene Guyon Lefort aanboord gebracht met eene aanbieding van den Sultan om, tegen overgave van één der schepen, dien Commies zelf met zijn lotgenooten vrij te laten. Natuurlijk werd dit voorstel afgewezen, maar Lefort, die aan zijn lotgenooten had beloofd terug te zullen keeren ten einde hun toestand niet nog moeilijker te maken, gaf aan die belofte *geen* gevolg. Toen men namelijk op de Leeuw en de Leeuwin de verzegelde brieven opende, om, op grond van wat deze voorschreven een nieuwen Leider van de vloot aan te stellen, bleek, dat de reeders, nà den Commies Thomas Coymans (die tot de vermoorden behoorde), Lefort daartoe hadden aangewezen [1]). Door het achterblijven van Lefort op de Leeuw werd de positie van Frederik de Houtman te Atjeh immer moeilijker en gevaarlijker. Hij werd aanvankelijk naar Pedir overgebracht. Tijdens zijne afwezigheid van de hoofdplaats, kwamen de schepen daar nog terug om eene poging te doen tot den afkoop van de gevangenen, maar, vijandig door de vloot van den Sultan ontvangen, zagen zij ten slotte daarvan af.

Lefort trachtte thans Tenasserim te bereiken, hetgeen hem door

[1]) Zie De Jonge, Opkomst, I, p. 227.

tegenwind werd belet. Hij deed toen een der Nikobaren aan om er zich wat te ververschen en trachtte daarnà Ceylon te bereiken, in de hoop zich aldaar van rijst te voorzien. Onderweg legde hij de hand op een met rijst geladen vaartuig dat den wil had van Negapatnam naar Atjeh. Van de opvarenden vernam hij, dat te Batticalao aan de oostkust van Ceylon veel handel werd gedreven, dat men daar lading en verversching zou kunnen vinden, dat de Koning van Batticalao den Portugeezen vijandig was. Het gelukte niet Ceylon te bereiken; tegenwind drong tot het aanvaarden van de thuisreis. Den 8sten Augustus (n.s.) des jaars 1600 kwamen Leeuw en Leeuwin te Vlissingen aan.

Op grondslag van deze ervaringen nu, moesten De Moucheron en Van Spilbergen zich eene voorstelling maken van hetgeen Atjeh en Ceylon den handel alsnog hadden te bieden, alsook van de kansen die bestonden om Frederik de Houtman en zijne lotgenooten te bevrijden.

Van Spilbergen met de schepen Ram, Schaap en Lam naar Ceylon en naar Atjeh. (5 Mei 1601—16 Sept. 1602).

Het aan Van Spilbergen toevertrouwd eskader bestond uit de schepen de Ram, het Schaep (Admiraalsschip), met een jacht genaamd het Lam. Op het Schaep beval Van Spilbergen als „Generael", bijgestaan door Pieter Cornelisz als Kapitein; op de Ram werd het bevel gevoerd door den „Admirael" Guyon Lefort die de schepen van De Houtman naar Nederland had gebracht en zich thans gerustelijk Atjeh-Specialiteit mocht noemen; op het Lam commandeerde de Schipper Willem Jansz. Deze vloot verliet den 5den Mei 1601 de haven van Veere en bereikte den 10den Juni de Kaap Verd, alwaar zij ankerde achter het eilandje dat thans den naam Gorée (d.i. Goeree) draagt. Te Portudale en Rufisque (mede achter Kaap Verd gelegen) wisselde Van Spilbergen schoten met Portugeesche vaartuigen en met tegen hem uitgekomen, door negers bemande kanoos. Met assistentie van eenige te Rufisque aanwezige Franschen werden die moeilijkheden zoowat uit den weg geruimd, waarna Van Spilbergen, ofschoon zelf ernstig gewond, de reis den 20sten Juni liet voortzetten. Ondanks de door hem ter zake van de navigatie gegeven orders, kwamen de schepen allereerst op de Greinkust (thans Liberia) en vervolgens, door de heerschende stroomen verleid, in de Bocht van Guinee te vervallen. Den 20sten Juli viel in Rade het besluit om, in de hoop van verversching te zullen bekomen, koers te zetten naar het eiland S.

Thomé. In plaats van aan S. Thomé, verkende men zich den 26sten aan het eiland Annobóm, waar de Portugeezen zich niet door mooie woorden lieten vangen, maar integendeel eene „preuve" welke Van Spilbergen liet ondernemen, behoorlijk afsloegen. Den 29sten verliet hij Annobóm om zich toch maar weer naar S. Thomé te begeven, waar de Portugeezen zich aanstonds uit hun kasteel te weer stelden (31 Juli). Toen verzeilde Van Spilbergen naar de eilandjes van Corisco [1]), waar zijn reeder De Moucheron (naar uit het reisverhaal blijkt) kort te voren een gewapende nederzetting had geplant. Hoe die nederzetting werd aangetroffen is uit het Historiael Journael niet volkomen duidelijk, maar zeker is, dat Van Spilbergen, na er van den 2den tot den 11den Augustus te hebben vertoefd, naar Kaap de Lopo Gonçalves vertrok, welker reede hij den 30sten weder verliet. Eerst den 5den October (het opwerken om de Zuid langs de Westkust van Afrika in den Benguella-Stroom op zal niet zijn meegevallen) kwam de Raad weer bijeen, thans om een nieuw reisplan op te maken. Men besloot zich naar de Oostkust van Zuidelijk Afrika (Monomotapa) te begeven en te trachten zijn fortuin te loopen, zoo aan de kust van Sofala als tusschen de Comoren-Eilanden.

Den 16den November eindelijk, bereikte de vloot het Kaapland, ankerende allereerst in de Sint-Helena-Baai, vervolgens in de baai welke sedert 1503 naar haren ontdekker de Saldanha-Baai heette en door Van Spilbergen in „Tafelbaai" werd herdoopt, eene benaming welke op den duur is beklijfd, hetgeen niet kan worden getuigd van eenige namen, destijds door hem gegeven aan het tegenwoordig Dassen-Eiland, het Robben-Eiland en de rivier van Kaapstad: te weten (respectievelijk) Isla d'Elizabeth naar Van Spilbergens vrouw, Isla de Cornelia naar Van Spilbergens moeder, Rio de Jaqueline naar de echtgenoote van De Moucheron zelf, genaamd Jacqueline de la Croix.

Den 23sten December verlieten de schepen de Tafelbaai weder; lang bleven zij niet bijeen, want den volgenden dag reeds dwaalde de Ram van de vlag, om eerst ter hoogte van Ceylon (3 Juli 1602)

[1]) Ook wel op de kaarten: Eilandjes van De Moucheron. Een dier eilandjes (in het Historiael Journael genoemd) heette Boulay naar een van De Moucherons voorzaten, den écuyer, sieur de Hautierys, Messière, Corbu et Boulay. De Stoppelaar, I, Aant. I, p. 5.

haar weder te rejoigneeren. Van Spilbergen vond voor de Ram geen vergoeding in het gezelschap van een paar meeleggende Fransche schepen welke den 27sten werden verkend: te weten, de Croissant en de Corbin van den Franschen Admiraal Michel Trotet Sieur de la Bardelière, eveneens naar het Oosten bestemd. Opperpiloot in dat Fransche eskader was de Nederlander Wouter Willekens, iemand die in vroeger jaren reeds tot Japan was doorgedrongen, die de Eerste Schipvaart onder De Houtman had meegemaakt, die als Commies aan de Tweede Schipvaart onder Van Neck had deelgenomen, die thans zijn opgedane kennis ten dienste van de Franschen stelde zooals hij zich in later jaren met de Spanjaarden zou pogen te verstaan[1]). Het Fransche gezelschap, dat zich op het gebied van spijs en drank vrijheden veroorloofde die den Zeeuwen al te weelderig toeschenen, stond onzen soberen landgenooten (althans den auteur van het Historiael Journael) matig aan. Het voorbeeld door de Franschen gegeven mocht eens aanstekelijk werken; dies was Vennip blijde toen hij den 1sten Januari van hun gezelschap ontslagen raakte doordien zij hun eigen koers geliefden te gaan. Van Spilbergen zette de reis voort, nu eens onder den Afrika-wal, dan weer wat dichter bij Madagaskar, om den 21sten Februari (1602) te arriveeren aan Mohelli, één der Comoren-Eilanden, welker (inlandsche) bestuurszetel destijds op het voornamere Anjouan was gevestigd. Ofschoon de ontvangst aan deze eilanden in den beginne vriendschappelijk was geweest, roofden de inlanders onverwachts twee van Van Spilbergens sloepen en bovendien hielden zij acht en twintig zijner manschappen achter. Westelijke winden en gebrek aan victualie dwongen den Generaal ten slotte om de reis voort te zetten met achterlating van deze lieden.

Het Historiael Journael is zeer sober aangaande de wijze waarop Van Spilbergen den Indischen Oceaan overstak. Een enkele vermelding van eene breedte ten bedrage van 9½ graden Noord „seer na voor Cochien", bereikt den 23sten Mei, maakt begrijpelijk, dat hij, de Maledivengroep aan stuurboordzijde houdende, gebruik heeft gemaakt van het negengraads-Kanaal, waarover hij eene aanteekening kon vinden in Cap. 8 van Linschotens Reysgeschrift. Koersende langs Kaap Comorin en Kaap Dondra bereikte hij, zonder de Ram en zon-

---

[1]) Wieder, Mahu en de Cordes, I, p. 16.

der het Lam (welk laatste den 4den April van de vlag was gedwaald), de reede van Batticalao op den 31sten Mei. De Ram zou daar den 3den Juli eveneens belanden, het Lam zou eerst veel later voor Atjeh worden terug gevonden.

De vorst van Batticalao die aan de Portugeezen cijnsplichtig was, wilde in den beginne niet gelooven, dat Van Spilbergen en de zijnen niet tot die gevreesde natie behoorden. Wel ontving hij den Generael met veel vertoon van vriendschap, maar het had er toch den schijn van dat verraad werd gebrouwen, dat de schepen gevaar liepen van te zullen worden overrompeld. Door voorzichtigheid en het aannemen van een vastberaden houding wist Van Spilbergen dit gevaar af te wenden; naderhand zou blijken, dat de vorst verlegen was geweest met zijn eigen figuur: aan de eene zijde moest hij de Portugeezen aan de andere den Maharadja (Keizer) van Kandy te vriend houden. Van Spilbergen zond een zijner commiezen naar den Maharadja en toen die gezant behouden met brieven en met geschenken was teruggekeerd, nam hij het koen besluit van persoonlijk tot den Keizer op te gaan. Den 6den Juli begaf hij zich met een gevolg van tien personen op weg en kwam, na een hoogst belangrijke doch vermoeiende reis, door de stad Bintenna aan de rivier Triconomale, ter hoofdplaatse. Vennips Historiael Journael deelt de levensgeschiedenis van den Keizer mede, het beschrijft de hofhouding en de bevolking. Hoewel onbewust van veel dat aan hem voorbij ging, heeft hij, die stellig tot het reisgezelschap heeft behoord [1]), vlijtig opgeteekend wat hij van den ritus en van het kloosterleven der Boeddhisten heeft waargenomen, vermoedelijk ook die mooie afbeelding geleverd van den Maharadja samen met Van Spilbergen. Met zeer veel overleg wist de Generaal zich aangenaam bij den Vorst te maken, vooral doordien hij niet tezeer den nadruk legde op handelszaken maar het voorstelde alsof hij in hoofdzaak was gekomen om, als afgezant van Graaf Maurits, een verbond te sluiten tegen den gemeenschappelijken vijand, den Portugees. Hij verhaalde van den Slag bij Nieuwpoort, hij ver-

---

[1]) Men lette, om dit te beoordeelen, vooral op den 1sten persoon meervoud, door Vennip gebezigd op p. 44 (wel viermaal achtereen!). Het reisgezelschap was als volgt samengesteld: *a*. Generael van Spilbergen, *b*. kapitein Jongerhelt, *c*. drie trompetters waaronder natuurlijk Marsberger en Rempell, *d*. een vaandrig (wellicht Vennip), *e*. vier dienaars, *f*. een man die een Spaansche vlag sleepte.

eerde den Maharadja eene plaat, waarop Maurits, in volle wapenrusting, te paard was voorgesteld. De Maharadja van zijnen kant opende het vooruitzicht op de stichting van eene versterking op het eiland Ceylon om den vijand te bestoken. Met vele geschenken, beloften van bondgenootschap en brieven aan Maurits, bovendien bekleed met den rang en de volmacht van gezant des Maharadja's, keerde Van Spilbergen naar Batticalao terug, waar hem nog een weinig kaneel en peper werd achterna gezonden. Na wat ruilhandel te hebben gedreven in edelgesteenten en een paar kleine Portugeesche scheepjes te hebben vernield, vertrok Van Spilbergen den 2den September 1602 naar de Baai van Atjeh, waar hij den 16den het anker liet vallen. Hier vond hij tot zijne blijdschap zijn jacht „Het Lam" terug, welks schipper dien bodem had verhuurd aan Engelschen die te Atjeh waren aangekomen.

Van Spilbergen zal zich zeker niet te zeer hebben verwonderd over de aanwezigheid ter Kuste van Atjeh van die drie Engelsche schepen, uitgekomen onder bevel van James Lancaster en onder geleide van den, uit De Houtmans dagen welbekenden, John Davis als opperpiloot. Zelf den 15den Mei 1601 van Dartmouth vertrokken, niet meer dan een groote veertien dagen nà Lancaster, die den 18/28 April van daar was afgezeild, heeft Van Spilbergen wel begrepen, dat hij dezen (met Davis samen) in het Verre Oosten zou kunnen ontmoeten. Ook zal de aanwezigheid van zijn eigen meelegger van om de Zuid, den Sieur de la Bardelière, die den 24sten Juli ter reede was gekomen, hem niet bijzonderlijk hebben getroffen. Wèl kan hij verbaasd hebben gestaan over hetgeen reeds te Atjeh was gewrocht door Nederlandsche vlootvoogden en schippers die later dan de De Houtmans hunne zeegaten hadden verlaten en eerder voor Atjeh waren aangekomen dan hijzelf, die de verbitterde stemming waarvan Frederik de Houtman nog steeds het slachtoffer werd geacht hadden doen keeren, ja bewerkt hadden dat deze reeds op vrije voeten was en zich op weg naar patria bevond.

Tot recht verstand van dit alles is noodig dat de verrichtingen van die Nederlanders in 't kort gerecapituleerd worden, waarbij dan vanzelf mede een beurt kan worden gegeven aan Lancaster en de la Bardelière.

1. *Jakob Wilkens te Atjeh* [1]) (aankomst 31 Juli 1600).

Jacob Wilkens commandeerde met den rang van Vice-Admiraal over een smaldeel van vier schepen hetwelk, afgezonderd uit de vloot van Van Neck, den 21sten December 1599 van Texel was gezeild. Deze schepen arriveerden den 31sten Juli 1600 voor Atjeh. Frederik de Houtman (gevangen sedert 11 September 1599) die door den Radjah van Pedir was in dienst genomen en destijds niet slecht werd behandeld, vernam terstond van de aankomst dier schepen en hoorde ook dat Wilkens een brief van Graaf Maurits voor den Sultan mede bracht. Wel werden de gevangenen die zich te Atjeh bevonden verborgen gehouden, maar een hunner (Hans den Decker) wist aan Wilkens eenig bericht te doen geworden. Reeds had de Sultan aanstalten gemaakt om Wilkens, die beloofd had aan land te zullen komen, plechtig te ontvangen, toen deze zich onverwachts verontschuldigde en na het lossen van eenige schoten onder zeil ging (12 Augustus). De Sultan nam aanstooot daaraan, de gevangenen kregen het er niet beter door. De aanleiding tot dit overhaast vertrek is niet meer na te gaan; zeker is, dat Wilkens geen zaken van aanbelang te Atjeh heeft verricht.

2. *Paulus van Caerden te Atjeh* (aankomst 21 November 1600).

Als Vice-Admiraal onder den Admiraal Pieter Both was Van Caerden [2]) den 21sten December 1599 uit Texel gezeild met vier schepen, voor rekening van de Nieuwe Brabantsche Compagnie. De kleine vloot arriveerde den 6den Augustus 1600 ter reede van Bantam, vanwaar Both 6 maanden later met 2 schepen naar Nederland keerde, terwijl Van Caerden met de beide anderen reeds den 25sten Augustus langs de Westkust van Sumatra naar Atjeh was vertrokken. Ten gehoore ontvangen bij den Sultan, slaagde Van Caerden met veel moeite in het sluiten van een contract [3]) voor de levering van peper. De goede verstandhouding werd door wederzijdsch wantrouwen verbroken. Nadat eene poging van Van Caerden om Frederik De Houtman die bij hem aanboord was gekomen duurzaam te bevrijden, door

---

[1]) De Jonge, Opkomst, II, p. 229, 230, 235 vlg., 467 vlg. Ook Tiele, Europeërs in den Mal. archipel, 6de gedeelte, 3de hoofdstuk en Fred. de Houtman „Cort Verhael".

[2]) De Jonge, Opkomst, II, p. 230 vlg.; IJzerman-Ottsen, pp. 182/183. Ook De Houtman Cort verhael.

[3]) Van Dam ed. Stapel, II, I, p. 260; Aanwinsten Rijks-Archief 1902 (50).

De Houtmans eigen edele onbaatzuchtigheid was mislukt, toen ook de peper uitbleef en berichten omtrent eene overrompeling welke de Atjehers voor hadden, bleven aanhouden, verloor Van Caerden het geduld.

Hij maakte zich met geweld (12 Januari 1601) meester van eenige vreemde schepen om zich schadeloos te stellen voor de penningen welke hij op het nieuwe gewas had voorgeschoten en voor zijne aan land gebrachte goederen, waarna hem niet anders over bleef dan te vertrekken, zonder dat het tot eenig handel drijven was gekomen. (21 Januari 1601).

3. *Gerard Le Roy en Laurens Bicker te Atjeh* (aankomst 23 Augustus 1601).

De hier bedoelde scheepsmacht was uitgerust door de Middelburgsche Compagnie onder Hendrik ten Haeff, eene compagnie waarbij zich een groot gedeelte der vennooten van De Moucheron (wiens zaken hard achteruit gingen) had gevoegd. De schepen waren: Zeelandia, Middelburg, Langeberque en Zon, respectievelijk onder bevel van Cornelis Bastiaensz, Hans Huybrecht Tonneman, Nikolaas Antheunisz [1]) en Cornelis Adriaensz; Gerard Le Roy en Laurens Bicker waren de opperkooplieden wier namen gewoonlijk in verband met deze expeditie op den voorgrond treden.

De schepen kwamen den 28sten Januari 1601 in zee; men was dus daar aanboord ten volle op de hoogte van de wederwaardigheden den De Houtmans te Atjeh overkomen. Zij deden den 7den Juli het eiland Anjouan aan, welks Koning een in het Arabisch geschreven brief gericht tot den Sultan van Atjeh mede gaf. Den 23sten Augustus ankerde de vloot ter reede van Atjeh, alwaar men de stemming jegens de Portugeezen ganschelijk omgeslagen vond, zoodat de Nederlanders ras in aanzien konden rijzen. De Sultan begon met alle gevangenen welke hij nog in zijn land had, vrij te laten, zonder op een losprijs aan te dringen en hierdoor nam ook de gevangenschap van Frederik de Houtman een einde (25 Augustus).

Reeds den 24sten hadden Le Roy en Bicker een schrijven van Graaf Maurits bij den Sultan ingeleverd (of doen inleveren) welk schrijven, dat in de Spaansche taal was gesteld, welwillend werd ont-

[1]) Zijne Commissie verleend door Maurits den 13 Dec. 1600 (als kapitein van de Lange Barcke) zie Aanwinsten Rijks-Archief, 1888 (24).

vangen [1]). De deputatie zelve was toen nog niet op de hoogte van Van Caerdens eigengerechtigdheden van December 1600 en Januari 1601; niettemin gelukte haar den Sultan te overtuigen, dat dit optreden buiten last van Maurits was geschied. De deputatie beloofde hem bij eede, na haar terugkeer alles te zullen doen wat in haar vermogen was om de schade welke de Arabische schippers hadden geleden, te doen vergoeden. De nu gemaakte indruk was van dien aard, dat niet alleen de gevangenen werden los gelaten, maar dat ook een volle lading peper kon worden verkregen en dat een Atjehsch gezantschap werd belast met het overbrengen van een antwoord aan den Prins. De Zeelandia en Langeberque keerden onder het admiraalschap van Corn. Bastiaensz naar Nederland terug en arriveerden daar den 6den Juli 1602. De afwikkeling van de schadevergoeding bleef nog jaren slepende [2]).

Van groote beteekenis was, dat de Nederlanders eene handelsfaktorij mochten oprichten waaraan zij den naam Zeeland gaven en waarin zij, bij hun vertrek (29 Nov. 1601), twee kooplieden met eenige assistenten en de noodige koopmanschappen achterlieten. Dit kantoor kreeg weldra een belangrijke vertakking in Cambaya [3]).

4. *Jan Grenier te Atjeh.* (aankomst 19 Februari 1602).

Vertrokken als Vice-Admiraal in de vloot van Jakob van Heemskerck den 23sten April 1601, had Jan Grenier zijn vlag geheschen aan boord van het schip de Zwarte Leeuw. In den Noord-Atlantischen Oceaan dwaalde de Vice-Admiraal van de hoofdvlag af en geraakte verzeild onder een Scheepsmacht van elf groote Spaansche schepen waar hij zich, door de betere bezeildheid van zijn eigen bodem, tusschen uit redde. Hij zette nu de reis naar Indië op eigen gelegenheid voort en bereikte den 15den December de Baai van Atjeh, die de oorspronkelijke bestemming was van de vloot waartoe hij behoorde. Hij laadde er een 100tal baren peper, maar ondervond tevens de teleurstelling van door een brand de nog zoo onlangs gevestigde handelsfaktorij te zien vernielen (13 Januari 1602). Een volle lading pe-

[1]) De brief is gefacsimileerd achter „Dr. J. J. F. Wap, Het gezantschap van den Sultan van Achin &c. (1862)". Verg. Rouffaer in Bijdr. Kon. Inst. 1906, pp. 377—379. Vertaling in Tijdschr. Bat. Gen. XXV, 1879, p. 162—164. Origineel in Rijks Archief.

[2]) IJzerman-Ottsen, p. ciii vlg.

[3]) De Jonge, Opkomst, II, p. 266

per kon Grenier hier niet bekomen, om welke reden hij de wateren van Atjeh verliet, zich begevende naar Tikoe [1]) (19 Februari 1602).

5. *John Lancaster te Atjeh* (aankomst 5/15 Juni 1602).

Van Darmouth vertrokken den 18/28 April 1601 met vier schepen en een jacht, welk laatste in den Zuid-Atlantischen Oceaan aan de golven moest worden prijs gegeven, kwam Lancaster (zie hiervoren p. XXXVI) met zijn eskader den 5/15 Juni 1602 voor Atjeh ten anker. Allereerst ontvangen door de beide Hollandsche, door Leroy en Bicker achtergelaten kooplieden [2]) van de faktorij, had Lancaster ook geen moeite om door te dringen tot den Sultan, waartoe een door Koningin Elizabeth voor dien Heerscher medegegeven aanbevelingsbrief wel krachtig zal hebben medegewerkt. De peperprijzen vielen echter bitter tegen, zoodat de medegebrachte gelden niet toereikten om een volle lading te krijgen en daar de ontvangen hoeveelheid bovendien gering was, zond Lancaster een zijner schepen (de Susan) onder bevel van Henry Middleton [3]) naar Priaman, zelf besloten zijnde een poging te doen om zich op zijn vroegere, vrije manier aan lading te helpen. Hij wist te voorkomen, dat de te Atjeh aanwezige Portugeezen den Kapitein van Malaka kennis zouden geven van de aanwezigheid der Engelsche schepen, opdat die Kapitein geen scheepsmacht zoude uitzenden ter bescherming van een verwacht wordende karaak, die jaarlijks met goederen van S. Tomé (aan de kust van Cormandèl) naar Malaka werd gezonden. Juist maakte Lancaster zich gereed om Atjeh te verlaten, ten einde die karaak in Straat Malaka op te wachten, toen Joris van Spilbergen den 16den September 1602 met het Schaap en de Ram aankwam. Van Spilbergen en Lancaster verstonden elkander spoedig; gezamenlijk zouden zij, gelijk nader zal blijken, het bewuste galjoen nemen (Zie p. XLII).

Met drie zijner schepen verliet Lancaster den 9/19 November de

---

[1]) De Jonge, Opkomst, II, p. 266. Ook Tiele, Europeërs, VIde gedeelte, 4de Hoofdstuk.

[2]) „There came aboord of us two Holland merchants which had beene left there behind their shippes, to learn the language and manners of the country &c." Markham, Voyages of Sir James Lancaster, p. 74.

[3]) Wel te onderscheiden van Lancasters vice-admiraal John Middleton.

reede van Atjeh; het vierde had hij (als gezegd is) naar Priaman gezonden, waar voordeeliger werd gewerkt.

Hij nam een brief van den Sultan voor Koningin Elizabeth mede, waarin eerstgenoemde zijn blijdschap uitsprak over de omstandigheid, dat de „Sultan van Afrangie" Hare Majesteit tot zijn vijandin had. Van Spilbergen en Lancaster zullen trouwens wel hebben begrepen, dat de Sultan van Atjeh niet verder voornemens was de Portugeezen, die het met een eisch om in zijn gebied een fort te bezetten, ganschelijk hadden verkorven, langer te vriend te houden ten nadeele van andere Europeesche handelaars.

Lancasters Opperpiloot was John Davis, dezelfde die als zoodanig had gediend in De Houtmans vloot. Grooten invloed op den gang van zaken schijnt hij niet te hebben gehad, ook niet door détailkennis van land en volk van Atjeh, waarin, aan onzen kant, Guyon Lefort allicht zijn meerdere kan zijn geweest.

6. *De la Bardelière te Atjeh* (aankomst 24 Juli 1602).

De la Bardelière, Van Spilbergens meelegger in de zuidelijke zeeën, den 18den Mei 1601 gezeild van Saint Malo met de schepen Croissant en Corbin, had laatstgenoemden boden den 8sten Juli 1602 ergens tusschen de Malediven verloren. Den 24sten daaraanvolgenden bereikte hij Atjehs reede met de hem gebleven Croissant. Ook hij werd door den Sultan plechtstatiglijk ontvangen en een huis werd hem ingeruimd tot den opslag der goederen. Het schijnt dat deze Franschschen weinig handel hebben gedreven; ook kan de voorraad peper hun wel als voor den neus zijn weg gekocht. Den 20sten November 1602 verliet de la Bardelière met de Croissant het gewest; het schip ging ergens op de kust van Spanje te gronde.

Keeren wij terug tot Van Spilbergen.

Nauwlijks had Van Spilbergen het anker ter reede van Atjeh laten vallen, of hij werd namens Lancaster en Middleton naar goed zeemansgebruik gecomplimenteerd. Lancaster was juist gereed om naar Straat Malaka te vertrekken, teneinde aldaar de karaak van S. Tomé op te wachten en te veroveren. Eenige versterking van zijn strijdkrachten kon hij blijkbaar gebruiken, tenminste hij verstond zich daarover met Van Spilbergen die adsistentie toezegde (of aanbood) mits hem twee dagen werden gegund om zich gereed te maken en hem

een zeker aandeel in de te maken buiten werd toegekend. Veel meer dan een achtste part kan dat niet zijn geweest [1]), hetgeen doet denken dat de Engelschen veel sterker en beter uitgerust waren dan de Zeeuwen. De beide bedongen ligdagen werden er vijf, waarvan de eerste werd benut voor een vriendschappelijk bezoek bij den Sultan van Atjeh; pas den 21sten September kozen Engelschen en Nederlanders zee, de Engelschen met twee schepen en de pinas Het Lam, de Nederlanders alleen met het schip Het Schaap van Van Spilbergen, die De Ram ter reede liet achterblijven.

In den avond van den 13den October verkende Middleton (in de Hector) een zeil: de karaak! Middleton en Van Spilbergen samen bleven het in 't oog houden; zij kregen voeling door middel van een vooruitgezonden sloep en leidden een nachtelijken geschutsstrijd in, die pas wat begon uit te werken toen hun gelukte den vijand tusschen beide schepen in te nemen. In den morgen van den 14den streek de Portugees zijne vlag om zich over te geven op redelijke voorwaarden, welke humaan en zonder kleingeestigheid door Lancaster en Van Spilbergen zijn ten uitvoer gelegd. Het galjoen schijnt rijk geladen te zijn geweest; men leest althans van duizend en tachtig collis inhoudende Voor-Indische textielgoederen, van kleeren, wapenen en honderderlei fraaïgheden welker ordelijke lossing en verdeeling 5 à 6 dagen eischten, waarna het schip zelf (gelijk bedongen en beloofd was) ter beschikking van de zeshonderd opvarenden (mannen, vrouwen en kinderen) werd gesteld om ermede naar Malaka te stevenen (20 October). Na een stormachtige reis te hebben gemaakt, kwamen de schepen van 3 tot 5 November weder ter reede van Atjeh. Voor Van Spilbergen en zijne Zeeuwen was hier vooreerst weinig peper te koop, daar de Engelschen en de Franschen het gewone voorrecht genoten van hen die eerst zijn gekomen en dus het eerst mogen malen, zoodat de Nederlanders geduld moesten oefenen zonder hunnen tijd te vermorsen. Daarom vertrok Van Spilbergen den 20sten November naar het landschap Kedah (beOosten Penang) waarin hij op den duur door den moesson werd verhinderd, gelijk hij ook den 28sten de reede van Atjeh niet kon bezeilen, waartoe hij reeds den 25sten pogingen in het werk was gaan stellen. Hij maakte

[1]) De Jonge, Opkomst, II, p. 494. Lancaster bij Markham, The voyages of Sir James Lancaster &c., Hakluyt uitgave LVI (1877), p. 91.

zoodoende eene maand zoek, hoofdzakelijk tusschen de Nikobaren-Eilanden, arriveerende eindelijk weder den 25sten December voor Atjeh, waar hij zich althans niet zag bedrogen in de hoop dat zoowel Lancaster als de la Bardelière zouden zijn vertrokken. Dezen hadden respectievelijk op 19 en 20 November dat gewest verlaten, waardoor Van Spilbergen ter reede het rijk alleen zou hebben tot den 17den Januari 1603. Hij maakte zich dat tijdvak ten nutte om zich aangenaam te maken bij den Sultan, die gaarne een aantal uit het veroverd galjoen gelichte textielgoederen in betaling nam voor wat peper. In zekeren zin was die peper duur gekocht, daar Van Spilbergen weer een tiental opvarenden verloor, thans door het omslaan van de sloepen in de monding van de Atjeh-rivier. Den 17den Januari gewerden hem gewichtige tijdingen uit patria, die grooten invloed zouden krijgen op zijn verdere besluiten en verrichtingen.

Dien 17den Januari arriveerden ter reede van Atjeh een tweetal schepen uit Zeeland, genaamd Vlissingen en Der Goes, beide behoorende tot eene scheepsmacht van drie bodems die een vooruitgezonden smaldeel uitmaakten van een grootere vloot welke, onder Wijbrand van Warwijck als Admiraal, zou uitkomen. Dit smaldeel stond onder de bevelen van Sebald de Weert, die, als eerste van zes commiezen, aanboord van de Zierikzee beval en wien de titel van Vice-Admiraal alsnog was voorbehouden; de reederij van het smaldeel was de „Zeeuwsche Compagnie van Ten Haeff" eene combinatie waartoe vele medestanders van de Moucheron waren overgegaan toen diens eigen zaken zichtbaar begonnen achteruit te loopen. Van de Schippers en Commiezen aanboord van de Vlissingen en van de Der Goes vernam Van Spilbergen het groote nieuws, dat de fusie der op Oost-Indië uitreedende compagnieën werkelijkheid was geworden — inderdaad was het octrooi ook reeds den 20sten Maart des vorigen jaars verleend. De officieele bevestiging van het bericht zou eerst later komen met schepen van Van Warwijck zelf (8 Maart 1603) en terstond aanleiding geven tot grootere vastheid in de bevelvoering over de gecombineerde thans voor Atjeh aanwezige scheepsmacht, zoo goed als over de handelspolitiek ten aanzien van de inlandsche potentaten. Maar waar bevond zich onderwijl Sebald de Weert met de Zierikzee?

Sebald de Weert, den 31sten Maart 1602 uit Zeeland vertrokken met zijne drie bodems, had in last Ceylon aan te doen en vervolgens Atjeh te bezoeken. Hij voer dus eenigszins in Van Spilbergens kielwater. Den 29sten November 1602 te Batticalao op Ceylon aangekomen, ontving hij van den door Van Spilbergen achtergelaten Erasmus Martsberger bericht van den staat van zaken te Kandy. Daar dat bericht hoopvol was gestemd, zond De Weert de twee reeds genoemde schepen naar Atjeh en begaf zich met eenig gevolg naar Kandy, waar hij met praal en vertrouwen werd ontvangen. Vol illusie begaf De Weert zich toen ook naar Atjeh om zijn andere schepen terug te halen, ten einde gezamenlijk de Portugeesche forten (op Ceylon) van de zeezijde in te sluiten, terwijl de Keizer hen van de landzijde zou aantasten. Den 5den Februari kwam hij ter reede van Atjeh bij zijn eigen schepen en die van Van Spilbergen. Het zou begin-April worden eer hij weder onder zeil ging naar Ceylon.

Het Historisch Journael heeft te dezer hoogte (7 Maart) eene inschrijving die bevreemding wekt: op dien datum overleed Guyon Lefort, in leven Vice-Admiraal op het schip de Ram, doch daarvan met voorzichtigheid door Van Spilbergen *gedeporteerd ter zake van conspiratie streckende tot een muyterije*. Het gansche, zoo neutraal en kleurloos gehouden relaas maakt nergens elders melding van conspiratie en muyterije, of van het gedeporteerd worden en (gepaard met?) overlijden van den Vice-Admiraal. Wat mag hier zijn gebeurd? Zou Van Spilbergen misschien, als Olivier van Noort in Straat Magalhães, zijn Vice-Admiraal „aen lant geset" hebben met wat broot ende Wijn," *maer en conde nieuwers heen?"* [1]) Lichtelijk kan Spilbergen van Sebald de Weert een en ander van dat door Van Noort aan Jacob Claesz van Ilpendam ten uitvoer gelegd vonnis hebben vernomen.

Daags na het overlijden van Guyon Lefort ankerden voor Atjeh een drietal schepen die uitgereed waren door de Algemeene Oost-Indische Compagnie en welker komst voorzeker al lang door Van Spilbergen was verbeid, daar zij tot dezelfde vloot van Van Warwijck behoorden als waarvan De Weerts eskader de vooruitgezonden spits had uitgemaakt. Van Warwijck was den 17den Juni 1602 (drie en een halve

[1]) Olivier van Noort, ed. IJzerman, II, p. 49.

maand na De Weert) uit Nederland vertrokken met de hoofdmacht dier vloot, bestaande uit twaalf schepen. Met negen van die bodems zou Van Warwijck naar Bantam loopen om drie hunner volgeladen naar Nederland terug te zenden, twee moesten naar de Molukken, nog twee naar China worden doorgezonden, blijvende er twee ter beschikking. De drie nog niet in aanmerking gebrachte bodems waren bestemd om, na de Kaap te hebben gerond, op eigen gelegenheid naar Atjeh te loopen. Zij waren:

Holland	van de Kamer Amsterdam	Commies Melchior de Vogelaer
Ster	van de Kamer Amsterdam	Commies Claes Symonsz Meebael
Hollandsche Tuin	van de Kamer Enkhuizen	Kapitein Jacob Pietersz.

Half-December 1602 van de vlag gescheiden zijnde, hadden zij hunne bestemming naar Atjeh langs de directe route opgevolgd; zij brachten de bevestiging van de lang verwachte fusie der Compagnieën; zij brachten de benoeming van Sebald de Weert tot Vice-Admiraal onder Van Warwijck. Vandaar dan ook de preciese aanteekening in het Historiael Journael, dat de drie schepen *op de Reede comende, eerbiedelicken haer Vlagghen ghestreken ende terstont aen boort gevaren vant schip Zierieзee, om te vinden den Commis Sebault de Weert*. Het journaal teekent mede op welsprekende wijze aan, hoe noodig het was eenig centraal gezag te stellen over de schepen van De Weert waar alle commiezen en schippers „die zy Capiteynen heeten" elkanders gelijken waren geweest. Wijselijk gaf ook Van Spilbergen order, dat op het Schaap geen vlag meer van boven zou waaien zoolang De Weert ter reede was, terwijl hij diens gevoeligheid ontzag door hem een bezoek te brengen op de Zierikzee en hem zijn diensten aan te bieden. Hij toonde zich ook op andere punten complaisant jegens den hem zoo plotseling ver boven 't hoofd gegroeiden De Weert en verkocht hem het nogal „opgevaren"schip de Ram, naar 't schijnt tot beider tevredenheid. Zoo beval De Weert thans over een vloot van zeven schepen. In den peperhandel schijnen beide bevelvoerders al evenmin oneenig te zijn geweest; ook assisteerde De Weert met inventarisgoederen en victualie uit de schepen der Vereenigde Compagnie. Samen brachten de bevelhebbers een afscheidsbezoek bij den

Sultan (30 Maart). Van Spilbergen liet den Commies Specx met twee bedienden achter tot den peperhandel; hij spuide op de gebruikelijke manier eenig volk dat hij niet meer noodig had nu hij nog slechts over eenen bodem beval, naar de schepen der Vereenigde Compagnie; hij verliet den 3den April 1603 het gewest Atjeh om naar Bantam te stevenen alwaar hij Van Warwijck zou ontmoeten. De Weert vertrok mede op dien datum naar Ceylon om er zijn groot plan tegen Punto Gale ten uitvoer te leggen.... het is thans niet noodig hem derwaarts te volgen, het zij voldoende, aan te teekenen dat hij te Batticalao op last van den Keizer van Ceylon zonder vorm van proces is omgebracht.

Na een zeereis van vier en twintig etmalen langs de Westkust van Sumatra, kwam Van Spilbergen den 27sten April bij Bantam ten anker, waar hij Van Warwijk aantrof, wiens gansche vloot toch eerst den 29sten vereenigd schijnt te zijn geweest. Ook jegens Van Warwijck schijnt Van Spilbergen zich schappelijk en meegaande te hebben betoond; hij verkocht althans de kleedjes die uit de karaak van S. Tomé waren gelicht niet aan de Engelschen maar wel aan Van Warwijck, die van zijn kant, inventarisgoederen voor de thuisreis suppleerde. Lancaster werd nog juist te Bantam aangetroffen; den 20/30 April aanvaardde hij de thuisreize, maar aan den wal had hij eene factorij gesticht en achtergelaten waarover hij Master William Starkey had gesteld. Ook met dezen schoot Van Spilbergen wel goed op; hij kocht hem althans zijn eigen (voormalige) jacht het Lam weder af, om het voor de thuisreis in te richten.

Den 20sten Juni kwam Jacob van Heemskerck ter reede [1]), opbrengende met zijn schip de Witte Leeuw, de karaak S. Catharina, oorspronkelijk bestemd van Macao naar Malaka, welke hij den 25sten Februari 1603 in Straat Singapoera had veroverd. Te zijner tijd zou hij die karaak meenemen naar Nederland waar zij is binnen gevallen en verkocht, brengende ruim drie millioen Guldens op [2]). Van Spilbergen en Van Heemskerck brachten elkaar op de hoogte van hunne mooie aanhalingen; men stelle zich de ontmoeting van die beiden voor: „desen handel was elk seer aengenaem, want t'is beter

[1]) Uit Nederland gezeild 23 Apr. 1601.

[2]) Verg. Tiele, Europeeërs VIde Ged., IVe Hoofdst. en aldaar p. 197, noot 1.

„opentlijck de Portugisen te bevechten, als hun schoon schijnende „ontrou woorden te ghelooven" [1]). Van Spilbergen en Van Heemskerck hebben trouwens wel wat van elkaar: zij zijn ongeveer van denzelfden leeftijd, beiden zijn zij royaal en breed in hunne opvattingen, goede navigateurs, dappere strijders. Jammer, voor onze verbeelding, dat de grootmeester in het veroveren van galjoenen en karaken, Piet Heyn, geen deel heeft gehad aan de bijeenkomst van de twee anderen. Maar Piet Heyn had nog zooveel in te halen: te weten, de jaren die hij als galeiroeier op de Spaansche galeien te Sluis, later als gevangene te Havana had gesleten!

Den 13den Augustus werd de ter reede van Bantam vereenigde scheepsmacht in rouw gedompeld door een bericht hetwelk met het schip Der Goes, komende van Ceylon, meekwam: dat van den aan Sebald de Weert beganen manslag.

Den 30sten dier maand nam Van Spilbergen afscheid van Van Warwijck om met nog drie bodems de thuisreis te aanvaarden. Hij ankerde den 24sten Maart 1604 voor Vlissingen. Dààr moest hij terstond vernemen, dat zijn principaal Balthasar de Moucheron reeds in het vorig jaar uit Veere was vertrokken, zonder aan zijn talrijke verplichtingen te hebben voldaan, wellicht ook dat de koopman reeds met den Koning van Frankrijk onderhandelde over het oprichten van eene Oost-Indische Compagnie in dat Rijk [2]).

DE OPVARENDEN

Het aantal koppen waarmede de schepen Schaap, Ram en Lam zijn uitgevaren is niet bekend, maar de schepen Leeuw en Leeuwin (De Moucherons vorige uitrusting naar Indië) zullen vermoedelijk, in totaal, niet zwaarder bemand zijn geweest. Volgens Davis hadden dezen te samen 223 koppen op. Om de gedachten te bepalen, kan men dus de gezamenlijke bemanning van Van Spilbergens schepen op een 225 koppen stellen, eer meer dan minder.

Van die 225 worden in het Historiael Journael niet meer dan 86 genoemd of oppervlakkig aangeduid. Het aantal *met name* genoemden bedraagt niet meer dan 30; de niet met name genoemde 56 zijn meest

[1]) Hierna p. 83.

[2]) De Jonge, Opkomst, I, pp. 111/112.

op de reis gestorvenen of achterblijvers. Ietwat nauwkeuriger ziet de specificatie er uit als volgt.

Vermoedelijk op normale wijze gerepatrieerd	11
Gestorven, gesneuveld, ten doode gewond	17
Verdronken of anderszins verongelukt	13
Vermist, achtergebleven, gedeserteerd	43
Overgegaan in dienst van den Keizer van Ceylon	2
Totaal	86

Het is er verre van, dat het aantal van 73 (op 86) hier uit de rolle afgeschrevenen het totaal der verliezen voorstelt. Immers bij vertrek van Ceylon (begin Sept. 1602) heeft het Schaap nog slechts 22 man aanboord, de Ram 45 man [1]), terwijl het destijds niet bij de vlag aanwezige jacht Lam er toch niet meer dan 20 zal hebben gehad; totaal 87 „eters" overgebleven van de oorspronkelijke 225, hetgeen op zoowat 138 in plaats van 86 verliezen wijst. Eigenlijk wijst het op een nog wat grooter aantal verliezen, daar Van Spilbergen, aan de Eilanden van Corisco, zijn équipages heeft verzwaard met opvarenden van de Spheramonda [2]). Vrijwel zeker is, dat niet meer dan 87 man de reis hebben meegemaakt tot het vertrek van Ceylon. Tusschen het vertrek van Ceylon en den terugkeer in Nederland vinden wij in het Historiael Journael nog 19 verliezen opgegeven, waaruit blijkt, dat hoogstens 68 van de 225 man uit *en* thuis gevaren zijn. Tot die 68 behooren Van Spilbergen zelf en wellicht de negen nummers 4, 6, 7, 9, 13, 29, 36, 79, 80 der hierna volgende lijst — allen lieden zonder beteekenis, behalve de Commies Corn. Specx die vermoedelijk niet met een van Van Spilbergens bodems is gerepatrieerd. (Zie no. 80)

1	BACKER, JASPER DE —. Provoost. Gestorven te S. Helena aanboord Schaap 1 Dec. 1603	p. 88
2	Barbier N.N. Geneesmeester op de Ram. Verdronken in de Atjeh-Rivier 10 Jan. 1603	75
3	BREEN, JOOS VAN —. Commies geworden op de Ram in plaats van Corn. Specx 7 Dec. 1601	16
	ontvangt instructie als zoodanig 22 Dec. 1601	17

[1]) Zie p. 50.
[2]) Zie p. 9.

overleden op thuisreis aanboord Schaap 23 Sept. 1603 . . . . p. 87

4 CALES, CLAES. Waarschijnlijk een gegradueerde aanboord Schaap; wordt gestraft 12 Augustus 1602 . 52

5 CLAESZ, CLAES. Zeilmaker aanboord Schaap, gestorven 19 Maart 1602 31

CORNELISZ, PIETER. Zie: Jongerhelt.

6 CORNELISZ, REM. Stuurman op de Ram 7 Dec. 1601 16

7 ENGHELSZ, ABRAHAM. Als muitmaker gekielhaald aanboord Ram 28 Juli 1601 7

FORT, GUION LE —. Zie: Lefort.

8 GUTLAET, WILLEM. Gestorven 22 April 1603. . . . 80

HANS, Mr. — (de trompetter). Zie: Rempell.

9 Hoogbootsman N.N. aanboord Lam, gedegradeerd en vervangen 6 Dec. 1601 16

10 HOUTEPEN. Konstabel op de Ram, verongelukt bij uitwisschen van een kanon 23 Aug. 1602 52

11 JANSZ, CORNELIS. Stuurman op het Schaap, vermoedelijk op Mohelli achtergebleven den 31 Maart 1602. 33

12 JANSZ, PIETER. Kok op het Schaap, gestorven 19 Maart 1602 31

13 JANSZ, WILLEM. Kapitein op het Jacht Lam 26 Juli 1601. 6

Woont krijgsraad bij 5 Oct. 1601 10

Over als Stuurman naar de Ram neffens Rem Cornelisz 7 Dec. 1601 16

Krijgt eene instructie 22 Dec. 1601. 17

14 t/m 25 JOAN VAN OOSTENDE. Konstabelsmaat op het Schaap; naar den wal met sloep en elf man om water te halen te Mohelli (komen niet terug) 31 Maart 1602. 33

26 JONGERHELT (voluit: Pieter Cornelisz — van Vlissingen (verg. pp. 4 en 47)). Kapitein der musketiers.

Te Portudal in commissie den 13 Juni 1601 . . . 4

Inspecteert het eiland Bouley den 2 Augustus 1601. 8

en secretaris werd aan 't Hof van Kandy: „een jongman die tamelijk gestudeerd heeft en van veel spraken ervaren is". . . . . p. 50, 64
Achtergelaten aan 't Hof van Kandy 64, 85

36 MERTMAN. Kapitein van de musketiers. Gaat te Mohelli herhaaldelijk naar den wal om te onderhandelen over vee en verversching (26 Febr. 1602); . 28
voorts om een met zilver versierden sabel aan te bieden aan het Hoofd 1, 2 Maart 1602. 29
en is op 3, 4, 5, 9 Maart nog aan den wal 30
op 27, 28, 30 Maart 1602 aan den wal om voor een nieuwen mast te zorgen 32, 33

37 PHILIPS, Hertoch (HERMAN?) van Rotterdam, een der stuurlieden (zie p. 74). Vergezelt Guion Lefort in Augustus 1602 naar Kandy 52
Verdronken in de Atjeh-Rivier 7 Jan. 1603 . . . 74

38 POUWELSZ, HENDRIK. Hoogbootsman op het Schaap Gestorven 21 Febr. 1604 bij de Azoren 88

39 REMPELL, Mr. HANS—. De trompetter die met Matsberger optreedt te Mohelli den 27 Fenruari 1602 . 29
Wordt musicus bij den Keizer van Ceylon 50

40 ROBERT, Timmerman aanboord Schaap. Gestorven 27 April 1602 38

41 Schepeling N.N. van de Ram, overleden aan verwonding bekomen te Annobóm. 31 Juli 1601 . . . 7

42 Schepeling N.N. van de Ram, overleden aan verwonding bekomen te Annobóm, begraven op Groot Corisco 3 ad 10 Aug. 1601 9

43 t/m 70 Schepelingen ten getale van acht en twintig achtergelaten op Mohelli 38

71 t/m 78 Schepelingen ten getale van acht (ongerekend Hertoch Philips, zie boven) verdronken in de Atjeh-rivier. 74

79 SMIT, MATTHEUS. Principaal-piloot van de vloot. Wordt Schipper op het Lam 7 Dec. 1601 16
Ontvangt zijn instructie 22 Dec. 1601 17

80 SPECX, CORNELIS. Commies, aanvankelijk op den

Vice-Admiraal, dat is: op de Ram. Derde man in de vloot (zie 20 Juli 1601) . . . . p. 5
Woont krijgsraad bij 5 Oct. 1601 10
Wordt kapitein op het Lam 7 Dec. 1601 . . . . 16, 17
Ontvangt instructie 22 Dec. 1601 17
Legt met Van Spilbergen een bezoek af bij De la Bardelière 27 Dec. 1601. 20
Ontvangt met Van Spilbergen te Mohelli den Capiteyn vant landt 25 Mrt 1602 32
Besluit in Rade met Spilbergen en de stuurlieden van Mohelli te vertrekken 35
Van de vlag versteken tusschen Mohelli en Atjeh onder verdenking van opzet 4 April 1602 35
Met zijn schip het Lam teruggevonden ter reede Atjeh; 16 Sept. 1602; heeft het Lam verhuurd aan Lancaster. 65, 66
Zal te Atjeh achterblijven op de Ram om peper te laden 77, 78, 79
Vrije overtocht naar Nederland hem toegezegd Maart 1603 78

81 SPILBERGEN, JORIS VAN —.

Levensbijzonderheden van Joris van Spilbergen, voor zoover bekend, zijn hiervoren in de Inleiding vermeld, tot zijn vertrek met de schepen Schaap, Ram en Lam in Mei 1601. De tekst van het Historiael zelf sluit daarbij onmiddellijk aan en brengt het vervolg tot den terugkeer van de reis, den 24sten Maart 1604. Enkele personalia zijn nog te vinden in de geciteerde studie van den Belg Alphonse de Decker, bij de Stoppelaar, bij van Meteren en elders. Daaraan ontleenen wij voor 't oogenblik slechts, dat Van Spilbergen zich, korten tijd na zijn terugkeer, te Bergen op Zoom heeft neergezet en daar *her*trouwd is met Gertruid van Dieden, weduwe van Jonker Henric van Crimmits (trouwboek Bergen op Zoom 1585—1625). Voorts is van algemeene bekendheid, dat hij in het jaar

1607 weer is uitgezeild in de vloot van Jakob van Heemskerck, bestemd naar de Spaansche zeeën, welke den vijand bij Gibraltar sloeg [1]). Hij voer in die vloot als Commies Generaal en Raad van den Admiraal en Kapitein van de Soldaten van Zeeland. (Zie Navorscher XXII, 1872 en Van Meeteren Boek XXVIII).

Nog valt aan de Decker te ontleenen, dat Van Spilbergen den 5den December 1608 een dochtertje, Katharina, ten doop hield waarbij eene oudere Katharina (uit het eerste huwelijk geboren) als getuige stond, dat hij voorts den 9den Mei 1609 een Huis te Bergen op Zoom, genaamd het Wolfken, in eigendom verkreeg. Den 19den Juli 1614 maakten Van Spilbergen en zijne echtgenoote een wederkeerig testament waarbij zij de positie regelden van de beide minderjarige voorkinderen van Geertrui en Kapitein Henric Crimmits (notaris P. van Heybeke). Toen volgde de Wereldreis. Den 29 Apr. 1619 accepteerden de Staten Generaal de opdracht van den „Oost- en West-Indischen Spiegel" en schonken zij een gratitificatie van 100 Gld. aan Van Spilbergen om zich een gouden ketting te laten maken. Zie Den Decker p. 214.

Verdere personalia kunnen achterblijven tot die wereldreize door de Vereeniging zal worden uitgegeven. Men zal hem dan ook beter in zijn geheel kunnen overzien. Hij overleed in de eerste dagen van Januari 1620.

82 Steyl, Jurien. Stuurman op het Schaap, omgekomen in de rivier Quama Febr. 1602 . . . . p. 27

83 Timmerman N.N. Timmerman op het Schaap. Gedeserteerd op Ceylon 2 Sept. 1602 53

84 Vennip, Cornelis Jansz —, burger tot Enkhuizen,

[1]) Het nieuwste over die expeditie is geleverd door Dr. F. Graefe in Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, 1933, p. 201 vlg.: Beiträge zur Geschichte der See-Expeditionen von 1606—1607.

stuurman op het Schaap. Gestorven voor Bantam 15 Juni 1603. Heeft het „Historiael Journael" bijgegehouden tot den 27sten Mei 1603 82
85 VOGEL, LODEWIJK. Schepeling, omgekomen in de rivier Quama Febr. 1602 27
86 WOUTERSZ, HANS. Een „secretaris", op het Schaap. Onderhandelt over aankoop van beesten op Mohelli 26 Febr. 1602 . . . . p. 28
Assisteert Mertman bij het overhandigen van een verzilverden sabel 29
Is 3, 4, 5 Maart 1602 aan den wal op Mohelli; ook op 27, 28 Maart 32, 33
Krijgt order om de koopmanschap af te brengen . 32
Komt 30 Maart weer aanboord 33
Vraagt, 31 Maart 1602, gelegenheid om naar den wal te gaan en een beest af te halen; neemt bootje van de pinas daarvoor met vier man die niet terug komen (zijn gerekend bij de 28 achtergeblevenen op Mohelli, p. 38) 34, 38

DE PORTRETTEN VAN DEN MAHARADJA VAN CEYLON EN VAN VAN SPILBERGEN

Het voor in deze uitgave opgenomen portret van Joris van Spilbergen is vermoedelijk vervaardigd door Jac. de Gheyn. Het is niet met aanwijsbaar gezag bekleed.

Anders staat het met de Plaat no. 3 waar de Maharadja en Van Spilbergen zijn voorgesteld „in Indien ghemaeckt naer 't leven". De oorspronkelijke teekenaar is niet bekend; men kan slechts gissen, dat de teekening is vervaardigd door den auteur van het „Historiael Journael", Cornelis Jansz Vennip van Enkhuizen, die, blijkens den tekst, tot de bevoorrechten heeft behoord die mede zijn opgegaan naar Kandy, daar hij in het relaas zelf een enkele maal den eersten persoon meervoud bezigt. De voorstelling heeft bijzondere waarde, welke men best leert kennen uit de woorden door G. P. Rouffaer daaraan gewijd in zijn monumentaal, met Dr. H. H. Juynboll uitge-

Den Coninck van Candy genaemt in Singalesse sprake: Fimala, Darma, Suri, Ada, is in Coulombo ghedoopt/ Don Ian Daustria van Coulombo, dese afbeelding is in Indien ghemaeckt/noet tleven van syn qualiteyt ende handel met Joris van Spilberghen/ wort in dese Historp vertelt.

Den Coninck van Candy genaemt in Singalesse sprake: Fimala, Darma, Suri, Ada, is in Coulombo ghedoopt/ Don Ian Daustria van Coulombo, dese afbeel-
ding is in Indien ghemaeckt/naer t'leven van zijn qualiteyt ende handel met Joris van Spilberghen/ wort in dese History vertelt.

geven werk over de Batik-Kunst in Nederlandsch Indië, pp. 151 vlg. (Utrecht, 1914, Gr. -4°). Rouffaer schrijft als volgt.

„Hier zien wij den koning van Kandy, zoo als Spilbergen, van Bat-„ticalao („Matecalo") op de Oostkust van Ceilon den 6den Juli 1602 „uitgegaan en den 28en Juli daar teruggekeerd, hem in zijn in't bin-„nenland gelegen hoofdstad ging bezoeken en vijf volle dagen bij hem „bleef. Er moet toen een teekenaar bij zijn gevolg van tien personen „zijn geweest, die de twee figuren van Koning en Generaal, zooals ze „elkaar in vriendschap de rechterhand geven, vereeuwigd heeft, en „die schets later medebracht naar Holland, waar de uitgever-graveur „Balthasar er een plaat van sneed.

„We voelen onmiddellijk hoe waar en echt deze plaat is! De Boed-„dhistische vorst heeft een echt-Indische kroon (*makuṭa*) op het „hoofd in tiaar-vorm, waarin zelfs, voorop, nog een klein Boeddha-„beeldje in zittende houding te herkennen valt; de tiara loopt van „boven uit in den welbekenden Hindoeschen drietand, de *trisula*; „rijke oorringen, en een zwaar halssieraad van paarlen tooien den „Vorst; breede bovenarms-ringen heeft hij aan; in zijn linkerhand „houdt hij een lotus-bloem; zijn bovenlijf wordt bedekt door een „wambuisachtig kleed in den geest eener kabaai (*kabaja*), met op-„staande schoudervleugels; om zijn rechterschouder hangt een ban-„delier, die weer zijn zwaard draagt; zijn bloote voeten worden ver-„sierd door enkel-ringen; en .... om zijn onderlijf draagt hij een „kain-pandjang met een weerskanten eene enkele rij toempal's [1]), die „aan den voorkant geheel horizontaal vallen in het dragen.

„Weinig platen zullen van sterker bewijskracht wezen! Men be-„denke, dat wij op Ceilon hier zijn, en in 1602! Een Ceiloneesch vorst „die in praalkleedij zich uitdost met een open beenkleed, waarop de, „steeds als een specifiek Maleisch-Polynesisch siermotief beschouw-„de, toempal de hoofdrol speelt! Indien dan werkelijk dat toempal-„motief tehuis behoort in onzen Archipel, met Melanesië en Polyne-„sië, zoo bewijst deze plaat afdoende, hoe vroeg het reeds tot in „Britsch-Indië verbreiding vond, en daar zelfs prerogatief was van

---

[1]) Op p. 33 als volgt gedetermineerd: „Torens" (Jav. „tumpal") of *scherpe driekoeken, die als een gebit van haaietanden ingrijpen &c.*

„den vorst, distinctief misschien zelfs wel. Want we herinneren ons „daarbij, dat ook in de Javasche Vorstenlanden tijdens de tweede „helft der 18de eeuw, blijkens de Solo'sche Oendang Oendang van „1769—1700, de toempal prerogatief bleef van den Soesoehoenan.

„En hoe dan precies zag dat kleed, die kain-pandjang met twee „halve toempal-kapala's van den Vorst van Kandy in 1602, er uit? „vragen wij nader. Hoe waren die toempal's zelve?

„Ook dit kunnen wij met beslistheid, door kritisch lezen van den „bijbehoorenden tekst beantwoorden. Het kleed moet — evenals „trouwens de straks genoemde „kabaai" — geweest zijn van effen „witte stof, hoogst waarschijnlijk witte zijde; en de toempal's daarop „moeten er in blank zilver opgebracht zijn, hetzij door opgelegd dun „zilvervlies, hetzij door ingewezen zilverdraad! Ja, dit laatste is het „meest waarschijnlijk, gelijk hierachter door een merkwaardige „vondst blijken zal.

„Want wit was toenmaals de eere-kleur op Ceilon. Pas op reis ge„gaan naar het binnenland, vindt Spilbergen niet ver van Batticalao „in een dorp (Port. *aldea*), waar hij en de zijnen overnacht, „de Camer „ende slaep-plaetse met witte cleederen behangen, dwelk een vande „grootste eere is diemen daer int lant van Celon doet". En bij zijn „eerste plechtige ontmoeting met den Vorst van Kandy, wordt uit„drukkelijk van dezen getuigd: „den Coninc in witte cleederen ge„cleet zijnde". De Boeddhistische monniken op Ceilon gingen echter „„ghecleet met geele cleederen", evenals nu nog altijd. En om te we„ten, hoe de toempal's er uitzagen van des Konings witte (zijden?) „kleed, behoeven wij maar het volgende te lezen, waarin het ten deze „merkwaardigste door mij g e s p a t i e e r d werd: „haer Clooster" „— nl. het klooster der monniken te Bintenna („Vintane"), recht „oost van Kandy, op den weg naar Batticalao — „is in maniere als „onse Cloosters hier te landen/ met hare gaelderijen/ ommeganghen „ende vele particuliere Capellen d e w e l c k e v e r g u l t z ij n/ „waer in staen vele figueren van mans en vrou persoonen/ die zy „segghen heylichlick gheleeft te hebben: D e s e g e s n e d e f i„g u e r e n s t a e n v e r c i e r t m e t s i l v e r e v e r g u l d e „c l e e d e r e n/ werden dach ende nacht met lampen ende Wassen „keerssen vereert/ enz." Men weet nu ineens hoe de Koning, z e l v e „e e n h a l v e G o d h e i d! moet gekleed zijn gegaan; zijn witte

„kleed moet, evenals dat der Boeddhistische godenbeelden „silver „verguld" geweest zijn, dat is verzilverd, met zilver-„siersels verrijkt; terwijl de bidkapellen „vergult", heusch „verguld waren.

„Men voelt nu ook ineens de symboliek, zweemende naar onze Eu-„ropeesche! Evenals bij ons eene bruid in het teeder-reine wit geheel „wordt gehuld, desnoods met zilvergaas of andere zilverige stoffen „versierd, en met de witte oranjebloesem in het hoofdhaar; zij, de „reine en teedere; zoo was de Ceiloneesche Vorst van 1602, zelf een „halfgod, gedost in de kleur der smetteloosheid, in witte zijden (?) „kleederen, met zilverwitte toempal-figuren, vorstelijke „toempal-figuren!, op de beide dwarsranden van zijn kain-„pandjang.

....Wij herinneren ons, dat ook nu nog altijd de Hindoes in „BritschIndië bij voorkeur in witte gewaden zich kleeden. Maar ook „herinneren wij ons, hoe op Bali een der meest geliefde stoffen is de „met slappe soga-kleur op wit gebatikte doeken, gelijk vooral Soe-„rabaja die vervaardigt, en waarop dan in Bali aan de eene zijde de „zwak-sogabruine batikpatronen met goudvlies worden overplakt, „zoodat men aldus het geliefde effect er krijgt van enkel goud op een „witten katoenen grond, evenals de Ceiloneesche Vorst, nog zuiver-„der in stijl, zilveren toempal's droeg op wit satijn. En in datzelfde „Bali zijn — of liever waren — de vrouwen, die bij den dood van een „vorst of anderen hoogvoorname, hem vrijwillig op den brandstapel „volgen, evenzoo in effen wit gekleed, als kleur van de hoogste plech-„tigheid."

Tot zoover Rouffaer.

Van de figuur van Van Spilbergen valt slechts te zeggen, dat deze, in donkerder toon gehouden zijnde dan die van den Maharadja, vermoedelijk is gekleed in een geellederen wambuis en een pofbroek van Portugeeschen snit die wel van zwart fluweel zal zijn.

Dit is eenen grooten Carbonckel oft Rubijn/ byden generael Speilberghen mede wt Celon ghebracht.

SONNET.

Want vremde reysen sijn seer cost'lijck te beginnen,
En schrickelijck de Zee, haer buyen veel en vremt:
Het onghemack niet cleyn: de winste niet bestemt;
Wie doet u bouen t'lande, ghy menschen t'water minnen?

Die buyten vaer t'ghemack op s'moeders schoot besinnen,
In all' aenslaghen zijn betentert en belemt:
Die haer affecten wilt noch draghen ongheteumt,
En connen gheenen naam met eer en goet ghewinnen.

Om te besien den clont der aerden, en met een
Wat wonder is en weert te halen, wy ghemeen
Neerlanders onbeschroomt den stuerren Zee-baen terghen.

Wy traecken men'ghe not', gout silver, elpenbeen,
Syd' peerl' ons beloont, ons roemt oock desen steen:
Wel hem dien Godt ghewilt heeft in dit Zee-Spil-berghen.

Al die leven draghen nood'.

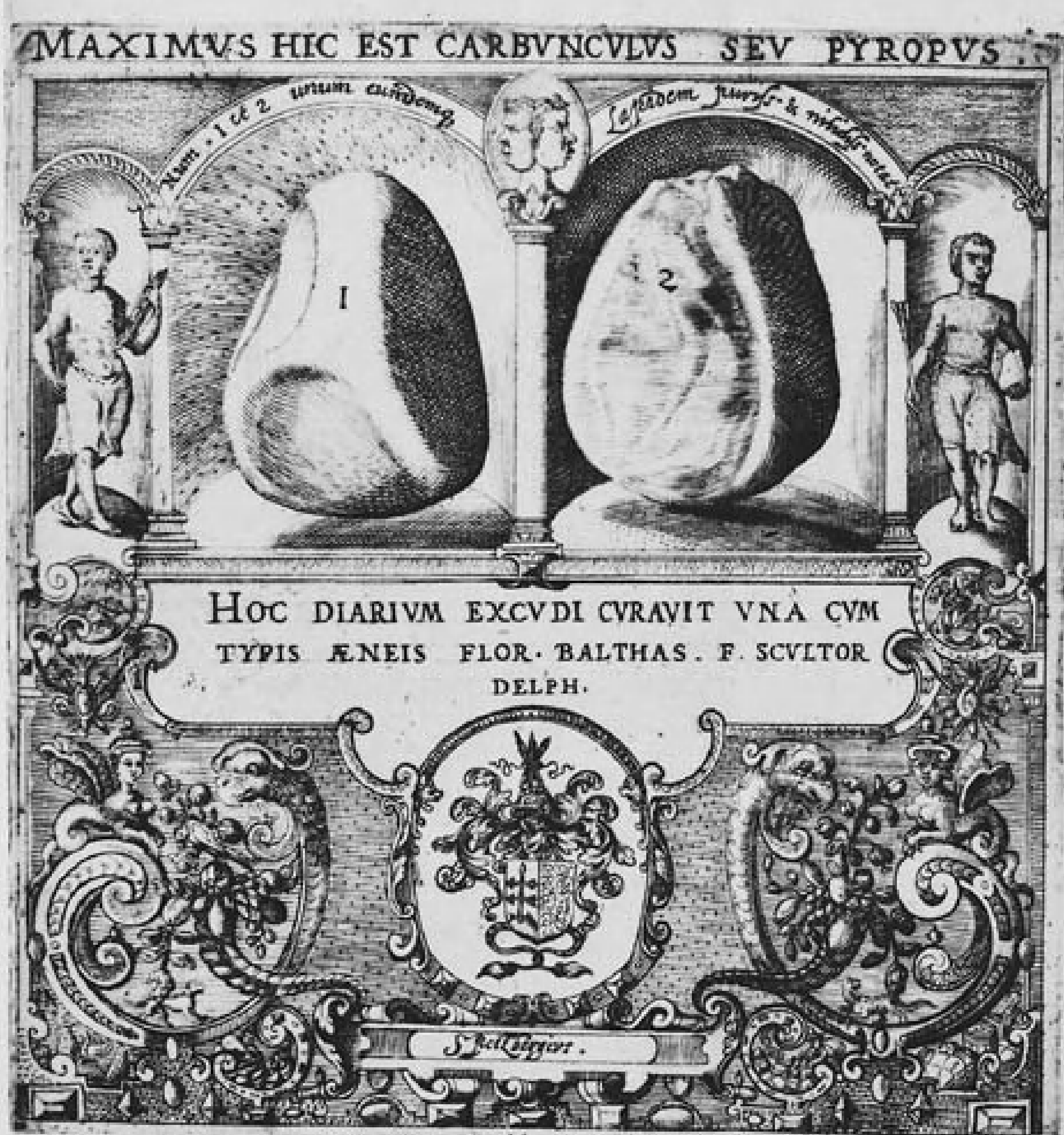

Dit is eenen grooten Carbonckel oft Rubijn/ bydẽ generael Speilberghen mede wt Celon ghebracht.

SONNET.

Want vremde reijsen sijn seer cost'lijck te beginnen,
En schrickelijck de Zee, haer buyen veel en vremt:
Het onghemack niet cleyn: de winste niet bestemt;
Wie doet u bouen t'landt, ghy menschen t'water minnen?

Die buyten vaer t'ghemack op s'moeders schoot besinnen,
In all' aenslaghen zijn beteutert en belemt:
Die haer affecten wilt noch draghen onghetemt,
En connen gheenen naem met eer en goet ghewinnen.

Om te besien den cloot der aerden, en met een
Wat wonder is en weert te halen, wy ghemeen
Neerlanders onbeschroomt den stueren Zee-baen terghen.

Wy craecken men'ghe not', gout silver, elpenbeen,
Sijd' peerl' ons beloont, ons roemt oock desen steen:
Wel hem dien Godt ghewilt heeft in die Zee-Spil-berghen.

Al die leven draghen nood'.

AENDE EDELE MOGHENDE HEEREN,
de Heeren Staten Generael der vereenichde Provintien. [1]

Ghelijck het berispelijck ende beclaechlijck vvare E. Mog. Heeren, datter ghene cloecke voorsichtige herten te vinden en vvaren, door devvelcke cloecke daden ende perijckeloose nieuvve reysen mochten aenghevangen ende volvoert vverden: vvant dat vvare een teecken van slapherticheyt, ende tselve moeste noodichlijck strecken tot nadeel vanden lande: Also vvare het van ghelijcke berispelijck ende beclaechlijck, dat vvanneer in eenich landt vrome coene Mannen te zijn, metter daedt bevvesen vverdt, daer geen Histori-schrijvers ofte Plaetsnijders te voorschijn en quamen, door de vvelcke der voorsz mannen daden den nacomelinghen medeghedeylt vvirden: vvant dat vvare een ghevvisse ghetuychenisse van oft dommicheydt oft onachtsaemheyt, de vvelcke beyde so den ghenen die alsdan leven, als die na hen comen souden, grootelicx soude schaden, door dien datse souden deruen alsulcke kennisse ende ervarentheydt als vvt de vvercken ende reysen van anderen ghenomen vvorden: ende alsulcken prickel als de vromicheydt van eenighe vveynighe in veele Edele cloecke herten gheuen can. VVant ghelijck uyt vromicheydt des herten spruyten alle cloecke vrome daden: alsoo is het leuen der selue ende met een de teelinghe, de ghedachtenisse door historien ende plaeten ende andersins, vvaer door sy vande doot der vergetenheyt gheurijt, ende door veeler nauolgingen vernieut ende verspreyt vvorden. Vvve E.M. hebben dit geluck bouen veele Potentaten der VVerelt van Godt almachtich ontfanghen, dat uvve E.M. heerschen ende ghebieden ouer ondersaten, die also vrymoedich int aengrijpen, ende so voorsichtich sijn int beleyden van alle mannelicke daden ende verre ghelegene voorhenen onbekende reysen, alsser eenighe oyt bekent sijn ghevveest. VVaer door het gheschiet dat uvver E.M. regieringhe te gheluckigher voortgaet, ende uvver E.M. naem ende roem vvijder alle daghe vermaert vvert, ende de ondersaten derseluer, vveluaren. Maer niet min en sijn uvve E.M. voorsien van vvijse taelrijcke Schrijuers ende kunstighe Plaetsnijders, door de vvelcke vvat in uvve E.M. contreyen ofte buyten de selue, loflijcx van uvver E.M. ondersaten ghedaen vvert, ter

[1] Verscheen voor het eerst in de uitgave *b*.

eevviger geheuchtenisse geconsacreert vverdt. Onder de vvelcke al ben ick te gheringhe om my seluen te rekenen: Nochtans na dien ick int plaetsnijden my een goede vvijle gheoeffent hebbe, ende uvve E.M. vvt goetgunsticheyt tot uvve E.M. ondersaten eenighe mijnen vorighen arbeyt niet versmaet en hebben: So hebbe ick uvve E.M. dese historie ende platen vande reyse van Ioris van Speilbergen derren dediceren, ootmoedelick biddende dat de selue onder uvve E.M. naem ende bescherminghe het licht moghen ghenieten. T'ghene my vrymoediger ghemaect heeft, is dat ick ghesien hebbe (tvvelck de Leser oock sal beuinden) dat dit Iournael niet dan tot grooten lof van uvve E.M. en can ghedien, als ghetuyghende de ervarentheydt ende macht daer mede uvve E.M. ter Zee aensienlick ende redoutabel sijn by andere natien, insgelijcx de openinghen der landen ende tversoec van alliantien ende vrientschappen van veelen verre ende na bygelegen, die als van te vooren propheteeren (tgene Godt ons hier nu inde 37. Iaren heeft in dese onse Provintien doen sien) dat uvve E.M. sullen vvesen het gevvenscht gesegent ende in allen eeuvven prijselijck instrument vvaer door den gemeynen VVolf ghekeelt ende gheuilt, ende veele schapen inde ronde tot seeckere ruste ende vveyde ghebracht sullen vverden. Het vvelcke ghelijck ick uvve E.M. met mijn hoochste vvensche van God almachtich hertgrondelijck vvensche, also ghebiede ick my tot deselve onderdanichlijck ende ghedienstelijck, desen 3. Marty. 1605. In Delff.

Vvve E.M. onderdanighe dienstvvillighe Dienaer, FLOR. BALTHAS. DELF.

Het Journael van Joris van Speilberghen.

Dese afbeeldinge is vande grootte vanden grooten Carbonckel ofte Rubijn/ by Speilberghen mede wt Celon ghebracht.

SONET.

Want vreemde reysen sijn seer cost'lick te beginnen,
En schrickelick de Zee, haer buyen veel en vreemt:
Het ongbemack niet cleyn: de winst e niet bestemt;
Wie doet u bouen t'lant, gby menschen twater minnen.

Die buyten vaer t'gemack op s'moeders schoot besinnen
In all' aenslaghen Zijn betemert en belemt:
Die haer affecten wilt noch draghen ongbetemt,
En connen ghenen naem met eer en goet ghewinnen.

Om te besien den cloot der aerden, en met een
Wat wonder is en weert te halen, wy ghemeen
Neerlanders onbeschroomt dē stueren Zee-haen tegen.

Wy craecken menighe nor' gout, siluer, elpenbeen,
Sijd' peerl' ons beloont, ons roemt oock desen steen:
Wel hem dien God ghewilt heeft in dit Zee-Spil-bergen.

Al die leven draghen nood'.

Dese Journalē met 14. platen ofte afbeeldingen wel gesneden/heeft geordineert eñ tzijnen costen doen drucken Floris Balthazar/ inde Nobel inde Choorstraet tot Delff/ alwaermen de selve te coope vint. 1605.

Het Journael van Joris van Speilberghen.

Dese afbeeldinge is vande grootte vanden grooten Carbonckel oft Rubijn/ by Speilberghen mede wt Celon ghebracht.

SONET.

Want vremde reysen sijn seer cost'lick te beginnen,
En schrickelick de Zee, haer buyen veel en vremt:
Het ongemack niet cleyn: de winst e niet bestemt;
Wie doet u bouen t'lant, ghy menschen twater minnen.

Die buyten vaer t'gemack op s'moeders schoot besinnen,
In all' aenslaghen zijn betentert en belemt:
Die haer affecten wilt noch draghen ongetemt,
En connen ghenen naem met eer en goet ghewinnen.

Om te besien den cloot der aerden, en met een
Wat wonder is en weert te halen, wy ghemeen
Neerlanders onbeschroomt dē stueren Zee-haen tergen.

Wy craecken men'ghe noot' gout, silver, elpenbeen,
Syd' peerl' ons beloont, ons roemt oock desen steen:
Wel hem dien God ghewilt heeft in dit Zee-Spil-bergen.

Al die leven draghen nood'.

Dese Journalē met 14. platen oft afbeeldingen welgesneden/heeft geordineert ē tzijnen costen doen drucken Floris Balthazar/ inde Nobel inde Choorstraet tot Delff/alwaermen de selve te coope vint. 1605.

Ordre vande platen ende de memorabelste dinghen in dit Journael begrepen. [1])

Voor opt boeck staet de afbeeldinge van den Coninck van Candy, met de afconterfeytinge van Joris van Speilberge.

Daer na moet ghestelt werden den grooten *Carbonckel* ofte *Rubijn*.

Daer naer de stadt vander Veer, die tot dien eynde hier by ghevoecht is, om datmen hier wt het wechseylen vande drie schepen sien kan.

Daer naer het Journael.

Daer naer Fol. 2. de plaet van *Puorto Daele*, met *Refrisco* op eene plaet.

Fol. 10. daer vant Eylant *Elizabeth* gheschreven wort, leyt ontrent de *Cap. de bona esperanca*, als daer aen het eylandt Cornelia, recht voor de Tafel-baey, zijnde op eene plaet ghesneden met de *Capo de bona esperanca*, moet by de page 10. ghestelt worden.

Fol. 15. hier moet staen de plaet van Anabon.

Op de page 29. moet staen het Eylant van *Celon*. Hier staet van den 23. Mey sijn wy ghekomen op de kuste van *Malabre*, maer is *Mallabar*, het Eylant van *Celon* wert hier eerst van haer ghesien, de naerder gheleghentheyt salmen int breede konnen naer lesen op de page 45. 46. ende 47. van daer voort tot de page 48. ende 49. daer mede van sijn grootte, ende van de steden gheschreven wort, so dat het te vergheefs waer dat hier te verhalen.

Fol. 30. Hier moet ghestelt werden de afbeeldinghe van *Maticalo*.

Fol. 34. *Vintane* moet hier staen.

Folio. 36. Hier moet ghesien worden de groote stadt *Candy* int eylant van *Celon*, daer mede vant inhalen van Speilberghen vertelt wordt, met wat eer dat den Coninck hem ontfinck.

Folio. 38. De afbeeldinghe vande plaey van *Maticalo*, met het nemen vande Portegijsen haer Kravellen, Galeyen ende Campaingnen voor de selve kust, moet hier staen, door dien dat hier vant veroveren vande schepen gheschreven wort, ende op de ander sijde vant blat wordt voort vant nemen vande derde Campagne gheschreven, ende dat wy tot provisie van onse schepen, de aracke [2]) vermanghelden, die de Singalen wt haer hant eten.

Fol. 48. Hier salmen stellen den rinck daer den Coninck het beelt met een Olifants-hooft, een lijf als een mensch, beneden als een bock ofte satijr, aen bidt.

Fol. 52. Hier moet staen de Kraeck van *S. Thomé*.

Fol. 54. Hier wort ghelesen van den Coninck van *Achin*, hoe dat hy Ambassedeurs sent aen den Coninck van *Candy*, van weghen den

[1]) Deze verscheen voor het eerst in de uitgave *b*.
[2]) Lees: areek, pinangnoot.

handel met Speilberge, om naerder vrientschap ende assistentie malcander te doen tegen de Portegijsen.

Fol. 60. Den Vice-Admirael Zebalt de Waert neemt met eer-schooten van Speylberge oorlof, om met seven schepen naer *Celon* te seylen.

Fol. 62. Op den 5. July is coop ghemaeckt van seeckere *S. Thomé-sche* doecken, bedragende de somma van 10400. Realen van achten, daer inde beschrijvinghe in verabuseert is gheweest, was ses duysent te veel ghestelt.

Fol. 63. Zebalt de Waert wert ontrent *Maticalo* doodt gheslagen met ontrent 50. man, vanden Coninck van *Candy*, om dat hy de Portegijsen hadde laten wech seylen.

Fol. 65. Hier vertrecken sy van *Bantam*.

Fol. 67. Hier wert vant arriveren in Zeelant gheschreven den 24. Maert. Anno 1604, werde met groote blijschap tot Middelburch inghehaelt.

In den 2en druk, van 1605 is deze „Ordre" eenigszins gewijzigd en aangevuld:

Voor opt boeck staet het spiegel (de gravure op den titel), daer aen de voorrede, daer aen de afbeeldinghe vanden Coninck....

Op de page 29. moet staen het Eylant van *Celon*. Den 23. Mey is Speilberghe ghekomen op de kuste van Mallabar, het Eylant van *Celon*....

Fol. 10. de *Cap de bona esperanca*.

Fol. 17. Hier salmen stellen de plaet van Saffala. [1])

Fol. 62. Deze verbetering is hier weggelaten.

Fol. 65. Hier vertrecken sy van Bantam naer huys.

Fol. 67. Hier salmen stellen de plaet van Middelburch, daer vant arriveren ghesien wert den 24. Maert. Anno 1604. werde met groote blijschap tot Middelburch inghehaelt. [2])

[1]) Bestaat niet.
[2]) Zie verder ook Bibliographie, blz. 97 vlg.

PL. 6

De afbeeldinge van de Stadt Vere daer Marquis van is zijne Princelijcke Excellentie Mauritius van Nassouwe etc. met de drie Schepen die van de voorsz Stadt t'zeyl zijn ghegaen naer de Oost-Indien, toegherust by Symon Pardum, oudt Burghemeester der stadt van Middelborch ende tegenwoordich Eerste Reken-meester van Zeelandt, ende Sr. Balthazar de Moucheron Cooyman aldaer met Sr. Pieter van Hecke, ende andere heurlieder mede Reeders Cooplupden tot Middelburch.

De afbeeldinge van de Stadt Vere/daer Marquis van is zijne Princelijcke Excellentie Mauritius van Nassouwe/etc. met de drije Schepen die van-
de voorsz Stadt tzeyl zijn ghegaen naer de Oost-Indien, toegherust by Symon Pardum/ oudt Burghemeester der stadt van Middelborch ende teghen-
woordich Eerste Reken-meester van Zeelandt/ende Sr. Balthazar de Moucheron Cooyman aldaer/met Sr. Pieter van Hecke / ende andere heurlieder
mede Reeders Cooplupden tot Middelburch.

T'HISTORIAEL JOURNAEL[1], VAN TGENE GHEPASSEERT IS VAN WEGHEN DRY SCHEPEN, GHENAEMT DEN RAM, SCHAEP ENDE HET LAM, GHEVAREN WT ZEELANDT VANDER STADT CAMP-VERE NAAR D'OOST-INDIËN, ONDER T'BELEYT VAN JORIS VAN SPILBERGHEN, GENERAEL ANNO 1601.

Den 5. May zijn wy in Godts namen van voor de Stadt vander Veere t'zeyle ghegaen met eenen Noort-oosten wint, ende dien dach gezeylt tot inde Hoofden tusschen Doveren ende Calis. *Anno 1601 den vijfden Mey.*

Den 9. dito zijn wy door eenen storm wayende wt den Zuyden, gheforceert gheweest te loopen binnen Dortmuyen [2].

Den 10. 11. 12. 13. ende 14en. hebben wy binnen *Dortmuyden* geleghen naer den wint wachtende, alwaer haer de Jachte wat ghecallefaet ende versien heeft, ter oorsaecken zy leck geworden was ende veel broots nat gheworden ende over boort ghesmeten, waeromme den Generael haer wederomme van ander broot versien heeft, ende voorts int generael sommige andere nootlijcke provisien gecocht.

Den 15. dito na den middach zijn wy het gat van *Dortmuyen* wtgeloopen. Noch den selven avondt ghepasseert voorby *Pleymuyen* [3]).

Den 21. zijn ons gemoet drye Fransche schepen onder de welcke Admirael was het Schip vanden Gouverneur van Calis, noch zijn gheopenbaert drye Schotsche schepen met een bootgen van Rostick comende van *S. War*, het welcke wy presumeerden dat het een Duynkercker was, ter oorsaecke hy een Duynkercsche vleughel op hadde ende van ons was voorloopende. Den Generael dedet zijn seylen strijcken, dan contrarie bevindende, heeftet wederom ontslagen ende laten varen sonder tselve int minste misdaen oft verhindert te hebben.

Den 27. dito is ons te louf waert gheopenbaert een Enghels Oorloochschip met zijn Jacht, het welcke naer ons toecomende ende ons besproken hebbende, zijn wederom van ons afgheweken ende hunnen cours ghegaen.

Den 28. dito is Westwaert van ons gheopenbaert het Eylandt van *Puorto Santo.*

Den 29. May is ons gheopenbaert het eylant van *Madera.*

[1]) Het Journaal is gedrukt met Gothische letters; woorden daarin aangegeven met romein, zijn hier cursief gedrukt. [2]) Dartmouth. [3]) Plymouth.

[Juni 1601]

Den 31. dito is ons gheopenbaert het eylandt *Palma* ende daer op aenghezeylt.

Den eersten Junij

Den eersten Junij zijn wy dicht voorby de Reede vant *Palma* ghezeylt, ende van daer voorts voorby alsoo *Teneriffo* oft de [2]
Picque gepasseert, ende voorts onsen cours gheset naer *Capo Blanco.*

Den 4. Junij des avonts is ons ontdeckt den hoeck van *Capo Blanco.*

Den 10. dito is op den Pincxteren dach gezeylt tot *Capo Verdo,* alwaer wyt in Gods name achter het Eylant[1]) neer gheset hebben, ende heeft den Generael noch den selven avont om ghenen tijdt te versuymen, de Jachte doen ghereet maecken om met de selve sanderdaechs naer *Puorto Daele*[2]) te zeylen, ende aldaer te volbrenghen d'ordre ende memorie hem van zijne Reeders mede ghegeven.

Dry Portugische schepen leggende op de Reede voor Puorto Daele, hebben vyantlick teghen ons geschoten, siet hier op de Caert.

Den 11. Junij is den Generael met het rijsen vanden daghe met de voorschreven Jacht van *Capo Verdo* tzeyle ghegaen, ende comende ontrent *Refrisco*[3]), aldaer gevonden drye Fransche schepen *van Dieppen,* hem vande selve informerende oft te *Puorto Dale* eenighe Schepen op de Reede laghen, ende alsoo zy hem seyden neen, is van daer voorts ghezeylt, ende ontrent *Puorto Dale* comende, heeft van verde ghewaer gheworden dry schepen aldaer op de reede leggende, die den selven dach wt de Zee ghecomen waren willende na *Rio de Gamby,* ende alsoo den Generael voort ghevaren is ende ontrent de Reede gecomen, hebben de voorsz Schepen seer dapperlick begonst te schieten, niet teghenstaende alle het welcke, den Generael sonder hen eenighe vyantschap te toonen oft eenige schuet te schieten op de reede ghecomen is, ghemerckt zy ghemeen is voor alle Natien, maer alsoo dien niet teghenstaende de voorsz Schepen zijnde Portugische Cravellen, vyandelic met haer schieten gecontinueert hebben, heeft den Generael hem moeten resolveren hen tzelve met sijne cleyne macht te verbieden, als een vande dry sonder eenich gherucht van schieten oft andersins te maecken aen boort gierende, ende hebben also met malcanderen gevochten hant aen hant, in sulcker voegen dat de Jachte bycans meester was gheworden vande Cravelle. Dan wert wederom soo door assistentie vande twee andere Cravellen, die seer dapper

[1]) E. Goeree in de Baai van Dakar, ongeveer 10 z.m. Z.O. van Kp. Verde.
[2]) Thans: Portudal, 2. z.m. O. van E. Goeree.
[3]) Thans: Rufisque, tegenover E. Goeree op den vasten wal.

met haer gheschut ende musquetten op de Jacht schoten, als oock door de menichte der Portugisen die vant lant ende ten dienste vande selve quamen, moeten wijcken, sonder datter nochtans Godt lof yemant vande Jacht doot ghebleven is, dan wel dry oft vyer ghequetst, als namentlick den Generael met een musquet Loot het welcke op zijn Rondasse ghevlogen comende, is op zijnen rechten arme afgheschamt. Vande Portugisen zijnder twee ofte drye doot ghebleven ende sommighe ghequetst. No. 3.

Alle het welcke also geschiet zijnde ten aensien vanden *Alcayre*[1]) ende alle die van *Puorto Daele*. Is den Generael willende den landelijcken wint waernemen, den selven avont met de Jachte wederom tZee ghegaen, ende hem laten brenghen tot ontrent *Refrisco*, alwaer hy inde schuyte ghegaen is, ende heeft de Jacht wederom laten keeren naer *Puorto Daele*.

Den 12. Junij des smorghens met het op gaen vanden daghe, den Generael ontrent *Refrisco* comende, met intentie om de twee andere Schepen te *Capo Verdo* legghende naer *Puorto Daele* t'ont-
[3] bieden, zijn hem een deel *Cannoes* met *Negros* aen boort ghevallen, ende is vande selve gespolieeert ende naeckt wt geschoten, mitsgaders in beyde zijn handen seer ghequetst, ende den *Constapel* vermoort, ende is voorts also naeckt gheloopen te lande naer *Refrisco*, alwaer hy vande Fransche Schepen ontfanghen is, midtsgaders vande selve gecureert ende onthaelt na haer vermoghen, alle het welcke aldus in provisto ende sonder dieshalven eenich achterdencken oft vermoeyen te hebben gheschiet is, door dien de *Negros* aldaer de geheele coste lancx met de Flamincos ende Francoysen vrientschappe zijn houdende.

Den Generael wort van eenige Negros besprongen, als inde Caerte afghebeelt staet.

Den selven dito alzo den Generael te *Refrisco* gecomen is heeft terstont een Bootsgesel te lande naer *Capo Verdo* toegesonden, ten eynde de twee andere schepen terstont naer *Puorto Daele* souden comen, welcke bootsghesel tot *Capo de Bie* comende, heeft aldaer ghevonden den Boodt vanden Vis-Admirael die aldaer sommighe Swarten aen landt geset hadden, door wien de Schepen de tijdinghe ghecreghen hebben vande disgratie ende ongheluck vanden voorsz Generael, waeromme sy hen noch den selven avont ghepreparеert hebben, om tzanderdaechs naer *Puorto Dale* te zeylen. No. 4.

Den 13. dito met het rijsen vanden daghe zijn de voorsz sche-

[1]) Port. Alcaide, gewoonlijk beteekenende: Commandant eener vesting; van Arab. „caid".

[Juni 1601]

pen van *Capo Verdo* tzeyle ghegaen, ende te *Refrisco* passerende, den Generael wt de Fransche schepen overgehaelt, ende voorts van daer naer *Puorto Dale* toegeseylt, ende op de Reede comende, en hebben aldaer maer een Portugische Cravelle gevonden, waer van zy hen terstont meester gemaeckt hebben, daer inne anders niet vindende dan sommighe staven Ysers, met wat Mille[1]). Tot iustificatie van alle het welcke, als oock om tot vervoorderinge van onse Reyse ghenen tijt te versuymen, is den Capiteyn Pieter Cornelissz by commandement vanden Generael noch ter selver stonden met den Boodt naer lant ghevaren, alwaer hy vanden *Alcayre* als oock vande Portugisen zeer vriendelick ontfanghen is gheweest, ende hebben hunne eyghen faulte ende schult bekent, nademael zy de redenen vanden Capiteyn tot justificatie van het geene voorsz is, wel verstaen hadden, hebben alsoo met de voorsz Portugisen accoort gemaeckt ende hunne Cravelle wederom ghegeven midtsgaders den *Alcayro* van *Puorto Daele* zijn recht betaelt om met den eersten onse ververssinghe aldaer in te nemen.

Een Spaensche Cravelle vermeestert als inde Figuere.

No. 5.

Den 14. 15. 16. 17. 18. 19^{en}. dito hebben wy voor *Puorto Daele* op de reede gheleghen, ende onse ververssinge innemende, middelertijt onse schepen gecallefaet ende van alle nootlijcke reparatien ten besten versien.

Den 20. Junij zijn wy in Godts name van *Puorto Daele* tzeyle ghegaen ende te *Refrisco* passeerende, hebben aldaer vande Fransoysen den Boodt vande Jachte gerecouvreert die ons de *Negros* afhandich gemaect hadden, mits hen restituerende tgene zy daer voren ghegeven hadden. Ende alzoo den wint wt den N. ende N.O. heeft begonnen te waeyen, zijn noch om onse Reyse met Gods hulpe te vervolgen, den selven avont van *Refrisco* tzeyle ghegaen, met ordre ende resolutie vanden Generael, van onsen cours Westwaerts in te setten ghelijck hy oock voor ons vertreck, mits de sieckte ende [4] swackheyt zijnder quetsure, waeromme hy niet boven comen noch nergens geen opsicht nemen en conde, tselve den Vice-Admirael *Guionlefort*, mitsgaders alle de Stierluyden wel scherpelick ende expresselick beval ende belaste datmen voor al de Weste verkiesen ende nemen soude tot de lengte vande *Zoute Eylanden* [2]), om op de custe van *Guinea* niet te vervallen, ghelijck den Generael op andere tijden ghenoech bevonden heeft ende oock by andere schrijvers ende Piloten ghenoech gheadverteert wort.

[1]) Port. Milho: maïs of Kafferkoorn.

[2]) Kaap Verdische Eil^{n}.

Folio 2. Nõb. 3. Hier voor Puorto Dale wort Speilberge vyantlic beschoten vande Portugische Cravelle/ soo dat hy veroorsaecht was hem te verweeren. Nombre 1. 2. ende 3. Dit zijn de Portugische Cravellen/ daer van Speilberge den eenen aen boort gierden/ ende met hem vochte.

Folio 3. Nombre 4. ende 5. Hier voor Refrisco wort den Generael van de Negros met thien Canoes overwonnen. Nombre 1. Het Boot van Speilberghe. Nombre 2. De Canoes. Nombre 5. Voor Puorto Dale een Cravelle ghenomen/ wort ghesien in dit cleen compartement. Nombre 5.

Folio 2. Nôb. 3. Hier voor Puorto Dale wort Speilberge vyantlic beschoten vande Portugische Cravelle/soo dat hy veroorsaeckt was hem te verweeren. Nombre 1. 2. ende 3. Dit zijn de Portugische Cravellen/ daer van Speilberge den eenen aen boort gierden/ende met hem vocht.

Folio 3. Nombre 4. ende 5. Hier voor Refrisco wort den Generael van de Negros met thien Canoes overwonnen. Nombre 1. Het Boot van Speilberghe. Nombre 2. De Canoes. Nombre 5. Voor Puorto Dale een Cravelle ghenomen/wort ghesien in dit cleen compartement. Nombre 5.

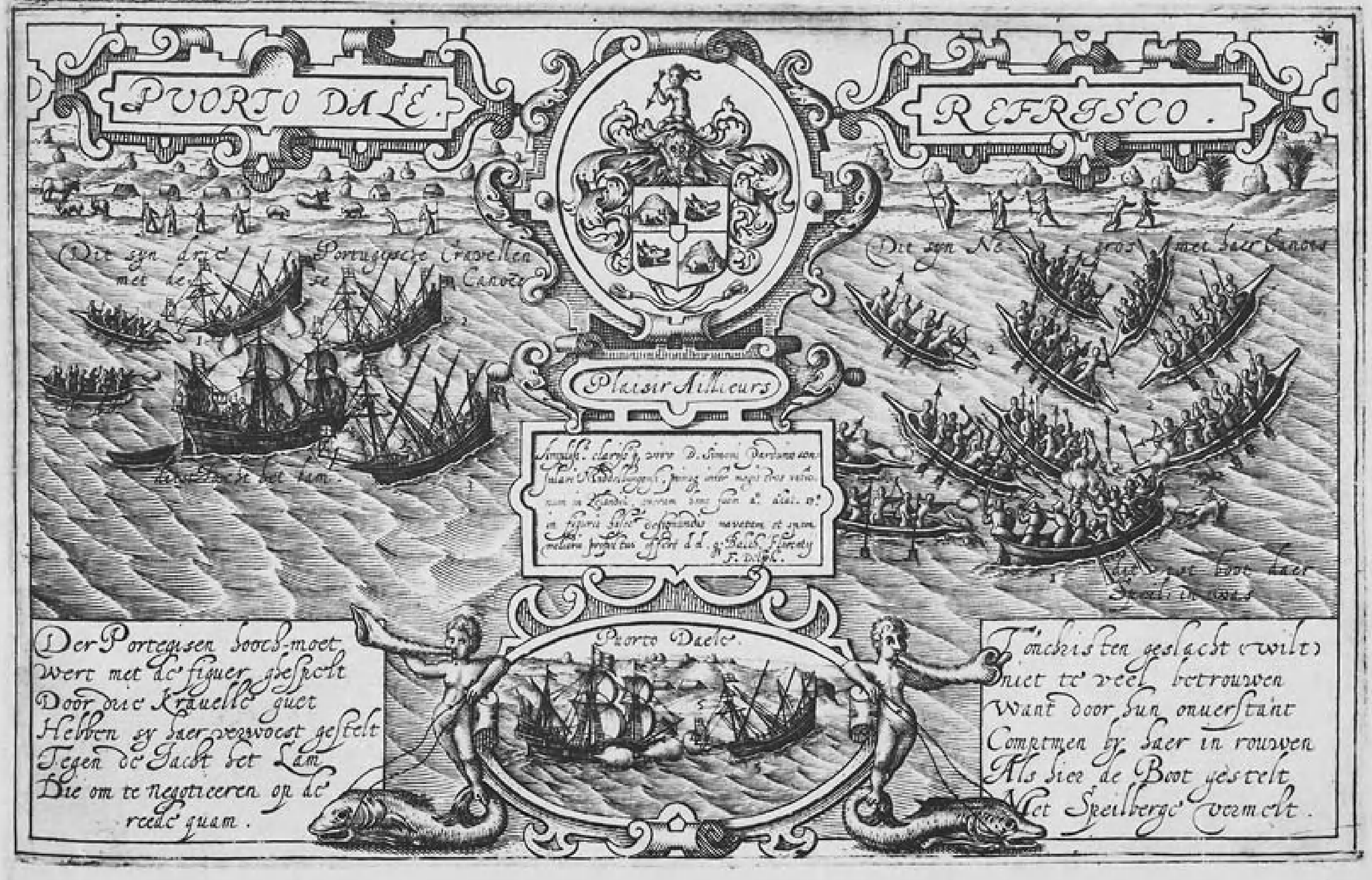

Den 10. Julij is ons op den avont het lant geopenbaert legghende ontrent vier mijlen van ons, ende mits den avont daer wederom afghewent, zijnde alsoo vervallen op de custe van *Capo de Montes*[1], waer van den Generael hier voren int vertrecken van *Puorto Daele* den Vice-Admirael *Guionlefort* met alle de Stierluyden so merckelicken gewaerschout ende voorseyt heeft, verhopende niet te min dat God onsen leydtsman wesen, ende ons gheluckighe ende voorspoedighe Reyse soude verleenen.

Den 11. dito hebbent wederom naer lant toeghewent ende tselve op een mijle naer naeckende, is ons by teycken van een clip liggende dwers vant lant af, tZeewaerts bekent geworden *Capo de Bayzos*[2]) leggende ontrent drye mijlen boven *Rio de Zesto*[3]).

Den 20. dito ontrent eenen graet vande Linie *Equinoctiael* zijn vergadert den Admirael, Vice-Admirael ende Commis Cornelis Specx, ende hebben ontboden de Capiteynen ende Stierlieden, hen met de selve consulterende ende bevragende oft *S. Tomé* te beseylen soude zijn oft niet, ende alsoo de selve eensamentlick van opinie waren tselve doendelick te wesen, so is by generale Collegie besloten ende geresolveert daer na toe te zeylen, om te besien oft aldaer, also wy alreede op de custe van *Guinea* vervallen waren, want de voorsz plaetse ons aldernaest was, eenige ververssinge soude te becomen zijn, het ware by eenige Schepen ofte bercken aldaer op de reede legghende, oft andersins soomen t'selve soude moghen geraden vinden.

Den 23. Julij zijn wy gecomen onder de *Linia Equinoctiael* ende de selve ghepasseert.

Den 26. dito hebben wy des smorgens den Vice-Admirael met de Jachte wt ons gesicht verloren, niet tegenstaende den Generael twee lichten achter hadde doen opsetten, ter oorsaecken wijt wenden vreesende te na by lant te wesen, dan zijn ons op den middach wederom gheopenbaert mitsgaders het *Eylant van Annabon*, alwaer wy na toe seylende, zijn ontrent vier uren naer middach aldaer op de Reede gearriveert, ende na dat wyt aldaer neer gheset hadden, hebben wy terstont de Schuyte doen wtsetten, ende de selve met den Capiteyn ende een vande Commisen naer lant toegesonden om aen d'inwoonders oft Portugisen van het voorsz

---

[1]) K. Mount, bij de grens tusschen Sierra Leona en Liberia.
[2]) K. Grand Bassa op ± 10° W.L. v. Gr.
[3]) Cestos R.

[Juli 1601]

Eylant te vernemen, oft zy ons souden willen toelaten onse ververssinghe aldaer in te nemen. Ende op dat sy ons tselve te gevoechlicker souden moghen accorderen, gaven hen (ter oorsaecken wy ons te lande niet en derfden betrouwen om met hen monde- [5] linge te spreken) met eenen brief te kennen dat wy van *Lisbona* quamen, bevracht vanden Contrattadores vanden Coninck van Spaignien om naer *Brasillien* te varen, ende op de custe van *Guinea* by *Capo des Palmes* of daer ontrent vervallen zijnde, den contrarie wint ons aldaer gebracht hadde, waeromme zy ons tselve niet en behoorden te weygheren, als hen tot dien effecte van weghen den *Sobrecargo* vande voorsz Contrattadores eenighe presenten doende, voor het welcke sy ons wederom gheschoncken hebben een tonne met Orange appelen, mitsgaders met eenen ghelijcken brief op den onsen gheantwoort ende geadviseert, dat sy ons in gheenderley maniere onse presentatie accorderen en wilden, ten ware wy hen den Piloot van het Schip, die van sConincx weghen in dierghelijcke Reysen op de schepen ghestelt wort, aent lant sonden, daer by ons genouch te kennen gevende, dat zy van genen sin en waren ons aldaer eenige ververssinge t'accorderen, niet tegenstaende wy van hen tselve daer naer noch met vrientschappe in alle manieren versochten, waeromme den Generael, den Capiteyn vanden Vice-Admirael ende de Jacht ontboden heeft, hen vraghende oft zy met het water dwelck zy teghenwoordichlick tschepe hadden de *Capo Bona Esperance* souden connen passeeren, waer op sy andtwoorden dat sy niet veel water en hadden, in sonderheyt Willem Janssz den Capiteyn vande Jacht, waeromme den Generael met advijs van het generael Collegie geresolveert heeft een preuve op het voorseyde *Eylandt* te doen om te sien oft wy alsoo onse ververssinghe conden becomen, gelijck hi tot dien effecte alle de schepen dicht by landt heeft doen corten om de borstweringe van het stedeken oft *Casale*[1]) der Portugisen oft inwoonders van het voorsz *Eylant* te ghevouchelijcker te moghen beschieten, mitsgaders daer beneffens noch toerustende dry Boots met ontrent 40. mannen wel ghemonteert om daer mede aen lant te vallen, met ordre ende expres bevel aende Oversten over het voorsz volck ghestelt, van niet te attenteren indien zy saghen dat hen tselve niet ghevouchlick en soude connen geschieden sonder veel volckx te verliesen. Ghelijck oock tselve by experientie ter-

[1]) Port. Casal: landhuis, ook wel: gehucht.

stont ghebleken heeft, want alsoo wy met de voorsz Boots nv al ghereet waren, ende om onse entreprinse te volbrenghen van Boordt afghevaren zijn, so hebben wy behalven datter alreede twee oft dry van ons volck van lant geschoten ende gequetst waren, bevonden datmen aen lant midts de groote berninge van twater niet en conste comen sonder veel volcx te verliesen,want de inwoonders van het voorsz lant so van Musquetten, Roers ende ander ammunitie beter voorsien waren als wy wel meynden, waeromme den Generael alle het volck wederom heeft doen keeren, sonder yet anders te willen attenteren, ende hebben ons terstont ghepreparee rt om van daer tzeyle te gaen.

Den 28. Julij is inden Vice-Admirael Justitie gedaen over den persoon van Abraham Enghelssz by generale Collegie ghecondamneert zijnde als muytmaecker gekilt [1]) te worden, ghelijck het selve metter daet geeffectuert is gheweest.

[6] Den 29. dito zijn wy in Gods namen ontrent vier uyren naer middach van het voorschreven *Eylandt Annabon* met generael advijs ende resolutie van alle de Capiteynen ende Stierlieden, alzoo den wint continuelick Zuydelick was, tzeyl ghegaen.

Den 30. dito continuerende den wint als voren, midts den welcken wy met zeylen gheen groot voordeel doen en mochten ende nochtans grootelijcx ververssinghe van noode was, zoo is by den Generael, midtsgaders vande geheele Collegie goet gevonden naer *S.Thomé* toe te wenden, ende voorts van daer naer tvaste lant om daer ofte daer ontrent onse ververssinghe in te nemen, ghelijck oock het selve metter daet terstont gheeffectueert wert, als onsen cours n. ten o. ende n.n.o. insettende, daer na toegheseylt.

Den selven dach isser gestorven een man vanden Vice-Admirael, geschoten zijnde van die van *Annabon*.

Den 31. dito met het rijsen vanden dage is ons geopenbaert het eylant van *S, Thomé*, alwaer wy naer toeseylende ende opde Reede comende, zijn dicht voorby het Casteel ghepasseert, het welcke 5. ofte 6. schoten met grof gheschut gheschoten heeft, sommige recht over de schepen henen ende sommige te cort, ende wy van gelijcke naert Casteel. Hebben oock aldaer gevonden 6. ofte 7. Schepen dicht ondert Casteel legghende, welcke Schepen den Generael wel gedelibreert was te bespringen ende aen te tasten, dan considererende, dat alzo wy bycans de helft van ons volck sieck

[1]) Gekielhaald.

[Aug. 1601]

hadden, midtsgaders dat het selve niet gevouchelick en soude connen gheschieden hebben sonder veel volcx te verliesen, want wy noch een langduerighe Reyse voor handen hadden, eene oorsaecke soude gheweest hebben vande selve daer mede te verachteren, ende alzoo niet connen vervolgen noch volbrenghen, waeromme den Generael met raedt ende advijs van het gheheele Collegie tselve na ghelaten heeft.

Den eersten Augusti is ons op den middach gheopenbaert de custe van *Guinea*, midtsgaders twee, dry Eylandekens waer na wy toegeseylt zijn, ende op den avont gearriveert op de Zuytzijde van het eylandt van groot *Corisco* [1]), ende midts den avondt ons was overvallende, ende daer over al vol droochten lach, hebbent aldaer met onse Schepen neergheset op seven vadem waters.

Een schip wt Zeelant ghenaemt Spheramondy onder het Eylandt van groot Corisco ghevonden, ende metten Commis ghesproken.

Den 2. dito zijn wy van daer tzeyl ghegaen naer den Noorthouck van het voorsz Eylant, alwaer wy gevonden hebben een schip wt Zeelandt van weghen den Heer *Balthazar de Moucheron* [2]), ghenaemt de *Speramondo* ende alzoo wijt aldaer met onse Schepen neer gheset hadden, heeft den Generael terstont den Boodt ghesonden naer het voorsz Schip de *Spheramondy*, ende ontboden den Commis met den Schipper, met de welcke ghecomen is een man ghelaten op groot *Corisco*, door *Dirck van Wees*, met 5. ofte 6. soldaten om de Schepen die den Heer *Balthazar de Moucheron*, aldaer soude moghen seynden, te waerschouwen van tghene daer ghepasseert was op het *Eylandt Bouley*, oft cleyn *Corisco*, van welcke voorsz man den Generael vernomen heeft alle het gene op [7] het voorsz *Eylant Bouley* te doen was, tusschen den Gouverneur Dirck van Wees ende zijne Soldaten, volghende d'attestatien daer van ghesonden aenden voorschreven *Moucheron* met het schip *Spheramondy*, ende om noch breeder van alles gheinformeert te wesen, zoo vande ghelegentheyt van het voorschreven *Eylandt*, als oock vande sterckte van dien, heeft den Generael tot dien eynde derwaerts gesonden den Vice-Admirael ende den Capiteyn Jongher-helt met een deel Musquettiers, de welcke het selve ghevisiteert ende besichtict hebbende, hem daer van het rapport hebben ghedaen.

Den 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. ende 10^{en}. Augusti hebben wy gheleghen

---

[1]) Op ong. 1° N.Br. Port. Corisco: donderslag.

[2]) Over Balth. de Moucheron op Corisco E., zie Naber-De Marees, Linsch. Ver. Dl. V, p. LXVIII.

onder het voorschreven eylant van groot *Corisco*, onse ververssinghe aldaer innemende, alwaer middelertijdt ghestorven is een man op den Vice-Admirael gheschoten zijnde van die van *Annabon*, ende op het voorschreven Eylandt begraven, op welck Eylandt wy op ons vertreck eenen brief gesonden hebben ende in een doysken besloten, boven aen eenen Boom doen nagelen, addresserende aen den Gouverneur Dirck van Wees, ende Capiteyn Bartholomeus Spilberch, zoo sy wederom aen het voorsz Eylandt quamen om het volck dwelck sy aldaer ghelaten hadden van daer te nemen ghelijck sy hen tselve belooft hadden, ende alzoo *Guilliaem Baers*, die als Overste over het volck op het voorschreven Eylandt van groot *Corisco* ghestelt was, aldaer niet langher blijven en wilde, Ende tot dien eynde hem alreede int Schip vande *Spheremonda* begheven hadde, om daer mede over te varen, zoo heeft den Generael door dien den Schipper ende Commis vande *Spheramonda* hem claghende waren dattet hen te lastich vallen soude alle het voorsz volck over te voeren, aenghesien zy seer weynich provisie hadden, tselve volck op zijn schepen verdeelt ende alzoo met hem ghevoert.

Den 11. Augusti zijn wy in Godts name van het Eylandt van groot *Corisco* tzeyle ghegaen naer *Capolopes Gonzalues*[1]).

Onderweghen gemoet een Amsterdams Schip comende vande *Gout-custe*, ende willende met ons naer *Capolopes Gonzalues* alwaer wy met Gods hulpe den 17. dito gearriveert zijn.

Den 21. Augusti is by ons op de Reede ghearriveert den voorschreven Amsterdammer, waer op Schipper was Jan Franssz van Amsterdam, ende Commis Heyndrick Harmanssz, comende van de Goudt-custe; gheladen hebbende ontrent de dry hondert pondt Gouts, ende hebben malcanderen aldaer groote vriendtschap bewesen, zoo van provisie, Anckers, Seylen ende andersins naer dat een yeder missen mochte gheaccommodeert.

Den 30. dito zijn wy in Godes name vande *Capo lopé Gonzalues* tzeyle ghegaen.

Den 24. Septembris alzoo wy een langduerighe Reyse voor handen hadden, ende ten respecte van dien zoo isser nootsakelicke ordre ghestelt op de victualie.

[8] Den 5. Octobris also door contrarie wint onse Reyse getardeert zijnde, wy niet en zullen mogen comen op den rechten tijt in

---

[1]) Kaap Lopez, op ong. 0° 40' Z.Br.

Achien oft ander plaetse in Oost-Indien, ende nochtans om genen tijt te versuymen, ende op dat alles mochte strecken t'onser eere ende Reeders profijte, wel diende middelertijdt yet gheattenteert ende versocht te worden. Soo zijn inden Vice-Admirael het schip ghenaemt den *Ram*, verghadert den Generael Joris van Spilberch, den Vice-Admirael Guionlefort, den Commis Cornelis Specx, ende Willem Janssz Capiteyn vande Pinasse genaemt het *Lam*, om met malcanderen te consulteren op tgene voorsz is, Ende op alles wel ende rijpelick ghelet hebbende, is by de voorschreven Collegie gheresolveert ende gheordonneert tghene hier na volcht.

Inden eersten: Datmen sal aen doen ende bezeylen so ons God de Heere weder ende wint verleent, de custe van *Monopotappe*[1]), beginnende op de hoochte van 28. graden, ghenaemt *Medagos de auro*[2]) ende van daer voorder na de *Capo S.Maria*[3]) legghende op de hoochte van 26. graden, alwaer voor aende selve *Caep* een Eylandeken leyt genaemt *Isla de Vacques* doch inde Caerte niet begrepen noch gheteeckent, ende aldaer de negotie ghedaen hebbende, ende de ghelegentheyt des lants vernomen, zalmen voorder zeylen na de Eylanden van *Comosa*[4]) int eylant genaemt *Magotte*, legghende op de hoochte van 12. graden, naer wtwijsen onse Instructie daer van mede ghegheven.

Ten tweeden of het gheviele datter yemandt vande Vlote quame te versteken, den selven zal alle devoir doen om te comen op de voorschreven plaetse van 28. graden genaemt *Medagos de auro* alwaer deen den anderen verwachten zal ten minsten den tijt van veerthien dagen,ende malcanderen aldaer indien tijt niet vindende, zo sullen de schepen die daer souden mogen zijn, voorder zeylen tot de plaetse van *S. Maria* leggende op 26. graden als hier boven verhaelt is aent voorsz eylant *Isla de Vacque* alwaer eenige teeckenen aen eenen staec zullen geset worden met bescheet vanden genen die daer voor ons Compaignie zal geweest zijn, ende men zal deen den anderen daer oock verwachten den tijt van veerthien daghen, voorder van daer zalmen zijn Reyse voorderen naer de

---

[1]) Monomotapa: oude in onbruik geraakte naam voor Afrika beZ. de linie.

[2]) Port. Medaõs de area: zandbanken, ook wel: duinen. Zie wereldkaart van Plancius, bij de Delagoa B^{t}.

[3]) Z. P^{t}. van Madagascar.

[4]) Comoren Eil.^{en}, West van de N. P^{t}. van Madagascar.

eylanden *Comora* int voorsz eylant *Magotte*[1]), alwaer wy den anderen zullen verwachten den tijt van een Maendt.

Ten derden oft het geviele dat yemanden van onse Schepen comende inde voorsz plaetse vant vaste lant van *Monopottappe*, te weten op de hoochte van 28. graden ende 26. graden bevonden dat aldaer eenige negotie te doen ware van goudt, zal op de zelve plaetse mogen handelen, nemende tghene dat daer toe dienstich ende tot onsen meesten voordeel is, ende oft gheviele dat de negotie soo goet ware datter meer tijdts toe van doene ware als hier voren besproken is, sal een yder daer inne doen tot meeste voordeel naer dat de ghelegentheyt vereyschen zal, ende daer na so en zal den selven evenwel niet laten te comen naer d'eylandt *Magotte*,
[9] ende de Compaignie van d'ander schepen aldaer niet vindende, zal aldaer alle bescheyt vinden waer naer hy hem int voorder zeylen sal hebben te reguleren, ende volghen dan daer inne den eersten Sendtbrief vanden Heere *de Moucheron* daer van mede ghegeven, ten ware datter anders int voorschreven Eylant *Mayotte* geresolveert wert tot voorderinghe van onse Reyse, zal dan daer int voorsz Eylant alle bescheet vinden by brieven oft persoonen diemen aldaer laten zal.

Den 17. dito is by commandement vanden Generael inden Admiraels schip genaemt het *Schaep*, vergadert het generael Collegie ende Krijchsraedt, om volghende den Artijckel-brief by zijne Excellentie ende Reeders gheordonneert ende gheapprobeert, ende by ons allen gesworen, administratie van Justitie ghedaen te worden, alzoo der eenighe misbruyct hadden die haer straffe ontfinghen.

Den 3. Nouembris heeft den Generael van de Stierlieden van alle de schepen elck een int particulier geheyst hunne verclaringhe, hoe verre zy noch rekenden oft ghisten te wesen vande *Capo de bon Esperance*, de welcke sy oock verclaert ende by gheschrift overghegeven hebben.

Den 11. dito is onse groote Ree gebroken met eenen storm, de welcke niet teghenstaende men de selve wederom met wanghen aen malcander ghemaeckt hadde, is sanderdaechs den 12. dito wederom ghebroken.

Den selven dito is gheexpedieert de wterste gissinghe vande stuerlieden.

---

[1]) Mayotte, O.ste der Comoren Eil.de.

[Nov. 1601]

Trompes, ende Zee-Wolven. Den 12. 13. 14en. dito onsen cours variabel met storm, ende hebben sommighe Trompes [1]) sien drijven, mitsgaders oock vele zee-Wolven oft Robben, waeromme wy vermoeyden niet verre van landt te wesen.

Den 15. dito mettet rijsen vanden daghe is ons geopenbaert het landt van *Aphrica* op de hoochte van 32. graden ende twee derdedeelen, vier dagen na d'experientie vande uyterste gissinghe der voornoemder stierlieden, zijnde aldus leech ghedreven ende zijn aldaer ten Ancker ghecomen inde Bay *S. Helena* [2]).

Den 16. dito zijn wy met het rijsen vanden daghe wederomme tzeyle ghegaen ende Zee waerts inne gheloopen, ende den 17. dito wederomme gecomen inden voorsz Baye luttel oft niet ghewonnen hebbende.

Den 18. dito zijn ten andermael van daer tzeyl ghegaen, dan siende dat wy niet vele profiteren oft winnen en mochten zijn wederomme gekeert ende gheset als voren.

Den selfden dito is ons volck met den Boodt naer landt gevaren alwaer wy een menichte van Visch ghevanghen hebben, sonder nochtans eenich volck vernomen te hebben, dan wel sommige wilde dieren, als namentlick, Herten, Ree-calveren, Hasen ende dierghelijcken.

In dit eylant vintmen Herten, Hinden, ende Hasen.

Den 19. dito alzoo tsmorghens als wy vande schepen sommighe vyeren met veel roocken aen landt ghesien hebben, ende daeromme vermoeden dat daer volck ontrent moeste wesen, heeft den Generael ons Boodt met den boot vanden Vice-Admirael naer landt gesonden, met nemende eenighe busselkens naghelysers, om [10] het selve met de wilde zoo sy daer eenighe vonden, te vermanghelen teghens Ossen, Schapen ende dierghelijckenververssinghe, dan alzoo sy aent lant gecomen zijn, niet tegenstaende sy wel een mijle te lande waerts inneghegaen zijn ende menichte van vieren sien branden hebben, en hebben nochtans geen volc vernomen, waeromme sy wederomme naer boort ofte tschepe ghekeert zijn, met brenghende een menichte van platvisch *Huygen* genaemt, die sy daer aende Zeestrande mette treck-nette ghevangen hadden, ende getrocken 375. visschen met eenen treck, dese Bay is genaemt *St. Helena*.

---

[1]) Wiersoort in den vorm van een trompet of olifantssnuit (Port. tromba, — as), Ecklonia buccinalis Agardh. Deze trombas op het water ontmoetende, achtte men de Kaap de Goede Hoop nabij.

[2]) Op ong. 32° 40′ Z.Br.

Den 20. dito alzoo wy gheen volck aen het voorschreven lant en hebben connen vernemen, zijn wederom tZeewaerts ingheloopen, en de alzo ons reguleerende na den wint, langs het landt laverende af ende aen gehouden, tot den 28. dito voorby zeylende de *Aguado Saldamo* [1]), als wy dan int ghesichte ghecregen hebben *de Capo bon Esperance*, midtsgaders een Eylandt genaemt van onsen Admirael *Lisla d'Elizabeth* [2]), alwaer wy noch den selven avondt op de Reede ghecomen zijn, ende alzoo wyt daer geset hadden, hebben met een opperwal vernomen een groot gecrijsch ende ghehuyl, ghelijck als Beeren, Koeyen, Calveren, Schapen ende diergelijcke ghedierte, wesende zeer schrickelick ende wonderlick om hooren.

Een groot gehuyl van alderley Beesten.

Den 29. Novembris des smorghens zijn wy met de Boote ghevaren naer het voorsz Eylandt, ende tselve gevisenteert, hebben bevonden inder maniere, alzoo hier naer inde beschrijvinghe van het voorsz Eylant int langhe van alles punctuelicken beschreven wordt.

---

[1]) Saldanha B[t]., zooals de Portugeezen oorspronkelijk de baai noemden, die v. S. op deze reis „Tafelbaai" doopte (zie p. 18, r. 3). De S. B.[t] van thans ligt op ong. 33° Z.Br.

[2]) Gedoopt naar Spilbergens vrouw; thans Dassen Eiland.

[Nov. 1601]

Beschrijvinghe van het Eylandt, ghenaemt Lisla d'Elizabeth.

Het eylant Lisla d'Elizabeth. Het Eylant genaemt *Lisla d'Elisabeth*, leyt ontrent twee mijlen van tvaste lant op de hoochte van 33¾. graden onbegrepen, ende ontrent 19. ofte 20. mijlen by Noorden *de Capo bon Esperance*, groot ontrent een mijle int ronde, ende is aende Westzijde seer rootsich ende vuyl, maer aende Oost-zijde seer schoonen zant-gront, alwaer wy laghen ontrent een ghoteling' schuet vant Landt op 16. vademen witte zandt-gront, ende is seer leech landt, wesende rondtsomme den Oever seer clippachtich, maer van binnen heel zant-grondich, verciert met goede Cruyden, ende bloemen van zeer goeden reuck, sonder eenighe Bosschagie, hout, noch oock vers water aldaer ghevonden te hebben, dan wel een menichte

Zee-Beeren ende Wolven. van ghedierte, als namentlick zee-Wolven, oft om beter te segghen zee-Beeren, want zy meer een Beer als een Wolf ghelijcken, dese vonden wy sitten rontsomme den Oever ofte strant op de Clippen, hebbende het coleur ende hoofden gelijck als Beeren dan hare muylen scherper, ende zijn oock in alle hare maniere ende gesten zeer gelijck, behalven datse in hare achterste quartieren heel lam [11] zijn, want zy slepen hare achterste beenen oft pooten na, zijnde een fatsoen ghelijck als handen, ende nochtans zoo rasch int loopen datse bycans de menschen cloeck ghenouch zijn. Is oock ghedierte seer wreet om aensien, ende zoo fel int bijten dattet een halve Spicie[1]) in twee stucken bijten can, ghelijck wy t'selve by experientie bevonden hebben, en zal oock een man twee ofte dry niet verre ontwijcken, ende oock cloeck ghenouch vallen indien zyse int loopen avantagieerden, waeromme wyder veel doot slougen, wanter een ontallicke menichte is. Behalven desen hebben wy oock ghevonden een menichte van ander Dierkens van fatsoen als

Den Steendas. een Steendasch, rosch van coleur, waer van wyder oock een menichte doot slougen, want wy hen int loopen cloeck ghenouch waren, ende zijn van seer goeden smaecke gelijc als Lams oft Hamelen vleesch, aengesien zy alleenelic by tcruyt ofte gras leven,

Een menichte van voghelen Pinguins. voorts zo sijnder ooc een groote menichte van Vogelen, als namentlic, een soorte diemen Pinguins noemt, waer vander een ontallicke menichte sijn, zijn seer cort van vleesch ende goede smaecke.

Scholvers swerte vogels vande groote als een Endtvoghel. De Scholvers zijnde swarte vogels vande groote als eenen Eynt-voghel, die wy daer oock een ontallicke menichte vonden ende ghenouch van ons lijf te keeren hadden, want zy niet ghewent en wa-

[1]) Een halve spies of lans, een korte, een *scheepspiek*.

Folio 14. De Tafel-Bay legt op 34. graden vier minuten/ omtrent vöfthien mijlen by Noorden de Caep de bon Esperance. Nöbre 1. De Tafel-Bay. Nöbr. 2. Den Tafel-berch die wort 9. ofte 10. mijlen in Zee gesien. Nombre 3. Isla d'Elizabeth. Nombre 4. Isla de Cornelia. Nombre 5. De Caep de bon Esperance. Nombre 6. Dese inwoonders alhier ghefigureert/ hebben een clockende sprake als de Calckoenen/ ende het heeft hier veel Herten ende Hinden.

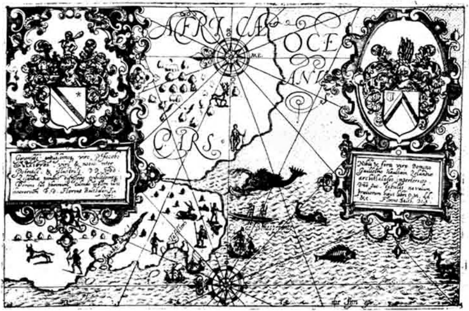

Folio 14. De Tafel-Bay legt op 34. graden vier minuten/ ontrent vijfthien mijlen by Noorden de Caep de bon Esperance. Nõbre 1. De Tafel-Bay. Nõbr. 2. Den Tafel-berch die wort 9. ofte 10. mijlen in Zee gesien. Nombre 3. Isla d'Elizabeth. Nombre 4. Isla de Cornelia. Nombre 5. De Caep de bon Esperance. Nombre 6. Dese inwoonders alhier ghefigureert/ hebben een clockende sprake als de Calckoenen/ ende het heeft hier veel Herten ende Hinden.

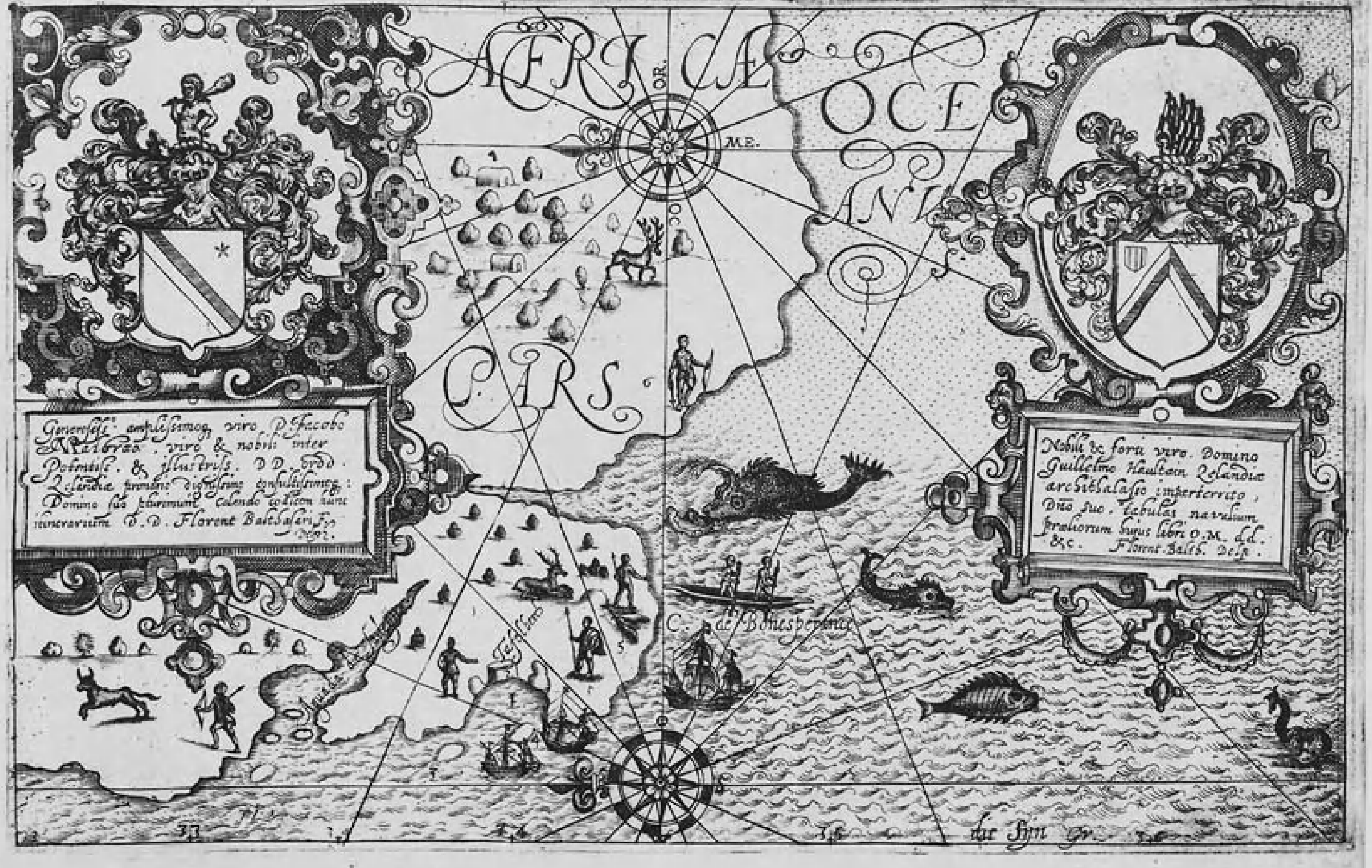

ren menschen te sien, waeromme te presumeren is datter gheen schepen aen dit Eylandt comen, ten ware by fortuyne ghelijck als wy daer gearriveert zijn. Alle het welcke wy van het voorschreven eylandt hebben connen vernemen, het welcke voorwaer so door menichte van het ghevogelt aldaer zoo ghevouchlick als voren verhaelt te becomen, is een seer bequaem Eylant voor alle schepen, omme te verversschen indien daer vers water op ware. Men soude oock menichte van traen connen becomen ende maecken vande menichte vande zee-Beeren die aldaer als voren verhaelt is, haer onthoudende zijn, alzoo datmender wel een schip van dry hondert last oft meer in corten tijt mede soude connen laden, vers water en saghen wy niet, dan achten datmen putten gravende wel water becomen soude. No. 6.

Den 29. Novembris zijn wy van het voorschreven eylandt *Elizabeth*, wederomme tzeyle ghegaen, ende laverende als voren.

Den 2. December den *Tafel berch* waer onder leyt de *Baye* daer wy begheerden te wesen om ons te verversschen, midtsgaders *l'Isla de Cornelia*[1]) van onsen generael alzoo genaemt, alwaer wy ontrent den middach arriverende met stilte bevangen zijn gheweest, waeromme wyt aldaer neer gheset hebben ende naer lant gevaren zijn, van daer halende een deel *Pinguins*, voghelen alzoo genaemt, waer mede wy den selven avont van daer wederomme tzeyle ghegaen zijn, ende den derden dito ontrent den middach gearriveert inde voorsz *Baye* genaemt de *Tafel Baye*, waer naer wy so langhe verlangt hadden, met hope ende meyninghe van ons aldaer zoo van water, versch vleesch ende andersins van alles genouchsaem te versien, ende hebben aldaer ghevonden onse Jachte ofte Pinasse de welcke twee daghen voor ons aldaer gearriveert Pinguins vogelen alsoo genaemt.
[12] was, voorts alzoo wy't aldaer neer gheset hadden, is den Generael met de Boodt naer lant gevaren, ende aldaer een bequaem plaetse gheordonneert om een Tente te slaen, de welcke den selven dach noch opgerecht is gheweest, midtsgaders de siecken zo vanden Admirael ende Pinasse aen lant gevoert om aldaer met Gods hulpe, haer gesontheyt wederomme te moghen recupereren, ende op dat de selve vande wilde niet en souden moghen verhindert oft beschadicht worden, heeft den Generael tot defentie ende beschermingh e der selver, aen tlandt ghesonden twee Steen-stucken om voor de Tente te setten, mitsgaders allen avonts een quartier volcx om aen lant te waecken.

[1]) Gedoopt naar Spilbergens moeder; thans Robben Eiland.

Beschrijvinghe van I'sla de Cornelia.

I'sla de Cornelia. *L'Isla de Cornelia*, leydt ontrent 5. mijlen Zuytwaerts van *I'sla de Elizabeth*, ende een mijle vande *Tafel-Baye*, zijnde so van Gedierte als andersins bycans geheel conform *L'isla Elizabeth*, behalven dat het wat grooter, hooger ende rouwer bewassen is, als ooc dat wyer geen Conijnen oft Steendassen op gevonden en hebben gelijck op het eylant *Elizabeth*, waer toe ick my de reste aengaende voorts refererende ben.

Den 4. Decembris hebben wy onse Chaloupe aent lant gevoert om aldaer opgheset te worden, midtsgaders alle preparatie gemaeckt, om ons zoo van water als andersins van alles wel te versien.

Den selfden dito zijn by onze Tente ghecomen acht ofte thien Swarten, wilden vant lant, ons bewijsende alle vrientschap ende by teecken te kennen ghevende, dat sy ons Ossen, Koeyen, Schapen ende andersins van alles ghenouch souden brengen, tot welcken eynde den Generael hen elck een bondelken Coralen oft Glasen teeckenen gheschoncken heeft, midtsgaders eenen dronck Wijns oft twee, de welcke hen seer wel smaecten ende seer blyde daer met waren.

Den 5. dito is by ons op de Reede ghecomen den Vice-Admirael, den welcken zedert den 20. Novembris lestleden dat wy uyt de *Baye de St. Helena* tzeyle ghinghen, van ons verdwaelt was gheweest.

Den 6. dito heeft den Generael den Hoochboodtsman ende de Cock vande Pinasse gedeporteert van hare Officien, ter saecke van seeckere insolentie ende moetwillicheden by de selve tot verscheyden reysen voortghestelt, ende andere in hare plaetsen ingheset.

Den 7. dito is by raedt ende advijs van tCollegie Willem Janssz Capiteyn vande Pinasse, geordonneert te gaen op den Vice-Admirael, om aldaer neffens den Persoon van Rem Cornelissz te bedienen het Ampt van Stuermanschap, ende in hare plaetse te succederen als Capiteyn den Commis Cornelis Specx, ende als Schipper Mattheus Smit, ende Joos van Breen is gheghaen op den Vice-Admirael in plaets van Cornelis Specx, ende dat ter cause alzoo by tvoorn. Collegie hier voren gheresolveert is, met onse Schepen te zeylen by Noorden *Madagascar* naer de eylanden *Comora*, alzo den voorsz [13]
Mattheus de selve voyagie voor desen eertijts gedaen heeft ende aldaer best bekent is, want daer wert geresolveert dat de Jacht voor zeylen moest om den cours te setten: want den voorsz Mattheus Smit was voor principael Piloot mede ghegaen.

Den 8. 9. 10. 11. 12. 13en. dito hebben wy op de Reede leggende, middeler tijt alle onse deligentie ende devoir gedaen van ons water inne te nemen, onse sloupe op te maecken: ende onse Schepen te versien ende schoon te maecken, heeft oock den Generael onder tusschen, alzo wy noch ghene Beesten vernomen en hadden, tot defferente reysen volck te landewaerts ingesonden, om indien sy eenighe Wilden oft haerder wooningen hadden connen ontdecken, te besien ende ondersoucken oft zyse hadden connen verwilligen dat sy ons eenige beesten te coop gebracht hadden, dan alzo sy t'elcker reyse wederomme gekeert zijn sonder yet anders te hebben connen ontdecken oft vernemen, heeft den Generael ter oorsaecke van dien den 14. dito de Jachte met een deel volckx gesonden naer *I'sla d'Elizabeth*, met hen nemende alle ghereetschap soo van zout, Oxhoofden ende andersins omme de Conijnen, Pinguins ende andere voghelen die zy aldaer souden moghen vanghen ende dootslaen, naert behooren te moghen accommoderen om de selve te beter goet te houden, alle het welcke aldus ghedaen zijnde, sijn alzo wederomme ghekeert, waer mede wy ons hebben moeten contenteren ende te vreden stellen, by faulte van andere beesten te hebben moghen becomen.

Den 14. dito des nachts ist aen lant in onse Tente allarm geweest, ter cause van sekere *Negros* oft Wilden, die vande Schilt-wachte ontrent de Tente ontdeckt werden, waeromme ons volck hen terstont in deffentie ghestelt ende de selve vervolcht hebben, dan de voorsz Wilden de vluchte nemende, zijn sonder yet anders te hebben willen attendeeren wederomme ghekeert.

Den 22. dito is den Generael gevaren aen alle de schepen ende het volck generalick tot wel doen vermaent, henlieden tot dien eynde doende den Artijckel brief te voren lesen, ende thoonende zijne brieven by de commissien van zijn Excellentie onderteeckent, op dat niemandt daer naer Ignorantie en soude hebben te pretenderen, heeft oock eensamentlick doen overleveren zoo aenden Capi-teyn vande Jacht Cornelis Specx, den Schipper Mattheus Smit, als oock aenden Stuerman Willem Janssz, ende Joos van Breen, elck een int particulier zijne instructie, om hen dien volghende te reguleeren.

Also onse Reyse lanck ende teghensporich viel zoo dede onsen Generael dit naervolghende veersken stellen.

Nuu't zoo is „en vvesen moet" vvaerom ghequelt,
T'is ghevvis „den Heere goet" diet al bestelt.

[Dec. 1601]

Beschrijvinghe vande Tafel Bay, ende tlandt vande Capo de Buona Esperance, met het volck ende Ghedierten van dien. [14]

Tafel bay, hier is een goede Reede ontrent een halve mijle van dese Baye Oost waert van de Cape bone Esperance.

Dese *Bay* legghende op 34. graden 4. minuten, ende ontrent 15. mijlen by noorden de *Capo de bon Esperance*, is van onsen Generael genaemt de *Tafel Bay*, by comparatie van eenen hooghen berch boven plat, ende viercant gelijck een tafel hem 9. oft 10. mijlen inde Zee vertoonende, waer by men de voorsz *Baye* is bekennende. Ende ooc die schepen die hen daer comen ververschen, daer onder gemeynichlick te Reede comen, dese Baye is zeer bequaem voor alle schepen om te Reeden, want sy dicht onder lant setten connen tot op vier vademen waters, sonder veel onweder of storm van winden subject te zijn, waer door sy eenige perijckelen, souden staen te verwachten. Ontrent een half mijle van dese Baye Oostwaerts vande *Capo de bon Esperance* streckt een kreke oft Riviere te landewaerts in, by onsen Generael ghenaemt *Rio de Iacquelina*, alwaer wy een goede partije visch gevangen hebben, zijnde een fatsoen als Carpers van seer excellenten smaecke, langs dese custe henen waeyen in desen tijt, te weten, in October, November ende December, ghestadige Zuyden winden, met alsulcke furie ende so cout ghelijck in Nederlant de Noort-ooste winden.

De Caep bon Esperance is seer bequaem om bewoont te worden.

Hier vintmen de Herten ende Reeden met Cudden.

Aengaende het lant vande *Caep de Buona Esperance*, is een seer gesont ende ghetempert lant, seer bequaem ende nut om gecultiueert ende bewoont te worden, ende om alderhande vruchten te winnen, ende hoe wel het wat Berchachtich ende heuvelachtich schijnt te wesen, is daer beneffens wederom verciert met zeer schoone ende groote valleyen, groene bewasschen met cruyden van seer goede reucke, ende veel groene Bosschagien oft Boskens al waer men de Herten ende Reeden met cudden siet gaen weyden ende vermeyen, alles zeer playsant ende genuechelick om t'aenschouwen. Is behalven desen oock begaeft met goet water comende van het gheberchte lancx de Rivierkens dicht by de strant in Zee gheloopen, oock van beesten als Ossen ende Schapen. Belanghende het volck vande voorseyde *Capo de bon Esperance*, zijn ghelu van coleur ghelijck Molaten seer difform van aensicht, middelbaer van statuere, teer ende mager van lichaem, maer zeer snel int loopen, hebben een vreemde sprake clockende ghelijck als Calicoensche-Hanen, hare cleederen zijn vellen van Herten oft andere wilde Ghedierten mantel wijs ghemaeckt.

Een Clockende sprake.

[Dec. 1601]

Den 23. December zijn wy in Godts name vande *Tafel Bay* tzeyle ghegaen ende op den middach gearriveert onder het voorsz Eylandt *Isla de Cornelia*, ende aldaer neer gheset hebbende, zijn generalick met alle de Boots na landt toegevaren, alwaer wy een memorie oft advijs op eenen staeck gheset hebben, inhoudende de name van het selve eylant, ende een ander vijf mijlen noorde waerts gelegen waer van hier voren mentie gemaeckt is. Hebben oock op het voorsz eylandt *I'sla de Cornelia* gheset een coppel Conijnen oft Steendasch, ghebrocht van *Isla de Elizabeth*, om daer te genereren ende te vermenichfuldigen, voorts zo hebben wy aldaer doot gheslagen een menichte van *Pinguins*, mitsgaders geschoten ende gevangen 7. ofte 8. Schapen. Tafel bay onder Isla de Cornelia.

[15]

Den 24. dito hebben wy den Vice-Admirael wt ons ghesichte verloren, ende is alzoo van ons verdwaelt.

Den 25. December tot den 26. dito smiddaechs, zijn wy ontrent het voorsz eylant *Isla de Cornelia* blijven laveren, ende tzelve af ende aen gehouden, onder hope ende om te besien oft den Vice-Admirael wederom soude ghecomen zijn, dan den selven niet vernemende alzoo wy eenen Westelijcken wint ghecregen hebben, hebben wy onsen cours naer de *Capo bon Esperance* toegheset, want ons niet diende te laveren midts onse Reede [1]) van vele stucken tsamen gelast was, ende den selven nacht ghezeylt by de *Capo bon Esperance*, alwaer wederom twee van onse wanghen [2]) ghebroken zijn.

Den 27. is ons gheopenbaert de *Capo de bon Esperance*, ende hebben vernomen twee Fransche schepen van *S. Malo*, waer van Generael oft Admirael was *Monsieur le Berdeliere*, ende den Vice-Admirael *Mons. le Connestable de Vitre*, ende den Piloot *Mayor*, Wouter Willekens [3]) sijnde een Nederlander, de welcke gesproken hebbende, hebben met ons hunnen cours gheset.

---

[1]) Ra. [2]) Smalle planken of houtplaten, waarmede de ra's versterkt worden.

[3]) De schepen waren de Croissant en de Corbin, beide onder bevel van den Admiraal Michel Trotet, Sieur de la Bardelière. De reis van de Croissant is beschreven in „Description du premier voyage faict aux Indes Orientales etc. par François Martin de Vitré, Paris, L. Sonnius, 1604"; die van de Corbin beschreef François Pyrard (voyage de F. P. de Laval, contenant sa navigation aux Indes Orientales etc..... 3me édition.... augmentée. Paris, S. Thiboust, 1619, 2 parties). Er waren op deze schepen verscheidene Nederlanders waaronder Wouter Willekens, die de Eerste Schipvaart onder De Houtman had meegemaakt en nu zijn ondervinding ten dienste van de Franschen stelde. Hij was bovendien in Japan geweest. Zie Wieder, "Reis van Mahu en de Cordes", I: 15, 16, 18.

Fransche Catholijcken in Annabon comende om Misse te hooren, werden vande Portugisen doodt gheslagen.

Den selfden dito alzo onsen Generael seer begeerich was met de voorsz Franschen eens volcomelijc te spreken, verhopende vande selve eenighe nieuwe tijdinge te vernemen, is met den Capiteyn Cornelis Specx aen het boort ghevaren, waer tegen de voorsz Franschen tsanderdaechs onsen Generael wederom zijn comen besoucken, ende alzo malcanderen alle vrientschap getoont, ende wy hebben vande Franschen vernomen datse in *Annabon* ooc zijn geweest, alwaer hen getoont werden sommige graven daer haer dooden in lagen, seyden dat zy geschoten waren van dry schepen Flamincos. Dese Fransoysen van *S. Malo* meynden daer heel vry te wesen ter oorsake zy Papist waren, en quamender aen lant om Misse te hooren, twelc sy claechden hen qualic vergaen was, want
No. 7. de Portugisen sloegen sommighe van hun doot ende namen eenighe ghevanghen die zy moesten met groot rantsoen vry maken ende daer voor betalen duysent Croonen, met noch veel andere ware, dit is de cortosye die de Fransche Catholijcken ontfinghen.

Laus Deo A°. 1602. den eersten Januarij.

Aenghesien de Fransen gheresolveert waren by Oosten *Madagascar*, oft het eylandt *Laurenzo* om te loopen, ende daeromme eenen anderen cours in te setten, zijn met alle vrientschap van malcanderen gescheyden, ende alzoo een yeghelick zijnen cours ghegaen. Wy en dienden niet langer by de Fransen te blijven, om oorsake wy ons volck maer drye pont broots ter weeck en gaven, ende alle thien daghen maer een kanne Wijn, Op de Fransche sche- [16]
pen stonden de Tonnen open ende een yegelick mocht daer wt halen zo veel Broot hem lusten, den Stock-visch dier ghecoockt wert smeten som over boort, oock hadden sy alle weken drye kannen Wijn, ende dit en mochten wy niet volghen om ten lesten gheen ghebreck te hebben.

Tierra de Natalle heeft stercke Stroomen.

Den 4. ende 5. dito lancx het lant genaemt *Tierra de Natalo* ghevaren, alwaer wy ghevonden hebben zeer stercke stroomen wt den n.o. Dit lant is genaemt *Tierra de Natalle*, ende is een schoon, groen ende slecht lant, hem boven de Duynen vande strant in Zee verthoonende, ende voorts te lande waerts in is het wat hoogher, alzoo datmen meesten deel dobbel lant is siende, dese custe langs zo het schijnt sietmen vele cleyne Rivierkens leggende ontrent een mijle oft anderhalf van malcanderen, zonder nochtans eenige merckelicke inhammen, wthoucken ofte Clippen te siene, alhier

PL. 9

Pagina 19. Nomb. 9. Hier wort in dese afbeeldinghe vertoont wat voordeel dat de Fransche Catholijcke ghehadt hebben op Anabon, by de Portugisen/ bewijle sy quamen aen t'Landt om de Misse t'ontfanghen worden een deel doot gheslaghen ende eenighe ghevanghen genomen/ die sy met groot rantsoen weder moesten lossen. Nombre 1. Den Souter met de Paep. Nõbre 2. De verschrickten Franchoisen Nõbre 3. De Portugijsen doende met het Feest. Nõbre 4 5. De boot vande Fransche schepen. Nõbre 6 7. [illegible] Scepen. Nõbre 8. Een Canoe daer sy mede vant Eylant van d'een lande efte placts tot de ander mede varen. Nõbre 9 10 ende 11. [illegible] dese [illegible] daer sy van dit Landt [illegible] het zijn dicke houten [illegible] ende ghemaeckt ende hanghen dese [illegible] Nõbre 12. Een [illegible] vande groote van een gheteerde B[illegible]-visch. Nõbre 13. Dit is een [illegible] van 2. ende een half voet lanck. Nombre 14. Een [illegible] van twee voet/[illegible] van het Eylant. Nõbre 15. Een [illegible]-boom die [illegible] als Contrfeyten, zijn loof is so groot dat het een man bedeckt. Nombre 16. Dits een Catoen ofte Boom-wol-boom. Nombre 17. Een Spaenschen-boom. Voort op dit Landt zijn veel Heeren-bocken.

Pl. 9

Pagina 29. Nomb. 9. (Hier wort in dese afbeelding vertoont wat voordeel dat de Fransche Catholijcke ghehadt hebben op Anabon, by de Portugisen/ betwijle sy quamen aen t'Landt om de Misse t'ontfanghen/worden een deel doot gheslaghen ende etteljcke ghevanghen genomen/die sy met groot rantsoen weder moesten lossen. Nombre 1. Den Autaer met de Paep. Nõb. 2 De voorschreven Francoissen Nõbre 3. De Portugisen dorende met het Feot. Nõbre 4 5. De boot vande Fransche schepen. Nõbre 6.7. De voorsz Schepen. Nõbre 8. Een Canoe daer die vant Eylant van d'een landt ofte plaets tot de ander mede varen. Nõbre 9.10 ende 11. Met dese Saingada varen die van dit Landt visschen / het zijn drye houten aen malkander ghemaeckt ende vangen dese visschen Nõbre 12. Een Hallevekora vande groote van een ghemeene Bruyn-visch. Nõbre 13. Dit is een Bonijte van 2. ende een half voet lanck. Nombre 14. Een Dorado van twee voet/dit ist gewas van het Eylant. Nõbre 15. Een Bonannis-boom die draecht vruchten als Concommers/zijn loof is so groot dat het een man bedeckt. Nombre 16. Dits een Catoen ofte Boom-wol-boom, Nombre 17. Een Oraengien-boom. Voort op dit Landt zijn veel Steen-bocken.

[Jan. 1602]

hebben wy oock bevonden zeer stercke stroomen wt den n.o. loopende, om den Zuydtwesten met alsulcke furie ende gewelt dat wy de selve voor de wint zoo veel als het schip ende kijl verdragen conde, niet en hebben mogen doot zeylen oft wederstaen, het welcke ongelooffelick wesen soude indien wy tzelve by experientie niet bevonden en hadden, waeromme hier ooc een zeer hol water gaet soo wanneer het eenichsins is waeyende, want de Zeen ter saecke vande voorseyde stroomen, zeer cort op malcanderen loopen, waer door de schepen dickmaels in groot perijckel staen van daer door overweldicht te worden.

Den 6. 7. 8. 9. 10. 11^{en}. Januarij lancks het landt ghezeylt met meerder verlies als voorgaende, midts de gheweldighe stroomen.

Den 12. dito alzo wy, als voren zeylende lancx het landt *Tierre de Natalle*, alreede onsen cours naer de custe van *Monopotappe* oft *Medagos de Auro* [1]), ende om van daer na de *Caepe de S^t. Maria*, aen het eylant *I'sles de Vacques* te zeylen ingheset hadden, om op eenighe vande voorsz plaetsen indien wy van malcanderen te versteken quamen, zo volgende den Zeynt-brief vanden Heer *Balthazar de Moucheron*, als oock d'Instructie hier voren den 5. Octobris *Ao*. 1601. by het generael Collegie besloten, d'een den anderen te verwachten den tijt inde voorsz instructie ghenomineert, so ist nochtans, als dat wy midts de onverwinnelicke stroomen, de welcke als hier voren verhaelt is, wy met zeylen niet en conden wederstaen, tzelve niet en hebben connen effectueren, niet tegenstaende wy alle ons wterste devoir daer toe ghedaen hebben, waeromme wy gheforceert zijn gheweest om de voorsz stroomen te ontwijcken, de Zee te verkiesen ende onsen cours recht nae *Madagascar* in te setten, om van daer te zeylen naer de Eylanden van *Comora*, alwaer wy malcanderen oock volghende de voorsz Instructie, ende by faulte van malcanderen inde voorschreven plaetse te vinden, bescheyden hebben te verwachten.

Den 13. 14^{en}. dito hebben wy het landt noch al af en d'aen ghehouden, met hope dat ons de stroomen noch souden moghen verlaten om te comen op de gheordonneerde plaetse.

[17] Den 16. 17^{en}. dito alzo wy gheen verlichtinghe van stroomen en hebben connen vernemen, zijn volghende onse voorsz resolutie van 12. dito tZee gheloopen.

---

[1]) Zie p. 10, noot 1 en 2.

[Jan.-Febr. 1602]

Den 20. dito hebben wy onse groote Stenghe van boven neder ghezeylt.

Den 25. dito alzo wy de hoochte van het eylant S^t. *Laurenzo* oft *Madagascar* gehadt hebben, heeft den Generael doen versamen alle de Stuerlieden, ende met de selve geconsulteert, ende op alles wel ende rijpelick ghelet hebbende, is by generael advijs vande voornoemde stuerlieden gheresolveert te zeylen boven de *Bayzos de Iudea* [1]), te weten tusschen de voorsz *Bayzos* ende *Madagascar*, alzo sy bevonden met den presentelicken wint daer ruym boven te connen comen, ende by al dien den wint contrarie werde ende men van cours wilde veranderen, zo soude den Admirael by daghe de groene vlagge laten waeyen, ende by nachte dry vieren op setten, tot waerschouwinghe van onse Jachte ende Chaloupe, om henlieden dien volghende te reguleeren, alle het welcke in effecte alzo naer gecomen is, want den windt den 22. dito verandert ende contrarie geworden is, waeromme wy ons cours verandert ende n.n.w. ingheset hebben, om alzoo beneden de voorsz *Bayzos de Iudea*, te weten tusschen de *Bassos* ende het vaste lant *Soffala* te zeylen.

Den 29. dito hebben wy onse Chaloupe met volck toeghemaeckt, ende de selve van alle nootlicke provisie so van mont-costen, ammunitie ende anders van alles seer wel versien, om daer mede het lant lancx de Riviere wt ende in te loopen, ende alomme te vernemen so vande ghelegentheyt des landts ende volckeren, als oock oftmen aldaer vry exces soude moghen hebben omme te handelen, ende tot dien eynde het volck vande Chaloupe een Instructie mede gevende, om hen indien sy van ons quamen te versteken, dien volgende te reguleren.

Den eersten ende tweeden Februarij zijn wy ghearriveert op de bancke vande custe van *Soffala* op 33. ende 32. vademen.

Dit landt gheeft van hem in Zee een lieffelicken reuc.

Den 2. dito zijn wy het lant met eenen lieffelicken reucke ghewaer gheworden sonder tzelve nochtans te siene, dan wel 2. oft 3. uren daer naer op 15. vademen waters, alwaer wy den selven dito op den avont met Gods hulpe gearriveert zijn, namentlick op de custe van het Coninckrijc van *Soffala*, ende hebbent aldaer ontrent een

---

[1]) Bassas da India, op ong. 21° 30′ Z.Br., in Straat Mozambique. Oudtijds heetten zij Baixos de Iudia (Jodinnendroogte), vermoedelijk zoo genoemd naar een Port. schip (S. Christoffel) dat aan een gedoopten Jood toebehoorde. Zie Dr. C. P. Burger „De Droogte van de Jodin" in „Het Boek" XIII, 1924, p. 79.

mijle vant lant gheset op 7. vademen waters, op de hoochte van 18. graden ende drye vierde paerten.

Dito als voren alzo wyt aldaer neer gheset hadden, hebben ons de *Negros* oft volck vant landt terstont by vieren en roocken teecken ghedaen, waeromme wy tot andere oft weder teecken onse vlagghen laten wayen, ende een stuck afgheschoten hebben.

Den 3. Januarij [1]) alzo die vant landt met vieren ghecontinueert hebben, heeft den Generael de Chaloupe derwaerts ghesonden, alwaer zy met de *Negros* ofte volck vant lant zijnde 9. ofte 10. int getale gesproken hebben, ende haer by teeckenen als oock by sommige stucken Ysers ende andere monsteren van Coopman-
[18] schap te kennen ghegeven hadden, dat wy met haer wilden handelen, waer op zy ons zoo sy best conden met sommighe Portugische woorden ende teeckenen wederomme remonstreerden dat aldaer niet te handelen en was, dan wel 5. ofte 6. mijlen voorder, als namentlick inde Riviere van *Quama* [2]), alwaer Portugisen waren ende van als genoech te handelen was, haer *Aldea* [3]) was genaemt *Mourdou* ontrent 5. mijlen by Zuyden *Quama* [4]).

Den selven dito des nachts ist een groot onweder gheweest van wint, reghen, donder ende blixem, waer door onse Jachte twee Anckers verloren, ende de Dregghe vande Chaloupe door ghegaen is.

Den 4. dito zijn wy in Gods name tzeyle ghegaen ende onsen cours lancx de custe na de voorseyde Riviere van *Quama* ingeset, waer voren wy den selven dito op den avont gearriveert zijn, ende ontrent een mijle vant lant op 6½. vadem waters gheset hebben, waer naer wy onse Chaloupe naer de voorsz Riviere ghesonden hebben om haer van alles volcomelic te informeeren ende ons daer naer het rapport te doen, dan zijn door de groote berninghe niet wederom aen boort connen comen.

Den selven dito des avondts alzoo het sterck heeft beghost te waeyen, zijn onse anckers midts den slijckachtighen gront door ghegaen, ende wy waren in groot perijckel van op de Bancken ofte droochte te drijven, waerom wy midts den donckeren avont alle deligentie ende devoir ghedaen hebben, om het aldaer te houden totten morgenstont, tot welcken eynde wy onse Cabels wel 150.

---

[1]) Lees: Februarij.

[2]) Nke tak van de Zambesi Riv.; aan de monding ligt Quelimana.

[3]) Port. Aldea: inboorlingendorp; van Arab. „ad day'a".

[4]) Quelimana.

[Febr. 1602]

vademen geviert, de Anckers gheschoyt ende onse Stenghen doorgheschoten hebben.

Den 5. dito hebben wy wederom onse Anckers gelicht ende preparatie gemaeckt om tzeyle te gaen, maer also wy de Focke vellende by de wint om moesten, zijn bycans op de berringhe vande droochte gedreven tot op twee ende een halve vadem waters, alzoo dat wy in groot dangier stonden van lijf ende goedt te verliesen, dan onse Heere Godt heeft ons daer van wonderlick willen bewaren, waeromme hy altijt gelooft ende ghedanckt moet zijn, ende zijn also twee oft dry mijlen voorder ghezeylt tot op neghen ende een halve vadem waters, alwaer wy't wederomme neder geset hebben om ons Jacht ende Chaloupe te verwachten, dan alzo onse Anckers als voren anderwerf zijn door ghegaen, zijn geforceert gheweest den 6. dito van daer wederom tzeyle te gaen ende onsen cours z.o. Zeewaerts in te setten tot op 13. vademen waters, alwaer wy seer goede Ancker gront gevonden hebben, ende daeromme wederom ten Ancker ghecomen tot den 7. dito, alzoo wy onder seyl zijnde de Jachte wederomme ghewaer gheworden zijn, sonder nochtans de Chaloupe te vernemen, ende hebben alzo ons cours voor wint en stroom o.n.o. ingheset naer d'eylanden *Primeras*.

Goede Anckergront op 13. vademen.

Het Coninckrijck van *Soffala* is ghelegen tusschen twee Rivieren *Manice*[1]) *en Quama*[2]), lancx de custe vande Zee waer van het hooft is *Soffala*, op een eylant vande selve Riviere legghende, het gheheele lant den name gevende. Voorts in *Soffala* zijn maer eenige Factoors vande Portugisen, maer in *Quama* hebben de Portugisen een stercte, alwaer den geheelen handel vande custe van [19]
Soffala is. Het is een seer leech lant sonder eenige berghen, dan wel bosschagien van seer leech gheboomte, dit lant conden wy wel eer riecken als sien, door den lieffelicken reuck die wy zijnde noch wel 7. mijlen tZeewaerts daer van vernamen, het volck van dit landt zijn al swarten, zeer sterck ende clouck van persoon, de Portugisen onderdanich zijnde ghelijck sy ons het selve by Portugische woorden verclaerden, hare wapenen zijn
No. 8. Boghen ende Asagayen, dese coste lancx is het over al vol drooch-

Quama, den Portugisen onder worpen.

[1]) Met de Manice is wellicht bedoeld de ong. 50 z.m. bezuiden Soffala in zee vallende Sabi Riv.; mogelijk ook de veel Z.[er] uitstroomende Limpopo.

[2]) De Quama is een zijtak der Zambesi, ontspruit aan deze ruim 60 z.m. boven de monding en valt ong. 50 z.m. benoorden daarvan in zee. Eenige mijlen boven de aftakking van de Quama, vloeit in de Zambesi de Shoire Riv. komende uit het Njassa Meer.

ten tot de riviere *Quama*, ende isser over al eenen slijckachtighen gront ende een seer troubel water door de harde stroomen, het welcke wy 2. mijlen by Zuyden *Quama* eerst ghewaer werden.

Dese riviere van *Quama* volghende het schrijven van Jan Huyghen van Linschoten, heeft haren oorspronck wt het lack *Zagire*, waar wt den *Nilus* oock haren oorspronck heeft [1]), alwaer groote handelinghe valt van Gout, Yvoir, Amber ende dierghelijcken, het welcke vande Wilden ghevonden wort, vermanghelende sulcx teghens Lijnwaet, zijde, Cattoen ende andere waren, het volck vant Lant zijn oock al swarten ende *Mahomettanen*. Tusschen dese riviere *Quama* ende de riviere van *Manice*, waer van hier voren verhaelt is, streckt hem het Coninckrijcke van *Monopotappe*, alwaer na opinie van diversche Historischrijvers Salomon het gout ende yvoir heeft doen halen, het welck oock niet en schijnt onwarachtich te wesen, want wy hebben by diverssche vernomen die vande *Comeras* daer handelen, datter binnen haer landt veel steden ende gebouwen zijn, ghelijck wy selfs een deel ghesien hebben.

Den selven dito met eenen doorgaenden wint gepasseert voor by de *Rio bon Senay* [2]), ende de dry Eylanden *I'sles Primeras* [3]), met resolutie om van daer voorder recht naer *I'sles d'Angoras* [4]) toe te zeylen, maer is ons tselve belet door eenen gheweldigen storm, die ons op den avont overvallen heeft, waeromme wy den selven nacht sonder zeylen o. aen ghedreven hebben.

Den 8. 9. 10^{en}. dito heeft den storm gecontinueert met alsulcke furie van wint ende reghen, datter geen volc int schip en was die dierghelijcken oyt ghesien hadden, hoe wel daer persoonen waren die 20. ja 25. Jaren ende meer continuelicken ter Zee ghevaren hadden, want het zeer schrickelick ende vreeslick om sien was, met wat furie ende gewelt van windt het water oft reghen dry daghen geduerende wt den Hemel was vallende, den welcken het volck met alsulcke snellicheydt ende cracht int aensicht ende beenen alomme daer zy naeckt waren, sulcke tormente ende pijne

---

[1]) Bij Linschoten „Beschryvinghe van de gantsche Custe van Guinea etc." p. 13, kol. 2: Dese Rivier van Cuama deelt haer af in seven Ostien.... Dese Rivier vloeyt oock uyt die selfde Fonteyne ofte Lack, daeruyt die Nilus comt.

[2]) Rio dos bons sinaes: Riv. der goede voorteekens, door Vasco de Gama aldus benoemd; thans gebeeten: Quelimana R.

[3]) Op ong. 17° 30′ Z. Br., ± 40 z.m. uit de kust.

[4]) Eil.^{en} bij Angoche, op ong. 16° 20′ Z.Br.

[Febr. 1602]

aengedaen heeft, als oft zy met roeden ghegeesselt geweest hadden, het was oock schromelicken om sien met wat verbolghentheyt ende beroerte haer de Zee ontsteecken heeft, dewelck met den wint alsulck schrickelick geluyt was maeckende, dat het volc dicht by malcanderen staende d'een den anderen niet meer verstaen conde dan oft zy doot gheweest hadden, met wat furie haer de baren der Zee oock verheven hebben, dewelcke sonder cesseeren alzo over het schip gesmeten quamen, dat het volck nacht ende dach aende Pompe staen moesten om het Schip boven [20]
twater te houden, dit noch niet al ghenoech zijnde, ende tgene ons tmeeste achterdencken gemaect heeft, om ons met een ootmoedelick bidden tot sterven te bereyden ende Godt een salighe Ziele op te offeren, is gheweest dat den Spieghel achter van ons schip door het ghewelt der baren bycans ingheslaghen waer van het welffsel, ende de inhouten vande Hechtbalcken [1]) alreede heel onset, een deel daer van in stucken ghesmeten, ende een deel van ons Broodt is nat gheworden, waeromme niet teghenstaende alle devoir ende neersticheyt daer toegedaen werde om alles te remedieren, apparent waren om vande Zee tot allen stonden overweldicht ende ingeswellicht te worden, indien ons Godt door zijn bermherticheyt so wonderlicken niet bewaert en hadde, waerom wy hem alle de dagen ons levens niet ghenoech en connen looven ende dancken. Zijn dan also 3. ende halve etmael op Godts ghenade sonder zeyl recht beneden *Iuan de Nova*[2]) boven de *Baixos de Iudea*, nae de banck van *Madagascar* opt periculooste vande werelt, tot op 20. graden z.o. ende z.o. ten zuyden aenghedreven.

Den 11. dito heeft het weder wat begonst te stillen ende de Sonne haer wederom gheopenbaert, alzoo dat wy wederom begonst hebben zeyle te maken, Godt de Heere zy ghelooft ende ghedanckt die ons wt alsulcke dangier ende noot verlost heeft.

Den 17. dito zijn ons ontrent den middach geopenbaert eenighe der eylanden van *Comora*, op een vande welcke wy naer toe ghezeylt sijn, ende alzo wy op den avont op ontrent een myle daer by ghearrvieert zijn, hebben wy by het lant gevonden 60. vademen diepte, waeromme wy ons Anckers laten toegaen hebben, maer aleer tzelve wel gevoechelicken heeft connen geschie-

[1]) Hekbalken.

[2]) Op ong. 17° Z.Br., ± 60 z.m. bewesten Madagascar. Plancius zet aldaar op zijn Wereldkaart twee niet-bestaande eilandjes, een op 18° Z.Br. en een op 11° Z.Br., resp. genaamd Iuan Manora en Ioan da Nova.

den zijn vanden gront gedreven, alzo het eenen afgaenden grondt was, hoe wel daer wel 250. vademen Cabel tou wt waren, waeromme wy wederom tZeewaerts hebben moeten keeren, ende het voorsz Eylandt laverende af en d'aen houden, tot dat ons Godt eenen bequamen windt soude moghen verleenen.

Den 18. Februarius zijnde twee ofte drye mijlen t'Zeewaerts, hebben wij onder het voorsz Eylandt een zeyltgen vernomen, presumeerden dat het onse Chaloupe moeste wesen, gelijck wy so wanneer zy ontrent den middach aen ons boort ghearriveert is tzelve met der daet bevonden hebben, achterlatende twee persoonen als namentlic den Stuerman, Jurien Steyl, ende Lodewijck de Vogel, die beyde inde Riviere van *Quama*, waer van hier voren mentie gemaeckt is, vande Portugisen ghevangen zijn gheweest, alwaer den Generael de voorsz Chaloupe den 4. dito voorleden gesonden hadde, ende aldaer hadde moeten laten als hier voren geseyt is ter saecke vande quade Ancker-grondt die wy aldaer vonden, als oock door den gheweldighen storm, waer van wy middeler tijt overvallen werden, waeromme wy van haer behoudenisse oock grootelijcx twijfelden, vermoedende dat zy haer ter Zee souden begheven hebben, maer het en heeft onsen Heere Godt noch niet
[21] belieft ghelijck het selve by effecte ghebleken heeft, dat Godt de selve die nv waren als Vader-loose kinderen, als haren Stuerman verloren hebbende, zeer wonderlick heeft willen bewaren, als de selve geleydende door middelen ende behulp des voorschreven Stuermans instrumenten ende gereetschap, ghebrocht hebben ter plaetsen daerse begheerden te wesen, waerom wy altsamen d'een als d'ander seer verblijdt waren, ende den Almoghenden Godt altijdt gelooft ende ghedanckt moet wesen. Sy waren inde Riviere *Quama* vijf daghen, ende daer quamen dickwils *Canoen* aende Chaloup met eenighe ververssinghe, seyden hen dat den Stuerman weder soude comen, dan zy en gavender gheen gheloof: So haest het quaet weder over was zijnse vertrocken comende ontrent de *Primeras*, siende een groote Bercke dan sy en dorsten die niet aen tasten, midts haer cleyne macht.

Den 19. ende 20^{en}. dito hebben wy het eylandt als voren af ende aen ghehouden, ende zijn den 21. ghearriveert onder het voorsz eylant *Mulaly*[1]), alwaer wy op 20. vademen ten Ancker gecomen

---

[1]) E. Mohelli, een der Comoren.

zijn, tot dat ons God bequamen windt soude mogen verleenen om voorder in te loopen.

Den selven dito hebben wy ons Boodt met het Treck-net naer landt toeghesonden om Vis te vangen, daer toe gheen bequame plaetse vindende, zijn wyders ingheloopen ende hebben onse Chaloupe daer ghesien, die over dry daghen was ghesonden door den Generael om te sien oft wy met die vant Landt mochten in vriendtschap handelen, daer van zy ons tijdinghe brachten dat wy daer vrylick mochten comen, tot teecken van dien brachten diversche ververssinghe.

Den 21. dito is met onse Schuyt aen boort ghecomen eenen Tolck met sommighe Dienaren ofte Edelen vanden Coninck, brochten eenen Os ende ander ververssinghe, welcke haer rijckelick betaelt werde, ende zijn alsoo aen boort ghebleven eenighe uyren, wederom nae Landt gaende heeft den Generael hen altsamen vereert met diversche Glasen ende andere frayicheyt, oock mede ghevende voor den Koninck ende Capiteyn twee groote schoone Glasen Coppen.

Den 23. dito zijn wy noch buyten blijven legghen.

Den 24. dito hebben wy ons Anckers ghelicht ende zijn binnen gheloopen op dertich vademen seer goeden gront ende bequame reede.

Den 25. dito is den Tolck wederom aen boort ghecomen, ende hem wert betaelt van diversche ververssinghe die wy van hem ontfanghen hadden.

Den 26. dito heeft den Generael een kiste met alderleye coopmanschappe ende sommige staven ysers aent lant doen voeren ten huyse vanden Capiteyn, om hem te toonen dat wy hem versekerden te willen betalen van tgene hy ons soude mogen leveren, want de *Turcken* ende *Mooren* hebben den aert vande *Ioden* datse niet geerne vertrouwen, den selven dach heeft den Capiteyn Mertman ende [22]
Hans Wouterssz, met den Capiteyn vant lant ghehandelt van 25. Beesten, alzoo dat wy 5. ofte 6. mannen aent landt sonden om een Tente te maken, alwaer men de Beesten slachten ende inde pekel leyde.

Den selven dito heeft den Generael ons Chaloupe afghesonden naer *Angovan* ende *Mayotte* [1]), om te vernemen na onse andere

---

[1]) Anjouan en Mayotta, de Oostelijkste eil^{en}. der Comoren groep.

schepen ende oft daer Rijs te becomen was, want op dit eylant genen oft weynich is.

Den 27. dito heeft den Generael wederom eenighe vereeringhe aenden Capiteyn vant landt ghesonden met meester Hans Trompetter, ende Erasmus Matsbergher, die hem de Musique deden hooren met diversche instrumenten alwaer hy groot playsier in nam: desen Capiteyn vant lant was een ervaren man die veel in *Arabien* ende andere plaetsen verkeert hadde, ende dede Jaerlijcx eenighe reysen naer tvaste lant, cost tamelick Portugijs spreken, ende hadde verstant van Instrumenten, want hy vraechde naer Claversingels ende sonderlinge na een Hackebert[1]). Den selven dach is des Conincx soon aen boort gecomen met veel Adels ende twee Turcken altsamen braef gecleet op zijn Turckx met haer Tuylbanden, hy bracht mede Trommels ende Schermeyen die groot geluyt maeckten, aen boort comende wert vanden Generael met allen eeren onthaelt, ende voorder van alle sucaden, Wijn ende anders gepresenteert, dan sy en aten oft zy en droncken niet, mits dat in haren vasten was, ende bleven aenhooren de Musique. Den Generael heeft des Conincx soon ende oock voor de Coninghinne zijn Moeder presenten ghedaen van Spieghels ende snoren, Amber ende Christalijnen, oock desghelijcx aen alle die met hem waren van boort gaende, wert hen geeert met gheluyt van Trompetten ende eenige schoten met Geschut geschoten: de Coninginne liet ons eenen grooten Os vereeren met sommighe Cabritten[2]).

Den 28. dito wast schoon weder ende ons volck waren aen lant besich met beesten te slachten.

Den 1. 2en. Martius is den Generael aent lant gevaren geaccompaigneert met diversch van ons volc, opt strant by de Tente latende eenich volck inde boodt om die vlodt te houden, den Generael heeft Capiteyn Mertman ende Hans Wouterssz Secretaris boven inde stadt gesonden met een versilverde Zabel, seer fray gemaeckt, ende hebben die den Capiteyn vant lant vereert, om hem met vriendtschap te onderhouden. Veel van ons volc als Capiteyn Mertman ende den Secretaris versochten seer dat den Generael mede boven inde stadt gaen soude, hem versekerende datter gheen achterdencken van swaricheyt en was, doch den Generael en hadde ghenen lust daer toe. Den Capiteyn vant lant hebbende

[1]) Verouderd muziekinstrument, bespannen met metalen snaren, welke met houten hamertjes werden aangeslagen en dat een omvang had van drie octaven.

[2]) Port. Cabrito, -os: bokken en geiten.

[Mrt. 1602]
het present vande Zabel ontfangen, ende hoorende dat den Generael op strant was, so is hy met veel Adels ende andere op strande ghecomen, aldaer heeft den Capiteyn onsen Generael willecoem gheheeten, bewijsende den anderen alle courtoysie, den Capiteyn vant landt met alle die by hem waren presenteerden den Generael dat hy het Eylant vry soude gebruycken ende dattet alles tot [23]
zijnen dienst ware dat daer op was.

Den 3. 4. 5en. dito is niet sonders gepasseert als datse tot diversche reysen door Hans Wouterssz, oock de Capiteyn Mertman, den Generael hebben doen aenseggen hem biddende inde stadt te willen comen om de Coninginne te willen besoucken, die aldaer gecomen was van d'ander zijde vant landt, presenteerde haren Soon aen boort te seynden indien hy eenich na dencken hadde, dan den Generael heeftse wtghestelt met de beste excuse die hy mochte.

Den 6. dito is den Capiteyn vant landt aen ons boort ghecomen met vele gheaccompaigneert, alle brave mannen op zijn *Turcx* ende *Mahomettansche* wijse gecleet, heeft met onsen Generael veel discoursen gehadt, hy verstont hem wel op de navigatie, begheerden dat wy hem onse Caerte souden thoonen, twelck geschiede, met een globe, wist ons alle plaetsen te wijsen van Oost-Indien, ende was wel bedreven inde roode Zee, alle courtoysie die wy hem wisten te doen was de Musieck, want het noch in haren vasten was, wederom ons andermael alle vrientschap presenteerende, van boort varende is hem alle eere gheschiedt van Trompetten ende Metalen stucken te schieten.

Den 7. 8en. dito is onse Chaloupe van *Mayotte* ende *Angevan* wedergekeert, dan hebben van onsen Vice-Admirael oft Jacht niet vernomen, aldaer en was oock ghenen Rijs te becomen.

Den 9. Meert is den Generael aent lant ghegaen inde water *Bay*, ende is alsoo met den Capiteyn Mertman zijnder vieren door de stadt ghecomen, sonder dat den Capiteyn vant lant daer van geadverteert was, door de stadt comende wert hy aen gesproken van hunnen Paep ofte Rabbi om by den Capiteyn te comen, dan excuseerdent dat hy binnen eenen dach ofte twee soude wederom comen, ende is also de stadt ghepasseert sonder erghens te vertoeven.

Den 15. 16en. dito heeft den Capiteyn vant lant begheert datmen hem de persoonen soude seynden met de Instrumenten, die

[Mrt. 1602]

hem den Generael sondt ende lietse daer twee daghen ende eenen nacht, hy vereerde de Musikers met sommighe Cattoenen doucken ende eenen cleynen Os.

Den 19. dito is aen boort ghestorven Pieter Janssz Cock, ende Claes Claessz Zeylmaker, d'opinie is datse dese doodtlicke sieckte aen landt gehaelt hebben, also zy daer lang geweest ende geslapen hadden, want die vant lant claghen selve over de onghesontheyt.

Den 21. dito hebben die vant Landt wederom versocht dat den Generael hun soude comen besoucken, dan hy steldent wt tot dat hunnen vasten ghedaen waer, want hy seyde gheen playsier met hen te hebben oft zy mousten ooc eten ende drincken want alzo ons manier is, daer over zy lachten ende hen te vreden stelden.

Den 22. dito is onse Chaloupe wederghekeert, brenghende gheen tijdinghe van ons ander Schepen.

[24] Den 23. dito heeft den Capiteyn vant landt ons gheadverteert dat zijn volck aen d'ander zijde vant landt een Schip ghesien hadden.

Den 24. dito des smorghens is ons geopenbaert een zeyl waer inne wy seer verblijt waren, quam ontrent den middach by ons ende was onse Pinasse genaemt het *Lam*, Godt danckende dat wy hem wederom saghen, want wy alderley vreese hadden, alzo sy inden grooten storm van ons afghescheyden waren, ende was oock in *Mayotte* gheweest, maer niet vernomen vanden Vice-Admirael. Wy hebben van hem vernomen datse naer den storm ghecomen zijn naer *Mayotte*, hebben wel 20. mylen Zeewaerts een *Cannoy* gevonden, waer in was eenen Inwoonder van *Mayotte*, zijn selven daer in vast gemaeckt hebbende: zijn ander gheselschap waren ghebleven, zy hebben den Man ghesalveert ende in *Mayotte* ghebrocht, eer sy noch in *Mayotte* quamen, hebbense gesien een groote *Banguas* ofte *Bercke*, comende vant Vaste lant ende willende naer *Madagascar*, daer by comende bevonden veel *Molaten* ende andere die Portugijs spraken, zy hebben den Oversten by hen ghenomen vanden voorsz *Banguas*, daer wt nemende 8. ofte 9. baeltgens Rijs ende andere cattoenen Doucken die vant vaste Lant van *Cambaya* ende *Melinde* [1]) comen ende gemaect worden, zy hadden ooc Portugische cleederen ende wapens, dan door het hol water ende quaet weder, en costen de *Banguas* niet voorder ondersoecken, daer waren veel Slaven in die sy voerden om te vercoo-

[1]) Cambay benoorden Bombay; Malindi, O.-kust Afrika ong. 3° Z.Br.

pen, de *Molaten* ofte halve Portugisen werden weder vry verlof ghegheven naer hen Schip te gaen, sonder datter yemant hinder geschieden. Den selven dach is met eenen Donderslach hun groote Stenge ende Meers-zeyle wech genomen, ende den grooten Mast van boven tot onder in veel stucken ghespleten, alzoo dat sy met groote moeyte den Mast met veel wanghen by den anderen ghehouden hebben.

Den 25. Meert is den Capiteyn vant landt aende Pinasse ghecomen, ende den Capiteyn Cornelis Specx willecoem gheheeten, hem aen presenterende alle vrientschap, den Generael daer by zijnde wert wederom ghebeden hem te comen besoecken aent Lant met den voorsz Specx, also hare Caresmo oft Vasten wtginck, souden gaen triumphe bedryven op hunne maniere ende nv met den anderen eten ende drincken: den Generael seyde zo het bequaem weder was ende hy gelegentheyt hadde soude comen, dan den Generael en was van dier meyninghe niet, verboot oock aen Cornelis Specx dat hy aent landt niet en soude gaen ende zijn volck so weynich als zy costen, niet teghenstaende datse ons alle vrientschap toonden ende seer vry alomme mochten gaen veylen ende coopen wat wy van doen hadden, waren by alle Inwoonders seer wel onthaelt, ende brachten den selven dach een Jongman weder aen boort, die int Landt gaen loopen was door moetwilicheyt van wegen zijne luyerdije van tSchip om niet te wercken: alzoo wy ons alle daghen claer maeckten om onse Reyse te voorderen.

Den 26. dito liet ons den Capiteyn vant lant weten datter noch [25]
een Schip ghesien was, wy verhoopten dattet onse Vice-Admirael soude wesen: aenden Capiteyn vant lant wert versocht dat hy ons wilde toelaten int Bos eenen Mast te houden, twelck hy seyde ons consenteerde ende volck soude bestellen om ons byt Bos te brenghen, ende bequamen wech om den Mast by t'water te slepen.

Den 27. 28. dito isser niet sonders gepasseert, dan Capiteyn Mertman geheele dagen aen Lant zijnde om den Mast te vorderen, werdt altijdt wtghestelt, daer over den Generael aen Mertman seyde datment soude laten blijven met de Mast, wy wisten wel Hout te halen daer wy den Mast met costen wanghen, beval oock aen Hans Wouterssz den Secretaris, dat hy de coopmanschappe vant lant soude brengen alleynskens wat, ende dat was wel over acht dagen te voren belast, maer den Capiteyn Mertman ende ooc

Wouterssz hadden te goeden opinie vant volck aen Landt, want zy seer onthaelt werden ende niet anders als vrientschap van hun vernamen, waerom by hen ende veel andere den Generael versocht wert aent Landt te comen, dan den Generael antwoorden hun in presentie vande Stuerlieden: die my vrientschap wil doen en persuadeert my niet aent lant te gaen. Sulcke propoosten ende meer andere zijn dickmaels voor desen door den Generael aen hun geantwoort, als zy hem versochten om aen lant te gaen, daer over eenighe opentlick seyden dat den Generael te veel onnoodige sorghe hadde.

Den 30. Meert is Mertman wederom naer lant ghevaren. Aent lant zijnde heeft den Boot wederom gesonden om meer volcx, ende liet weten dat een vande Tolcken met hem soude gaen naer het Bos om den Mast te halen, dan coste niet wederom keeren voor sanderdaechs. Tsavonts is Hans Wouterssz den Secretaris weder aen boort gecomen ende seyde dat hy smorghens heel vroech op de strande moeste wesen, aldaer soude een Beest gereet staen om dien dach voor tscheeps volck te dooden, vande strant varende zijn by hem ghecomen hunnen Rabbi ofte Paep met dry ofte vier andere Edellieden, ende seyden hem dat haren Coninck inde Stadt comen soude, ende versochten daer over dat den Generael sanderdaechs inde stadt soude comen om met den Coninck van alles te spreken.

Den 31. dito des smorghens alzoo het ghetijde bequaem werdt om versch water te halen in een *Bay*, dwelck wy grootelijcx in ons schip van doen hadden om onse Reyse te vorderen, dwelcke zijnde een half myle vande Stadt, zo is de Chaloupe met elf mannen, hebbende in ses pijpen na de voorsz *Bay* ghevaren, ende belasten den Constapel Maet Joan van Oostende, dat hy sorghe soude draghen de Chaloupe vlot te houden ende soude stracx wederom aen boort comen, al soude hy maer dry pijpen waters brenghen, sulcx werdt hem vanden Generael openbaer ende over luyt belast dat een yeghelijck aenhoorden. Den Stuerman Cornelis Janssz ende met hem andere versochten aen tLandt te gaen alzoo het Sondach
[26] was, om haer playsier ofte weynich affairen die zy daer te doen hadden, dan den Generael wildet haer niet consenteren, waer op gheantwoort wert: waerom souden wy niet gaen daer en is gheen perijckel, ter selver uyre is Hans Wouterssz ghecomen by den Generael seggende hy moeste naer strande gaen, alwaer een Beest

soude ghereet staen om stracx aen boort te brengen, daer toe hy nam het bootgen vande Pinasse met dry ofte vier mannen, hem wert belast dat hy aent lant anders niet te doen en hadde dan de Beeste te halen ende dat hy stracx wederom soude keeren, ende ghenen Rijs soude ruylen, alzoo dat hy boven inde Stadt niet te doen en hadde, ontrent den middach siende dat de Chaloup noch de boot niet van landt en quam, heeft den Generael doen schieten tot twee diversche reysen toe, ende de Vlagghe op stekende daer mede teecken te doen dat zijn volck aen boort souden comen, dan heeft niemant vernomen alzo datter alderley vreese ende naerdencken was dat ons volck aen Lant gehouden mocht wesen, den geheelen dach verwachtende hebben niemandt vernomen, noch geenighe *Cannoen* [1]) vant lant die anders alle daghen veel aen boort quamen, teghen den avont saghen wy veel *Mahomettanen* op de strant comen, maeckten eenige maniere van loopen al oft zy vreucht bedreven, alzo dat wy de schepen dicht byden anderen corten, ende onse Boevenetten [2]) scheerden ende het Geschut claer maeckten, niet wetende wat die vant Lant op ons voorder mochten attenteren.

Laus Deo, Anno 1602. Primo April.

Tot desen dach noch niet vernomen hoet met ons volck aent lant was, hebben een witte Vlagghe laten wtsteecken tot den 3. dito, dan niemant en heeft hem geopenbaert ofte eenich teecken gedaen om ons te spreken, dan hielden alle haer *Canoen* aent Lant, wy zijnde sonder boot ofte schuyt, en costen gheen versoec doen om met hen te spreken, niet teghenstaende dat wy alle gereetschap maeckten van onse Reede te cruysschen [3]), daer by zy sien mochten dat wy vertrecken wilden, om haer te eer te doen resolveren met ons te comen spreken zo sy eenichsins den wil hadden, dan niemant en quam om te spreken, zo dat den Generael met Ca-

[1]) Kanoos.

[2]) Lees: „Boven-netten", horizontaal boven het dek uitgehaalde netten ter afwering van een overval (enternetten).

[3]) De (onder-)Reede d.w.z. de Ra *Kruisen*, werd genoemd het weder ophangen van deze aan de voorzijde van den mast onder de mars, ter hoogte van de *Kruising* van het onderwant en boven-(stengen-)want, zoodat de ra's dadelijk konden worden gebrast om onder zeil te gaan, als het anker was gelicht. Gewoonlijk werden ze bij langer verblijf op een reede „getopt", d.i. recht op en neer tegen de mast gezet, om den windvang te verminderen; in dien stand werden ze dan soms als laadboom gebruikt.

piteyn Specx ende de Stuerlieden goet vonden haer Anckers te lichten ende tzee te gaen. Int wtvaren hadden wy moghen comen aen een plaetse ghenaemt Visschers-dorp, daer wel twee hondert huysen stonden ende veel *Coques* boomen, alwaer wy met de schepen dicht by costen ten Ancker comen, ende gevoechlick volc aen lant setten, dier ghenoech waren ende dat presenteerden aent Landt te swemmen ende een *Canoe* te halen van dier opt strant laghen, alzo dat wy costen meester ghenoech zijn vant voorsz Dorp want al het volck wasser wt ghevlucht, dan den Generael en vondet niet goet hen eenighe vyantschap te bewijsen, niet tegenstaende zy ons volck daer so ontroulick hielden voor alle vrientschap ende trou aen hen bewesen, want niemant en is cleene oft groot int
[27] minste verschil gheweest met die vant Lant, alzo dat wy noch hoopten dat ons volck weder aen boort souden moghen comen, dan hebben blijven laveren ontrent het lant tot den 5. dito des avonts, siende dat die vant lant niet en quamen om ons te spreken ende wy tijt verloren, zoo wert gheresolveert naer *Mayotte* te gaen, desghelijcx aen die van *Angovan* daer de Conninginne woont, die Overste is van alle die vier Eylanden van *Comora*, welcke zijn *Angasiza*, *Mulaly*, *Angovan en Mayotte*. Aldus byt landt af en aen houdende is de Pinasse den vierden dito des nachts van ons gheloopen met een goet ende bequaem weder, zo dat wy niet anders conden dencken oft is met wille van ons gheloopen.

Den 6. 7. 8. ende 9en. dito hebben wy met groote moeyte ghelaveert meest inde wint tot op de Reede van *Mayotte*, alwaer wy ten Ancker quamen ende zijn stracx naer een cleyn Eylandeken gevaren met ons nieu bootgen dat wy int Schip gemaeckt hadden, alzo wy eenen tocht waters ghehaelt hebben zijn wy'den anderen dach het Eylant naerder ghecomen met ons Schip, ende zijn weder om water ghevaren, ondertusschen is ons Tou omtwee ghevijlt op den scherpen gront die aldaer is, alzoo dat wy dien dach noch andere Anckers moesten laten toegaen, ende het bootgen ghebruycken om eenighe Trossen ende Cabel tou wt te brenghen aen de boy reep [1]), om ons Ancker te lichten daer van de tou gevijlt was. Desen dach maectent wat rou weder ende oock den nacht, den wint zijnde N.oostelick opt lant, alzo dat wy in groot perijckel waren ende alle met groote vreese, want onse twee Anckers was de

[1]) Boeireep: op een anker gestoken tros met boeitje dat dient om de plaats waar het anker ligt aan te duiden.

[Apr. 1602]
Tou oock des nachts meest afghevijlt, alzoo dat wy het derde Ancker moesten laten toegaen, ende laghen seer na met het achter-Schip inde brandinghe ofte droochte ende Clippen, die haer met een leech water seer wel openbaren, hoe wel daer wy gheanckert lagen, was het seven vademen opt leechste water.

Den 11. April gaf God de Heere eenen bequamen wint vant Landt, alsoo dat wy onse Anckers alle drye aen boort creghen, maer de Cabels seer ontrampeneert, zo dat Godt de Heere ons ghenadelick wt een merckelicke swaricheyt ende noot holpe, ende quamen also tZee met een halve vloedt over veel Clippen ende onghelijcke droochten, daer wy int incomen niet hadden ghewaer geworden. Allen den tijdt die wy in *Mayotte* laghen, is niet een *Canoe* ons comen besien, oft die vant Lant deden gheen teecken dat wy by hen souden comen, datse op ander tijden wel ghedaen hadden ende selve aen boort quamen, als noch onlancks aen onse Chaloupe ende de Pinasse gheschiet is, datse seer vry altijdt aen boort quamen, siende datter niemandt oock van lande quam hebben wy niet dorven bestaen by hen te gaen, want ons bootgen cleen was, ende wy weynich van volck, zijnde maer 25. persoonen waer onder eenighe waren dat gheen bevaren volc en was, daer en boven wel 10. crancken die meest plat inde Coy laghen.

Den 12. dito was den wint sterck vanden Westen, den Generael hadde gheresolveert den voorgaenden Avont met de Stierluyden naer *Angovan* te gaen, ende besien naer onse Pinasse, ende [28]
van daer naer *Mulaly*, om andermael te sien ende proeven oft wy eenighe van ons volck mochten wederom becomen, ende oft die van *Angovan* hadden willen aen ons boordt comen, op dat wy hadden moghen doen weten aen de Coninghinne, het onghelijck dat haer volck ons in *Mulaly* ghedaen hadden. Den voorgaenden nacht maecktent eenighe buyen, alsoo dat de Meers-zeyls inghenomen moesten worden, waer over eenighe murmureerden, ende seyden dat wy niet en behoorden aldus aen alle landen te loopen ende het Schip in perijckel te stellen, alzoo wy swack van volck waren, ende qualick Anckers costen lichten ende met quaedt weder de Zeylen incrijghen ende regheeren. Den Generael die gheern ghesien hadde datmen andermael hadde moghen versoecken in *Angovan* ende *Mulaly*, om ons volck weder te crijghen, dan siende den Westelijcken windt die heel contrarie was om dese voornoemde plaetse aen te doen, heeft hy teghens den middach beyde de

Stuerlieden met alle het volck op het verdeck aenghesproken, eerst vraghende de stuerlieden oft zy middelen saghen om na *Mulaly* te comen, waer op sy particulier antwoorden datter gheen middel en was soo lang den westelicken windt continueerden, alzoo datse allegeerden datmen den stroom teghens hadde, ende noch wel 12. ofte 16. mylen inde wint, daer benevens oock segghende dat het niet gheraden was op alle Reeden te loopen met soo weynich ghesont volcks, ende dat alreede ghenoech ende dickwils versocht was, soo in *Mulaly* als in *Mayotte*, ende datter niemandt en quam om ons te spreken, alzoo dat wy maer meerder swaricheydts te verwachten en hadden, ende waren nv oock voor *Angovan* beneden de Reede, dan vernamen gheen *Canoe* die anders op ander tijden ghenoech vant Landt comen, alzo dat gheheel ghedespereert werdt vande hope van ons volck weder te becomen, zoo datter niet en diende meer tijdts versuymt, alsoo wy oock weynich van water ende brandthout versien waren, want in *Mayotte* en mochten wy ons niet versien om de quade Reede als voren verhaelt, daer ons Godt den Heere wt holp, oock creghen wy daghelijcx meer siecken, de andere Officieren ende Bootsghesellen waren van de selve meyninghe als boven by de Stuerlieden verhaelt, ende allegeerden de selve reden, also dat den Generael hun allen tot ghetuyghen riep, dat in alles versocht is tghene moghelick was om ons volck wederom te crijghen, dwelcke zy bekenden ende naermaels gheen reproche en soude connen gheschieden, by die aent Landt ghevanghen waren ofte andere. Alsoo is tsamenderhandt gheresolveert onse Reyse te vorderen naer d'ordre by de Heeren Reeders ghegheven, ende alsoo werdt in Godts name den schoot gheviert [1]) ende setten onsen cours noorden ende N. ten Oosten aen. Op den avondt is den wint weder wat ghezuylickt, alsoo werden de halsen weder toegheset [1]) met ghemeene resolutie naer *Mulaly*, om te versoecken oft wy 't hadden moghen bezeylen, dan seer corts daer nae werdt het stil ende de windt wederom west, zoo dat ten laetsten onsen cours voortghinghe, verhopende
[29] de Heere sal ons volck te hulpe comen die aent Landt ghehouden werden ende een goede verlossinghe gheven, want die vant Landt en hebben gheen actie, alsoo der noyt yemandt een helder vercort

[1]) De schoottouwen der zeilen worden gevierd, als het schip meer „voor den wind" gaat sturen. Zij en de halstouwen worden „toegheset" (aangetrokken) en de ra's scherper gebrast als het schip hooger aan den wind wil gaan liggen, om een bovenwinds gelegen plaats (i.c. Mulaly) te kunnen bereiken.

was van die vant Landt, dies hebben wy moeten met groote droefheydt ende herten leed ons volck beswaert aen landt laten, welcke waren: inde Chaloupe elf mannen, ende inden Boot twaelf Mannen die naert Bos ghevaren waren om den Mast, ende noch een cleyn Bootgen daer den Secretaris in was met zijn vyven om den Os op strandt te halen, dus datter tsamen 28. Mannen ghebleven zijn alle vant cloeckste volck.

Den 16. April sterf Hans Keering vant Antwerpen.

Den 25. dito zijn wy de Linie *Equinoctiael* ghepasseert voor de vierde reyse by de custe van *Melinde* [1]).

Den 27. dito sterf Robert den Timmerman.

Den 23. May zijn wy ghecomen op de hoochte van neghen ende een halve graet seer na voor *Cochien* op de custe van *Malabre*, vreesende dat wy eenighen storm mochten crijghen ende alzoo op een leegher wal vervallen, hebben wijt weder wat Zuydelijcker aen ghegaen om de *Capo de Camorin* [2]) te bezeylen, de welcke wy saghen den 26. dito, t'was leech Landt met eenen ronden heuvel, wy merckten een teecken van veel cleyne swarte Meukens met witte Hoykens [3]), ende hebben alzoo onsen cours gheset naer *Poincto de Galle*, den hoeck vant Eylandt *Celon*, die wy saghen den 28. dito,
Hier vertoont hem het eylant Celon. ende zijn alsoo voorder lancks het Landt van *Celon* ghezeylt ende saghen de eerste ende tweede droochten die passeerende den 29. ende hadden alomme goeden grondt van ontrent twintich vademen, ende zijn alsoo ghezeylt naer de Riviere van *Matecalo* [4]), dan eerst siende eenen Inham daer een Riviere scheen te wesen, liepen
No. 9. daer na toe, by tLandt comende den 30. dito, zoo saghen wy datter gheen Rivier en was, dan bevonden een groote Bosschagie van *Coques* Boomen, ende saghen een Dorp waerinne stondt een *Pagode*: Ten Ancker aldaer comende ende onse Schuyt nae Landt seyndende, zijn die vant Landt met een *Canoe* ons volck comen spreken, ende wy hun vraghende naer *Matecalo*, seyden ons dattet noch Noordelijcker was, wisten ons oock te noemen *Capelle de Frerro* [5]), wy schoncken haer eenighe Messen, zy beloofden ons san-
MATECALO. derdaechs volck te doen om ons te *Matecalo* te brenghen, dwelck gheschieden den 31. dito, ende lieten eenen Man over Landt gaen

[1]) Zie noot p. 31.
[2]) Kp. Comorin, Z. P[t]. van Voor-Indië.
[3]) Meeuwtjes met witte kopjes
[4]) Thans geheeten: Batticaloa.
[5]) Port. Monnikskap: een daarop gelijkende bergachtige terreinsverhooging.

Colombo
Calutre
Verberyn

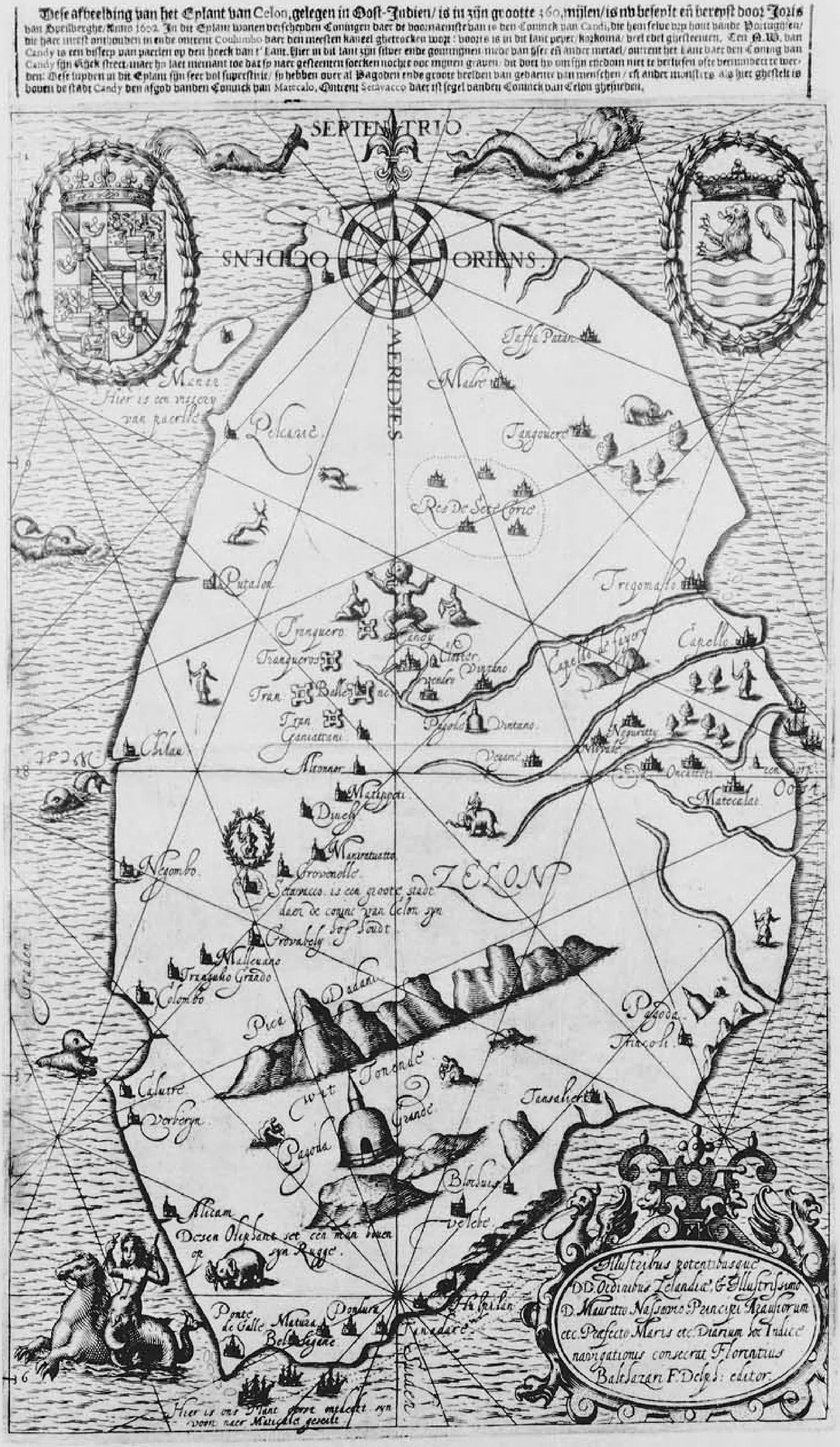
Dese afbeelding van het Eylant van Celon, gelegen in Oost-Indien/ is in zijn grootte 360. mijlen/ is nu beseylt en bereyst door Joris
van Spilberghe/ Anno 1602. In dit Eylant wonen verscheyden Coningen daer de voornaemste van is den Coninck van Candi, die hem selve vry hout vande Portugysen/
die haer meest onthouden in ende ontrent Columbo daer den meesten kaneel ghetrocken wort: voorts is in dit lant peper/ ... veel edel ghesteenten. Ten N.W. van
Candy is een visserij van paerlen op den hoeck van t' Lant. Hier in dit lant zijn silver ende gout mijnen meer dan yser en ander metael/ ontrent het Lant daer den Coning van
Candy sijn Hof streckt, maer hy laet niemant toe dat sy naer gesteenten soecken noch oock mijnen graven: dit doet hy om sijn ... niet te verliesen ofte verminderen te wer-
den: Dese luyden in dit Eylant sijn seer vol superstitie/ sy hebben over al Pagoden ende groote beelden van gedaente van menschen/ en ander monsters als hier ghestelt is
boven de stadt Candy den afgod vanden Coninck van Matecalo, Ontrent Setavacco daer ist segel vanden Coninck van Celon ghevonden.
SEPTENTRIO
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Manar
Hier is een visserey van paerlen
Pelecaue
Jaffa Patan
Tangouere
Res de Sete Corio
Putalon
Tregomalle
Candy
Chilau
Negombo
Matecalae
ZELON
Setavacco is een groote stadt daer de coninc van Celon syn hof houdt
Colombo
Calutre
Verberyn
Pagoda
Tenaserim
Blonbue
Pagoda
Pagoda Grande
Alicam
Desen Olefant set een man boven op syn Rugge
Ponte de Galle
Matura
Bellegame
Dondure
Tenadare
Zuyden
Hier is ons schip oorst ... naer Matecalo geseilt
Illustribus potentibusque DD. Ordinibus Zelandiae, & Illustrissimo D. Mauritio Nassovio Principi Arausiorum etc. Praefecto Maris etc. Diarium hoc Indicae navigationis consecrat Florentius Baltesaren F. Delph: editor.

nae *Matecalo* om den Coninck te spreken, welcke ghenaemt is *Dermuts Iangadare.* Den selven avondt quamen wy op de Reede van *Matecalo*, dwelck eenen Inham is, alwaer zy vele Schepen bouwen, ende den Coninck heeft zijn Stadt een myle van daer, wy en hebben gheen Riviere vernomen als noch wel ses mylen voorder, ende is een Riviere seer drooch daer qualick 5. ofte 6. voeten waters is.

[30] Den eersten Junij quamen sommighe Indianen aen boort de welcke natie zijn *Cingales*, mede brengende eenen Tolck die Portugijs coste spreken: seyden ons datse Peper ende Caneel genoech hadden, ende dat den *Modeliar* [1]) zijnde Capiteyn vanden Coninck aent lant, was begheerende dat den Generael aent Lant soude comen om met hem te spreken, alzo is ter selver tijt weder ghekeert onsen Man die wy by den Coninck ghesonden hadden, ende brocht ons de selve tijdinghe datter Peper ende Caneel ghenoech was: den Coninck hadde hem ooc wel onthaelt ende getracteert, de *Cingales* met hunnen Tolck werden vereert met fray Glasen ende andere frayicheyt, ende voeren also weder na tLant.

Den 2. dito ginck den Generael aent landt met drye ofte vier Mannen, alwaer vijf Oliphanten ghereet stonden de welcke vele ceremonie deden met knielen, ende oock sommighe met haren snuyt, namen een Man ende setten die selfs op haer lijf, dese Oliphanten zijn seer subtijl ende worden wonder in alles wel af ghericht. Dese Oliphanten van *Celon* worden de verstandichste van heel *Indien* gehouden. Den Generael comende by den voorsz *Modeliar* wert wel ontfanghen ende getracteert, beloofde des anderen daechs te comen om den Coninck te *Matecalo* te gaen besoecken.

De Oliphanten nemen een man ende setten die op hen rug.

Den 3. dito is den Generael wederom aen Lant ghegaen met diversche presenten om den Coninck te vereeren, nam sekere Musikers die op diversche instrumenten costen spelen met hem, ondertusschen isser een *Canoe* aen boort gecomen met een Edelman comende ses ofte acht mylen vanden *Noort*, versoeckende dat wy met ons Schip wilden daer comen, dan die van *Matecalo* waren daer seer tegen, alzo dat elck een ons socht te trecken om profijt daer van te ghenieten.

Den 4. dito liet ons den Generael schriftelick weten dat hy met den Coninck op de strande soude comen.

Den 5. dito is den Generael weder na de strant ghecomen des

[1]) Tamiel „*mudalyár*": titel in de Tamielsche districten van Ceylon (en vroeger op de vaste kust) voor een civiel hoofd. Hobson Jobson.

[Juni 1602]

Den Generael wort vande principael Heeren van Matecalo ingehaelt.

Avondts met den Coninck, die gheaccompaigneert was met wel
1000. mannen al gewapent. Den Generael creech licentie om aen
boort te comen, de welcke ons vertelde wat hem wedervaren was.
Eerst te *Matecalo* comende wert hy inghehaelt van eenige princi-
pael Heeren, ende wert voor den Coninck ghebracht die een
Guarde hadde van meer als van ses hondert mannen met haer
bloote wapenen inde handt, ende den Coninck selfs met een bloot
sweert staende, hiet den Generael willecoem die hem daer gaf di-
versche presenten, ende daer na de Musique ende ander Instru-
menten ghehoort hebbende, (dat den Coninck wel contenteerde)
heeft den Generael doen brengen int huys van zijnen *Modeliar*, al-
No. 10 waer hy met zijne Dienaers wel ghetracteert wert. Des anderen
daechs wert den Generael geboden in zijn logement te blijven met
zijn volck, tegens den avont wert hy voor den Coninc gebracht al-
waer hem sterck opgheleyt wert dat hy een Portugijs was, ende
met groote moeyte heeft hy hen anders doen verstaen, alzo dat hy
weder zijn vryheyt creech alomme te moghen gaen, zo dat hy des
anderen daechs aen boort is gecomen als boven verhaelt is, dien [31]
avondt aen boort blijvende heeft ondertusschen met ander presen-
ten den Coninck onderhouden, ende andere persoonen aen Lant
ghesonden, soeckende den Coninck met alle vrientschap ende ghe-
schencken te tracteren, op dat hy mocht zijn ladinghe becomen
die hem den Coninck beloofde in 15. dagen te gheven.

Den 6. Junij is den Generael des morghens weder aen landt ghevaren by den Coninck, die hem by de strant onthielde ende creech alle vren meer volcx met wapenen by hem, het versoecken van onsen Generael was al om ladinghe. Den Coninck met groote beloften seyde dat hy in vijf daghen de meeste helft soude hebben, ende soliciteerden seer datment Schip soude lossen ende de goederen aen lant brengen, daer was veel volcx ende Oliphanten om de ladinghe te halen gesonden, oock wert door den *Modeliar* geeyscht het Schip op de strant te brengen gelijck sy hunne schepen doen. Dit onbehoorlick versoeck vanden *Modeliar* maecte onsen Generael een groot naerdencken dat hun saken op bedroch laghen. Oock soo vernam den Generael door eenighe *Mooren* ende *Turcken* die daer handelen, datter ghenen Peper oft weynich was, want de selve lieden daer genen handel mede en doen, also dat den Generael alle consenteerden wat zy eyschten ende begeerden, tSchip op strande te brengen daer toe eyschende volck ende eenen *Piloot*

Folio 30. Nombre 10. Spilberghe wort tot Matecalo inghehaelt vande princypaelste vande Stadt/ende wort voor den Coninck ghebracht: die genaemt is Dermonis landagare. Nombre 1. Hier staet den Coninck met een bloot sweert inde handt. Nombre 2. De persoon van Spilberch. Nombre 3. Verscheyden persoonen die op Instrumenten ende op Trompetten speelden. Nombre 4. Het Hof vanden Coninck. Nombre 5. Een Clooster. Nombre 6. Dese Olyphanten bedreven triumphe. Nombre 7. Dese zijnt die den Generael inhaelden. Nombre 8. Dese jaghen een Hert.

Folio 30. Nombre 10. Spilberghe wort tot Matecalo inghehaelt vande principaelste vande Stadt/ende wort voor den Coninck ghebracht: die genaemt is Dermuts landagare. Nombre 1. Hier stont den Coninck met een bloot sweert inde handt. Nombre 2. De persoon van Spilberch. Nombre 3. Verschepden persoonen die op Instrumenten ende op Trompetten speelden. Nombre 4. Het Hof vanden Coninck. Nombre 5. Een Clooster. Nombre 6. Dese Oliphanten bedreven triumphe. Nombre 7. Dese zijnt die den Generael inhaelden. Nombre 8. Dese jagghen een Hert.

die zy hem mede gaven, dan den Generael mocht maer alleen gaen, zo eyschten sy vier andere Portugisen in plaets daer teghens, den Generael andermael sustineerden dat hy noch zijn volck gheen Portugisen en waren maer Zeelanders, doch verwillichden datter dry van zijn volck aen lant bleven, alzoo voer den Generael na boort met elf *Cingales*, die aen boort hebbende, versocht hy datse met moesten helpen eenighe vaten ende packen verlegghen, daer toe sy beneden int ruym quamen, daer zijnde heeft hy den Rooster toe doen legghen ende deselve beneden doen houden, nam den Tolck met andere *Cingales* ende toonden hen veel costelicke goederen, ende seide gaet naer landt met twee andere mannen *Cingales*, ende vertelt den Coninck dat ick de acht mannen sal houden tot dat hy mijn volck aen boort seyndt, oock vertelt hem vande goederen die ghylieden ghesien hebt, dewelcke voor den Coninck zijn, dan hy moeste Peper ende Caneel seynden, oock schreef den Generael eenen Brief aenden Coninck, hem vermanende dat hy hem van quade raet-gevers soude wachten, soo hy Caneel ende Peper hadde, wy hadden goets ghenoech om hem te betalen. Ende d'oorsake was dat hy de acht mannen aen boort hielde, om datse zo onwetende geeyscht hadden tSchip ende goederen aent Lant te brenghen, sonder datmen daer eenighe apparentie sach daer teghens Peper ofte Caneel om te betalen, oock datmen hem ende zijn volc voor Portugisen aensach, daer door men lichtelic oorsaeck soude nemen, de goederen aent lant zijnde te confisqueren, ende so den Coninck beliefde vorder te handelen met oprechticheyt, hy wilde den Coninck gheerne met alle eerbiedinghe ende vrientschap contentement in alles doen, met desen Brief sondt den
[32] Generael andermael eenighe presenten, die altijts hoopten Caneel ende Peper te becomen. Voorder soo liet den Generael alle de Vlagghen ende standers waeyen ende het Gheschut ter eeren vanden Coninck rondtom af schieten, dat hem meer vervaerden als vereerden.

Den selven dito heeft den Coninck een *Canoe* ghesonden met den Tolck, daer seer veel ververssinghe in was, van Herten vleesch, Hoenderen, Boter ende andere fruyten, liet den Generael aenbieden dat hy zijn lant alom mocht ghebruycken. Oock quamen onse dry mannen weder aen boort, versoeckende dat wy niet vertrecken souden noch veranderen van plaetse, hy soude onse ladinghe beschicken, presenteerden ons altijdt tot versekeringhe dry ofte

vier mannen aen boort te laten van zijn *Cingales*, excuseerden het misverstant vandt Schip ende goederen aent lant te brenghen, ende badt datmen hem tijdt wilde vergunnen, hy dede den Peper verghaderen, dant was al bedroch.

Den 7. Junij sont den Coninck een monster van Peper dat hy seer dier loofden, oock sommich was, dan den generael en wilde om so luttel niet bieden noch gheen coop maecken.

Den 8. dito vertrock den Coninck van strant, alsoo hy sach dat zijnen aenslach niet lucken en wilde.

Den 9. dito haelden wy water ende ander ververssinghe vant lant, ende vernamen door andere die Portugijs spraken, dat den Coninck van *Matecalo* onder tribuyt sat vande Portugijsen.

Den 10. Junij heeft den Generael ghesonden twee mannen aenden Coninck, besiende soo wy hem tijdt wilden gheven oft hy ons aen ladinghe cost helpen. Den Coninck beloefde andermael dat hyt wiste te weghe te brenghen, dan moeste by den grooten Coninck ghehaelt worden, daer toe hy eenich volck derwaerts soude senden met een van onse Commisen. Den Generael dese antwoorde hoorende, resolveerden selfs te gaen also hy vernam datter eenen anderen grooten Coninck van Candy was, eyschte vanden Coninck van *Matecalo* vijf persoonen in Ostagie die den Coninck sont, te weten een van zijn Raetsheeren *Panneka*[1]), ende twee andere Capiteynen, met noch twee andere persoonen: also quamender weder Oliphanten op de strant. Den Generael ginck den Coninck van *Matecalo* spreken, die hem ontraden niet na Candy te gaen, alzo den wech verde ende moeyelick was, also dat gheresolveert wert datmen een Commis derwaerts soude senden met diversche presenten.

Den 15. dito quam den Generael weder aen boort, ende dewijle datmen den tijdt verbeyden moest vande wedercoemste des ghesonden Commis, so ruylden wy alle daghen soo veel Ghesteenten van *Robijn, Balays, Toupas, Baccan, Garnaden, Spinnellen, Iacinten, Saffieren*, wit ende blaeu, *Olias de Guattes*[2]) ende *Crystal* soo dat wy een tamelicke partije by een creghen, het meeste dat ons coste, was de gheschencken diemen gheven moest aenden Coninck van

Tot Matecalo wert gevonden verscheyden Edel ghesteente.

[1]) Zie Hobson Jobson sub Panikar, alwaar als beteekenis wordt opgegeven „a fencing master, a teacher''. Verg. eene aanteekening van Kern in Bijdr. Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië Dl. 68, 1913, p. 380 alwaar wordt gezegd dat de beteekenis veel ruimer is met opgave van voorbeelden daarvan.

[2]) Zie voor alle deze edelgesteenten Van Dam, ed. Stapel, II, II, p. 181 vlg.

Matecalo, om licentie van handelen te hebben, de Ghesteenten
[33] zijn van cleynder weerden dan wy gaven weynich daervoor.

Den 3. Julij is den Commis weder ghekeert vanden Coninck van *Candy*, met twee Agienten des selven Conincx, oock brieven aenden Generael met gheschencken van goude Ringen, ende andere groote pijlen genaemt *Segonsios*, den voorsz Coninck liet aenbieden door zijn brieven ende Agieenten *Gonsael Roderigos*, ende *Melchior, Rebecca*, alle vrientschap ende ladinge die hy vermocht, versoeckende dat den Generael hem wilde comen versoecken in zijn Coninckklicke Hof *Candy*. Den selven avont is gecomen Guionlefort met zijn boot, waer door groote blijschap was, want het schip den *Ram* was nv sints den 24. December van ons versteken by de *Capo bon Esperance*, alzoo wert daer tsamen gheresolveert dat den Generael soude vertrecken nae den grooten Coninc, als ooc door oorsaecke hy sulcke last hadde vande Heeren zijne Reeders den voornoemden Coninck te gaen spreken, presenterende brieven van zijn Excellentie, ende de vrientschap van zijne vrienden, ende vyant van zijne vyanden. Alzoo is den Generael vertrocken den 6. Julij, met hem nemende diversche presenten ende gheaccompaigneert met thien mannen, waer onder waren eenige die op Instrumenten speelden, den Generael niet ontsiende den verren wech ende groote moeyte.

Brieven van zijn Excellentie aenden Coninck van Candy.

Den *Ram* comende ten ancker by den Admirael, zijnder ter eeren vande Agienten des Conincx eenige schoten geschoten, den Constabel schietende meer als hem belast was, is doort overladen van een stuck dat bersten ghequetst, daer hy van storf.

Den Vice-Admirael het schip den *Ram* is geweest inde Baye *S^t. Augustijn* int eylandt *Madagascar*, hebbende eenen storm ghehadt waer door zy haren Mast en Bouchspriet verloren hadden in groot perijckele van lijf, schip ende goet, desen storm was ter selver tijt als wy door quaet weder vande custe van *Saffala* moesten. Yder een vertelden de perijckelen die ons wedervaren sijn zedert den tijt dat wy van een versteken waren, sulcx dat wy Godt niet ghenoech dancken en conden van so menichmael ons bewaert te hebben. Inde voorsz *Bay* waren ooc twee Fransche schepen van *S^t. Malo*, die oock seer ontrampeneert waren.

Allen den tijt dewijle den Generael wt was, hebben wy ons ververst ende tschip den *Ram* versien, ondertusschen ruylende noch wat *Ghesteenten*, oock de Chaloupe afghesonden naer eenighe an-

[Juli 1602]

dere plaetsen om beter Reede te soecken, dan en vonden gheen beter als hier voor de *Playe*[1]) van *Matecalo*.

Den 28. Julij quam den Generael weder aen boort vanden Coninc van *Candy*, ende liet twee dagen reysens Capiteyn Jongerhelt achter, die door siecte ende vermoeytheyt niet volgen en coste, liet hem dry Oliphanten ende ses Mannen om over wech te helpen, de welcke oock is gearriveert den lesten dito, voorder wat hem gepasseert is int reysen van *Candy*, ooc inde Stadt ende Hof des Conincx ende wederkeeren, sal hier na volgen.

Den Generael vertreckende na *Candy*, is gecomen by den Coninc van *Matecalo*, die hem feestelic onthaelde met de Agienten van *Candy*, vereerende den Generael met goude Ringen, dede bestellen Oliphanten, volc, pallenkins om hem ende zijn goederen te draghen, [34] oock eenich van zijn volck die niet gaen en costen, dit Convoy dede hy doen tot int lant vanden ouden Coninc, alomme waer sy quamen werden sy wel getracteert sonder yet daer voor te betalen: Int Lant vanden ouden Coninc comende, is ons den *Modeliar* met Pijpen ende Trommelen gemoet, die ons brochte in een *Aldea*, alwaer sy wel ghetracteert werden, ende de Camer ende slaep-plaetse met witte cleederen behangen, dwelck een vande grootste eere is diemen daer int lant van *Celon* doet. Den Generael vereerde den ouden Coninck met eenighe presenten, als oock zijnen *Modeliar*, ende sondt een man by den voorsz Coninc, den welcken versocht dat den Generael hem int weder keeren wilde comen besoecken, hem presenterende soo hy wilde op een ander mael aen zijn custe ofte strant comen, hem soude alle vrientschap wedervaren. Den Generael voorder vertreckende is met volck, goet ende pallinckens gedragen tot de *Aldea* van een Coninginne zijnde twee mylen van daer. Dese Coninginne is de Dochter vanden voorsz ouden Coninck ende nv een vande vrouwen vanden Coninck van *Candy*, die haer dese *Aldea* in ghegeven heeft, dan sy was vertrocken nae de *Vintane*[2]), alwaer wy des anderen daechs zijn ghecomen, ontrent de Stadt *Vintane*, so zijn ons teghen ghecomen wel ses *Modeliars* geaccompaigneert met veel volcx, pijpen, trommels, horens ende ander instrumenten, den Generael vereerende, ende brochten hem inde stadt *Vintane*, alwaer hy ghebrocht wert in zijn logement, welck oock met wit Laken behanghen was. Ende wy ver-

De Stadt Vintane.

[1]) Port. Praya: strand.

[2]) Bintenna nabij Kandy.

Folio 33. De stadt Vintane is ghelegen op de Rivière Triquamale, hier werden door den Coninck van Candy veel Galeyen ende andere Schepen ghemaeckt/ als op de afbeelding te sien is. Nombre 1.2. ende 3. Hier in dese voorsz Stadt staet een groote Pagode. Nombre 4. Is int ronde hondert ... de breedt passen/ dese Luyden zijn seer besich met Ceremonien/ ende gaen mede in Professy/ den Indiaenschen Abt sit inde Professy op een Oliphant. Nombre 5. Dit zijn van haer Monicken. Nombre 6. Dese spelen ende dansen. Nombre 7. Een Clooster. Nombre 8.

Folio 33. **De stadt** Vintane **is gheleghen op de Rivìere** Trinquamale, **hier werden voor den Coninck van** Candy **veel Galeyen ende andere Schepen ghemaeckt/als by de afbeelding te sien is.** Nombre 1.2.ende 3. **Hier in dese voorsz Stadt staet een groote** Pagode. Nombre 4. **Js int rondt hondert** ende der**tich passen/ dese Luyden zijn seer besich met Ceremonien/ ende gaen mede in Prosessy/ den** Indiaenschen **Abt sit inde Prosessy op een Oliphant.** Nombre 5. **Dit zijn van haer Monicken.** Nombre 6. **Dese spelen ende danssen.** Nombre 7. **Een Clooster.** Nombre 8.

toefden aldaer twee nachten, aldaer was de voorschreven Conin-ginne die den Generael dede aensegghen dat sy verlangde hem te te sien, ende presenteerde so hy wederom door haer Landt reysde, alles soude eysschen wat hy van doen hadde. Dese stadt *Vintane* is gheleghen op de Riviere van *Trinquamale*, daer worden schoone Galeyen gemaeckt ende Champanes[1]) tot dienste des Conincx van *Candy*, is gheleghen neghen mylen vande Zee, ende te Lande van *Matecalo* eenentwintich mijlen. *Singales* die wel twee Duytsche mijlen is ende negen mijlen van *Candy*. Inde stadt *Vintane* is een groote *Pagode*, den voet is int ronde hondert dertich passen, seer fraey ende hooch, is al wit ende boven vergult, in maniere van peramide, doch onder opgaende ovaelwijs, boven op een spitse viercandt, dan zijn noch meer andere *Pagoden*, oock een Clooster waer in Monicken zijn ghecleet met geele cleederen, ende gaen langs de straten met groote *Sombereros*[2]), sommighe hebben Slaven by hun, die de *Sombareros* dragen ende hun dienen, zijn cael af geschoren in manieren als de Monicken hier te landen, alleen datmen geen Cruyn en siet, gaen ooc met Paternosters inde hant altijt popelende oft lesende, worden in groote eere ghehouden ende zijn vry van wercken ende alle andere lasten, haer Clooster is in maniere als onse Cloosters hier te landen, met hare gaelderijen, ommeganghen ende vele particuliere Capellen dewelcke vergult zijn, waer in staen vele figueren van mans en vrou persoonen, die zij segghen heylichlick gheleeft te hebben: Dese gesneden figueren staen verciert met silvere vergulde cleederen, werden dach ende
[35] nacht met lampen ende Wassen keerssen vereert, staen op Outaren daer groote Candelaers zijn, die ghehouden worden van naeckte ghesneden kinderen, inde voorschreven Capellen comen dese Monicken alle uyren hare Ghebeden ende ghetijden lesen, aldaer zijnde, hebbese hare Feeste sien houden ende hare prosessie langs de stadt sien gaen, den oppersten Abt oft Proost sit op eenen Oliphant becleet met silver ende gout, ende den Abt heeft eenen Gouden staf boven zijn hooft met beyde zijn handen vast. Voor hem gaen in ordre andere Monicken met veel ghespel van horens, trompetten, simbels, gheclanck van bellen ende beckens, dat altemael seer goet accoort geeft, veel lampen ende torssen worden daer mede ghedragen, ende volghen veel mans, vrouwen ende

De Riviere Trinquamale.

Indiaensche Monicken.

De Beelden werden mede in dit Lant met barnende Keerssen gelicht als int Pausdom.

No. 11.

[1]) Sampan: klein vaartuig.
[2]) Port. Sombreiro: zonnescherm, verhollandscht tot zonbareel.

Dochters. De frayste dochters eer de prosessie wtgaet ende weder in coemt, maken wonderlick veel consten met danssen, zijn al met de naecte lijven boven bloot, de armen, handen ende ooren half met goudt ende ghesteenten verciert, onder hebben zy fray gheborduerde cleeren, dese lieden sietmen daghelijcx voor de *Pagoden* ende inde Capelle *Sombayo*[1]) doen, dwelck is plat om leech op deerde te vallen, op staende de handen tsamen by een houdende boven t'hooft, ende also doende haer ghebeden. Die dese dinghen vande Monicken, Cloosteren ende prosessien wel aensiet, soude moeten oordeelen dat onse Monicken haer meeste Ceremonie van dese Heydensche gheleert hebben, oock hebben zy de maniere haer Afgoden met bloemen te vereeren die alom aen de weghen staen sommige aen Boomen, ende andere in gemetste mosiergaters[2]), ghelijck nv de Jesuiten het Marien-beelt alom doen stellen.

ALDEA. Vande *Vintane* vertreckende zijn ghecomen inde *Aldea* vande Conincx soon, alwaer ons alle goedt tractement ghedaen wert, zijnde op eenen dach reysens by *Candy*, heeft den Coninck zijn eyghen Pallenkin ghesonden met sekere Oliphanten, alwaer den Generael liet wederom keeren de ander Pallenkin ende het ander volck van *Vintane*, dese Palenkin vanden Coninck was heerlijck met verghulde cleederen toegherust, ende alle uyren sont hy volck met victualie, fruyten ende wijn, die hij in *Candy* selfs doet planten, ende is seer goeden stercken wijn als of hij in Portugael gewassen waer. Ontrent de stadt *Candy* comende by een Riviere, den Generael moest daer vertoeven ende was gheaccompaigneert met vele Heeren *Modeliars*, welcke zijn Capiteynen. Een uyre daer vertoeft hebbende, heeft den Coninck ghesonden zijnen oppersten *Modeliar*, *Emanuel Dios*, met veel andere Portugisen die alle de ooren opghesneden[3]) zijn, dienende den voornoemden Coninck. Aldaer wert onse Generael ontfanghen ende wert also geaccompaigneert na de stadt *Candy* met wel duysent ghewapende Soldaten van alle natien, so *Turcken*, *Mooren*, *Cingales Cafferos* ende verloochende Portugisen, hadde by hem acht vlieghende Vendelen waer onder eenighe waren die sy
No. 12. onlangs de Portugisen afghenomen hadden. Int inhalen wasser veel gheluyt van alle vreemde instrumenten, onder alle waren

---

[1]) Mataiismus van Sembahjang: gebed.

[2]) ?

[3]) Toegespitst?

Hier wordt vertoont met wat eere den Coningh van CANDI ghenaemt Fimala, Darma, Suriada. Den Generael Ioris van Speilberghe ingehaelt heeft/als een Ghesante vande E. M. Heeren Staten generael ende zijn Princelijcke Ex^cie, Mauritius van Nassau, &c.

Een korte verclaringhe van dese afbeeldinghe vande STADT CANDI, gheleghen int Eylandt CELON, in OOST-INDIEN.

Hier volcht N°. 1. hoe den Generael werde ghedragen in dese Paleynicken/ hier werden eenighe Portugijsche Vendels op de schoeren ghedragen. N°. 2. De Galeye daer Ioris van Speilberghe mede over de Rivier ghevoert werde. N°. 3. Hier ontfangt den Coninck/den Generael. N°. 4. Het volck vanden Coninck soo die inde wapenen toghen met vliegende Vaendels/ ende meer ander die triumphe bedreven. N°. 5. en 6. Door dese poorte werde Speilberghe gebracht tot voor zijn Logement. N°. 7. Het hof vanden voornoemde Coninck. N°. 8. De binnenste vertrecke vanden Coninck. N°. 9. Twee Tempels opt Hof. N°. 10, 11/ N°. 12. Met dese wateren die vant gheberchte afcomen alst reghent/ spoelen de Edel ghesteenten in dese Viver daer dit speel-huys staet. N°. 13. Hier vist den Coninck van Candi sijn Edel ghesteenten. N°. 14. Een groot Modeliar ofte een Veldt-overste. N°. 15. 16. Een burgher van Candi met zijn vrou. N°. 17. Een slaef. Dese werden meest de ooren afgesneden. N°. 18. 19. In dese Tenten/staende een weynich vande aerde / daer rusten die van qualiteyt zijn over dach voor de hitte der Sonne. Pag. 34. N°. 12. Wort verteldt vant inhalen / ende wort opde naeste pagie vervolcht/alwaer dese afbeelding int Journael gestelt moet werden.

ROUFFAER, G. P. en J. W. IJZERMAN, De eerste Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Dl. I—III. 's-Grav. 1915—1929. (Werken LinschotenVereeniging, VII, XXV, XXXII).
SMYTH, W. H., The sailor's word-book. London 1867.
SPILBERGEN, J. VAN, The East and West Indian Mirror &c. and the Australian Navigations of Jacob Le Maire, by J. A. J. de Villiers. London, 1906. (Hakluyt Soc., 2nd series XVIII).
STOPPELAAR, J. H. DE, Balthasar de Moucheron. 's-Grav. 1901.
TIELE, P. A., De Europeërs in den Maleischen Archipel, 4e rks VI, blz. 141—242. 's-Grav. 1877—1887. 9 afl. (Bijdragen Kon. Instituut T., L. en V.kunde).
VETH, P. J., Uit Oost en West. Arnhem, 1899.
VITRÉ, FR. M. DE, Description du premier voyage faict aux Indes Orientales etc. Paris, L. Sonnius. 1604.
WAP, J. J. F., Het gezantschap van den Sultan van Achin. 1862.
WICHMANN, A., Joris van Spilbergen, 1568—1620. (Tijdschrift Kon. Aardr. Genootschap 1908, 2e serie XXV, blz. 513 vlg.).
WIEDER, F. C., De reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Dl. I. 's-Grav. 1923. (Werken Linschoten Vereeniging, XXI).
IJZERMAN, J. W., Journaal van de reis naar Zuid-Amerika, door Hendrik Ottsen. 's-Grav. 1918. (Werken Linschoten Vereeniging, XVI).
IJZERMAN, J. W., De reis om de wereld door Olivier van Noort, 1598—1601. Dl. II. 's-Grav. 1927. (Werken Linschoten Vereeniging, XXVIII).
Zeekaart van de N.W.kust van Sumatra. Nr. G 20. uitg. Dep. van Marine. 1875.

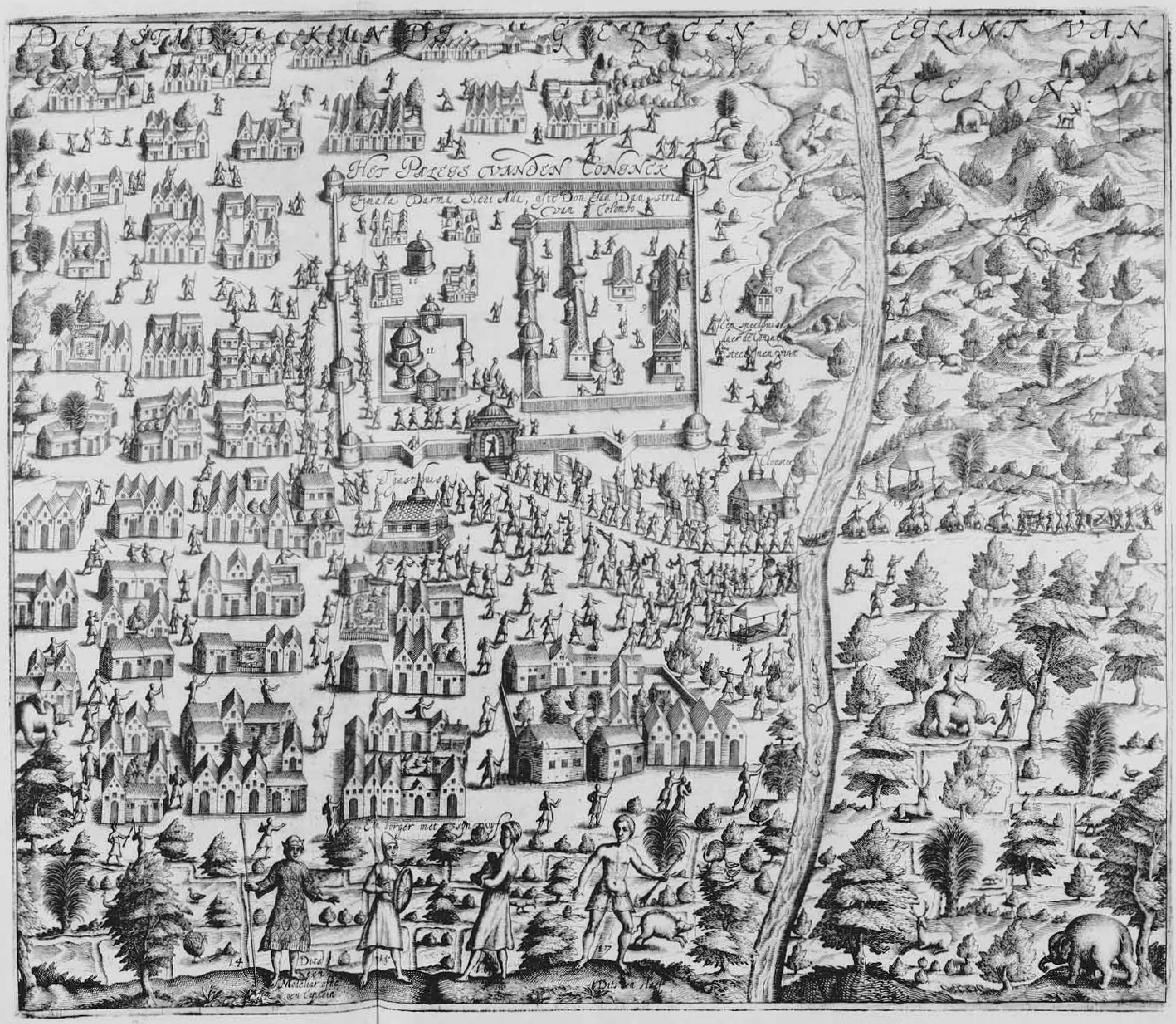
DE STADT

GELEGEN INT EYLANT VAN

CELON.

HET PALEIS VANDEN CONINCK

Tjaarhuys

Clooster

Een borger met

Dits

Modeliar ofte

Een

Dits een

daer veel Schermeyen ende sackebouten [1]) die met goede ordre
[36] eenige Musijck stucken speelden. Ende alsoo wert onsen Generael in zijn logement ghevoert voor by het Hof vanden Coninck,alwaer men groote triumphe dede met schieten. Onsen Generael was geaccompaigneert met Capiteyn Jongerhelt van Vlissinghe, dry Trompetters voor hem ende een die de banderolle droech ofte Princen vlagge, hadde noch by hem vier andere Dienaers, daer wert oock ghedragen een zijde Spaensche ofte Portugaelsche vlagge al sleypende, die den Coninc vereert wert, waer tegen den Coninc een ander Portugaelsche vlagge gaf die sy vande Portugisen genomen hadden. Int logement comende was alles bestelt ende gereet gemaect, niet op zijn *Singales* maer op zijn *Portugijs*, ende *Emanuel Dios* met andere Portugisen bleven den Generael geselschap houden, des na middaechs sont den Coninc dry peerden met haer sadels toegerust, ende begeerden den Generael dat hy by hem soude comen. Ende is also tot den Coninc gegaen met nemende eenige presenten, na dien den Coninck hem ontfangen hadde, zijn de presenten op een tapijt geleyt, den Coninc in witte cleederen gecleet zijnde is opgestaen,ende toonende de voornoemde presenten zijnen jongen Prins ende Princes, is met den Generael langs de Zael gaen wandelen, sommige propoosten met den anderen hebbende heeft den Coninc den Generael zijn licentie gegeven om naer zijn logement te gaen. Seyde: morgen sullen wy weder spreken gaet ende rust wat ick weet dat ghy moede gereyst zijt, eer den Generael vertroc dede hy zijne Musikers speelen tot groot contentement van den Coninc, int vertrecken speelden alle de schermeyen, trompetten ende saccabouten. Des anderen daechs heeft den Coninc van *Candy* den Generael wederom zijne peerden gesonden ende te Hove doen comen, alwaer hy wederom feestelic onthaelt wert. Den Coninc met hem sprekende vande negotie van wegen den Caneel ende Peper, so en begeerde den Generael niet te accorderen tot den prijs die den Coninc eyschten, zo lieten sy tspreken van negotie staen ende quamen in ander discoursen. Den Generael willende afscheyt vanden Coninck nemen so vraechde den Coninc wat hy daer voor geven wilde, den Generael antwoorden dat hy om den Peper oft Caneel daer niet gecomen en was, maer alleenlic om t'bevel van zijn Excellentie te doen, dat was den Coninc aen te bieden de vrientschap van wegen zijn Princelicke Excellentie, ende so hy

---

[1]) Port. Sacabuxa: schuiftrompet.

assistentie van doen hadde dat sijn Princelicke Excellentie hem die soude seynden tegens de Portugisen zijne vyanden, dit den Coninc aenhoorende verteldent aen alle zijne Heeren die met groot contentement sulcx in danc aen namen. Den Coninc nam den Generael in zijn armen ende hief hem op, seggende: alle den Peper ende Caneel die ic veerdich hebbe is u gegeven, dwelc weynich was ende mochte de weerde wesen hier in Hollandt van ontrent drie duysent pont Vlaems, excuserende dat wy hem subijt over quamen als wt den Hemel gevallen, alzo dat hy genen Caneel ofte Peper gereet hadde, want hy noyt zijn dagen daer mede gehandelt en hadde ende ooc niemant en mocht den Caneel plucken, ja selfs dedese vernielen om zijn vyanden de Portugijsen, dat diese niet en souden comen trecken, ende voor ons daer langer tijt te blijven cost niet geschieden mits den grooten regen, dat oorsake was datter genen Caneel cost getrocken worden, ooc dat den *Mosson* wt den oosten begost, waer mede wy [37]
op een leeger wal lagen voor *Matecalo*. Tusschen den Coninc ende onsen Generael zijn alle dagen veel discourssen geweest, den Coninc dede alle de wapenen welc waren de Harnassen, Morilioens[1]) ende andere die sy vande Portugisen genomen hadden aenden Generael toonen, ooc alle zijn *Pagoden* die veel ende costelic zijn, de welcke met gesneden figueren zijn meer als 4. ofte 5. duysent, sommige so hooch als masten, waer toe expresse Torens gemaect zijn seer costelic ende constich gewrocht van schoonen steen, heel verwelft ende vergult, ja dat hy schier te boven gaet in fray gebou zijnder *Pagoden* de Pauselicke kercke, naer desen den Generael dit al gesien hebbende is weder tot den Coninc gekeert, die hem vraechden wat hem vande *Pagoden* dochte, antwoorden dat hy liever levende personagien sach als doode figueren die nergens dienst doen costen. Den Coninc vraechden hem oft onse *Pagoden* waren gelijc de Portugische met beelden verciert, noemende *Maria, Petro, Paulo*, ende andere, ende oft wy ooc aen Christum geloofden. Den Generael antwoorden dat wy Christenen waren warachtich ende niet Pauselic Roomsche Christenen gelijc de Portugisen, ooc wilde hy berecht wesen wat wy in onse kercke hadden. Toonden hem den blooten muer, maer dat wy in onse herten hadden den warachtigen God die hemel ende aerde ende ons allen geschapen hadde. Den Coninc vraechden andermael oft onsen God niet sterven en coste, waer op hem heerlic bewijs gedaen wert dat geen sterffelic mensch cost Goddelic wesen, ende

[1]) Port. Morriaõ: helm.

seyden hem opentlic dat sijne figueren te vergeefs waren, alzose al te mael zijn van verstorven persoonen, ooc wert hem opentlic vermaent dat hy niet op zijne *Pagoden* soude staen maer op God die alles geschapen heeft, dwelc den Coninc wel verstonde ende toonde zijn palleys ende stadt, seyde dit heeft my God al gegeven, beclaechden dat zijn *Singales* so gierich waren sonder conscientie, dat syt al stelen ende nemen datse verborgen doen connen, daer op den Generael antwoorden dat wy niet verborgen en costen doen ofte God die inden hemel is cost het sien, ende wat hy hier niet en strafte soude hier namaels niet ongestraft blijven. Den Coninc dit wel verstaende gaf een schoon reden ende sprac tis waer, want sulcx alsmen saeyt zalmen maeyen, daer zijn meer propoosten geschiet hier te lanc om te verhalen. Des anderen daechs heeft den Coninc weder de peerden gesonden ende den Generael in zijn Hof te gast doen comen met al zijn volc in een groote Zael, die alom met Tapitserie becleet was, alwaer veel Spaensche stoelen ende een tafel gestelt was, daert alles opgericht wert op de Christenen maniere, ende met veel Musijc ende ander spel vereert. Den Generael heeft den Coninc vereert met het conterfeytsel van zijn Princelicke Excell. sittende te peerde in volle harnas in forme ende groote van peert ende persoon, daer bi den slach geschiet in Vlaenderen A°. 1602.[1]) den 2. Julij, dwelc den Coninc wonderlic aengenaem was, hem wert vertelt de maniere van dese batalle, ooc de gelegentheyt van onse vereenichde Nederlanden, ende hoe de Heeren generale Staten ondert beleyt van zijn Pr. Excellentie de oorloge tegens den Coninck van Portugael ende Castilien voerden. Den Generael was vijf dagen by den Coninc meest den tijt. Den Koninc was nimmermeer versaet te vragen de conditie, gelegentheyt ende de maniere van onse landen, den Koninc heeft het pourtraict van zijn Excell. in zijn camer doen
[38] hangen dat daer gestadich in zijn gesichte blijft, den Generael wert gebrocht inde camer vande Coninginne daer zy sat met hare kinderen de Prins ende Princes al gecleet op der Christenen maniere, den Coninc den Generael toonende dese voorschreven personagien, twelc een groote eere ende faveur is. Den Coninck sprack: siet ick, mijn Coninginne, Prins ende Princes sullen op hare schouderen de Steenen, Calck ende anders helpen dragen, so de Heeren Staten ende zijn Princelicke Excellentie believen hier in mijn

De Coninc presenteert hier, soot zijn Excellentie ofte de Heeren Staten belieft, plaetse te verleenen om een Casteel te bouwen in zijn Landt.

---

[1]) Lees: 1600 (slag bij Nieuwpoort). Kan dit de prent beschreven bij Fred. Muller no. 1142 zijn?

[Juli 1602]

lant een Casteel te comen maken sullen moghen daer toe sulcke plaetse, haven ofte *Baye* kiesen als hun sal gheraden vinden. Den Coninck heeft tot dien eynde diversche brieven aen onsen Generael ghegeven, ende hem ghemaeckt zijnen Ambassadeur om die saecke aengaende, te handelen met de Heeren de generale Staten ende zijn Excellentie. Oock heeft de Conincklijcke Majesteyt van *Candy* onsen Generael vereert met gheschencken ende titelen, den Coninck heeft aenden Generael versocht eenige van zijn Musijck instrumenten, welcke hy den Coninck liberalick schonck met twee persoonen die seer wel op alle Instrumenten costen spelen, dat den Coninck in soo grooten danck nam dat het scheen geen meerder vrientschap hem cost geschieden. Dese twee persoonen zijn Meester Hans Rempell, ende Erasmus Matsbergher, dese voorschreven persoonen heeft den Coninck in zijn Hof ghenomen ende selfs op eenighe Instrumenten begost te leeren speelen. Desghelijcx de Prins ende Princes heeft Erasmus Martsberch zijnen Secretaris ghemaeckt. Den Coninck met zijnen Prins ende Princesse beghost Nederlantsche sprake te leeren, seggende *Candy* is nv Vlaendren, alsoo dat den Coninck hem in alles verblijt toonde, ende onsen Generael is seer willecoem gheweest die hem wel in alles onderricht heeft, also dat wy niet en twijfelen hy sal ons een groot vrient zijn, ende de Portugisen een meerder vyandt worden. Den Generael scheydende van *Candy* zijn Adieu nemende vande Conincklijcke Majesteyt, ghenaemt int *Singales* sprake, *Fimala, Derma, Suri, Ada*, doorsaecke van dese namen sal op een ander verhaelt worden inde Historie van *Celon*, van tghene datter ghepasseert is sints de doot des grooten Conincks *Darma*. Aen onsen Generael werden ghedaen veel Oliphanten ende volck om weder te vertrecken naer zijn Schepen, hem met ghevende groote pijlen noemende *Sergonsios*, daer mede willende bevestigen haer groote trou ende waerheyt, oock een vergulde *Somberero* met vier oft vijf Slaven om hem te dienen. Alsoo is den Generael weder ghekeert door het gheheele lant vry ende vranck sonder eenighe coste, als alleen eenighe presenten die hy vrywillich gaf, ende was op dese voyagie tweentwintich daghen.

Den Generael aen boort ghecomen zijnde heeft begost ordre te stellen om de schepen te doen vertrecken teghens *vltimo* Augusto, als dan was verwachtende de *Mosson* wt den Oosten, hem bevindende swack van volc alleen tweentwintich eters, zo stelden

Falio 38. Nombre 13. Hier wort in dese afbeelding vertoont wat voor de plaes van Matecalo ghepasseert is/ terwijl Joris van Speilberghen daer met sijn schepen op de Custe gelegen heeft. Nombre 1. De rivier van Matecalo. Nomb. 2. Het schip van Speilbergen. Nomb. 3. De Jacht het Lam. Nomb. 4. De Chaloupe vande Generael met veerthien man neemt een Galiote/daer op was 46. man/daer Capiteyn over was Anthonimo de Costomontero. Nōbr. 5. Dese voorsz Chaloupe neēt eē Champaigne. Nōb. 6. De Chaloupe neēt eē Galeye/ghetrecht Nōb. 7. De Portugisen nemē de vlucht met haer Boot. Nōb. 8.

Falio 38. Nombre 13. Hier wort in deſe afbeelding vertoont wat voor de plaey van Matecalo ghepaſſeert is/ terwijl Joris van Speilberghen daer met ʒijn ſchepen op de Cuſte gelegen heeft. Nombre 1. De rivier van Matecalo. Nomb. 2. Het ſchip van Speilbergen. Nomb. 3. De Jacht het Lam. Nomb. 4. De Chaloupe vandẽ Generael met veerthien man neemt een Galiote/daer op was 46. man/daer Capiteyn over was Anthonimo de Coſtomontero. Nõbr. 5. Deſe voorſz Chaloupe neẽt eẽ Champaigne. Nõb. 6. De Chaloupe neẽt eẽ Galeye/gheteeckẽt Nõb. 7. De Portugiſen nemẽ de vlucht met haer Boot. Nõb. 8.

hy ordre om eenich volc vanden *Ram* te doen comen die noch vijfenveertich mannen hadden, alwaer eenighe hen onbeleefdelick
[39] teghens stelden, dan den Generael heeft dat soo weten voor te comen dat hy ghelijcke wel zijn begheeren volbracht heeft, ende met groote redenen d'andere bewesen ende overtuycht hare onbedachte plompe onghehoorsaemheyt, soo wanneer daer van sal ghesproken worden haer gemoet ende selfs oordeel haer overtuycht beschaemt te staen. Den Generael heeft alle dese questie op d'een zijde gheschoven, ende waer ghenomen tghene tot voordeel van onse reyse noodich was.

Den 5. Augusti is van *Candy* ghevolcht den *Modeliar* ofte groote Capiteyn *Emanuel Dios*, geaccompaigneert met andere *Modeliars*, ende hondert twintich Soldaten die van den Coninck ghesonden wert om de schepen te besichtigen ende met onsen generael te spreken om te besichtighen eenighe bequame plaetse om op ander tijden met de schepen te anckeren, daer zijn veel discourssen ooc schriftelicke beloften tusschen hun beyde gheschiet die besworen werden tot ghetuygenisse der waerheyt. Den voornoemden *Modeliar* wert oock alle eere bewesen ende met twee Chaloupen ghewapende Mannen aen boort gebrocht waer door hy groot contentement ontfinck.

Den 8. Augusti saghen wy een zeyl tZeewaerts, den Generael dede zijn Chaloupe mannen die het zeyl in namen, ende bevondent een Galiotte te wesen van ontrent veertich lasten nieu ende wel ghemaeckt, waer op waren sessenveertich mannen so *Portugisen*, *Toupasen* [1]), *Mesticos* ende *Marineros*, die eenighe *Spinguarden* [2]) ende twee *Bassen* hadden met veel piecken ende pertisanen [3]), dan lieten haer van des Generaels Chaloupe nemen waer in waren veerthien mannen, den Capiteyn vande Galiotte was ghenaemt *Anthonio de Costo Montero*, was geladen met Arreca [4]) weynich voor ons weert, ende hadden wat Peper ende Caneel in. Dit den *Modeliar* siende *Emanuel Dios*, geloofden ons sekerlic dat wy vyanden vande Portugisen waren, ende hem wert vereert sommighe wapenen, ende de Galiotte met de ladinghe wert den Coninck gheschoncken,

De Sloup neemt een Galiot.

No. 13.

[1]) Vrije Christen-Inlanders op Malabar, Cormandèl en Ceylon. Zie Van Dam, ed. Stapel, II, II p. 464. Verg. Hobson Jobson i.v. Dubash.
[2]) Springalen: steenwerpende toestellen — door middel van een veerende plank.
[3]) Pertuisanen: hellebaarden.
[4]) Pinangnooten.

waer over eenen expresselic na *Candy* wert gesonden de tijdinghe daer brengende, den Coninck dede groote feeste maken.

Den 9. dito is vertrocken den *Modeliar* voorschreven ende ginck andermael met hem Guionlefort ende Hertoch Philips om te vorderen dat den beloofden Caneel ende Peper mocht ghesonden worden, den welcken arriveerden seer corts na hen vertreck 60. Cannasters[1]) Caneel, 16. Balen Peper, 4. Balen Corkoma. Guionlefort met zijn Compaignie te *Candy* comende wert oock wel onthaelt ende creech eenighe goude Ringen tot vereeringe, desghelijcx oock Hertoch Philips. Daer was noch Caneel, dan den wech die lanck is nemet veel tijts so dat wy daer na niet en mochten vertoeven om de oorsaeck vanden *Mosson*, den tijt dat Guionlefort wt was, zijn de Schepen versien ende claer ghemaeckt.

Den 11. dito creghen wy wederom een champaigne met *Arecca*, de welcke gheschoncken wert met de ladinghe aenden Coninck van *Matecalo*, die voortijdts den Generael licentie gaf de *Portugisen* te nemen ende daer toe hulp presenterende, maeckte nv pro- [40]
testatien datmen de Portugisen nam voor zijn Landt, dan hy moest dit doen om samblant te toonen, also hij op contributie neutrael sit.

Den 12. dito saghen wy tZeewaerts een ander champaigne, waer naer wy toe ginghen ende brochten die op de reede, was oock met *Arrecca* gheladen, waer op waren twintich mannen, *Mesticos* ende *Toupas*, Den *Arrecca* vercochten wy dagelijcx in manghelinge van ghesteenten[2]) ende ververssinghe, ondertusschen is ons ontloopen *Anthonio de Costa Montero* door quade wacht, waer over den persoon van Claes Cales ende andere ghestraft werden. Het scheen dat eenige Portugisen de schepen wel wilden rantsoenen dan ten was maer om ons op te houden dat ons den *Mosson* verrassen soude. In dese dry Schepen waren ontrent hondert mannen daer van eenige by ons bleven dienen, ende een deel na *Candy* ghesonden, de rest zijn over boort belent ende ontswommen die costen.

Den 23. Augusti is inden *Ram* andermael d'ongheluck ghecomen over den Constabel Houtepen, door qualijck toesien dat hy een Stuck afschietende ende weder ladende niet wel wt en wisten, sulcx dat hy om zijn leven comen is.

Den eersten September is Guionlefort met zijn compaignie aen

---

[1]) Port. Canastra; mand.
[2]) In den 2den druk staat: vivres.

boort ghecomen van *Candy*, de welcke brieven vanden Koninck brochte met eenige gheschencken, ende also den *Mosson* voorhanden was resolveerden wi sanderdaechs te vertrecken, siende dat de Portugijsen maer op hen bedroch toe en leyden om ons den *Mosson* te doen opt lijf comen, ende also een leeger wal te crijgen waer door wy in groot perijckel hadden moghen comen, so zijn wy tusschen den maendach ende dijnsdach des nachts vertrocken, eerst is den Generael aen lant ghegaen op de *Play* van *Matecalo*, alwaer wel twee hondert *Singales* stonden die alderley goet vercochten, hun vraghende oft hy yemant schuldich was, zoo sy yet te eysschen hadden dat zy spreken souden, zijne Chaloupen waren daer met goederen om te betalen, dan elck seyde hem datse niet te eysschen en hadden. Also zijn wy den 2. dito des snachts tzeyle ghegaen stekende in brandt twee Portugische schepen geladen met *Arrecca*, wy en hadden ghenen tijt de *Arrecca* te vercoopen, oock wilden daer mede aende *Singales* toonen dat wy de Portugisen vyanden zijn. Aldus zijn wy God lof vant Eylant *Celon* vertrocken, alwaer onsen Generael geen weynich perijckel wtgestaen heeft so by den Koninc van *Matecalo* die een contribuant der Portugisen is, als oock int reysen naer *Candy* den verren wech ende groote moeyte, doch alles is geschiet om d'ordre te volgen vande Heeren Reeders ende op hope van onse ladinghe: Vant landt scheydende liepen twee mannen wech welck was den Constabel ende Timmerman vanden Admirael, alzoo zijnwy in Godts namen den derden September vertrocken naer *Achien* int Eylant *Sumatra*.

Vertrec van Vintane naer Achien in Sumatra.

Cort verhael ofte Historie, vvat int Coninckrijck Celon gheschiet is sints de doodt des Conincks Ragu, ende hoe het Coninckrijck Candy gheleghen int Eylandt Celon, hem vry ghemaect heeft vande Portugische regeeringhe. [41]

Den Coninck in *Celon*, ghenaemt *Mara Ragu*, hadde dry Sonen rechte erfghenamen, ende eenen bastaert Sone ghenaemt *Darma*, welcke is gheboren in *Setavacca*, alwaer de Coninghen haer Hof houden in *Celon*, desen bastaert *Darma* is ghewonnen by een *Bailliardeerse*[1]), welcke zijn Vrouwen die den Coninck onderhout om haer wel ende constich danssen, desen *Darma* is opgevoet in d'oorloge, hem cloec en verstandich gebruyckende, also dat hy heeft weten de herten vande Crijchsknechten tot hem te trecken, daer door hy hem verstout heeft een quade daet aen te gaen, ombrenghende ende vermoordende zijnen vader *Mara Ragu*, ende zijne dry broeders de rechte erfghenamen, als doen hebbende de macht in zijn handen is hy gecomen inde Stadt *Setavacca*, dede hem daer aennemen ende bekennen voor Coninc van *Celon*, gebruyckende groote tyrannie over de *Singales* die noyt goet hert tot hem en droegen om de quade daet voren verhaelt. Dat hy geen Berbiers Soon en is als sommige schrijven, hebben wy neerstich na vernomen, maer een Sone van *Maru Ragu* als boven verhaelt, het mach wel wesen dat hy een beminder der conste der Chirurgien gheweest is, alzo hy een cloeck Soldaet ende beminder van veel wetenschap was. Hij dede den Portugisen groote oorloghe aen, so dat hy hun allen forten *Trancqueros*[2]) afnam wtgenomen *Coulombo* ende *Mannar*. In dit voorsz Eylandt *Celon* is een ander Coninckrijck ghenaemt *Candy*, het welcke noyt subject ofte onderdanich en is gheweest de Coningen die in *Setavacca* haer Hof houden. Het Coninckrijck *Candy* is seer machtich, rijck van Inwoonders meest *Singales*, die noyt den voorsz *Derma* voor Coninck wilden kennen, maer voerden Oorloghe teghen hem, ende werden geassisteert door de Portugisen.

Genaemt Ragu, want alle Coningen in Oost Indien hebben dien naem eyghen Ragu.

De *Singales* altijt hatende den voorsz *Darma* om zijn tyrannie, hebben soo veel te weghe ghebrocht dat hy door vergift is ghestorven, dese *Singales* de welcke de grootste menichte der Inwoonders zijn, hebben stracx met de Portugisen geaccordeert ende sit-

[1]) Port. Bailadeira: danseres.
[2]) Port. Tranqueiro: palissade, derhalve: gepalissadeerde forten.

ten also in vrede sonder te gheven gheen ofte weynich tribuyt aen de Portugisen, alzo dat de doot des Conincx *Darma*, eenen grooten inganc ende wech is geweest voor de Portugisen in *Celon*, die sints alom op alsulcke Havens, Bayen ende plaetsen, Fortressen maken naer haer goetduncken. Sy laten de *Singales* vrylic gebruycken hare Heydensche ceremonien ende Pagoden: Jae vele Portugisen met de *Singales* vereenighen ende trouwen, so datse eenen *Olypoderigo*[1]) onder malcanderen hebben, waer wt blijckt dat de Portugisen hare affectie meer streckt tot den rijckdom als het Rooms ghe-
[42] loof ofte Religie: De Portugisen woonen veel onder de Heydensche *Singales*, op diversche plaetsen daer zy geen Kerck, Cluys, Capel noch Monnick, Paep oft Coster en hebben, wordende den Inwoonders in vele dinghen ghelijck.

Ten selven tijden is comen te sterven den Coninck van *Candy*, alwaer doens ten tijden groot *Modeliar* was *Fimala Derma Suriada*. Den voornoemden *Fimala Derma Suria Ada*, was in zijn jonckheydt wt *Candy* ghebracht naer *Coulombo*, was den Sone van eenen grooten Prins in *Candy* die oock groot *Modeliar* was, dese voornoemde *Fimala*, wert gedoopt in *Coulombo* ende den naem ghegheven naer den broeder des Conincx Philippus van Spaignien ende Portugael *Don Ioan Daustria*. Van *Coulombo* wert hy ghevoert na *Goa*, ende was daer ten tijden dat Gouverneur in *Goa* was, *Emanuel Sosa Cottin*, ende oock *Mattheo Albercke*, van Portugael voor *ViceRoy* quam, ende also desen *Fimala Derma Suri Ada* Christen gedoopt was, groot ende sterck wert, was seer cloeck op zijn beenen ende een man van groote cracht ende cloeck van verstant, wert hy door de Portugisen als voren ghesegt, groot *Modeliar* oft Capiteyn in *Candy* gemaect, dese groot *Modeliar* zijnde den naesten persoon neffens den Coninck, die vele gebiet hadde ende het stuck van oorloghe regeerde: Den Coninck van *Candy* doot zijnde, ende dese *Don Ian* die de Soldaten op zijn hant hadde ende oock bemindt was vande *Singales*, alsoo hy mede een *Singales* was, van groot gheslachte ende huyse in *Candy*, heeft hem Coninck gemaeckt, ende alle de Portugisen die in *Candy* waren ende vry woonden, doodt ghesmeten ende verdreven, hem stellende in opentlicke oorloghe tegens de Portugisen. Daer was in *Candy* een rechte

[1]) Port. Olha podrida, van Lat. olla (pot) en het verleden deelwoord van podrir (verrotten). In letterlijken zin dus: een rotschotel (verg. scheepsnederlandsch rotmok). In het dagelijksch leven is Olla podrida een gerecht van klieken, soms ook van betere ingredienten (verg. Fr. pot pourri). Zie Veth, Uit Oost en West p. 56.

16.060.

[Sept. 1602]

erfgenaem een Dochter des voorsz gestorven Conincx, welcke was vande Portugisen in *Mannar* gevoert, ende gedoopt met den name *Dona Catharina*. De Portugisen zijn gecomen met groote macht van *Goa* ende andere plaetsen, ondert beleyt van *Petro Lopes de Sosa*, Generael ende Capiteyn van *Mallacca* na *Candy*, met hem voerende *Dona Chatarina*, dochter des verstorven Conincx ende rechte Erfgenaem van *Candy*, om de selve met ghewelt int Coninckrijcke te stellen. Ende den voornoemden *Lopes de Sosa* Generael soude dese *Dona Catharina* trouwen, wanneerse in haer rijck ghestelt soude zijn, ende hy soude de regeeringe aldaer in *Candy* hebben, als ghetrout zijnde met de Coninginne. So heeft den voornoemden *Lopes* hem met zijn macht na *Candy* begeven, doende *Don Ian* wijcken, als nv in *Candy* zijnde, heeft *Don Ian* hem inde *Matto*[1]) ende Bosschen begheven, alwaer hy den Generael *Lopes* de victualie af nam, ende alle Portugisen die haer op de weghen ofte buyten *Candy* begaven werden doot gesmeten, so dat den Generael *Lopes* ghedwongen was een mijle van *Candy* te trecken, tot een plaetse genaemt *Ballene*, om slach te leveren aen *Don Ioan Daustria*, dwelck zijnen gedoopten naem was, anders op zijn *Singales* ghenaemt *Fimala Derma Suria*. Alsoo zijn dese voorsz personagien A°. 1590. op eenen Sondach den anderen elck met sijne macht seer heftich aengevallen, want den Generael *Lopes* was wel versien van goede Soldaten, ende *Don Ian* desgelijcx van menichte sijnder Inwoonders, de Portugisen hadden veertich groote [43]
Oliphanten die bequaem waren ten oorloghe, dan *Don Ioan* heeftse so aenghevallen blijvende continueren met vechten, met *Picken, Flesios*[2]), *Sergonsios*[3]) ende andere wapenen, dat de Portugisen ghenen tijt en hadden om te rusten, ooc werden zy so beset dat hun geen victualie cost toe comen. Den voornoemden *Don Ioan* brack de Portugisen van malcanderen ende werden al tsamen verslaeghen: *Petro Lopes de Sosa* bleef daer doot, *Dona Catharina* ghevangen, alle de Oliphanten genomen, ende veel Portugisen tot slaven gemaeckt, door dese victorie heeft *Don Ioan* hem doens vast Coninck in *Candy* ghestelt, ende trouden *Dona Catharina* selfs, daer hy de teghenwoordige Prins ende Princes by heeft. *Dona Catharina* was doen ter tijt tusschen 9. ende 10. Jaren out. D'oorsaecke deser victorie na menschelicke wijse can niet gheoordeelt worden

---

[1]) Port. Mato: bosch, wildernis.

[2]) Frechas: pijlen. [3]) Een inlandsch woord?

door de *Singales* cracht gheschiet te zijn, het is naest Godt die alle Heyrcrachten in zijn hant heeft, het cloeck beleyt van *Don Ioan* gheweest, die noch meest zijne Soldaten heeft van vreemde Natie, want de *Singales* zijn wel fray Mannen maer beminnen het groot gemack, Lieden van wel t'eten goede spijse ende weynich wercx te doen, oock zijnt lieden doorgaens meest die veel vermoghen in goederen, huysen ende andersins, haer seer roemende op hare *Casto*, ende maken groote schande van eenighen arbeydt te doen. Ende eten alleen, doen haer oprechten op *Bonannes* bladeren, drincken al wt *Gorgelanes*[1]), dats wt eenen Pot met eenen Toedt sonder daer mondt aen te setten, ende alwaer zy eens aenghetast hebben ende niet op en eten, worpen zy wech voor de Honden, gheen slaven so slecht die sulcx eten willen dat eens aangheroert is.

Na dat de Portugisen dese nederlaghe gehadt hebben, heeft *Don Ioan Daustria* nv Coninck van *Candy*, zijn Rijck vry ghehadt, ende alle de *tranqueros* der Portugisen ghebroken, want zy meest al doot ghesmeten, gevangen ende wech geloopen waren naer *Coulombo*, so dat nv *Don Ioan* vrede hebbende heeft een seer costelic Paleys in *Candy* ende ooc vele *Torens* ende *Pagoden* doen maken, daer de Portugisen die gevangen waren al aen wercken moesten, ende liet al zijn Ghebouwen op der Christenen maniere maken. Den voornoemden *Don Ioan* liet oock zijn Hof in Bollewercken legghen, ende diversche *Tranqueros* op sekere bequame plaetsen, daer hy ghestadelick goet ende sterck Garnisoen hout, wel beset, so datse qualick in *Candy* connen geraken, te weten zijne vyanden de Portugisen, hy is altijdt doende met Bouwen ende nieuwicheden te practiseren om tegens zijne vyanden te staen, hy nam inde nederlaghe vanden Generael *Lopes* wel hondert *Banderos*. Hy heeft onsen Generael gheschoncken menichte van alderley wapenen die hy in dese victorie vercreech.

Dry oft vier Jaren na de nederlaghe vanden Generael *Lopes*, heeft *Don Ieronimo des Ovedo* Generael vande Conqueste in *Celon*, menighe practijcke ende aenslach ghemaeckt om tConinckrijck van *Candy* te conquesteren, dan heeft noyt yet weerdichs connen
[44] wtrichten. Tot dat hy eyntlic is gecomen met een groote macht

[1]) Port. gorgoletas: aarden pulletjes, in den hals gedekt door een aarden schildje met gaatjes. Het schildje met een vinger tegenhoudende, giet men het doorgezifte water in den mond zonder het voorwerp met de lippen aan te raken.

door last vanden Coninc van Spaignien ende Portugael, met hem brengende vele *Cavallieros Fidalgos* van *Goa*, dieder met hele dozijnen in menichte zijn, meynende *Candy* teffens op te slocken. Is gecomen ter voorsz plaetse van *Ballene*, daer te voren de batalie vanden Generael *Lopes* geschieden, alwaer hem *Don Ioan* Coninc in *Candy* recontreerden, ende leverden daer d'een den andere batalie, de welcke seer heftich was ende ooc lange duerden, ende ten ware dat *Don Ieronimo* niet soo vast hem met zijn volc hadde gesloten gehouden, zy souden alle geslagen geweest zijn gelijc den Generael *Lopes*, dan hy heeft hen so weten in ordre te houden, vertreckende al vechtende, hoe wel hy vervolcht ende na gejaecht wert, tot *Coulombo*, het wort den voorn. *Ieronimo* tot groote eere vertelt dat hy met sulcke ordre al vechtende vijf dagen hem ende zijn meeste volc in salvo brochte, hoe wel vele Portugisen int vechten bleven, desgelijcx van des Conincx volc. Sints dier tijt en hebben de Portugisen met gene Heyrcrachten yet meer versocht tegens den Coninc van *Candy*, dan doen dagelijcx schermutsinghen wt hunne *Tranqueros* ende eenige courssen. De *Tranqueros* so vanden Coninc als de Portugisen, leggen op een mijl ende sommige op een halve mijl by den anderen, hebben dicwils door verrassinge ende practijcke, ooc om coopen met gelt, datter mede om gaet, den anderen altemets een *Tranquerin* afgenomen. Geleden ontrent acht maenden op den Paesschen A°. 1602. *Emanuel Dios*, nv groot *Modeliar* in *Candy*, een Jongen zijnde ten tijde vanden Generael *Lopes*, ende gevangen werdende vanden Coninc bleef in *Candy* dienen, is wederom geloopen na de Portugisen in *Coulombo* by *Don Ieronimo des Ovedo*, ende gaf veel practijcken voor om den Coninc van *Candy* om te brengen, den welcken seer willecoem was ende veel geloofs hadde, liet ooc zijn Ooren corten, want alle de Portugisen die in *Candy* dienen, moeten ooc d'Ooren op gedaen worden op de maniere vande *Singales*. Desen voorsz *Emanuel Dios* heeft zijn dobbel practijcke te werc geleyt met *Don Ieronimo* geaccordeert zijnde, ende een silveren Cruys voor hem gebrocht, daer by gesworen wert dat hy soude gaen met andere vijf Portugisen, als *Christiaen Iacobmo, Albert Primero, Ian Pererro*, zijnde alle drije Capiteynen met twee andere soldaten naer *Candy*, hun begevende by den Coninc om hem te dienen, ende so gelegentheyt te vinden den Coninc te vermoorden. Desen voorsz *Emanuel Dios* wiste *Don Ieronimo* meer gelegentheyt voor te geven, om lichtelic den Coninc te vermoorden daer toe hy ontfinc een groote

somme gelts om tfeyt wt te richten, ende andere op sijn zijde te coopen tot hulpe van dit feyt. Den voorn. *Dios* was belooft so hy zijn stuc mocht volbrengen dat hy soude Coninc in *Candy* wesen: Ten gebrac aen geen groote beloften, want de Portugisen houden voor seker so den Coninc doot ware, dat zy lichtelicke aent Conincrijc *Candy* souden comen. Aldus meynde *Don Ieronimo* dat de sake sonder twijfel soude haren voortganc hebben, naer dien dat het so geconfirmeert ende besworen was by het silveren Cruys. Hoe Christelic sy in *Goa*, ende alom in *Oost-Indien* leven, wort door andere genoech beschreven, hoe menige moort datter alle nachten gebeurt om perticuliere questien ende begeerten. Desen *Emanuel Dios* is eerst vertrocken in maniere van wt *Coulombo* geloopen te zijn, is
[45] na *Candy* gecomen by den Coninc ende verteldent alle wat hy met *Don Ieronimo* gehandelt hadde. *Don Ieronimo* hadde verborgen doen bestellen veel Portugisen ende andere soldaten by de *Tranquerin Ballene*, om de selve stracx te bespringen so haest het feyt volbracht soude zijn, te weten als den Coninc soude vermoort zijn. Sy meynden dat den voorsz *Dios* was voor gegaen om den Coninc te adverteren dat de voorsz vijf Portugisen hem wilden in trouwicheyt comen dienen, ende dat den Coninc aen zijn *Tranquering* ordre soude laten om hen te ontfangen als sy over quamen, dan daer wert andere ordre gestelt. Den Coninc liet by nachte de forte *Ballene* vol soldaten doen ende ginc selfs inde Forte. De voorn. vijf Portugisen zijn gecomen hebbende by haer schoone *Transchados*, welcke zijne messen van *Iappan*, werden van *Emanuel Dios* ingehaelt, ende so zy binnen quamen werden door sommige Camers geleyt alwaer den Coninc was, ende werden stracx gevangen ende gebonden. Dese Portugisen hadden eenige *Singales* die haer dienden, welcke dat siende, isser een ontloopen over de *Trancqueros*, dit de Portugisen adverterende die in Bosschade lagen, sonder t'ontloopen van dese *Singales*, den Coninc soude alle die in Bosschade lagen overvallen hebben. Dese ende diergelijcke practijcken gebruycken sy veel over beyde zijden, daerom de Portugisen voor een spreecwoort seggen *Esto pretto* [1]) *de Candy sabo mouto*, meynen daer mede den Coninc. Dese vijf Portugisen sitten in *Candy* hert gevangen, den Coninc onsen Generael dit al vertellende, schonc hem een van haer *Iappansche Transchados* daer mede sy meynden den Coninc om te brengen. Voor desen getrouwen dienst die *Emanuel*

---

[1]) Port. Prêto: Zwarte.

Dios gedaen heeft ende meer andere, want hy is een cloec soldaet van groote wetenschap ende ervarentheyt, in plaetse van Coninc te zijn dat hem *Don Ieronimo* belooft hadde, heeft hem den Coninc zijnen grooten *Modeliar* gemaect, dwelc eenen grooten staet is.

In Junio voorleden dewijle wy in *Celon* waren, is den voorsz *Emanuel Dios* met een deel Soldaten de *Matto* gepasseert, ende verrasten een *Trancquerin* daer eenen Capiteyn in lach genaemt *Simon Corero*, smijtende meest het volc doot ende brochten grooten buyt in *Candy*. Desen Coninc van *Candy* heeft een tamelic groot lant, met vele Steden wel gebout ende tamelic veel volcx, dat al wel hebbende lieden zijn, in goede ordre van haer cleederen, te weten tot de middel vant lijf ende *Carpous* opt hooft, sommige die groot van middel zijn hebben al *Roppillios* ende *Wambays* aen, seer behangen met Ringen, aen haer ooren verciert met gesteenten ende fray Krissen op haer zijde, hare vrouwen desgelijcx gaen al met de borsten bloot, haer seer beschaemt houdende als sy mans persoonen gemoeten, haer cleederen zijn net, ende zy selfs wel gefatsoeneert van lijf ende aensicht, haer pareerssel geschiet met haer eygen hayr, sonder eenich bintsel van zijde ofte anders. Sy weten dat so te voegen achter tegent hooft in manieren al oft zy Huyven aen hadden, het hayr leyt hun seer net gestreelt. Op dese maniere gaen alle de *Singales* groot ende cleyn, om haren hals hebben zy silvere ende verghulde Halsbanden, ende Ringen aende vingers ende teenen, ooc om de armen verciert met Gesteenten. Hare huysen zijn fray ende wel gebout, de vrouwen weten wel de spijse toe te richten, leven luy ende leckerlic, hebben een abondant lant van Hoenderen, Vis, Herten, Pauwen, Verckens, Boter, Melc ende Honich: Alderley fruyten *Annanassen, Bonnanes, Coques, Iaqus* [1]), *Manges, Oranien, Lymoenen* ende ander fruyt seer goet, dan geen Ossen, Coeyen ofte Buffels mogen sy eten, noch genen wijn drincken. Onder dese *Singales* woonen veel *Mooren, Turcken*, ende ander Heydenen die alle bysonder Wetten hebben. De *Bramos* zijnder in groote menichte die seer superstitieus zijn, worden van [46]
andere Natien in eeren ghehouden, dese *Bramos* eten niet dat leven ontfanghen heeft, oock bidden zy aen alsulcke Ghedierte als zy smorghens eerst sien alsmen by Jan Huyghen lesen mach. Onsen Generael hun vraghende waerom zy dese Wet hadden,

---

[1]) Malabaarsche benaming voor de Nangka (Ndl. zuurzak, Eng. Jackfruit). Zie Veth, Uit Oost en West, p. 231.

antwoorden dat hunnen Godt sulcx gheboodt. In meerder proposten comende seyden wy dat onsen God alles toe hoorden wat op aerden ende inde wateren is. Ende om dat wy zijn volck zijn ende hem toebehooren, so gheeft hy ons oock alles vrylick te eten, waer op zy gheen antwoort en gaven. De maniere in *Celon*, *Candy* ende alomme int Eylant is, dat een man trout soo veel vrouwen als hy machtich is te onderhouden, de jonge Dochters worden qualic thien Jaren out, ofte zijn ghetrout ende beslapen, hebben oock de maniere van haer dooden te verbranden: het lant is seer rijck van Rijs, dat op andere plaetsen gevoert wert, want aen de Zee-cant aen alle bequame Havens wort ghehandelt ende comen groote *Canoes* ende *Champanes* dan moeten al handelen met licent brieven van de Portugisen, daer zy weynich voor gheven, om haer gherustheyt ghetroosten zy hun de Portugisen tribuyt te gheven, dan wanneer zy wilden so en vermochten de Portugisen niet oft weynich, alsoo dat de Portugisen met weynich haer laten contenteren, den Coninck van *Matecalo* die veel landt ende volck heeft, betaelt voor tribuyt ende dat zijn volck mach vry de Zee ende custe bevaren, de waerde van ontrent 50. Ducaten des Jaers, welc hy noch betaelt in Rijs.

Een man neemt so veel Vrouwen als hy can houden.

Den Coninck van *Candy* is alleen die oorloghe voert sonder tribuyt te betalen, met twee ghebroeders die oock eertijts by de Portugisen gheweest zijn, ende gedoopt in *Coulombo*, dese helpen den Coninck van *Candy*, zijn genaemt *Don Emanuel* ende *Don Louvvis* Prince de *Set Corle*[1]), andere Coningen mogen den Coninc van *Candy* wel assisteren, doch het gheschiet heymelick, den Coninck van *Candy* heeft zijn landt meest over beyde zijden vande Riviere *Trinquanemale*, welcke Riviere voor by de *Vintane* loopt, een stadt daer den Coninc zijn Galeyen ende Champaines bouwet.

Dit voorsz Eylandt is seer rijck van Caneel ende Peper om te doen wassen, dan de *Singales* en stellen hun daer op niet, alleen ontrent *Coulombo* daer de Portugisen zijn wort den Caneel getrocken. Int Conincrijck *Candy* is alderley Metael, van Iser ende Coper datter gegraven wort maer weynich in *Matecalo*. In *Candy* zijn oock Berghen die Silver ende Goudt gheven, dan den Coninck en wilt niet toelaten dattet ghesocht wort, die Ghesteenten die

Goudt en Silver Berghen.

[1]) De zeven „*Korles*". Korle (cingaleesch „*korale*") beduidt een provincie of district op Ceylon. Het woord komt in de Nederlandsche literatuur over Ceylon veelvuldig voor. Een opziener van een korle noemde men een „*koraal*".

meest in *Candy* zijn en moghen van niemant ghesocht ofte verhandelt worden, als by den Coninck, so hy eenighe begheert doet daer maer so veel soecken als hy teffens van doen heeft, vergaert geen op voordeel. Den Generael heeft seer hart ende sterck daerom aen gehouden om van een deel Gesteenten te moghen met hem handelen dan en wilde daer noyt toe verstaen, hy heeft daer eenich bysonder secreet mede voor, om ons te doen op houden van te voorderen om Gesteente met hem te handelen, gaf ons ontrent twee hondert steenen van alderley soort als *Robijn, Bacan, Garnaden*, ende andere, seyde dit gheef ick v, maer ick en begheer geen te vercoopen, also hiel onsen Generael op van meer daer om te soliciteren, niet tegenstaende wy hebben hier ende daer sommighe goede partijen becomen, dan heymelicker wijse. Op de *Play* van *Matecalo*, quamen veel Ghesteenten te coop die al heymelick wt *Candy* ghebrocht werden. Het voorschreven Eylandt is seer rijck van alderley Ghesteenten ende van veel ander materialen, als voren gheseyt, ten wort niet toegelaten datment soecken ende graven mach. Ick ben door sommighe Rivieren gepasseert, daer wyt zant wt namen ende spoeldent met schoon water, waer in wy de *Garnaden* vonden, ja inde Stadt van *Candy* wanneert gheregent heeft, soecktmen inde *Riolen* daert water zijnen loop heeft, aldaer heb ick diversche Ghesteenten sien rapen, dan zy moetent al by den Coninc brengen, het lant heeft veel Christal wanneer men daer in graeft salmen veelderley costelickheyt vinden, so van Christal, veel Metalen ende anders, zo sy wtgetrocken mochten worden, theeft oock vele fray steenen dienende tot bouwinge, veel goet ende bequaem hout tot schepen ende huysen te maken, ooc vele plaetsen daer sy haer zout hebben, so dat dit Eylant wel het vruchtbaerste is daermen van mach spreken ofte schrijven, tis bequaem om te planten ende saeyen alles wat in alle andere landen ghewonnen wort, soo van oly, terwe ende wijn, datter al bequamelick can wassen wanneert daer geplant ofte gezayt wort, als wy by d'experientie bevonden, ende hebben vanden wijnen die daer wassen gedroncken, heeft ooc menichte van cattoen, diversch hout ende andere wortelen om Verruwen te maken, *Gember, Corcoma, Cardomoma* ende *Mirrabelanes* cander wel groeyen, hebben oock bevonden sommighe Noten met *Folie* oft *Mases*[1]). Tis oock een seer ghesont lant ende tamelick getempert van lucht ende hitte, soo [47]

[1]) Port. macis: foelie.

dat in dit Eylant niet en gebreeckt tot nootdruft des lichaems, boven al is te beclaghen dat hun het opperste ghebreect de kennisse Gods door Jesum Christum, verhopende de Heere sal haer beter kennisse verleenen, want tis volc die seer pacientich zijn, niet hals sterck, men mach haer vrylick alle haer ghebreck seggen, ende willen wel onderricht wesen. Wanneer zy overtuycht worden dat haer Afgoderije nerghens toe en dient, dwelck men hun vryelick seggen mach, zullen sy u vriendelick antwoorden dat het des Lants costuyme is, ja bekennen selfs dickwils dat haer Afgoden van ghener weerden en zijn, *Dona Catharina* en besoeckt gheen *Pagoden*, *Don Ioan* den Coninck tghene hy doet is meest om te believen de *Singales*. Int voorsz Eylandt *Celon* loopen veel Pelgrims die den berch van Adam besoecken, om de voetstappen van Adam te besien, alwaer *Don Ioan* selfs eens gheweest is ende heeft de maet vande voetstappen in *Candy* doen stellen. Wanneer zy hunne Feest hebben wort daer veel gheoffert, by sulcke manier weet den Coninck vande *Singales* het ghelt te trecken, beghint ende bouwet veel *Pagoden*, eenighe laet hy onvolmaeckt blijven, waer toe hy dickmaels schattinghe doet gheven, ende blijven evenwel onvol-
[48] maeckt. Het ghelt dat daer meest om gaet zijn silveren *Larins*, oock goude ende silvere *Fannons*. [1])

Pelgrims die den Berch van Adam soecken.

De groote *Pagoden* diemen siet alsmen zeylt van *Pointo de Gallo* naar *Matecalo* ontrent de tweede droochten, daer is den voornoemden Coninck eens ghereyst om te besien de groote Figuere dieder in staet in forme van eens Mans persoon, recht over endt staende met een bloot Sweert inde handt, den arm op geheven om te slaen. Desen voornoemden Coninck eer hy na de *Pagode* reysde heeft menichmael ghespot met de groote Figuere, dan also hy inde groote *Pagode* is gecomen so heeft dat Sweert gheschut ende gherammelt vande groote Personagie. Den Coninck dit siende, deden hem verschricken: sulcx vertellen de *Singales* also geschiet te zijn, dwelck den Duyvel door zijne Toovenaers ende Agoden dienaers can te wege brenghen, dit Landt is vol van dese grouwelen. De *Singales* ghelooven sekerlick dat de Wereldt niet vergaen en sal zoo lang als dese *Pagode* blijft staen. In *Candy* hebben sy hare Figueren vanden verstorven menschen, sonderling van hare groote Heeren, eenen grouwel sietmen daer wanneer sy hun cranckclick oft qualick gevoelen, zoo loopen sy stracx na een Figuere als eenen

[1]) Deze munten zijn beschreven in Linsch. Ver. Dl. VII, p. 214.

Duyvel, die zy offeren, waer toe sy altijdt eenen Corf in hare Huysen hebben daer in zy vergaren tghene datse den Duyvel offeren, ende versoecken van hem gheholpen te worden. Op ander plaetsen in *Celon* bidden veel aen een Oliphants hooft van hout ofte steen ghemaeckt, segghen datse sulcx doen om wijsheyt te crijgen, haer abusen ende grouwelen zijn veel aldaer, het waer te wenschen dat eenighe Christen Potentaten de moeyten wilden aen nemen om dese Afgoderije wt haer te rucken, twelc wel doendelick soude wesen met Godts hulpe soo men de saeck met ernst ter eeren Godts wilde aengaen: Want t'is volck dat hem geerne laet onderrichten, ende lijden wel datmen hare abusen straft, sonder hun met toorn daer tegens te stellen: men mocht segghen, de Portugisen hebben dus langhe daerom gearbeyt ende niet wt ghericht, voorwaer de Portugisen soecken meer de rijckdommen van *Celon*, als de rechte bekeeringhe ofte kennisse tot Godt door Jesum Christum.

Alzoo den Coninck van *Candy* een seer cloeck werelts vernuft Man is, den welcken selfs geerne hoort alle ghelegentheden van onse Landen soo in Politie als Religions saken, daer onsen Generael menichmael met den voornoemden Coninck van gesproken heeft, hem geneycht siende tot onse Natie, so heeft onsen Generael op hope van yet goets te verwachten, by den voorn. Coninck ghelaten een Jong-man, ghenaemt Erasmus Martsbergher die tamelick ghestudeert heeft ende in veel Spraken ervaren is, ende oock van goedt leven. Den Coninck heeft dit in groote weerde genomen, dat den voornoemden Martsbergher daer by hem ghewillich was te blijven ende maecten hem zijnen Secretaris. Onsen Generael was wel gedient met den voorsz Martsbergher, dan de groote hope ende apparentie om den Coninck te doen afstaen van zijn Heydensche dwalinge, zo is den voornoemden Martsbergher daer gebleven, die belooft heeft den Coninck dickmaels te doen verstaen wat grouwelen hun *Pagoden* zijn, ende den Coninck te bidden [49]
daer van af te staen, ende te brenghen tot de ware kennisse Gods.

Het Eylandt *Celon* is eertijts groot gheweest, ghereeckent in zijn begrijp vier hondert mijlen, maer nv ist door de Zee aende Noordwest zijde wel veertich mijlen afghenomen, zo dat de groote ofte ronde nv is gherekent drije hondert mijlen, ende heeft vele bequame Havenen, waer van de beste is *Poincte de Galle*. Een seer bequame plaetse voor alle groote ende cleyne schepen, om te handelen van daer op alle contreyen van geheel *Oost-Indien*, dit is een

Dit is den Godt vanden Coninck van Matecalo, die sy aenbidden om Wijsheyt, Rijckdom, ende ghesontheydt.

SONET.

Op de Reyse vanden Generael Speilberg int Coninckrijck van Celon ghedaen.

Janus twee-aensichtich heet men Noah d'Eerts-vader
Die sach de werelt oude en nieuwe / met onderscheyden:
Maer ghy Reysers meer wijs / Die hebt d'eynde van beyden
Dat zijn / daermen socht t'verstandt in sy Behemoths Cop / nader
Tempt den Marte Janus: Waer d'oude / hier d'nieuwe te gader
Ghy (door D'Licht opghegaen boven Phœbi claerheyden/
En d'wijtre hellen-hoeck ghecomen uytsteckheden/
Claerlijck onderscheyden// ons toont als door d'Eerts-vader.
Den Gheest die door u als een Helt heeft ghedreven/
Door manhaftich ghemoet/ en t'hert sterck u ghegheven
Waer ghy gaerst de eer hem / vander Fortuyns bewonighe/
En niet en wercke in noode/ Die wil u soo versterken
In u voornemen goet / Dat wy sien wonder-wercken
Het vreuchde aenschouwen weer / door uwe levens verlinghen.

Der dinghen Opmerck'. P. D. K.

Dit is den Godt vanden Coninck van Matecalo, die sy aenbidden om Wijsheyt, Rijckdom, ende ghesontheydt.

SONET.

Op de Reyse vanden Generael Speilberg int Coninckrijck van Celon ghedaen.

Janus twee-aensichtich heet men Noah d'Eerts-vader
Die sach de werelt oudt en nieuwe / met onderschepden:
Maer ghy Keyser meer wijs / Die byna d'eyndt van beyden
Sacht ghy / daermen socht t'verstandt in D'Behemoths Cop / nader
Tempt den Name Janus: Daer d'ouw' / hier d'nieuw' tegader
Ghy (door D'Licht opghegaen boven Phoebi claerheyden/
En d'uyter hellen-hoeck ghecomen duysterheyden/
Claerlijck onderscheyden// ons comt als doen d'Eerts-vader.
Diten Gheest die doen u als een Helt heeft ghedreven/
Door 'tmanhaftich ghemoet/ en t'hert sterck u ghegheven
Daer ghy gaeft de eer' hem / vander Fortuyns dryvinghe/
En niet en werckt in noodt/ Die will' u soo versterchen
In u voornemen goet / Dat wy syn wonder-wercken
Met vreucht aenschouwen meer / door uws levens verlinghen.

Der dinghen Opmerck*. P. D. K.

plaetse so wel ghelegen als in *Oost-Indien* te vinden is om te troubeleeren, dat de Portugisen nerghens souden connen vry handelen. Hier na volghen de namen vande besonderste plaetsen, hoe verre sy gheleghen zijn vanden anderen.

Van Poincte de Galle, Westvvaerts.		*Vān Poincto de Gallo na Matecalo, Oostvvaerts.*	
Alican	*9. mylen.*	*Bellingan*	*4. mylen.*
Verberin . . .	*1. myl.*	*Matúre*	*2. mylen.*
Calútre. . . .	*3. mylen.*	*Dondoure*	*1. myl.*
Coulombo. . .	*6. mylen.*	*Tannadar*	*1. myl.*
Negombo . . .	*5. mylen.*	*Halpilana* .	*2. mylen ende een half.*
tGilau	*5. mylen.*	*Aialle*	*3. mylen.*
Putalon . . .	*10. mylen.*	*Velebe*	*9. mylen.*
Mannar . . .	*18. mylen.*	*Tansalier*	*7. mylen.*
		Trincoly. Een Pagode . .	*12. mylen.*
		Matecalo	*5. mylen.*
		Trinquamale.	*10. mylen.*

Dese bovenghenoemde plaetsen zijn gheleghen aen de Zee-cant.

Hier volghen de plaetsen van Coulombo na Candy.

Tranquero Grando	*3. mylen.*	*Altonnor*	*1. myl.*	*Viado*.	*2. mylen.*
Malevaeno. . . .	*2. mylen.*	*Ganiattany*.	*1. myl.*	*Neguritti*.	*5. mylen.*
Grovabely.	*3. mylen.*	*Ballene*.	*1. myl.*	*Nilvaele*.	*2. mylen.*
Setavacca.	*3. mylen.*	*Candy*.	*1. myl.*	*Vegamme*.	*4. mylen.*
Grovenelle.	*2. mylen.*	*Van Matecalo na Candy.*		*Vintane*.	*6. mylen.*
Manieratuate. . .	*4. mylen.*			*Vendro*.	*5. mylen.*
Dively.	*3. mylen.*	*Aldea de More*.	*1. half myl.*	*Candy*.	*4. mylen.*
Matappety. . . .	*2. mylen.*	*Oncattoly*.	*2. mylen.*		

[50] Den 3. September alzoo wy vertrocken vant Eylandt *Celon*, vande *Play* ghenaemt *Matecalo*, is ons op de Reyse van *Achien* niet sonders ghepasseert.

Den 16. dito zijn wy ghearriveert op de Reede van Achien SVMATRA
int Eylandt *Sumatra*, alwaer wy ghevonden hebben onse Pinasse het *Lam*, dewelcke by nachte ontrent de Eylanden *Comora* van ons verdwaelt was. Den Capiteyn Specx hadde door weynich hope van onse coemste ende lanc toeven, hem begeven onder de Compaignie vande Enghelschen [1]), alzoo de voorsz Pinasse seer redde-

[1]) Over die Engelsche vloot zie: Clem. R. Markham, „The Voyages of Sir James Lancaster to the East Indies etc". in Hakluyt-uitgaven Dl. 56, 1877. De expeditie, uitgezeild 13 Febr. 1600 bestond uit vijf schepen: te weten: 1. de Red Dragon onder den Generaal James Lancaster, 2. de Hector onder vice-admiraal John Middleton, 3. de Ascension onder William Brand, 4. de Susan onder John Heyward en 5. de Guest een victualieschip. John Davis was Pilot Major.

loos was, ende oock den Stierman hem seer onghewillich toonde om de voorsz Pinasse weder toe te maken, oock allegeerden datse seer cleyn was, ende niet veel *Peper* soude hebben mogen voeren, alzo dat den voornoemden Specx geraden vont met Sr. Gems [1]) Lancester, Generael vande Enghelsche Schepen, ten besten te accorderen, inder manieren alst volcht. Dat den voorn. Sr. Lancester soude aenveerden de Pinasse, ende dat al het volck vanden voornoemden Specx, souden in cost ende huyren voortaen tot zijn lasten comen. Den voorn. Lancester verbeterden het volc vande Pinasse hare huyren, ende beloofden daerenboven drye last *Peper* te voeren voor niet, sonder vracht oft anders te betalen, tot inde stadt van Lonnen, sulck accoort was gemaeckt voor ons arrivement weynighe dagen op de Rede van *Achien*, aldaer vindende de voornoemde Engelsche Compaignie ende den Admirael van St. *Malo* [2]), den welcken zijnen Vice-Admirael verloren hadde op de *Maeldiues* [3]) inde maendt Meye, alzoo wy ten Ancker gecomen zijnde, heeft Sr. Lancester zijnen Boot gesonden daer in was meester vant schip Sr. Sencion [4]) Phlips Grave, quam onsen Generael willecoem heeten, van weghen Sr. Lancester ende Vice-Admirael Sr. Middelton dat hy by hen soude te gast comen, dwelck alsoo gheschiede. De voornoemde Enghelsche waren ghereet om stracx te vertrecken zoose ons niet en hadden sien comen, heure voyagie was ghedestineert na de straet van *Malacca*, om te verwachten de Crake [5]) van *St. Thomé* [6]) die na *Mallacca* wilde, onsen Generael dit verstaende, is den selven dach met de voornoemde Enghelsche geaccordeert, ende maeckte hem claer in twee dagen om met de Engelsche te vertrecken, ende hen te assisteren om de voorn. Crake te nemen.

Den 17. dito is onsen Generael na landt gevaren gheaccompaigneert met thien oft twaelf persoonen, met hem nemende de brieven van zijn Excellentie om aenden Coninck te leveren, ende voorder den Coninck te segghen tghene hem door de Heeren Reeders belast was: aent landt comende soo zijn hem comen willecoem heeten de Nederlanders die aldaer waren ghebleven vande Compaignie van Zeelandt door d'ordre vande Heeren hare Reeders, brochten onsen Generael tot hunne huysen alwaer hy vertoefden tot datmen den Coninck de wete dede oft hem ghelegen was, dat ons

---

[1]) James. [2]) De la Bardelière (vg. p. 19). [3]) De Malediven.
[4]) De Ascension. [5]) Port. Carraca, groot zeilschip. [6]) S. Thomas bij Madras.

Generael hem mocht comen salueren, ende de brieven leveren van zijn Princelijcke Excellentie, waer op stracx ghecomen is den *Corcon* ofte *Sabandar*, onsen Generael willecoem heetende, ende segghende wanneer hem beliefden, mochte te Hove gaen om zijne
[51] sake by den Coninck te verrichten. Alzo is ons Generael te Hove ghegaen met Sr. Guionlefort ende geaccompaigneert met de voorghenoemde Nederlanders, als Srs. Cornelis Jolijt, Jan Mertsen, Lucas Janssz, ende Claes Pieterssen, oock Phlips Grave de Sencion[1]) meester vant Schip, te Hove comende wert vanden Coninck willecoem gheheeten, ende vercreech ghehoor om den Coninck aen te seggen tghene door de Heeren Reeders belast was, dwelcke was den Brief van zijn Princelijcke Excellentie te leveren, die inhielde ende versoeckende was aenden voornoemden Coninck ons Generael te kennen voor Agent van zijn Princelijcke Excellentie, versoeckende alle faveur ende hulp om liberlijck te mogen handelen ende traficqueren met zijne inwoonders. Voorder na dat onsen Generael met schoone presenten den Coninck vereert hadde, versocht seer eerbiedelijcken dat zijne Majesteyt soude believen te ghedencken de voorleden schade die door zijn volck ghedaen was int Jaer *Anno* 1599. aende Schepen de Leeuw ende Leeuwin, om de selve schade door eenich faveur ofte courtosie te recompenseren, want daer teghenwoordich stondt Guionlefort die ten selven tijden in perijckel ende ghevaer zijns levens was om vermoort te worden, gelijck den Generael Houtman [2]), ende d'eersamen Srs. Thomas ende Coymans ende meer andere ghebeurt was, den Coninck antwoorden hier op dat hyse al hadde doen straffen dier schult in hadden, ende dat hy van die daet gheen kennisse oft wete en hadde, maer dat het een saecke was van zijnen *Sabandar* dier doot ghebleven is, ja selfs zijnen Sone nv Coninck in *Pedier* heeft doen vertrecken, om dat hy de saecke van sulcken quaet in *Achien* zijnde, niet belet en hadde. Voorder seyde, so ghylieden yemandt meer weet dier schult aen heeft, ick zalse straffen, de welcke lichtelijcken daer te wijsen waren, want zy stonden daer present ende zijn noch zijn eerste ende grootste Heeren, alzoo werden wy met een Hofsche excuse afgheset. Den Coninck liet den

[1]) Lees: Phlips Grave meester vant Schip de Ascension.

[2]) Cornelis de Houtman en Thomas Coymans, uitgevaren voor De Moucheron den 15 Maart 1598 met de schepen Leeuw en Leeuwin, vermoord ter kuste van Atjeh op 1 September 1599. (Frederik de Houtman bleef gespaard). Guyon Lefort, destijds tresorier op De Leeuw had groot gevaar geloopen. Zie De Jonge, Opkomst, II p. 211 vlg.

[Sept.-Oct. 1602]

Generael met alle zijn Compaignie heerlijck tracteren, ende dede daer vergaderen vele van zijne Heeren om ons goet chier aen te doen, die ons seer dronghen om ons te doen drincken, want zy selfs groote dronckaerts zijn, daer wert meer ander playsier ghedaen zoo van danssen, singhen ende spelen door zijn Vrouwen, die costelick met Gout ende Gesteenten verciert zijn. Den Coninck vereerden onsen Generael met een vergulde Cris ende met schoon cleederen gheborduert met Goudt, desghelijcx oock Guionlefort.

Den 21. is onsen Generael vertrocken met het schip genaemt het *Schaep*, inde Compaignie vande voorsz Engelschen, latende aldaer zijn ander schip den *Ram*, overleverende eenich gelt en goederen in handen van Cornelis Specx om te gheven aen Guionlefort tot *Peper* te coopen, dewijle wy na de straet van *Malacca* souden zijn.

Den 25. September zijn wy ghecomen aende Eylanden van *Queda* [1]), ghenaemt *Poulo Punaon*.

Den eersten Octobris zijn wy ghecomen by een cleyn Eylandeken ghenaemt *Isla de Gerre* [2]), ende daer ontrent blijvende laveren, aen ende af houdende verwachten alsoo de Crake van S^t^. *Thomé*. Aende custe van *Mallacca* zijn wy eens ten Ancker ghe- [52] weest, het maeckte daer veel buyen alzo dat wy daer een Ancker verloren, so dat wy ons weder al ontrent *Islo de Gerro* hielden, alwaer wy den 11. dito een seyltgen saghen, meynende dat het een Portugische Bercke was, de Chaloupen wierden daer nae toeghesonden ende bevondent een Prauwe te wesen van *Iore* [3]), het volck zijnt ontcomen met haer *Canoe*. Dese *Indianen* hebben groote oorloge met die van *Achien*, op ander tijden hebben wy meer van dese Scheepkens van *Iore* ghesien onder de custe van *Malacca*, dewelcke hun daer onthouden om die van *Achien* te berooven.

Den 13. Octobris sagen wy een seyl West Noort-west van ons, loopende voor den wint, dit seyl wert eerst gesien wt het schip den *Hector*, daer Vice-Admirael op was Capiteyn Middelton, alzoo setten wy altsamen onse halsen toe ende liepen om het voorsz Schip te verkennen, den avont op de hant comende ende het zeyl ons wel mocht ontgaen, so wert door den Generael Lancester

---

[1]) Het landschap Quedah of Kedah, vanouds vermaard door zijn rijkdom aan tin, ligt op het Maleisch Schiereiland ongeveer beOosten Poeloe Pinang, thans Penang, hier geschreven *Punaon*.

[2]) Vermoedelijk: P^oe^ Djara, op 4° N.Br.

[3]) Het landschap Djohore, aan de Z. P^t^. van Sch.-Eil. Malakka.

PL. 16

Folio 51. Dese afbeelding van't innen van de Crake van St. Thomé, moet hier ghestelt zijn Nombre 1. Dit is den Generael van dese Enghelsche Schepen/Lancester. Nombre 2. Den Generael Spelberge. Nombre 3. Capiteyn Middelton. Nombre 4. De Jacht het Lam. Nombre 5. De Jacht van de Enghelschen. Nombre 6. De Chaloupe vanden Generael Spelberch.

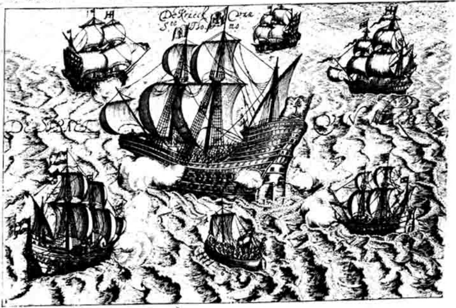

Folio 52. Dese afbeelding van't nemen van de Crake van S^t. Thomé, moet hier ghestelt zijn Nombre 1. Dit is den Generael van dese Enghelsche Schepen/Lancester. Nombre 2. Den Generael Speilberge. Nombre 3. Capiteyn Middelton. Nombre 4. De Jacht het Lam. Nombre 5. De Jacht van de Enghelschen, Nombre 6. De Chaloupe vanden Generael Speilberch.

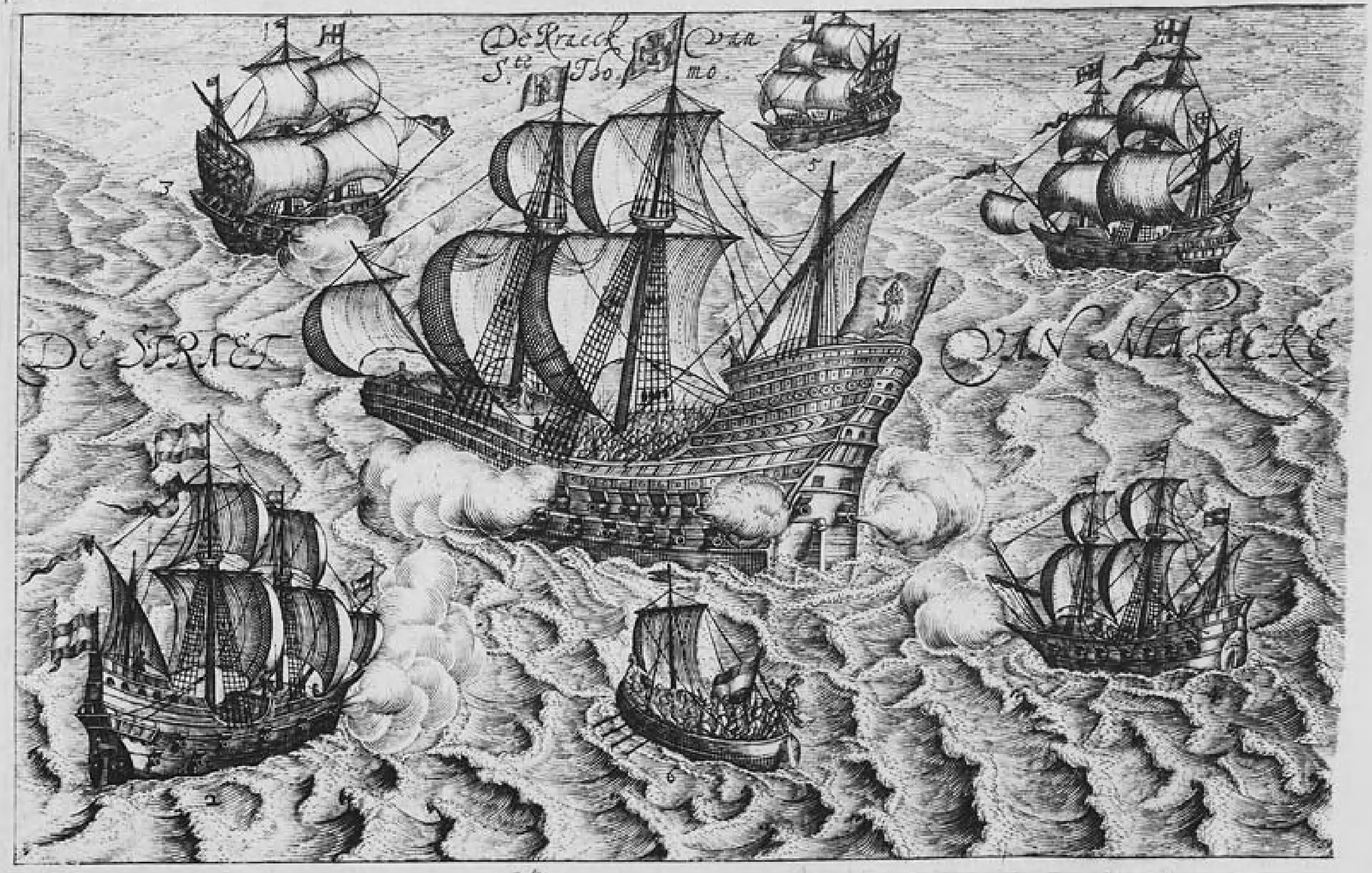

gheordonneert, dat ons Generael met Capiteyn Middelton tvoorsz seyl souden sien te bezeylen so veel mogelick was, ende onsen cours wert ghestelt naer dat wy costen mercken dattet seyl zijnen cours was settende om hem also te recontreren. Den Generael Lancester met het Schip den *Sencion* daer meester op was Phlips Grave, ende de Jacht het *Lam*, dese dry spreyden hen vanden anderen diversch inde straet, op avontuere oft wy het zeyl gemist hadden dat eenige van henlieden hadden moghen gewaer worden, alsdan teecken doende om d'ander schepen by te doen comen, het wert seer doncker so dat ons Generael zijn Chaloup ooc voor wt sonde met een vande stuerlieden ende wel ghemant, om tvoorzs seyl int ghesicht te crijgen, also dat het wel dry uyren inden avont was dat wy het zeyl weder saghen, eerst door onse Chaloupe die ons teecken dede met een licht hem geordonneert, ende quam ons tijdinge brengen dat het een groote Crake was, hem aengesproken hebbende wat het voor een Schip was en wilde geen antwoort gheven. Ons Generael hadde belast so het volck vant voorsz vreemt zeyl vraechden wat wy voor Schepen waren, hen antwoorden souden dat wy *d'Armaden*[1]) waren, van *Don Andrea de Fortado* van *Malacca*. Den voorsz *Fortado* is hem houdende ontrent *Malacca*, *Sunda* ende *Moulouca*[2]) om te verhinderen de Trafique van andere Natien. De Crake van *S^t^. Thomé* is gecomen by ons schip ende Capiteyn Middelton, wat wy hun vraechden ende aenriepen gaf gheen antwoort, ende was d'eerste die na ons schoot, stracx heeft Capiteyn Middelton veel teeckenen gedaen van vierwerck, om d'ander schepen aen te doen comen. Wy hadden eenige lichte Metalen stucken boven daer mede gheschoten werde naer de Crake, ondertusschen cregen wy onse Bouch-stucken wt, ende Capiteyn Middelton al zijn Gheschut wt brenghende dat groot ende swaer was, is de Crake naerder gecomen, ende hebben daer in dapper geschoten, als oock wy van gelijcken. De Crake schoot weder met haer gheschut ende veel Spingarden[3]), dan door de donckerheyt dede cleen ofte geen schade, geduerende bet als twee uyren dat wy de Crake tusschen ons beyden hadden, doende [53] ons devoir met schieten zoo veel moghelick was, ondertusschen zijn ghecomen de andere schepen die hen geschut al claer zijnde, hebben dapper inde Crake gheschoten, weder af wendende elck

De Crake wordt beschoten.

[1]) De vloot. [2]) Molukken.
[3]) Port. Espingarda, -as = lichte stukjes geschut.

[Oct. 1602]

een hem claer maeckende, ende zoo al weder meestendeel vande nacht schietende op de Crake, zoo datter veel volcx inde Crake gheschoten, ende het Schip seer reddeloos wert. Het was seer dangereus al dit schieten om den anderen schade te doen, dat Godt lof niet gebeurt en is. Des smorgens met de voorschreven Crake gedreven zijnde de straet innewaerts naer *Malacca*, by de Eylanden *Darry*[1]), so heeft de Crake eerst ghestreken, den Capiteyn ghenaemt. N. is ghecomen int Schip vanden Admirael Lancester, ende zijn met hem gheaccordeert datse haer lijf souden behouden, ende na dat het schip al ghelost soude zijn, den Capiteyn het ledich Schip soude behouden.

De Crake accoordeert behouden Schip ende leven.

Den 14. Octobris werden de principaelste Portugisen daer wt ghenomen ende verdeelt op alle de Schepen, het waren meest rijcke ende treffelicke persoonen, seer costelick met zijde ende fluweel becleet, sy werden heerlijck ghetracteert alzoo oock al die int Schip bleven, zoo vrouwen ende kinders niemandt en wert aen haer persoonen oneerlijck ghetracteert, tot welcke opsicht ende oock de goederen te lossen wert ghestelt Capiteyn Middelton ende ons Generael Joris Spilberch. Den Capiteyn hieldt zijn Camer vry, waer in hy hadde eenighe vrou persoonen ende dienaers. Den *Schryvaen*, *Pyloten*, *Contremaysters*, ende veel *Marineros* werden hen Kisten oft meeste dat daer in was ghelaten, alzoose neerstich waren met goede ordre door hen eyghen volck de goederen te lossen. Met lossen waren wy besich acht daghen, daer werden wt ghelost 960. Ferdes[2]), 80. Kisten, 40. Cannesters, alle Lynwaetdoecken van alderhande coleuren, veel Cleeren, Wapenen, ende hondertderley frayicheden, oock vele eet-bare Waren. Daer waren veel packen met Anijs, Comijn, Leer ende Matten, dat niet ghelost wert om de cleen weerden. Inde voorschreven Crake waren veelderley waren als Rijs, Boter, Oly ende anders dat wy niet mochten lossen om de slommering vande plaetse[3]).

De Crake wert ghelost.

Den 20. Octobris was het seer quaet weder dat wy wederom een Ancker verloren, den Admirael ende andere Schepen van ghelijcken, zo dat wy moesten de voorschreven Crake verlaten ende setten der de Portugisen weder in ende lieten hun zoo nae *Mallacca* gaen, de welcke blijde waren ende bedanckten ons vant redelick traicte-

[1]) Vermoedelijk hetzelfde eiland op p. 68 I. de Gerro genoemd.

[2]) Port. Fardos: pakken, balen.

[3]) Spilbergen bekwam één achtste gedeelte van den buit. Zie De Jonge, II, p. 494 en ook Markham p. 91.

ment ende discretie aen hen bewesen. Den Capiteyn met de Portugisen hebben haer Schip eerlijck voorgestaen zo lang alst redelijc was te deffenderen. Van ghelt oft Gesteenten is weynich oft geen gevonden in dese Crake, daer waeren over de zes hondert Persoonen op, als *Portugisen*, *Mesticos*, *Marineros*, Slaven met eenighe Vrouwen ende Kinders, die altsamen wel versien waren van Cleederen, Lijnwaet ende Doecken op hun maniere, die Crake was groot ontrent 1400. vaten, het voor Casteel was zoo hooch als de Mars van een Schip van twee honderdt lasten, desghelijcks de campaignie achter. Met den voorschreven Capiteyn ende ander Portugisen werter dickmaels gediscourreert die ons
[54] vraechden waerom wy dus verre quamen om negotie te doen, waer op gheantwoort wert: om dat den Coninck van Castilien ende Portugael, ons groot onghelijck dede in onse Landen, ende dat wy in Castilien en Portugael niet en mochten negocieren, derhalven genootsaeckt waren niet alleenlick de *West-Indiensche* landen maer oock de *Oost-Indien* te besoecken, ende verhoopten eer langhe te handelen in *China*: gelijck alreede de straet *Magellanes*, *Mar del Sur*, ende *Philipines* besocht waren, als oock eenige schepen alree in *Pattania* [1]) gheweest waren aende Oostzijde van *Malacca*, oock dat de Heeren Reeders van Zeelant hadden Commisen ghesonden met een *Turcx* schip dat van *Achien* naer *Gousaratte* ginck in *Cambayen*, twas hen oock vreemt om sien dat ons schip zo cleyn was, sonderlick onse Jacht het *Lam*. Als ons Generael hen vertelde dat hy corteling was geweest int Eylant *Celon*, op de Reede van *Matecalo* ende hem verstout hadde int lant soo diep te reysen naet Coninckrijck *Candy*, alwaar hy met den Coninck van *Candy*, *Fimala Darma Suriada*, anders op zijn Christens genaemt *Don Ian Daustria*, getracteert ende ghesproken hadde, brenghende van daer ontrent 60. *Cannasters Caneel* ende sommighe *Peper*, oock veel Ghesteenten ende presenten tot teecken van vrientschap, dit selve hoorende docht hun geen cleen sake te wesen, want zy ontsien seer den voorschreven Coninck van *Candy*, die de couragie heeft de Portugisen d'Oorloghe aen te doen als voren verhaelt. Int wederkeeren naer *Achien* hebben wy veel quaet weders ghehadt, midts het was inde veranderinghe vande *Mosson*, ende quamen op de Reede van *Achien* den 5. Novembris, hadden ghelaveert van *Isla de Dary* sesthien daghen.

---

[1]) Patani, O.kust Sch.Eil. Malakka, op ong. 7° N.Br.

[Dec. 1602]

Op de Reede van *Achien* zijnde ghecomen Godt lof, meest teghens wint ende stroom, so hebben wy onse seylen die meest ontwee ende wt de liecken ghewaeyt waren wederom gerepareert ende versien, voorder ons weder claer makende om te vertrecken, want in *Achien* ghenen *Peper* te coop en was, de Engelschen die ghereet aldaer wel seven maenden gheleghen hadden ende wel versien van ghelt, en hadden noch maer vijftich lasten *Pepers*, verlieten een nieuwt Huys datse daer ghemaeckt hadden ende maeckten ghereetschap om te vertrecken. Desghelijcx *Le Berdeliere* Generael vande Fransoysen die noch qualijck seven lasten *Peper* in hadde, ende wy ontrent acht lasten meest al ghecocht tot 30. Tayel de baer, elcke bare 380. pont Nederlants ghewicht, ende elck Tayel is de weerde van een pont Vlaems. De drye lasten *Peper* die den Generael Lancester moest voor niet overvoeren naer Lonnen, wert hem ingheladen, so dat wy vertrocken den 20. Novembris naer de custe van *Malacca*, genaemt *Queda*, dan door den storm ende Oosten wint en costen wy *Queda* niet beseylen, ende zijn also gheloopen na de Eylanden *Nicoubars*, alwaer wy quamen den 23. dito, daer ons veel *Canoen* [1]) aen boort quamen met Hoenderen ende *Oranienappels*, brochten ooc wat *Ambregris*, doch weynich die goet was, aldaer bleven wy twee dagen. De inwoonders vande *Nicoubars* zijn al wilde *Gentos de Mattos* [2]) zose de Portugisen noemen, een volck die niemant en vertrouwen, ende ooc niet te vertrouwen en zijn.

Den 25. Novembris vertrocken wy weder na *Sumatra* na de [55] Reede van *Achien*, op hope soo de Enghelschen ende Fransoysen vertrocken waren, wy tot goeden prijs een partije *Pepers* souden moghen coopen.

Den 28. dito saghen wy het voorsz landt van *Sumatra*, dan door den grooten storm die wt de straet van *Mallacca* coemt, ende met den Oosten windt en costen wy de Reede van *Achien* niet beseylen, het was dach ende nacht meest storm ende reghen, zoo dat wy meest ons schoverseyls [3]) moesten alleen ghebruycken.

Den 3. Decembris hebben wy des smorghens gesien een Eylant, waer van de stierlieden soo vanden Admirael als van het schip den *Ram*, in grooten disputen waren wat het voor een Eylant

---

[1]) Kanoos.

[2]) Te weten: boschheidenen.

[3]) De onderzeilen: fok en grootzeil.

mochte wesen, want eenighe stuerlieden maeckten gissinghen op de vier graden te zijn by Noorden den *Equinoctiael*, andere affirmeerden dat het de *Nicoubars* waren, door de overtrocken locht des daechs als nachts en costmen gheen seker hoochte nemen, ten Ancker comende onder dit Eylant, heeft haer de Sonne vertoont op den middach den 4. dito, ende bevonden de hoochte van seven graden ende een derdendeel by Noorden, waer in de Stuerlieden al verwondert waren dat den stroom ons so aen de Noort ghebrocht hadde, daer wy meest Zuyden ende Zuyt Zuyt-oost ooc Zuyt Zuyt-west onsen cours gestelt hadden, te weten ten naesten by aende *Bouling*[1]), hier by is te mercken datmen qualijck teghens den *Mosson* can voort gheraecken hier in *Oost-Indien*. Ende zijn alsoo ten Ancker gecomen ondert dit voorsz Eylant *Nicoubar*.

Den 7. Decembris hebben wy noch diversche plaetsen, Bayen ende anders besocht, om bequamelijck ten Ancker te comen ende water te halen, dan bevondent alom seer onbequaem, soo dat wy weder resolveerden na *Achien* te gaen, alwaer wy ghearriveert zijn naer groote moeyte van contrarie winden en stroomen, hebbende maer een Ancker. Den 25. dito op de Reede van *Achien* comende, den Coninck sont stracx een Prau daer in een scappe[2]), versoeckende dat onsen Generael by hem soude comen.

Den 26. dito is ons Generael na den Coninck ghegaen, ende hem eenighe presenten ghedaen hebbende, den Coninck die aenghenaem zijnde dede weder andere daer teghens, wy siende datter alle vriendtschap by den Coninck was, hebben onse goederen doen opbrenghen.

Anno 1603.

Den eersten Januarij is ons Generael weder na lant gevaren, met den voorsz Coninc sprekende van wegen den Coninck van *Candy*, van zijne gelegentheden hoe den selven d'Oorloge tegens de Portugisen voerde, verhalende al tghene ons Generael met den voorschreven Coninck gehandelt hadde, dwelck hem scheen aenghenaem te zijn: want den Coninck van *Achien* heeft daer na
[56] Ambassadeurs aenden Coninc van *Candy* ghesonden, zoo dat niet

[1]) D.i.: bij den wind. Men zegt nog „bij de boelijn op".

[2]) Een brief met een tjap, tsjap of sjap, d.i.: een inlandsche brief voorzien van een stempel. Te Atjeh ook wel de boodschapper (afgezant) zelf; zie Cort Verhael van Fred. de Houtman.

te twijfelen is oft den Coninck van *Candy* sal hulp ende assistentie becomen vanden Coninck van *Achien*.

Opden selven dito heeft ons Generael aenden Coninck gheschonckcn een Metalen stuck gheschuts, weghende 600. *L.* met diversche Harnassen, Rondassen, Morilions, Roers en Musquetten, dit alles nam den Coninck in grooten danck aen. Onsen Generael hem verthoonende dat hy gheen Realen van achten en hadde om *Peper* te coopen, maer wel goederen, als gheschilderde doecken ende veel andere soorten die wt de Crake van *Malacca* ontladen waren, oock hadden wy wat Ysers ende laeckenen, vraechden oft den Coninc alsulcx diende. Versoeckende aenden Coninck daer voor *Peper* te hebben, verclarende dat hy van zijn Excellentie voor Ambassadeur ghesonden was hier in *Oost-Indien* alst blijckt by den Zeghel ende hant van zijn Excellentie, ende dat hy gheen Coopman en was, derhalven gheen ghelt by hem mede ghebrocht en was, doch alzoo onsen Generael nvredelick versien was met *Indiaensche* doecken, zoo begheerden hy aenden Coninck dat hy hem wilde vercoopen twee hondert baren *Pepers*, ende in betalinge nemen de voorsz *Doecken*, dwelck alzoo gheaccordeert wert midts toevende den tijt van twee Maenden.

Den 7. Januarij heeft den Coninck ons ghelevert ontrent zes baren *Pepers*, die gheladen worden in onse Chaloupe, ende des avonts naer boort gaende met sesthien Mannen, is Godt betert door quaet weder inde brandinghe int wt comen vande Riviere overvult met water, alzoo datter ghebleven zijn neghen persoonen, waer onder was den Stuerman Hertoch Phlips van Rotterdam, d'ander zijn miraculeus gesalueert, eenighe zijn den sevensten dach naert blijven van dese Chaloupe te voorschijn ghecomen, hun zo langhe onthouden hebbende op de Eylanden van *Gomerspoel*[1]), eetende ende hen onderhouden hebbende met bladeren ende gras.

Den 10. dito is den Boot van het Schip den *Ram* naer lant ghevaren, zijnde inde brandinghe vant incomen der Riviere, is aldaer oock overvult ende om gestulpt, alwaer verdroncken is den Berbier vant voorsz Schip, de andere berchden al haer leven al-

[1]) Op de 17de-eeuwsche kaarten en kaartjes, liggen bij Atjeh's N. P[t]. eenige eilanden, waarbij staat: Gomespola, Op de zeekrt. van „N.W.kust van Sumatra" N[r]. G. 20, uitgave v. h. Dept. v. Mar. te 's-Gravenhage (1875), staat bij het eiland Klappa (West van Atjeh-hoofd) als oude naam: „P. Gomez". De naam komt reeds voor bij Marco Polo.

zoo het by daghe was: ons Generael alle dese bedroefde tijdinghe ende ongheluck siende, was niet weynich bedroeft, doch denckende aen het advijs door hem aende *Caep de bon Esperance* gheschreven.

Nu't zoo is „en vvesen moet„ vvaerom ghequelt,
T'is ghevvis „den Heere goet„ die't al bestelt.

Alzoo hem troostende dat alles gheschiede door de beschickinghe Godts. Voorder heeft hem het weder begonst te beteren, alzoo dat wy veel goederen aen lant deden comen, ende dagelijcx veel doecken so aenden Coninck als andere particuliere persoonen vercochten, ende den *Peper* bleef al op den prijs van 24. Tayel.

[57] Den 17. dito zijn ghearriveert op de Reede van *Achien* twee Schepen wt Zeelant, d'eene ghenaemt *Vlissinghen* ende d'ander *der Goes*[1]), quamen vande Reede van *Matecalo* wt *Celon*, alwaer zy gelaten hadden het Schip *Ziericzee*, verwachtende haren Commis Sebalt de Weert[2]), den welcken was ghegaen naer den Coninck van *Candy*, want hy in *Matecalo* verstaen hadde dat onsen Generael aldaer geweest hadde ende wel onthaelt, dwelck hem dede resolveren by den voorsz Coninck van *Candy* te gaen.

Den 29. dito is van *Achien* vertrocken Claes Pieterssz van Vlissinghen, ende Lucas Janssz van Antwerpen naer *Calicut*, met een schip van *Gouserat* om te vernemen wat negotie men daer soude connen doen: Dese twee voorsz persoonen zijn in *Achien* gebleven met consent ende ordre vande compaignie van Zeelant.

Door de twee voornoemde schepen van Zeelant, hebben wy met blijschap vernomen dat de compaignie van Hollant ende Zeelandt vereenicht waren[3]).

Ondertusschen hebben wy onse Schepen versien die seer vanden worm ghegeten waren. Den Coninck heeft aen lant onsen Generael inghegeven een Huys dat de Enghelschen daer gheboudt hadden altemael met witten Steen ghemetst, ende wel versien teghens den brant, voorder wel doormaeckt met Camers ende

---

[1]) Schepen van Sebald de Weert.

[2]) Zie over hem Dr. F. C. Wieder, De Reis van Mahu en de Cordes etc., Dl. XXI der Linschoten-uitgaven, p. 91 vlg. en 96 vlg. Hij voer thans als eerste van 6 commiezen op de Zierikzee, met den titel van vice-admiraal voor de „Zeeuwsche uitrusting Ten Haeff", die weldra in de Oost-Indische Compagnie zou opgaan. De Admiraal was Wijbrand van Warwijck, die met 12 schepen was uitgezeild slechts twee en een halve maand nà het smaldeel van drie bodems waarover De Weert commandeerde.

[3]) D. w. z. dat de „Oost-Indische Compagnie" was opgericht. Octrooi verleend 20 Mrt. 1602.

[Jan.-Mrt. 1603]

eenen grooten viercanten Hof daer by. Onsen Generael daer in zijnde, dede de Wapen van zijn Excellentie daer voor setten, dit huys hebben de Enghelschen aen den Coninck gheschoncken, twelck gheen teecken en is alzoo sy oock niemant daer en lieten, datse weder naer *Achien* zullen comen.

Ondertusschen is ghearriveert het schip *Ziericzee* van *Matecalo*, waer in was Sebault de Weert, den welcken hadde in *Candy* gheweest, alwaer hem veel eer ende vrientschap wedervaren was, eer hy in *Candy* quam ontfinck hy brieven van Erasmus Martsbergher den schrijver van onsen Generael aldaer ghelaten, ende nv Secretaris byden Coninck van *Candy*, wt welcke brieven den voorsz Sebault de Weert hem cost richten hoe hy in *Candy* te doen hadde, want het een groot behulp was voor hem dat dese persoonen daer ghelaten waren door onsen Generael.

Den 21. Februarius is ghestorven in *Achien* Jongherhelt Capiteyn op het schip den *Ram*.

Den 7. Mertius is ghestorven Guionlefort die Vice-Admirael gheweest was op het Schip den *Ram*, dan werde daer van ghedeporteert om oorsaecke van een conspiratie die hy voornam met zijn volck teghens den Generael ende welvaert vande gemeene saken, streckende tot een muyterije, maer wert met voorsichticheyt door ons Generael voorcomen.

Den 8. dito zijn op de Reede van *Achien* gearriveert dry schepen [1]) wt Hollant, de twee van Amsterdam, als het schip *Hollandia* den Commis daer op Melchior de Voghelaer, d'ander het schip de *Ster* den Commis Claes Symonssz Meebael, het derde den *Hollantschen Tuyn* van Enchuysen daer Capiteyn op was Jacob Pieterssz. Dese voorschreven dry schepen op de Reede comende, [58]
hebben eerbiedelicken haer Vlagghen ghestreken ende terstont aen boort gevaren vant schip *Ziericzee*, om te vinden den Commis Sebault de Weert, den welcken niet aen boort en was, dan is stracx gecomen met ons Generael, dander feesterende ende willecoem heetende. So hebben de dry voorsz Commisen van Hollant de confirmatie ghebrocht, als dat de compaignien van Hollandt ende Zeelant vereenicht waren, toonden oock brieven ende bescheet als dat Sebault de Weert was ghemaeckt Vice-Admirael vande Schepen in *Oost-Indien*, daer nv Admirael over was Heer Geerbrant [2]) Waerwijck, dese goede ordre heeft een yeghelicken verblijt,

[1]) Drie schepen uit de vloot van Van Warwijk, waartoe ook de Weert behoorde.

[2]) Gewoonlijk wordt Wijbrand opgegeven als voornaam.

want het was noodich dat op de dry schepen van Zeelant een hooft genoemt wert, want daer alreede geen cleyn onwillicheyt ende jalousie was, want by de schepen van Zeelant stonden alle dry de Commisen ende Schippers die zy Capiteynen heeten in eenen graet.

Onsen Generael dese tijdinghe hoorende, heeft oock ordre ghegeven na dien dat de goede resolutie getroffen ende geaccordeert was by de eenige compaignie, so langhe als wy by de schepen vande selve compaignie zijn souden, datmen gheen Vlaggen en sou boven laten waeyen, heeft oock selfs ghegaen int schip *Ziericzee*, alwaer den Vice-Admirael met de Raden ende Commisen versamelt waren, hen aen presenterende so sy zijne schepen oft zijnen persoon ende volck erghens in van doen hadden hen gheerne wilde dienen, waer van zy hem hoochlijcken bedanckten.

Maer ons Generael hun presenterende zijne goederen, actien ende contante penningen, door de Commisen vande vereenichde compaignie te laten verhandelen, op dat alle oorsaken van hooge prijsen in het incoopen vanden *Peper* gheweert mochten blijven, versoeckende alleen den eersten *Peper* te moghen ontfanghen dieder gecocht soude werden, alzo hy ghepreferereert was, voor hen in *Achien* zijnde, ende beloften hadde vanden Coninck hem te laden voor alle die daer souden mogen comen, hier op heeft den Vice-Admirael met zijnen Raet hen bedencken ghenomen, ondertusschen heeft ons Generael hem claer gemaect met zijn schip te vertrecken, ende aldaer te laten het schip den *Ram* om te laden den *Peper* vanden naestcomende *Mosson*, waer toe hy liet Cornelis Specx met dry Dienaers om alles te besorghen.

Den 23. Mertius is ons Generael aengesproken oft hy het schip den *Ram* wilde vercoopen aende vereenichde Compaignie, hem wert voor ghedragen dat de schepen vande vereenichde compaignie altsamen wilden vertrecken, ende dat also zijn schip daer alleen soude blijven, niet sonder swaricheydt vande Portugisen ende hare vrienden, mochte by nachte afgheloopen worden, also het schip den *Ram* swack van volck was ende daer noch langher als seven maenden te legghen hadde om te wachten na zijn ladinghe.

Hier op onsen Generael hem beradende, is ten lesten den 25.
[59] Meert geresolveert het schip den *Ram* te vercoopen, zoo hy billicke ende redelicke conditien coste bespreken. Ons Generael maeck-

[Mrt. 1603]
te zijne gissinghe dat het schip den *Ram* noch moeste wt blijven ontrent 16. Maenden, welcke gaghien souden beloopen ontrent 1200. *L.* ende bet, oock dat hy noch wel by de 300. *L.* so aen oncosten, victualie vant volck, als oock aen tschip te betalen soude hebben, hier in *Achien* inden tijt van 7. ofte 8. Maenden, ende het schip thuys comende soude weynich weert gheweest zijn. Derhalven resolveerden hy ende vercocht het voor 325. *L.* contant, daer wt nemende alle victualie, twee Anckers, alle Roers, Spiessen ende wat voort Coopmanschap aengaet.

Noch beloofden den Vice-Admirael ende zijnen Raedt over te voeren inde twee eerste Schepen die in *Achien* souden laden 24. Lasten *Pepers*, midts betalende daer voor alsulcke conditien ende prijs als by de vereenichde Compaignie besloten was. Ende wert voort geaccordeert dat den Commis Cornelis Specx soude vry passagie hebben met zijne Dienaers naar Nederlant, wanneer hy zijne goederen, penningen ende schulden in *Peper* geimployeert soude hebben, ende gheladen als voren. Oock wert daer gheaccordeert dat den Commis Cornelis Specx ende de Commisen vande eenighe compaignie den *Peper* hier niet hoogher en souden coopen als 12. Tayel anders als met ghemeyne bewillinghe, ende al was dat Cornelis Specx door ordre van onsen Generael int Huys door den Coninck hem ghegheven noch bleef, waer wt sou schijnen datter in *Achien* noch twee partijen bleven om *Peper* te coopen, zoo wert goet ghevonden voor den Coninck te gaen, hem verclarende datter nv maer een Compaignie en was, al wast saken dat de Commisen in diversche huysen woonden, sulcx geschiede om de repartitie vande goederen, want in *Achien* is men seer subject den brant. Door het vercoopen vanden *Ram* is het schip *tSchaep* wel ghe-provideert van victualie, volck ende anders, die wy over namen: eenighe die den Generael niet met en begheerden mocht hy op den *Ram* laten blijven in dienst vande vereenichde Compaignie.

Het ghene wy profiteerden vande oncosten die aent schip den *Ram* ende het volck noch souden geleyt gheweest hebben, oock ontfanghende de 325 *L.* achten dat wy die hier in *Achien* sullen connen imployeeren, om thuys comende met Gods hulpe by naer so veel van te maken als de vracht vande 24. last sullen bedraghen. De versekeringhe op twee goede schepen zijn goet te laden is een groot insien buyten datment al soude moeten laden op een schip dat seer wtghevaren was ende met weynich volck versien.

Het is den Generael wel te raden gheweest dese conditien aen te gaen, oock den Vice-Admirael ende den Raet, die groote diensten connen ontfanghen met dit schip: want het hun bequaem is op veel plaetsen daerse tot groot proffijt sullen connen negotieren, alwaer groote costelicke schepen niet en moghen comen.

Den 30. Mertius is ons Generael met den Vice-Admirael, Sebault de Weert met de ander Raden ende Commisen, gaen oorlof nemen vanden Coninck, die hun eerlick ende feestelick tracteerden ende
[60] beschonc een yder met presenten. Onsen Generael meynde te ontfanghen een seker Cris ende gouden Cop, dan alsoo het niet reede en was ende den tijt niet lijden mocht daer naer te beyden, heeft den Coninck hem geschoncken ontrent 12. baren seer schoonen groven *Peper*, ende noch voor ons Generael particulier 2. baren tambage [1]), sonder noch twee Crissen ende ander messen voor desen ontfanghen vanden Coninck: niette min gheschieden aenden Vice-Admirael Zebalt de Wert ende ander Commisen. Also dat wy naer menschelicke oordeel niet anders als goede versekerde vrientschap in *Achien* en hebben, zo by den ouden Coninck als by den Jongen Prins. Wy hebben alle vryicheyt sonder Tol ofte schattinghe in ofte wt te voeren alle onse goederen, sonder yet te betalen. Ende al wat wy aenden Coninck versoecken dat wort ons stracx gheconsenteert.

Ons Generael nv ghereet zijnde te vertrecken, heeft gheordonneert aen Cornelis Specx in *Achien* te blijven, met een assistent Gillis Michielssz, ende twee Knechten om te bevorderen dat de 24. lasten *Peper* met den eersten geladen mochten worden, ende voorder te employeren zijn gelt ende de resterende goederen naer de ordre hem belast. Want de voorsz Specx noch in handen behielt 5200. Tayel, twelck is ontrent vijfthien duysent Realen van achten.

Den 3. April zijn wy van *Achien* vertrocken latende op de reede eenige *Negapattanders*, daer de Portugisen mede over wilden, de welcke met onsen Generael accordeerden, alzoo dat hyse paspoort verleenden midts betalende eerlicke geschencken daer voor, so dat Godt lof de trotsicheyt der Portugisen seer ghedempt is hier in *Oost-Indien*, die haer hebben vernedert ende vercleent paspoort te versoecken by onsen Generael door het nemen vande Crake van *S*t. *Thomé* naer *Malacca*, ende andere Champaignens ende Galio-

[1]) Mal. Témbaga, koper.

[Apr. 1603]

ten op de custe van *Celon*, zijn de Portugisen inde vreese gecomen. Buyten de eylanden van *Pouloway* ende *Gommerspoel*, hebben wy onsen cours geset na *Bantam*. Den Vice-Admirael Zebalt de Wert zijnde in compaignie van seven Schepen, is vertrocken naer *Celon*, den anderen Adieu seghende met eer schueten. Vande voorschr. schepen der vereenichde Compaignie is ons alle eere ende vrientschap gheschiet, soo in bystant van een oudt Meersseyl, Cabel, Ancker ende andersints dat wy nootlijcx van doen hadden met ons langhe Reyse, want wy vier Anckers inde straet van *Malacca* verloren hadden, Godt loff ons en ghebrack geen victualie, soo wy daer van qualick hadden versien gheweest, ons wert alle bystandt vande voorschreven schepen der vereenichde Compaignie ghepresenteert.

Den selven dito zijn wy langs *Gommerspoel* ghezeylt met eenen goeden wint, alwaer ons Godt den Heere ghenadichlijcken bewaerden, want wy over een blinde Clippe seylden, daer wy eens op stieten ende worden seer leck daer van, dan God almachtich die eeuwich moet ghelooft zijn heeft ons bewaert.

Den 4. April hadden wy een moeye coelte, ende zijn alzoo ghe- [61]
seylt lancx de custe [1]) *Sumatra*, hebbende dickwils stilte ende variabel winden.

Den 20. dito zijn wy voor de vijfde reyse de linie *Equinoctiael* gepasseert. Aen dese custe van *Sumatra* zijn seer veel Eylanden, Bayen ende groote Inhammen. Wy hadden gheern in *Pieriaman* ofte *Ticos* [2]) gheweest, maer wy en conden de plaetse niet vinden. Alsoo zijn wy voorder gaen onse Reyse doen tot inde strate van *Sunday*.

Den 22. dito is ghestorven Willem Gutlaet. Inde straet voorschreven legghen twee merckelijcke hooghe Eylanden, onsen Generael is aen een vande Eylanden ghegaen ghenaemt *Sebesy* alwaer wy een Ancker verloren. Daer is seer goedt water welck was loopende vande Clippen af. Dit voorschreven Eylandt heeft seer groote Boomen, ende bevonden aldaer veel Verckens. Door de groote stroomen, stilte ende contrarie winden, hebben wy inde strate voorsz langhe blijven drijvende.

---

[1]) Lees: Westkust.

[2]) Priaman en Tikoe liggen resp. ong. 20 en 40 z.m. benoorden Padang.

Den 25. dito zijn wy aen tvaste Landt van *Iava* ghecomen, ende aen lant ghevaren, alwaer wy ververssinghe cochten, ende verstonden dat voor *Bantam* laghen neghen Duytsche[1]) schepen. Den selven avondt saghen wy een Duytsche Chaloupe dan en quam ons niet verspreecken, vreesende dat wy Portugisen waren.

Den 27. dito zijn wy naer langhe swerven voor *Bantam* ghecomen (Godt lof) aldaer vindende den Heer Admirael Wijbrandt Warwijck met neghen schepen vande vereenichde Compaignie. Den voorschreven Warwijck heeft stracx aen onsen Generael ghesonden zijnen Schipper Pieter Cornelissz, versoeckende hem om op het Eylandt *Dovo Poelo*[2]) te comen, alwaer den Admirael Warwijck sieckelijcken was.

Den selfden Avondt is ons Generael naer t'voorschreven Eylandt ghevaren zijnde, ontrent een cleyn myle van *Bantam* ghecomen met hem nemende diversche Brieven die S[r]. Zebalt de Weert Vice-Admirael hem mede ghegheven hadde om te leveren in handen vanden Admirael voorschreven. Op het Eylandt comende by den Admirael Warwijck was seer willecoem, ende sy waren al verblijdt te hooren het goet arrivement van hun Compaignien in *Achien*, ende hoe sy weder vertrocken waren naer *Celon*.

Den 28. dito is onsen Generael vanden Admirael Warwijck andermael op *Dovo Poelo* versocht te comen, alwaer hy vont alle Capiteynen ende opper Commisen vande voorsz neghen schepen,
[62] naer langhe discoursen zo heeft den Admirael Warwijck ghevraecht oft wy *S[t]. Thomësche* cleetgens hadden wt die Crake van *Malacca*, ons Generael seyde hem dat wyder een goede partije hadden. Den voorsz Warwijck versocht op onsen Generael dat hyse doch niet en soude vercoopen als aen hem, dwelck daer naer so gheschiet is.

Den 29. is ghestorven Jan Maes, op de Reede voor *Bantam*, ons Generael is aen lant ghegaen tot *Bantam*, alwaer hy ginck besoecken de Enghelschen, waer van opper Coopman was meester Stercker[3]), dewelcke corts daer naer sterf. In zijn plaetse is ghecomen meester Schot, de voorschreven Enghelschen versochten aen

[1]) D.w.z. Nederlandsche. [2]) Poeloe Doea. Zie kaart III in d'Eerste Boeck van Willem Lodewyckss.
[3]) William Starkey, zie Markham p. 101.

[Apr.-Juni 1603]

ons Generael dat hy hun wilde de S[t]. *Thomésche* Doecken vercoopen, op dat zyse al in handen mochten hebben, dan ons Generael was meer ghesint te vercoopen aen onse Natie dan aende Enghelschen. Te *Bantam* zijnde quam den *Sabandar* ende andere ons Generael willecoem heeten, hem aensprekende oft hy gheen *Peper* en wilde coopen. Ende heyschten datmen de *Roby, Roby* [1]), *Byle, Bylikèn* [2]) soude comen betalen, dwelck is voor anckeragie en Tol vande incomende goederen, dan ons Generael seyde dat hy al geladen was, quam alleen voor *Bantam* om Compaignie te soecken om naer Nederlandt te zeylen, ende zoo den *Sabandar* yet anders te heysschen hadde, dat hy moest den Admirael Warwijck aenspreken, alzoo wy nv onder een Compaignie staen, sulcx werdt gheseyt, op dat de *Iavanen* ende *Synesen* hunnen *Peper* niet hoogher souden opsteken.

Den 5. Iunius is onsen Generael gheaccordeert metten Admirael Warwijck van weghen sekere S[t]. *Thomésche* Doecken bedraghende 16400 [3]). Realen van achten, met conditie te leveren in betalinghe so veel *Peper* als wy noch mochten laden, de reste in contant. Alzoo wy langhe op de Reyse gheweest zijn, zo hadden wy d'een ende d'ander gebreck, ons Generael besprack dat sy ons moesten accommoderen van wat Zeyl-doecx ende Scheeps-want voor ons ghelt, want zy van alles wel versien waren, den Admirael Warwijck seyde ons sulcx te doen, dwelck daer na oock so ghevolcht is. De Commisen vande vereenichde Compaignie hebben begost te coopen *Peper* tot $4\frac{1}{2}$ ende 5. Realen van achten den sack, zijnde ons ghewicht 60. *L.*

Den 6. dito is vertrocken het schip *Erasmus*, ende het schip *Nassau* naer *China*.

Den 15. is ghestorven den stierman Cornelis Ianssz Vennip Borgher tot Enchuysen, den welcken dit Journael tot den 27. Mey ghenoteert ende beschreven heeft.

Den 20. dito is op de Reede voor *Bantam* ghecomen den Admirael S[r]. Jacob Heemskerck met zijn schip ghenaemt den *Witten leeuvv*, ende Jan Pauwelssz sijnen Vice-Admirael het schip ghenaemt *Alcmaer*, met hun brenghende een groote nieuwe Crake [4]),

---

[1]) Mal. roeba roeba, ankergeld. [2]) Mal. bêli bêlian, koopwaren.

[3]) In de volgende uitgave (b) per erratum veranderd in 10400, zie de „Ordre" van de platen.

[4]) De beroemde kraak waarover zelfs Grotius heeft geschreven. Zie IJzerman—Rouffaer, Eerste Schipvaert, III p. XXXI vlg. en Fruin Verspreide Geschriften, III, 267.

comende van *Macau*, wt *China*, wilde naer *Malacca*, de selfde hebben sy ghewacht ontrent *Iorre*, naer langhe wachtens heeftse God in haren handen ghegheven, hoe wel de Portugisen haer een tijt lanck dapper gheweert hadden, moesten haer met schip, goedt
[63] ende persoonen overgheven. Dese voorsz Crake heeft voor ballast *Coper*, *Pyaster* [1]), *Alluyn*, menichte *Lignom oliom Radisina* [2]). Voorder zijde ghewrocht ende onghewrocht, een partije ongheмunt Goudt ende veel ander costelickheydt, alzo dat sy boven de plunderinghe wort gheextimeert over de tseventich hondert duysent Gulden. De cloeckheyt vanden Admirael Hemskercke met zijn volck was den Portugisen een verwonderinghe, dat zy so cloeckelick van twee schepen, zo dapper beschoten ende bevochten worden. Dit was ons een blijde tijdinghe, midts dat wy oock verstonden dat die van Zeelant by S_t. *Helena* [3]), ende de Enghelschen by de Reviere van *Lixs.* [4]) oock elck een Crake genomen hadden. Den Admirael Hemskerc hoorden oock geern dat wy in *Celon* voor *Matecalo* twee Champaignen ende Galeyen becomen hadden vande Portugisen, ende dat wy oock waren participanten vande Crake van *S^t^. Thomé* naer *Malacca*, die wy holpen nemen den 13. Octobris met ons Jacht het *Lam*, *Anno 1602*. Desen handel d'een den anderen vertellende was elck seer aengenaem, want t'is beter opentlick de Portugisen te bevechten, als hun schoon schijnende ontrou woorden te ghelooven.

Soo haest die van *Bantam* saghen datter alle daghe meer schepen quamen, wilden den *Peper* op hoogher prijs houden, meynende dat het soude gaen als voor desen eer de vereenichde Compaignie veraccordeert was, datmen den *Peper* teghens malcander op jaechden, een sake wel vreemt datmen de *Iavanen* ende *Synesen* de Realen van achten so toejaechden, alzoo dattet noodich was datter een Compaignie ghemaeckt wert. De Commisen vande vereenichde Compaignie hielden op van coopen alzoo dat corts daer nae weder ghecocht wert den *Peper* meest tot vier ende een half, en 5. Realen, dat door den Generael Spilberch in *Achien* aen d'Enghelschen veraccordeert wert.

[1]) Spiauter (Eng. pewter), tin.

[2]) Chineesch wortelhout (lignum, oleum, radix China): Zarzaparilla, destijds een panacae geacht tegen de „Spaense pocken". Zie over de wijze van gebruik Linschoten ed. Kern, II, p. 41 vlg.

[3]) Bicker (zonder Leroy) in begin Maart 1602. Zie De Jonge, Opkomst, II, p. 257 en IJzerman—Ottsen, p. cii.

[4]) Afkorting van Lissabon.

[Aug. 1603]

Opte selve tijt heeft onsen Generael ons Pinasse het *Lam* weder vande Engelschen gecocht, dat hy stracx dede timmeren ende toemaken, waer inne dat gheladen wert, de weerde van 800. sacken *Pepers*.

Den 13. Augusti is voor *Bantam* gecomen het schip ghenaemt *Dergoes* [1]) van Zeelandt, daer Schipper op was Pieter Janssz Soet, ende opper Coopman Jaques van Ray, welcke quamen van *Celon*, dan brochten (God betert) seer quade tijdinghe vanden Vice-Admirael Zebalt de Weert, als dat hy was ontrent *Matecalo*, vanden Coninck van *Candy* omghebrocht met ontrent 50. persoonen van zijn volck, dwelck seer te verwonderen is naer dien onsen Generael zoo dickwils gheheelijck in handen vanden voorschreven Coninck gheweest heeft, ende alle vrientschap vanden voorsz Coninck ontfangen, als hier voren in dit Journael verhaelt staet, vragende aende voorsz persoonen vant schip *Dergoes*, wat oorsake den Coninc van *Candy* voorwent sulcke wreede daet aen te rechten. Sy seyden dat sy achten d'oorsake te zijn dat sij hadden laten gaen vier Portugische schepen met haer volck die sy ghenomen hadden, ende den *Modeliar Emanuel Dios*, die te *Matecalo* was [64]
versocht aenden Vice-Admirael eenige *Portugisen* ende *Mesticos* voor den Coninc van *Candy*, dan het schijnt datse hem gheweyghert werden, oock waren sy wel gewaerschout door Reynier Janssz, een Man die daer van ons aen landt gebleven was, dat sy geen Portugisen ofte Dienaers der selven souden laten gaen, zoo sy anders wat goets vanden Coninck van *Candy* wilden verwachten. Den Coninck van *Candy* hoorende dese tijdinghe vant nemen der Portugisen, den welcken niet voorder meynde te comen als te *Vintane*, is gecomen naer *Matecalo*, meynende aldaer de Portugisen te crijghen, dan so haest den Vice-Admirael met zijnen breen raet hoorden dat den Coninc naer *Matecalo* quam, hebben de Portugisen met haer Dienaers ende schepen laten vry varen. Twelc den Coninc siende als hy te *Matecalo* quam, heeft hem in alle quade opinie gebracht want hy en can niet verstaen dat wy hem recht meynen, ende ooc vyanden der Portugisen zijn ghelijck wy hem verclaerden, naer dien wy de Portugisen tracteren met courtoisie ende gheen vyantschap. Den Coninck voorsz is een seer jeloers Coninck nemmermeer vertrouwende de Portugisen, ende meynt dat altijt practica ghelijck oock meest geschiet, op hem

[1]) Een der schepen van het oorspronkelijke smaldeel van De Weert.

aengheleyt wert, want in gheheel *Oost-Indien* en is gheen Coninck oft Natie die so vyandelick de Portugisen wederstaen. Dat hy dus jeloers is ende alle practike der Portugisen weet, coemt daer door dat hy by de Jesuiten in *Goa* ende *Coulombo* is opghevoet, als wy voor desen verhaelt hebben. Te *Matecalo* zijnde, heeft den Vice-Admirael den Coninck seer feestelicken onthaelt met wel 300. mannen alle in wapenen, den Coninc begeerden dat den Vice-Admirael zijn volc oorlof soude gheven om naer de schepen te vertrecken. Het schijnt dat den Coninck niet wel en nam datmen in zijn landt met so veel gewapende mannen quam, want so wy verstonden, soude den Coninck ghesegt hebben tot den Vice-Admirael, wy sullen malcanderen daer naer alleen spreken, dus is het ghewapent volc vertrocken. Den Vice-Admirael houdende by hem eenighe Commisen, Trompetters ende ander Dienaers, comende met den Coninck in discours door den Tolck Erasmus Martsbergher, een Man die door ons Generael byden Coninck ghelaten was ende nv Secretaris vanden Coninck, ende inde *Singales* sprake wel ervaren. Den Coninck versocht aenden Vice-Admirael dat hy wilde naer *Pointo de Gallo* gaen met zijn schepen, ende den Coninck soude over lant met een Leger derwaerts trecken om *Pointo de Gallo* in te nemen, twelck denVice-Admirael wel wilde den Coninck beloven, dan versocht aenden Coninck dat hy soude aen boordt comen, twelck den Coninck niet en beviel, oock excuseerden hy het, waer op den Vice-Admirael dede segghen door den voorsz Tolck, so den Coninck niet en wilde aen boort comen dat hy oock niet en wilde naer *Pointo de Gallo* met de schepen. Op dese antwoorde sprack den Coninck *Matta Esto Can*[1]), waer op gevolcht is de leelijcke moort, dits so wy verstaen ende ghehoort hebben van de persoonen vant voorsz schip *Dergoes*. Onsen Genrael was seer bedroeft over dese tijdinghe, d'ongheluck van soo veel goede vrienden,
[65] oock dat nv te niet ghemaeckt ende verdorven soude zijn, den goeden wech ende vrientschap die ons Generael met den voorsz Coninck gemaeckt hadde, want onsen Generael heeft brieven vanden voorsz Coninck so aen d'Edele M. H. Staten als aen zijn Excellentie, versoeckende daer by assistentie om teghens den Portugisen te oorloghen. Wy en hebben niet anders vernomen ofte *Don Ian* Coninck in *Candy* is een ernst vyant der Portugisen. Inden tijt dat wy waren in *Celon*, hebben wy becomen eenighe Portugische

[1]) Maakt af dien hond (portugeesch).

schepen als voren verhaelt, waer van ons Generael den Coninck van *Matecalo* een schonck met zijn ladinghe. Den *Modeliar* van *Candy*, *Emanuel Dios*, creech so veel *Portugisen* ende *Mesticos* als hy begheerden, ende voerden die naer den Coninc van *Candy*, met noch de beste wapenen die wy inde schepen vonden vande Portugisen, daer en boven dede ons Generael een nieuw Galeye ende Champaignie met haer ladinge met *Arrecca* inden brant steken, ende dat om de *Singales* te bewijsen dat wy der Portugisen vyanden zijn.

VVant deucht te doen aen Portugisen ontrouvv,
Brengt ons selven in druck en rouvv.

Den 28. Augusti zijn wy vertrocken vande Reede van *Bantam*, met het schip de *Eendracht*, daer Capiteyn op was Jan Meerman, ende het schip de *Maecht* van Enchuysen, daer Capiteyn op was Arnout de Valee, met de Jacht *Rotterdam*, dewelcke ginghen ontrent vijf mijlen van *Bantam*, ende gaven ons over ontrent twaelf hondert sacken *Pepers*. Dit gheschiede om tot *Bantam* gheen *Roby* ende *Byliam*[1]) te betalen, welcken Tol ende anckeragie bedraecht voor elck schip ontrent 1500. Realen van achten. Aldaer heeft onsen Generael met den Admirael Warwijck afgherekent, soo dat den Admirael Warwijck noch beloofde de somme van 4000. Realen van achten in *Peper* te employeren ende die te laden in het schip *Mauritius* voor rekeninghe van ons Generael, ende de reste gaf wisselbrieven van 5625. Realen van achten, om in Nederlandt wtghereyct te worden door de Heeren bewint hebbers vande *Oost-Indische* Compaignie, dese contante penningen moeste ons Generael per wissel gheven om dat den Admirael Warwijck geen *Peper* meer wilde aennemen op vracht te laden. Aldus hebben wy naer langhe travaille, armoede ende perijckel, door Godts ghenade onse ladinghe becomen, d'welck is ontrent 5500. sacken *Pepers*, noch hebbende een deel ghesteenten, *Ambregrijs*, *Caneel*, *Zijde*, *Porceleyn*, *Foely*, *Indigo* ende twee hondert sacken *Noten*, dit alles heeft God de Heere ons toegevoecht.

Onsen Generael heeft aenden Admirael Warwijck ende zijnen Raden versocht, zo hy wilde alle onse goederen laden inde schepen vande vereenichde Compaignie, mits de vracht daer voor be-

[1]) Zie p. 82, noot 1 en 2.

[66] talende om naer Nederlandt te voeren, zo was ons Generael ghesint ons Schip toe te maecken ende onsen wech te gaen nemen naer *China* ende *Iapan*, om also by Noorden naer Nederlandt te keeren, dan den Admirael Warwijck en wilde so veel goederen op vracht niet aennemen, ooc ontrieden zy onsen Generael sulcken resolutie om by Noorden te keeren, naer dien dat God hem nv so veel heerlijcke ladinge verleent hadde, meer als wy laden mochten, blijckende dat by de 2500. sacken *Pepers* op vracht in ander schepen moesten gheladen worden.

Den 30. dito zijn wy gescheyden van *Poelo Pinjan*[1]), oorlof nemende vanden Admirael Warwijck, ende den anderen bedanckende voor alle vrientschap. Aldaer voor *Bantam* bleven ligghen vijf Schepen vande vereenichde Compagnie, ende den Admirael Hemskercke met zijne drye Schepen. Onse Compagnie was de *Eendracht* van Delff, ende de *Maecht* van Enchuysen, zoo dat wy met ons vieren een Admiraelschap hadden. Ons Generael voerde voor de eerste maent de Vlagghe, ende daer naer de *Eendracht*, ende soo voorts vervolghende, ende zijn des avonts ghecomen onder tvaste Landt van *Sumatra*, alwaer wy ons water in namen ende zijn in Gods namen den vierden Septembris vertrocken.

Den 5. September zijn wy de strate van *Sunday* wtgheloopen hebbende den wint vanden Noortwesten.

Den 13. dito onsen cours gheset z.w. ten westen.

Den 23. dito is ghestorven Joos van Breen Commis, die sieckelick van *Bantam* is ghescheyden, alzoo dat onsen Generael nv sonder Commisen was.

Den 12. October is ghestorven Thomas Kirsaey.

Den 6. Novembris hebben wy het loot geworpen, gisten op de droochte van *Lopo d'Aguillos*[2]) te zijn, bevonden 64. vademen, wy stelden aldaer een Vlagge wt ende schoten om d'ander Compaignie te adverteren dat wy grondt worpen, t'was swert zandt, wy waren op 36. graden ende een vierdepaert, wy en vonden oock gheen variatie meer[3]).

Den 8. dito saghen wy de *Capo bon Esperance* Noordoost van ons op 34. graden ende drye vierdeparten, wy schoten ende stelden ons Vlagghe wt om d'ander Compaigni te waerschouwen.

---

[1]) Poeloe Pandjang voor de Baai van Bantam.
[2]) Bezuiden Kp. Agulhas, 1° 30' beoosten Kp. de Goede Hoop.
[3]) Bedoeld is: de variatie der magneetnaald was „nul".

Den 26. dito heeft het Schip de *Maecht van Enchuysen* des morghens eenen schoot gheschoten ende saghen tlandt van *S*t. *Helena*. Den selven dach des avondts zijn wy alle vier tsamen op de Reede ten Ancker ghecomen (Godt lof.)

Den 29. dito is by ons op de Reede ghecomen een Boodt ghenaemt den *Iagher*, daer Coopman op was Willem van Haghen: wy waren verwondert alsoo wy verstonden dat hy in Meert voorleden van *Bantam* ghescheyden was. Door dien zijn Schip seer leck was dorste de *Capo bon Esperance* niet passeeren ende liepen also na [67]
t'Eylandt *Mauritius*, alwaer sy hun Schip ontladen ende omgehaelt hebben, ende doen versien, blijvende aldaer overwinteren den tijt van vier Maenden.

Den eersten December is op *S*t. *Helena* ghestorven Jasper de Backer Provoost.

Den 29. dito zijn wy in Godts namen vertrocken des avonts van *S*t. *Helena*, hebbende ons wel ververst (Godt lof) Bocken ende Verckens hebben wyder wel becomen doch met groote moeyte. Wy waren in Compaignie het *Schaep* en *t'Lam*, de *Eendracht*, de *Maecht* van Enchuysen, de *Iagher*.

Anno 1604.

Den 6. Januarij zijn wy ghepasseert het Eylant *Trinidad* [1]), gheleghen op 8. graden by Zuyden den *Equinoctiael*, wy liepen dicht daer neffens, een seer dor Eylandt int aensien.

Den 14. dito zijn wy de linie *Equinoctiael* ghepasseert, twelck is de seste mael op dese Reyse.

Den 30. dito gisten wy *Islo de Meyo* [1]) Oost van ons.

Den 21. Februarij gisten wy *S*t. *Michael* [2]) west van ons. Alsdoen sterf Hendrick Pouwelssz Hoochbootsman, een man die hem seer cloeck op dese Reyse ghedraghen hadde.

Den 26. dito saghen wy een seyl z.o. van ons, dan niet versproken.

Den 1. Martij zijnde op de hoochte van 49. graden, spraken wy een Man van Lubeeck, quam by Noorden om, hadde al zijn Masten verloren door storm, vanden selven vernamen wy de doot vande Doorluchtighe Coninginne Elizabeth van Enghelandt [4]).

[1]) Ascension.
[2]) Een der K. Verdische Eiln.
[3]) Een der Azoren.
[4]) 3 April 1603.

d'Wapen ende Cachet vanden Coninck van Celon.

SONET.

Die Reysen breet en wijt door de Zee vaerlijcke
  Sien de wonderen Godts, segt David wel claerlijck daer
  Hy s'Heeren genaad' groot / Wanneer hen den noodt druckt swaer/
  Over haer uytghebreydt / thoont: Op dat wy te g'lijcke
Sijnen Naem maecken groot: u die ons Geloof-Rijcke
  Maeckt / daer ghy thoont Gods-machte/ niet in het gantsch stercke/ maer
  Het swack' te verschijnen / tot roem sy dit gheseght naer:
  Dat even als t'Canneel, dwelck ghy eerst uyt den Rijcke
Van Celon (daert wast) bracht / versterckt de herten flouwe/
  Oock u Hope in Godt, als een Ancker meest trouwe
  Sterckt onse zielen daer/ Wy ons vermoghen achten
Ydel en nietich gantsch' / en hem gheven die Eere:
  Dat hy t Fortuynen Radt / door een Oog-wincken keere/
  Daer over wy in hem meer wonders door u wachten.

Kamp en eere.

d'Wapen ende Cachet vanden Coninck van Celon.

SONET.

Die Reysen breet en wijt door de Zee vaerlijcke
Sien de wonderen Godts, segt David wel claerlijck daer
Hy s'Heeren genaad' groot / Wanneer hen den noodt druckt swaer/
Over haer uytghebreydt / thoont: Op dat wy te g'lijcke
Sijnen Naem maecken groot: u die ons Gelooff-Rijcke
Maeckt / daer ghy thoont Gods-macht/ niet in het gantsch stercke/ maer
Het swack' te verschijnen / tot roem sy die gheseght naer:
Dat even als 't Canneel, dwelck ghy eerst uyt den Rijcke
Van Celon (daert wast) bracht / versterckt de herten flouwe/
Oock u Hope in Godt, als een Ancker meest trouwe
Stercke onse zielen daer/ Wy ons vermoghen achten
Ydel en nietich gantsch' / en hem gheven die Eere:
Dat hy 't Fortuynen Radt / door een Oog-wincken keere/
Daer over wy in hem meer wonders door u wachten.

Kamp en eere'

Den 8. dito vervielen wy by Noorden Enghelants eynde [1]) ende quamen ten Ancker onder Londen.

Den 16. quamen wy inde *Sorlingers* [2]), ende laghen daer drye daghen ten Ancker.

Den 20. vertrocken wy vande Sorlingers, alwaer ons goet tractement gedaen wert door een Edelman aldaer, ghenaemt Jan Gendolfie.

Den 24 des smorghens zijn wy voor Vlissinghen gheanckert, danckende Godt voor zijn ghenade ende merckelicke bewaringhe. In onse coemste waren veel menschen verwondert ende verblijt als ghebleken is aen de eere ende vrientschappe ten arrivemente aen onsen Generael bewesen.

---

[1]) Lands End, Engeland's ZWPt.
[2]) Scilly Eiln.

Tafel int corte van de gheheele Reyse. [68]

De eerste Calomne beteeckent het Jaer. De tweede de Maent ende Dach. De derde de Windt. De vierde den Cours. De vijfde beteeckent watter elcken dach ghepasseert is.

	Maendt.	VVindt.	Cours.	
1601	*Decemb.*			
	23			gheseylt aent Eylant Cornelia.
	26	W.	z.	
	27	W.	z.z.o.	de Caep bon Esperance z.o. van ons.
	28	W.	o.t.n.	Caep Daguillas van ons n.
	29	z.z.w.	o.t.n.	
	30	s.o.t.o.	n.o.t.o.	
	31	s.w.	o.n.o.	hoochte gra. 34. myl. 56. de Son rijst z.o. t.o.
	Ianuarij			
1602	1	w.s.w.	o.t.n.	Sijnde 5. mylen buyten d'Eylandt dat inde Bay Formose leyt,
	2	w.s.w.	o.	
	3	w.	n.o.	Naer tlandt.
	4	w.s.w.	o.	hoochte gra. 32. myl. 42.
	5	s.o.	o.n.o.	
	6	s.o.	o.n.o.	de Son gaet op z.o. ten o. by ghelegen.
	7	n.o.	o.s.o.	
	8	s.w.	n.n.o.	
	9	s.s.o.	n.n.w.	
	10	o.	n.	Dichte onder tlandt.
	11	s.w.	n.o.t.n.	
	12	s.s.w.	n.t.o.	
	13	s.s.o.	n.o.	
	15	s.o.	n.w.t.w.	
	20	s.s.o.	n.o.t.o.	Dus lange hebben wy tlandt Terra de natael. Pointe Premira ende Terra Alta af ende aen [69] gbehouden.
	22	s.o.	n.o.	De Son rijst Z.o.t.o. ende gaet onder w. ten Zuyden.
	28	s.s.w.	n.o.	Desen avont Z.eynde vande Bayzos Iude op 22. graden ende een half.
	29	o.	n.t.w.	Groote ravelinge, passeerden n. eynde van de Bayzos de Iudea.
	30	s.s.w.	n.t.w.	
	31	o.	n.t.w.	

	Maendt.	Windt.	Cours.	
	Februarij			
1602	1	n.n.w.	o.n.o.	De Son rijst gra. 34 by Zuyden t'oost, ende gaet onder gra. 20. by zuyden w. ontrent 14. mylen buyten tlant Saffale.
	2	n.n.o.	w.n.w.	Settent een myl van tlant op 7. vadem, hoochte gra. 18. ende drie vierde paerten, breede gra. 66.
	4	w.s.w.	o.t.n.	Wy settent voor Quama.
	5	s.w.	s.o.	Lichten ons Ancker.
	6	s.w.	n.o.t.n.	settent op 9. vadem ende een half, dreven sonder zeyl.
	7	w.		
	8	n.n.w.	s.o.	Wy passeerden tusschen tvaste landt ende de drye Eylandekens primira.
	11	n.n.w.		Grooten storm dreven weder op 20. graden by de droochte Madagascar, een weynich beneden Iovan de Nova.
	12	n.n.w.	n.o.t.n.	Bequaem weder.
	14	w.	n.t.w.	Liepen tusschen Iovan de Nova ende Madagascar.
	15	w.	n.n.o.	
	16	n.w.	n.n.o.	quamen voor Mulaly ten ancker, wy werden driftich ende quamen niet eer op de rechte reede als den 20. dito op 20. vadem, wy zijn inde eylanden Gomore gebleven tot den 11. Aprilis.
	Aprilis			
	12	s.s.w.	n.	Wy gingen tseyl van d'Eylant Iovan.
	13	s.	n.t.w.	
	14	s.t.o.	n.	hoochte gra. 8.
	18	w.	n.	hoochte gra. 4.
	19	s.o.	n.o.	hoochte gra. 2. ende een vierde paert.

[1]) Deze tafel van de gheheele reyse gaat niet verder dan van 1 Dec. 1601—31 Mei 1602.

	Maendt.	VVindt.	Cours.	
1602	*Aprilis*			
	22	. .	. .	hoochte gra. 1. twee derde paerten, variatie. gra. 13. westeringe.
	25	. .	. .	Passeerden wy den Equinoctiael variaty. gra. 14. westeringe longitudo 89.
	26	n.n.o.	o.	
	28	s.	o.t.n.	Hoochte gra. 2. my. 13. variaty gra. 15. ende een half. westeringe.
	30	s.w.	o.n.o.	
	Mayus			
	1	w.s.w.	o.n.o.	
	2	w.	o.n.o.	Hoochte gra. 4.
	6	w.	o.n.o.	
	11	n.	o.t.n.	Den stroom valt om den west z.w.
	12	n.	o.n.o.	Variatie westeringhe. gra. 24.
	15	. .	. .	Hoochte 8. gra. ende drye vierdepa.
	18	w.	o.s.o.	Hoochte 9. graden ende een half.
	19	w.t.s.	o.s.o.	Wy meynden d'Eylanden Cubely ende Paduwa te sien,

	Maendt.	Windt.	Cours.	
1602				dan gheen vernomen.
	20	. .	. .	Sijnde op de custe van Malabare by de Bay van Cochijn wy ghinghen met de Fock ter lense neffens de cust heen.
	26	. .	. .	Sagen wy Cabo de Comorijn, wy hadden den stroom wt den Oosten tegen.
	27	w.n.w.	s.o.t.o.	
	28	w.n.w.	o.	wy saghen Pointe de Galle, tlandt van Celon, hoochte vijf graden ende drye vierde paerten.
	29	w.n.w.	. .	het lant naerder geloopen, wy passeerden de eerste ende tweede droochte.
	31	. .	. .	quamen wy ten ancker by een Pagode op 9. vadem. Hier cregen wy twee Singales van tlant, die ons brochten des avonts voor Matecalo.

FINIS

Een nieu Liedeke ghemaeckt opte *Oost-Indische* Reyse,

Op de wijse,
Vande Engelsche Fortuyne.

1.
Als wy gaen breet
En langs de werelt om,
Meest staet ghereet
Voor ons de Maen end' Son
Aen't Hemels throon
De Sterren al ghelijck
Die ons seer schoon
Wijsen, over t'Meer rijck.

2 Daer en is pael
Ofte boomen ghemerck
Noch berch noch dael
Tot eenich teecken-werck
Op de Zee woest
Om die te door zeylen,
T'is Godt diet voecht
Als wy niet en feylen.

3 De wolcken dick
Daecht met den stormwint
Brengt ons in schrick
Of die werelt verginck,
Dan doet Godt haest
Door de Son ons verblijden
Wy die verbaest
Staen in angst en lijden.

4 Oock maeckt somtijts
Bedroeft, den donckeren [nacht
Maer Godt meest tijts
Stelt ons een goede wacht
Zijn heerlijck Maen
Polus die *Aspunts* sterren
Met t'licht daer aen [gent
Ons toonen den wech vremt.

5 t'Iuweel reen, een
Is te verwonderen
D'edelen zeyl steen
Die Godt gheeft besondren
In dit aerdtrijck
Daer by wy moghen mer-
De Noorder zijdt [cken,
Door des steens wercken.

6 Want hy ons schenckt
Dees teeckenen goet
Daer by ghedenckt
Dies ons tot leyders doet,
Als wy nv gaen
Over de grauwe Zee
Sijnde belaen
Te vinden die goey Ree.

7 Heeft God nv dan [70]
Aen den Hemel ghebrocht
Dit fray ghespan
Seer heerlijck ghewrocht
Waer door wy sien
Hoe breet van Zuyt en [Noort
Oock *Deven nacht lien*
Die gaet van Oost, West [voort.

8 Dits mijn vermaen
Die u ter Zee begheeft,
Denckt doch daer aen
Op dat ghy niet en sneeft
Voor sulcx weldaet
Vwen naesten bemint
Vroech ende laet
Vwen Godt eert en dient.

9 Prins Godt alleen
Heeft dit al bestelt
d'Aerd, Hemel reen
Waerom dan nv ghequelt
Laet ons dan vry
Bekennen Godt altsaem
Met herten bly
Loven des Heeren naem.

Waerom ghequelt.

Een ander.

Op de wijse: *Van Schoon Ionck heerken.*

1.
Ick was in mijn jonghe Jaren
Seer belust te gaen op Zee
Van als is my weder varen
Menich nat rocxken en moede leen
Soo haest als ick int Schip tradt
Sprack Maetroos gaet Jonghen tapt
Nv wel saen, en vlucx aen
Ick sal comen
Met de dagg'[1]) op u lijf aen.

2 Doens ginck ick my eerst bedencken
In wat school ick was gheraeckt,
Twas al om roepen en wencken
Knecht vaegt oft de dagghe waeckt,
Ick bedacht my vroech en laet
Stracx te roepen ick com reedt maet
Op dat pas, moest ick ras
Leeren kennen
Tghene int Schip te doene was.

3 Nv wel aen al sonder treuren
Godt verleen ons goeden windt
Wel wat hoor ick daer ghebeuren
Schipper roept, coemt maets en wint
Schieman maeckt de Cabel claer
Datmens om die Spil doet daer
Ras omdouwt en afhout
Sonder toeven
Spreect den Schipper menichfout.

4 Als d'Ancker is opghewonden
Loopt de Knecht de Ree haest op
Terstont, wert t'Reebant ontbonden
Men siet daer vellen de fock
Dan roeptmen behouden reys
Dat Godt verleen ende peys
Neerstich doet, Stierman goet
Troer bestieren
Om te maecken goeden spoet.

5 Men siet daer voorts meer ontfouwen [71]
Een seer grooten Schoverzeyl,
Twee Meersseyls oock wt douwen
De Besaen en Blinde bey
Gheeft dan Godt fray weder goet
Twee Lijseyls men daer by doet
Ist dan noot, Braemseyl oock
Twort gheresen
Dan staen allen die Zeylen bloot.

6 Den Hoochbootsman wel bedreven
Met zijn maets en ander grau
Seer cloeck, sy al omme sweven
Elck ghebruyckt hem even gauw
Hael aen Schoot ende Boulijn
Met de brassen en Becayen
Propering me, weveling tree
Oock Bachstaven
Met de drenghen aende Ree.

7 Toppenant tval, en gietouwen
Mersseyls, schoot en halsen toe
Stach en Hook-touw, moet mee houwen
Buycht daer wat men weet niet hoe

---

[1]) Dagge: kort eindje touw om mée te slaan

Stracx loopt daer den Bootsman by
Tzy te louvaert ofte ly
Roept Huyssing, en Merling
Cabel gaeren
Brengt Moscul en oock Spliespriem.

8 Comter dan somtijts onweder
Dat zeyl wt de Liecken wayt
Flux dan boven, eert coemt neder
Twort terstont ghelapt, ghenayt
De Gording die haeltmen voor
Men hout claer Rack, Cargader
Om ter noot, de Ree groot
Neer te halen
Aldus heeft elc sijn beloop.

9 Den Schieman maect oock zijn gaeren
Platting en Kinttels sterck
Oud'Cabels sietmen ontarren
Daermen dan af pluckt het werck
Alsoo heeft elck een te doen
Knecht brengt nv den Smerreschoen
Ree maet siet, isser yet
Dat mach dienen
Spreeckt, ick volgh' ras u ghebiet.

10 Een camer voor den Constabel
Isser oock teghens ghevecht
Roers, Musquetten, Rappiers en Zabels
Cardous, Lanteerns, Ansetters hecht
Ketens, Lepels, Hoorns, Kokers
Yser, Cruyt, Handtboomen, Mockers
Lont-stock hier, gheeft dan vier
In Gods namen
Volchter schaed' men roept Barbier.

11 Als den timmerman gaet wat maken
Roept hy knecht coemt drayt den steen
Isser oock wat te calfaten
Mos, Terr, Peck, ghebreeckt hem gheen
Lang vijf duym, Lasyssers dier
Bouch-spijckers, Melysers hier
Waer is de Schaef, ende Zaech
T'is te soecken
Alst den Timmerman niet en haecht.

12 Den Cock gaet daer oock ree maken
Zijn bacx *om te schaffen in*
Coemt eten, ghy Heeren en knapen
Bidt Godt met hert ende sin
Stracx breng ick de Backen vol
Goeden appetijt die maecktse hol
Hier Knecht dan, als een man
Laet weer vaghen
Om te verdienen de Biercan.

13 Wat sien ick menich onrusten
Alsmen snachts roept Luy quartier
Tis te pompen hoe mach my lusten
Dan al om Knecht daer en hier
Oock soo roept den Stierman bouw
Man te Roer, hoe stiert ghy nouw
Tis bagboort, of stuerboort
Laet verhalsen
Gaet uwen cours en naer my hoort.

14 Sal ick van Clifhamer spreken
Wat Lengschenckel, en Punter haeck is
Elghers, Haerpoen oock gheen ghebreken
Daer met datmen schiet den Vis
Takel, Mantel, Gernatstach,
Compas, Loot, Lijn, Gelas, nacht
Meer is daer, cost ick maer
Al versinnen
Dan den tijt valt my te naer.

15 Seer verblijt sietmen dan climmen
De Mast op en Stenghen hooch
Met Vlagghen en Wimpelinghen
So haest men het Landt beoogt
Den Stierman gaet dan terstont
Tloot worpen al naer den gront
Lustich Heldt, tVlag wtstelt
Tgront is goedich
Dancker claer, *Waerom ghequelt.*

Voor fantasy oft slapen
Heb ick gaen maken dit Liet
D'inhout siet, tzijn Madtroos saken
Mochter ut rapen Scheeps bediet.

Waerom ghequelt.

Midde

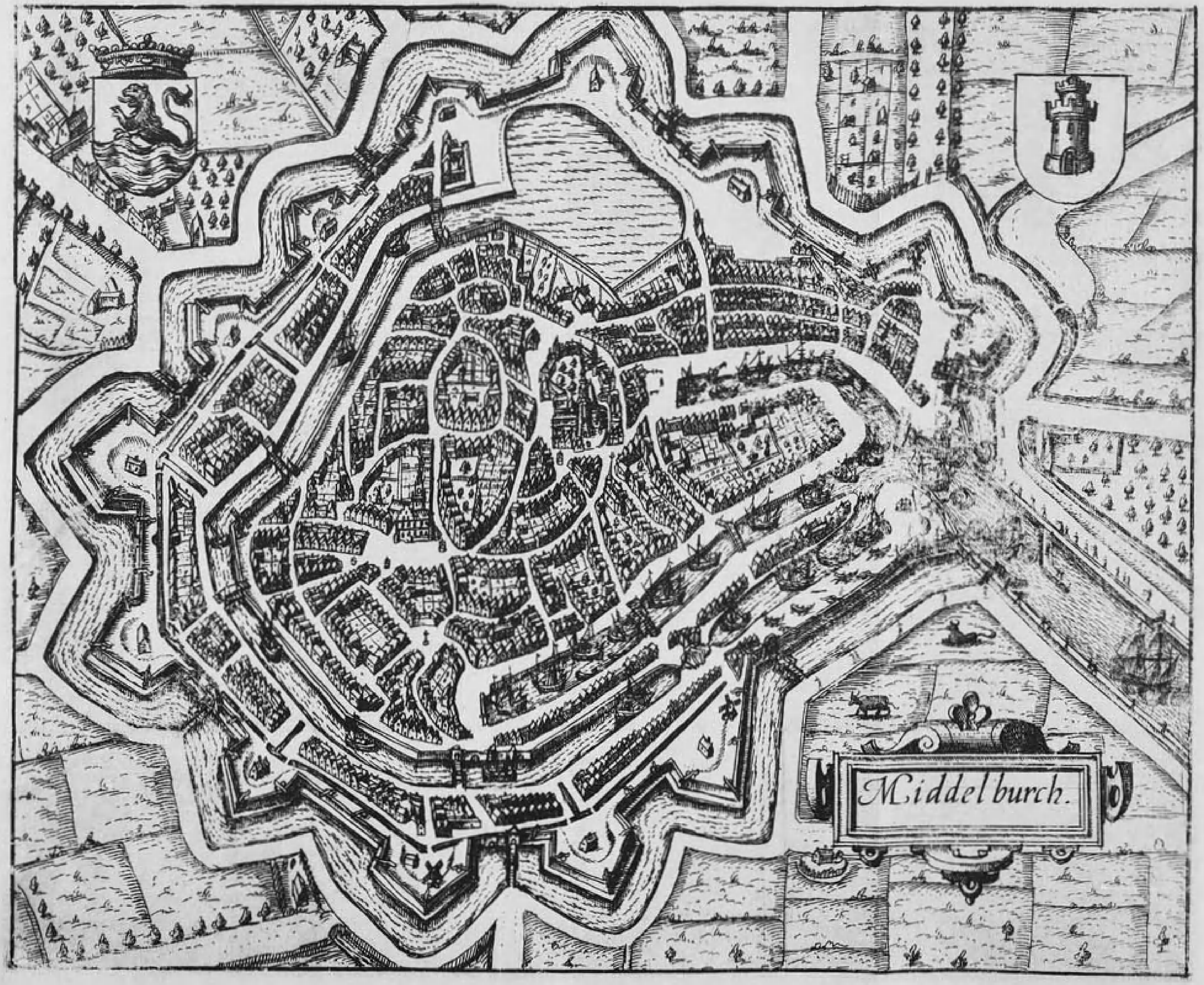
Middelburch.

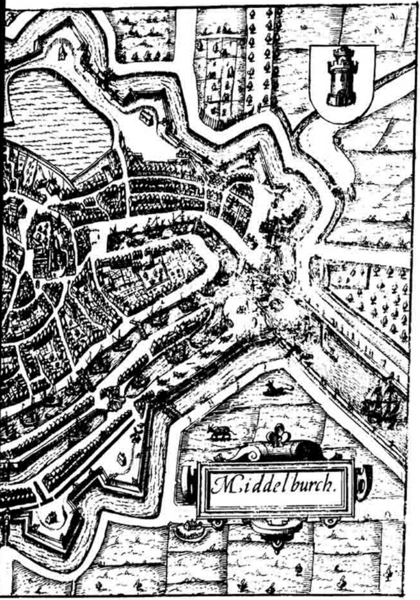
Middelburch

BIBLIOGRAPHIE

BIBLIOGRAPHIE

VAN DE

REYSE VAN JORIS VAN SPILBERGHEN NAAR OOST-INDIEN

NEDERLANDSCH

Eerste druk (Tiele, nos 138–140, blz. 154–156) [1]

t'Historiael Journael / van tghene ghepasseert // is van weghen dry Schepen / ghenaemt den Ram, Schaep ende het Lam / ghe- // varen wt Zeelandt vander Stadt Camp-Vere naer d'Oost-Indien / onder t'beleyt // van Ioris van Spilberghen, Generael / Anno 1601. // Blz. 67: laatste r.: aen de eere ende vrientschappe ten arrivemente aen onsen Generael bewesen. blz. (68—69): Tafel int corte van de gheheele Reyse. [2]) onderaan: Finis. blz. (70) blank.

Geen titelblad. Blz. 1–67 (volgorde 1–32, 33, 33, 34, 36, 37, 37, 38, 40 enz.) en 3 ongen. blz. wv. het laatste blank. Goth., kopregel en de opschriften der hoofdstukken en namen romein; de Tafel cursief. 30 rr. met reklamen en sign. A–I4. Waarschijnlijk behoorden oorspronkelijk hierachter nog 2 blanke bladzijden. langw. 4to.

Van dezen eersten druk bestaan drie opeenvolgende uitgaven, waarvan de tekst en platen, ook de gedrukte opschriften daarvan, geheel van hetzelfde zetsel en druk zijn doch waarbij vóór en achter den tekst steeds iets nieuws werd toegevoegd. Zij volgen hier onder *a*. *b*. en *c*.

a. Aan den tekst gaan vooraf 4 blz. waarop voorkomt:

F. 1 r°: Gravure voorstellend den Coninck van Candy en J. van S. elkander de hand drukkend. Daarboven gedrukt opschrift: Den Co-

[1]) Tiele zegt (blz. 160) dat de schrijver van dit Journaal niet bekend is. „L'auteur du Journal, dont le nom nous est resté inconnu, se trouva à bord du navire de l'Amiral, *het schaep*"; men zie echter op 15 Junij 1603, waar als zoodanig wordt genoemd Cornelis Janssz Vennip Borgher tot Enchuysen.

[2]) Deze „Tafel van de geheele reis" loopt slechts van het begin, 23 Dec. 1601 tot 31 Mei 1602.

ninck van Candy genaemt in Singalesse sprake: Fimala, Darma, Suri, Ada, is in Coulombo ghedoopt / Don Ian Daustria van Coulombo, dese afbeel- // ding is in Indieu (*sic*) ghemaeckt / naer tleven van zijn qualiteyt ende handel met Joris van Spilberghen / wort in dese History vertelt. v° bl. (Zie pl. 3).

F. 2 r°: *Links*, gravure, boven gegrav. het opschrift MAXIMVS HIC EST CARBVNCVLVS SEV PYROPVS. Daaronder de afbeelding van den grooten karbonkel van twee zijden vertoond, gen^d^. 1 en 2; ieder in een nis gescheiden door een pilaster waarop een Januskop, opschrift boven 1: Num. 1 et 2 unum eundemq boven 2: Lapidem puriss. & nitidiss. notat links en rechts een Indiaan met pijl, er onder: HOC DIARIVM EXCVDI CVRAVIT VNÀ CVM // TYPIS ÆNEIS FLOR. BALTHAS. F. SCVLTOR // DELPH. Daaronder het wapen van J. v. S. met onderschrift *Speilbergivs* aan weerszijden geflankeerd door ornamenten. *Rechts*, tusschen twee ornamenten gedrukt: Dit is eenen grooten Carbonckel oft Rubijn / // byden generael Speilberghen mede wt // Celon ghebracht. // Sonnet. // onderteekend met de spreuk: Al die leven draghen nood'. v° blank. (Zie pl. 4).

b. F. 1: Dezelfde gravure als in *a*.

F. 2 r°: *Rechts*, dezelfde gravure als in *a*. *Links*, gedrukt: Het Journael van Joris // van Speilberghen. // Dese afbeeldinge is vande grootte vanden // grooten Carbonckel oft Rubijn / by Speil- // berghen mede wt Celon ghebracht. // Sonet. (als in *a*.) // Dese Journalē met 14. platen oft afbeeldingen welge- // sneden / heeft geordineert eñ tzijnen costen doen druc- // ken Floris Balthazar / inde Nobel inde Choor- // straet tot Delff / alwaermen de selve te // coope vint. 1605. (Zie pl. 5).

F. 2 v°: Aende edele moghende // heeren, de heeren staten gene- // rael der vereenichde Provintien.

F. 3 r°: voortzetting van de opdracht, r. 16: desen 3. Marty, 1605. In Delff. // Vvve E. M. onderdanighe dienstvvillighe Dienaer, Flor. Balthas. Delf. // Ordre vande platen ende de memorabelste dinghen in dit Journael begrepen. //. v°: voortzetting daarvan. rechts onderaan reklame: t'Historisch [1]).

c. Het voorwerk van denzelfden druk als in *b*. Ook blz. (69) is van hetzelfde zetsel al volgt op blz. (70-71) voor het eerst, in drie kolommen gezet: 1^e^ kol.: Een nieu Liedeken ghe- // maeckt opte Oost-Indische Reyse / // Op de wijse / vande Engelsche Fortuyne. onderaan de 2^e^ kolom met de spreuk get. Waerom ghequelt. 3^e^ kol.: Een ander. // Op de wijse: Van Schoon Ionck heerken. voortgezet op de volgende blz. en op de 3^e^ kol. met dezelfde spreuk get. [2]) blz. 72 blank.

Platen:

1. Portretten van den koning van Candy en J. van Sp.
2. Afbeelding van den karbonkel.
3. Gezicht op Veere met het vertrek der drie schepen.

[1]) De Opdracht en de Ordre vande platen voor het eerst in uitgave *b*. en in deze uitgave op blz. (I)-(IV).

[2]) De liedekens voor het eerst in uitgave *c*. en in deze uitgave op blz. 92-93.

4. Puorto Dale en Refrisco. Opgedragen aan Simon Parduyn, burgemeester van Middelburg, met diens wapen.
5. De Tafel-Bay. Opgedragen aan Jacobus Malbraeus (J. de Malderé) eerste edele en aan Guil. Haultain, admiraal van Zeeland, met hun wapens.
6. Anabon. Met het wapen van Balth. de Moucheron.
7. Kaart van Ceilon. (uitslaand). Opgedragen aan de Staten van Zeeland en aan Prins Maurits met diens wapen en dat van Zeeland.
8. Intocht van Sp. in Maticalo.
9. De stad Vintana.
10. De stad Kandi op Ceilon. (dubbel uitslaand). De beschrijving achterop gedrukt, tegenover den tekst.
11. De plaey voor Maertekalo.
12. Den Godt van den Coninck van Matecalo. Met gedicht geteekend: Der dinghen Opmerck'. P.D.K. (Ph. de Kempenaer).
13. De Kraek van St Thomé.
14. d'Wapen ende Cachet vanden Coninck van Celon. Met gedicht geteekend met de spreuk Kamp en eere. (spreuk van Ph. de Kempenaer).

Daar de nummering der platen niet altijd overeenstemt met de aanwijzing in den tekst of met de nrs. er op geef ik hieronder nog eenmaal de volgorde met de aanduiding hoe zij in den eersten druk volgens de „Ordre" worden aangegeven.

1.			Koning van Candy.	
2.			Karbonkel.	
3.			Vere.	
4.	Fol.	2.	Porto Dale	op blz. 2 en 3 (2 maal) n°. 3–5, op de pl. Folio 2.
5.		10.	Tafel-Bay	op blz. 11 n°. 6, doch op de pl. Folio 14.
6.		15.	Anabon.	op blz. 15 n°. 7, doch op de pl. Pagina 29.
			Niet vermeld	op blz. 19 n°. 8 (Quama den Portugisen onderworpen), doch geen plaat.
7.		29.	Celon	op blz. 29 n°. 9, op de pl. geen aanwijzing.
8.		30.	Matecalo	op blz. 30 n°. 10, op de pl. Folio 30.
9.		34.	Vintane	op blz. 34 (fout voor 35) n°. 11, op de pl. Folio 33.
10.		36.	Candy	op blz. 34 (fout voor 35) n°. 12, op de pl. geen aanwijzing.
11.		38.	Plaey van Maticalo	op blz. 38 (fout voor 39) n°. 13, op de pl. Folio 38.
12.		48.	den rinck	geen aanwijzing op de kant noch op de pl.
13.		52.	Kraek van S. Thomé	geen aanwijzing in den tekst, op de pl. Folio 52.
14.			Wapen en cachet.	Deze plaat wordt in de „Ordre" niet genoemd en heeft geen aanwijzing noch in den tekst noch op de plaat.

Het is mogelijk dat de eerste oplaag (*a.*) nog in 1604 werd verspreid. Dat men soms het jaar 1601 ziet aangegeven is natuurlijk fout. *b.* en *c.* zijn, volgens de Opdracht, van 1605 evenals de 2e druk.

Van dezen eersten druk, in de drie verschillende uitgaven *a.* *b.* en *c.* bezit de Heer W. A. Engelbrecht te Rotterdam, het eenig bekende ex. Hij verwierf de drie boekjes

in 1918 op de veiling Huth, te Londen. Aan *b.* ontbreekt de plaat met de portretten. Van *b.* berust nog een ex. in de U.B. te Königsberg, waarin slechts 7 platen en een in het B.M. te Londen dat ook wat de platen betreft, niet compleet is.

Voor onze uitgave is de tekst *a.* letterlijk gevolgd, terwijl de aanvullingen in *b.* en *c.* alsmede de titel en de twee regels aan het eind van den tweeden druk, zijn toegevoegd. [1])

Tweede druk (Tiele n° 141, blz. 156–158)

t,Historiael Journael / van tghene ghepasseert is // van weghen drie schepen / ghenaemt den Ram, Schaep ende t'Lam, ghevaren wt // Zeelant vander stadt Camp-Vere / naer d'Oost-Indien / onder tbeleyt van Ioris van Speilberghen // Generael /Anno 1601. den 5. Mey / tot in t'Eylant Celon, vervatende veel schoone geschiedenissen / die // by haer op dese reyse gheschiedt zijn / inden tijdt van twee Jaer elff // maenden / neghenthien daghen. //

Deze Historie is verciert met seventhien vvelghesneden platen van root coper, daer in ghefigureert zijn Eylanden, Steden, // Kusten, Havens, ghevechten op verscheyden plaetsen, met meer ander afbeeldinghen, als mede een heerlijcke // beschrijvinghe van ander landen, seer profijtelijck voor de Zeevarende man. (*Kopergravure*) // Dese Journalen met alle de platen heeft doen snijden ende drucken tzijnen kosten Floris Balthasars Plaet-snijder / // woonende inde Choor-straet tot Delff / Anno 1605.

4 ong. en 72 blz. gen. 1–72. Goth., kopregel, opschriften der hoofdstukken en namen gedeelt. romein, 30 rr. met rekl. en sign. A–I4. langw. 4to.

F. 1 r°: titel. F. 1 v°–2 r°: Aende edele moghende // heeren, de heeren staten gene- // rael der vereenichde Provintien. // (gelijk aan den vorigen druk). Daaronder: Ordre van de platen ende memorabelste dinghen in dit Journael begrepen. F. 2 v°: voortzetting daarvan. Blz. 1–67: (rand) // t'Historiael Journael / van Joris // van Speilberghen. blz. 68: Afbeeldinghe vant arriveren vanden Generael Speilberghen tot Middelburch / met sijn twee Schepen wel rijckelijck geladen / mede brengen- // de veel Edele ghesteenten wt het Eylant van Celon in Oost-Indien gheleghen. // blz. 69(–70): Tafel int corte vande gheheele Reyse. blz. (71)–72: Dezelfde liedekens in 3 kol.

De tekst is geheel gelijk aan dien van den eersten druk, bladzijde op bladzijde, zelfs meestal regel op regel herdrukt. Evenwel met vele wijzigingen van de spelling en verbetering der foutief genummerde bladzijden,

[1]) Den heer Engelbrecht betuigen wij hierbij onzen dank voor de groote bereidwilligheid waarmede hij ons, door het tijdelijk afstaan van deze hoogst zeldzame boekjes voor den herdruk en de beschrijving er van, heeft willen van dienst zijn.

terwijl ook de paar Errata in de uitgave *b.* van den eersten druk aangegeven, zijn verbeterd. De druk is gemakkelijk te onderkennen van den vorigen, omdat hier de kopregel steeds is: Reyse van Ioris van Speilberghe naer Oost-Indien, terwijl die in den eersten druk steeds luidt: Reyse van Ioris van Spilberghen naer Oost-Indien. De eenige toevoegingen zijn een titelblad (zie pl. 2), de mededeeling omtrent Middelburg op blz. 68, en de kaart van Middelburg (pl. 18).

Platen:

In dezen nieuwen druk is de „Ordre van de platen" enz. als volgt aangevuld en veranderd:

Voor opt boeck staet het spiegel / daer aen de voorrede / daer aen de afbeeldinghe vanden Coninck van Candy / ....

Daer na den grooten *Carbonckel* ofte *Rubijn*.

Fol. 10. de *Cap de bona esperanca*.

Fol. 17. Hier sal men stellen de plaet van *Saffala*.

Op de page 29. moet staen het Eylant van *Celon*. Den 23. Mey is Speilberghe ghekomen op de kuste van *Mallabar*, het Eylant....

Fol. 62. (Deze correctie is thans vervallen).

Fol. 67. Hier salmen stellen de plaet van Middelburch / daer vant arriveren ghesien wert den 24. Maert. Anno 1604. // werde met groote blijschap tot Middelburch inghehaelt.

Het overige is, behoudens enkele wijzigingen in de spelling, hetzelfde.

In deze „Ordre" worden evenals op den titel, 17 kopergravures vermeld waarin begrepen is de gravure op het titelblad („het spiegel"). De 14 platen van den vorigen druk zijn hier alle opgenomen met dezelfde opschriften, doch opnieuw gezet (de fout Indieu boven de plaat der portretten is nu verbeterd in Indien), overigens zijn er hier en daar wijzigingen in de spelling.

De tekst *links* van de plaat van den karbonkel luidt thans: Dese afbeeldinghe is vande grootte vanden // grooten Carbonckel oft Rubijn / by Speilber- // ghen mede wt Celon ghebracht. // Nombre 1. is de een sijde vande // voorsz steen. Nomb. 2. is de ander sijde. // Daarop volgt het Sonet. Het adres van den uitgever en het jaartal zijn hieronder weggelaten.

Behalve de gravure op den titel worden verder vermeld: de plaet van Saffala. Deze komt echter in geen der exx. en ook in latere drukken niet voor; bestaat dus waarschijnlijk niet; en dan de plattegrond van Middelburg, waarop niet zoo heel duidelijk de aankomst der schepen is aangegeven. Deze kaart, evenals de vermelding ernaar (op blz. 68) komt alleen in deze uitgave voor.

In 't opschrift achter de afbeelding van de stad Candi gedrukt is in den 1en druk het laatste woord van den 2en regel: inge-, in den 2en druk inghe-. De plaat van d'Wapen ende Cachet vanden Coninck van Celon wordt ook in dezen druk niet in de „Ordre vande platen" genoemd. Een ex. van dezen druk bevat dus 16 platen en niet 17 zooals op den titel wordt aangegeven.

Exx. U. B. Amsterdam; Kon. Bibl. Brussel; U. B. Leiden (ontbr. pl.); Public Library New York; Bodleyan Oxford; W. A. Engelbrecht, Rotterdam (ontbr. 1 pl. Tafelbay); Kungl. Bibl. Stockholm.

Derde druk (Tiele 142, blz. 158)

t'Historiael Journael / van tghene ghepasseert is // van weghen drie Schepen / ghenaemt den Ram, Schaep ende het Lam, ghevaren uyt // Zeelandt vander Stadt Camp-Vere naer d'Oost-Indien / onder t'beleyt van Ioris van // Speilberghen, Generael / Anno 1601. den 5. Mey / tot in t'Eylant Celon, // vervatende veel schoone gheschiedenissen / die by haer op deze reyse gheschiedt zijn / inden tijdt van twee Jaer / elff maenden / neghenthien daghen. //

Dese Historie is verciert met seventhien vvelghesneden platen, daer in ghefigureert zijn Eylanden, Steden, Kusten, // Havens, ghevechten op verscheyden plaetsen, met meer ander afbeeldinghen, als mede een heerlijcke beschryvinghe van // ander landen, seer profijtelijck voor de Zeevarende man. Ghecorrigeert verbetert ende vermeerdert. // (*Dezelfde gravure als op den 2en druk*) // t'Amsterdam, // By Michiel Colijn Boeck-vercooper opt Water, int Huysboeck aende Cooren-Marct. 1617. //

42 bladen met inbegrip van titel; gen. 2–41 (9=6, 10=12, 12=10, 26=27). Goth., kopregel en namen gedeelt. romein, die der schepen op den titel cursief. 2 kol. 31 rr. met rekl. en sign. A2–K4, L–L2. langw. 4to.

Blad 1 titel, v°: het gezicht op Vere. Blad 2: t'Historiael Journael / van tgene ghepasseert // is van weghen drie Schepen / .... Blad 41 r. 6: Hier volcht de Tafel int corte van de gheheele Reyse. // (Sluitstuk) // Blad 41 v° en 42 r°: Tafel int corte van de gheheele Reyse. Blad 42 v°: blank.

Deze uitgave, „ghecorrigeert verbetert ende vermeerdert" staat wat uitvoering betreft verre ten achter bij de vorige. Wat den tekst betreft is de druk weinig verzorgd en ook slordig. De spelling is hier en daar gewijzigd doch van verbeteringen is geen sprake. Er komen ook hinderlijke drukfouten in voor. Bovendien is het blad C geheel verkeerd ingeslagen waardoor het doorloopend lezen zeer wordt bemoeilijkt. „Vermeerdert" is deze druk in geen enkel opzicht. De opdracht, de lijst der platen, de sonnetten en Liedekens en de vermelding van den intocht in Middelburg met de daarbij behoorende kaart ontbreken. Daartegenover staat niets nieuws.

De platen zijn dezelfde als in den vorigen druk doch, met uitzondering der twee uitslaanden, tusschen den tekst en zeer onvoldoende gedrukt. Ook zijn er niet zeventien zooals de titel vermeldt doch met inbegrip van de gravure op den titel, slechts 13.

Er ontbreken: de portretten
de karbonkel
Middelburg
en natuurlijk ook Saffala.

Met de opschriften boven de platen is ook slordig omgesprongen. In den vorigen druk begint het opschrift gewoonlijk met de aanduiding van de bladzijde en het n° van de plaat. Colijn drukt dit meestal mee af zonder er zich aan te storen dat de aanduiding niet klopt met zijn pagineering. Weer andere opschriften worden verkort, een enkele maal iets gewijzigd, soms ontbreekt het.

Vormde later n° 4 van de verzameling uitgegeven in 1619 door Marten Heubeldinck bij Michiel Colijn te Amsterdam onder den titel: Oost-Indische ende West-Indische voyagien, etc. (Zie Tiele, p. 6–9).

Exx. U. B. Amsterdam; Nederl. Hist. Scheepvaart Museum, Amsterdam; Kon. Bibl. Brussel; U. B. Leiden; British Museum Londen; Public Library New York; Bodleyan Oxford; Museum voor land- en volkenkunde en maritiem Museum „Prins Hendrik" Rotterdam (3 pl. ontbr.).

Vierde druk (Tiele, blz. 158)

'T Historiael Journael / van de Voyagie ghe- // daen met drie Schepen / ghenaemt den Ram, Schaep, ende het Lam, ghevaren // uyt Zeelandt, van der Stadt Camp-Vere, naer d'Oost-Indien, onder 't beleyt van den // Heer Admirael Joris van Spilbergen, gedaen in de Jaren 1601. 1602. 1603. ende 1604.

62 blz. gep. Fol. 1–62 zonder titel, Goth., kopregel en namen romein, 2 kol. 35 rr. met rekl. en sign. AAAA–HHHH₄, laatste blad blank.

Op blz. 58 (1) onderaan is het Journaal voltooid. Als bladvulling volgt dan de Beschrijving van Java, ontleend aan de Beschrijving van Amsterdam, door J. I. Pontanus (blz. 58–62).

Platen:

N°	1. Puorto Dale en Refresco	copie à rebours ook het wapen en de inschriften onderaan.
N°	2. Tafel Bay.	idem.
N°	3. Anabon.	de oude gravure, (de verklaring, steeds tusschen den tekst, is hier als in den voorg.druk, zeer verkort, het doodslaan der Cath. door de Port. ontbreekt o.a.).
N°	4. Matecalo.	de oude gravure.
N°	5. Vintana.	slechte copie à rebours.
N°	6. Candy.	dubbele plaat, copie à rebours.
N°	7. De plaey van Matecalo.	de oude gravure.
N°	8. Het wapen en het zegel.	de 2 oude gravures naast elkaar op één plaat.

N° 9. Celon. dubbele plaat, copie à rebours. Merkwaardig is dat de wapens op hun plaats zijn gebleven evenals bovenaan Occidens (op beide in spiegelschrift) en Oriens. Het woord Septentrio daarboven is verdwenen, evenzoo de naam van Balthazari F. onder de opdracht.

N° 10. De kraek van St. Thomé. de oude gravure.

De hiervoor gestelde nrs. staan rechts onderaan in den hoek.

Deze uitgave maakt deel uit van de verzameling reizen welke Is. Commelyn uitgaf by Joh. Janssonius te Amsterdam onder den titel: Begin ende Voortgangh van de Vereenigde Nederlantsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie. (1644, 1645 en 1646).

Zie over de verschillende uitgaven Tiele, blz. 9–15.

In de eerste, waarschijnlijk van 1644, vormt de reis van v. Sp. het 8e stuk van het 2e deel, in de volgende uitgaven (1645 en 1646) het 10e stuk van het 1e deel.

Tiele vermeldt (blz. 11*b*) een verzameling in den catalogus van den uitgever P. van der Aa te Leiden, 1729 beschreven: Journael van seven Voyagien, beschryvende de gantsche kust van Oost Indien, waarin als 4e stuk ook de reis van J. van Sp. is opgenomen. Hij onderstelt dat dit een samenvoeging is van de eerste 6 en het 8e stuk van de eerste uitgave van het 2e deel van Begin en Voortgangh.

Exx. zijn in de meeste groote bibliotheken voorhanden.

Vijfde druk (Tiele 143, blz. 159)

Historis Journael // Van de // voyage // Gedaen met 3 Schepen uyt Zeelant naer d'Oost-In- // dien onder het beleyt van den Commandeur Joris van Spil- // bergen, sijn eerste Reyse. Inden jare 1601. 1602. 1603. 1604. // Als meede // Beschryvinge vande Tweede Voyage ghedaen // met 12 Schepen na d'Oost-Indien onder den Admirael // Steven vander Hagen. // (Houtsneê) // t'Amsterdam, // Voor Joost Hartgers Boeck-verkooper inde Gast-huys-steegh // bezijden het Stadt-huys. 1648. //

61 blz. met inbegrip van titel, gep. Fol. 3–61. Goth., kopregel en namen romein, 49 rr. met rekl. en sign. ****2–5(–8) ****B–C₂; D–5(–1). 4to.

Titel, v° bl. Fol. 3–61: 't Historiael Journael / van // de Voyagie gedaen met drie Schepen / genaemt den // Ram, Schaep, ende het Lam,... blz. 61 onderaan: Finis (Blz. 62–96 bevatten de reis van Steven van der Hagen).

Blz. 57–61 de beschrijving van Java van J. I. Pontanus (als voren)

Plaat:

Met een uitsl. koperplaat waarop 6 afbeeldingen waarvan 2 betrekking hebben op de reis van Spilbergen (Puorto Dale en Spilbergen Comt te Martecalo) deze laatste een zeer verkleinde en vereenvoudigde copie van pl. 11).

Herdruk van „Begin en Voortgangh". — Deze druk maakt ook deel uit van de verzameling reizen welke Hartgers uitgaf onder den titel: Oost-Indische Voyagien Door dien Begin en Voortgangh / van de Vereenighde Nederlandtsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie.... Eerste deel. Daer in begrepen zijn 16 Voyagien. 1648. Aan de verzameling gaan vooraf uitvoerige inleiding en een beknopt register op ieder der reizen afzonderlijk van I. Commelyn, als in Begin en Voortgangh. Een tweede deel is niet verschenen. (Zie ook Tiele, blz. 15-18).

Exx. Scheepvaart Mus. Amsterdam; U. B. Göttingen; Librye Gouda; Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde, 's-Gravenhage; U. B. Leiden; British Museum Londen; Public Library New York; Bodleyan Oxford; Bibl. Nat. Parijs; Maritiem Mus. en Gemeentebibliotheek Rotterdam. Henry E. Huntington Libr. San Marino (Cal.); Library of Congress Washington.

Zesde druk (Tiele 144, blz. 159)

Historis Journael // Van de // voyagie // Gedaen met 3 Schepen uyt Zeelandt // Naer // d'Oost-Indien, // Onder 't beleydt van den Commandeur Joris van // Spilberghen, sijn eerste Reyse. Inde Jaren 1601. // 1602. 1603. 1604. // Hier is achter by gevoeght de Beschrijvinge van het Eylandt // Java. // (*Houtsneē als op voorgaand*) // t'Amsterdam, // Voor Joost Hartgers, Boeck-verkooper op den Dam / bezijden // het Stadt-huys. Anno 1652.

64 blz. met inbegr. van titel, gep. Pag. 3-62 en 2 bl. Goth., kopregel en de meeste namen romein, 49 rr. met rekl. en sign. ****A2-D4 (-8). 4to.

Titel, v° bl. Pag. 3-62: 't Historiael Journael / van // de Voyagie gedaen met drie Schepen/ .... 62 v° r. 24: Finis. // (Sluitstuk met het wapen van Batavia). 63 en 64 blank.

Op blz. 58, r. 11 begint de Beschrijvinge van 't Eylant Iava Major, als in de vorige uitgave. Hier achter volgt ditmaal niet de reis van St. van der Hagen.

In den tekst dezelfde gravures doch nu afzonderlijk gedrukt, als in de uitgave van Hartgers van 1648. Bovendien is hierin ook nog afgedrukt een derde gravure die op de reis van St. v. d. Hagen betrekking heeft (blz. 27).

Exx. in U. B. Amsterdam; Staatsbibl. Berlijn; British Museum Londen; New York Hist. Soc. en Public Library New York.

Zevende druk (Tiele 145, blz. 160)

Journael van de Voyagie // Gedaen met drie Schepen, uyt Zeelandt, // Naer // Oost-Indien, // Onder het beleydt van den Commandeur // Joris van Spilbergen, // Zijn eerste Reyse / uytghevaren in den // Jare 1601. 1602. 1603. en 1604. // (Dezelfde houtsneë als bij Hartgers) // t'Amsterdam, Gedruckt // By Gillis Joosten Saeghman, in de Nieuwe-straet / // Ordinaris Drucker van de Journalen ter Zee // en de Landt-Reysen.

56 blz. met inbegrip van titel, gep. Fol. 3-56. 2 kol. Goth., kopregel romein, 48 rr. met rekl. en sign. A^2-G_4. 4to.

Titel, v°: Houtsneë (de faam zwevende boven den aardbol, v. Sichem fecit) daaronder een zesregelig vers:

Spilbergen thoont ons hier wat dat hem is weervaren
Op Zee en oock te Landt; hy in dit kort Journael
Beschrijft veel vreemdicheyt, en d' kost'lijckheyt der Waren
Die d'Indiaen ons geeft; hy doet van als verhael,
Hoe dat hy is onthaelt in Coninckiijcke Hoven,
Veel Volck'ren haer Manier, haer Leven en Gelooven.
Hier na een Beter.

Fol. 3: Journael van de Voyagie gedaen met // drie Schepen.... 54 onderaan: Finis.

De tekst van Spilbergens journael eindigt op blz. 54 onderaan; daarop volgen op blz. 55 en 56 enkele bladvullingen van geen beteekenis.

Platen:

Tusschen den tekst zijn geplaatst de 2 kopergravures uit Hartgers waarvan slechts één betrekking heeft op Spilbergen, doch het inschrift: Spilbergen Comt te Martecalo is verdwenen; de andere behoort bij de reis van St. van der Hagen; verder 4 kleine houtsneden zonder beteekenis.

Herdruk van Hartgers (de laatste zin is weggelaten).

Deze druk maakt deel uit van de verzameling getiteld: Verscheyde Oost-Indische Voyagien: Met de Beschrijvingen van Indien. t'Eerste Deel. Zie Tiele, p. 18-20.

Exx. in de reeds genoemde bibliotheken te Amsterdam, U. B. Groningen; K. B. 's-Gravenhage en eenige buitenl. bibl.

Reize van Joris Spilbergen naar de Oost-Indien.

In: Historische beschryving der reizen, of Nieuwe en volkome verzameling van de allerwaardigste en zeldzaamste zee- en landtochten, enz. (door Prevost). Te Amsterdam, Wed. S. Schouten en Zn., e.a. 1755. Deel XII, p. 266-291. 4to.

Getrouwe vertaling van den zeer beknopten Franschen tekst, opgenomen in de Verzameling van Prevost, die een bewerking bevat van de Renneville's vertaling. (Zie bij de Fransche vertaling).

Zonder platen.

DUITSCH

Siebender Theil der Orientalischen Indien / darinnen zwo // vnterschiedliche Schiffarten begrieffen. // Erstlich // Eine Dreyjährige Reyse Georgij von // Spielbergen Admirals vber drey Schiffe / welche // An. 1601. ausz Seeland nach den Orientalischen Indien ab- // gefahren / vnd nach viel widerwertigkeiten An. 1604. wider in Seelandt // ankom̄en / darinnen seine gantze Reyse / vnd was jm für Abentheuer auff / derselben begegnet / wie dann auch die mächtige Königreich Matecalo // vnnd Candy, sampt jhren prächtigen Königen / Sitten // vnd Ceremonien / verzeichnet vnd// beschrieben....

Ausz Niderländischer .... beschrieben // Durch // M. Gotthardt Arthus vnd andere der Historien Liebhaber. // Alles mit zierlichen Kupfferstücken gezieret vnd an Tag gegeben / durch // Johann Theodor vnd Johann Israel de Bry Gebrüder. // Gedruckt zu Franckfort am Mayn / durch Matthias, Beckern / // Im Jahr / 1605. //

2 blz. voor den titel, 2 voor de Voorrede en 52 blz. (1-52) voor den tekst; daarop volgen 4 ongen. blz. in 2 kol. voor het Register (laatste bl.) goth., met sign. a-giij (-4) folio.

Onder de voorrede van de uitgevers is een copie van de gravure van den karbonkel: Wahrhafftiger Abrisz vnd Fürbildung eines grossen schönen Robins, so der Admiral Jörg von Spielbergen ausz der Insul Zeylon mit sich in Holland gebracht, welcher eines vnauszsprechlichen Schatzes werth seyn soll, ...

Het onderste gedeelte der oorspronkelijke gravure is weggelaten. Opschrift: Dis ist die grösse eines Robins auf Celon gebrocht. Het Janushoofd is verdwenen en evenzoo de cijfers 1 en 2 en boven de steenen staat als opschrift Maximvs hic est carbvncvlvs sev pyropvs.

Deze Duitsche vertaling is over het algemeen zeer getrouw doch in de derde persoon geschreven en hier en daar zijn verschillende datums, waarop niet veel van beteekenis gebeurde, samengetrokken. Ze heeft vrij veel kantteekeningen. Natuurlijk zijn er ook vergissingen, zoo op 20 Juni 1602 waar *Soute eylanden* met *Süssen Inseln* vertaald zijn. De Latijnsche vertaling een jaar later verschenen verbetert dit in *salis insulas*.

15 Juni 1603 heet de schrijver van het Journaal Corn. Jansz Vennip Corn. Iansen Nennip. Dit blijft in de Latijnsche vertaling staan. Doch deze voegt er bij Cumque.... morbo quodam corriperetur, praeter omnium expectationem 15 Junii vitam cum morte commutavit. Van die ziekte wordt ook in het origineel geen melding gemaakt.

Bij de beschrijving van Ceylon (Holl. uitg. blz. 49) wordt de grootte

aldus aangegeven: vier hondert mijlen, waarvan door de zee wel veertich mylen afghenomen, zo dat de groote ofte ronde is gherekent drye hondert mijlen.

Het Duitsch maakt daarvan (blz. 38): Die Insel Celon is vor zeiten zimlich grosz gewesen, denn sie im Bezirck fast auff die hundert meylen begriffen.... aber heutiges tages ist ihr durch das Meer an der Nordwesten seite, wol in die viertzig meylen abgangen, also dass die grösse oder runde derselben nuhn gerechnet.... auff 300 meylen.

De Latijnsche vertaling ontgaat de moeielijkheid door te vertalen: Quod ad magnitudinem et circumferentiam huius Insulae Celon attinet, ea quidem ingentis olim capacitatis ficit, sed non parum ei hodie maris iniuria in parte Septentrionali decessit. Existimatio tamen adhuc in circumferentio fere 300 miliaria continere.

Dat de Duitsche vertaling naar de allereerste uitgave (*a.*) van den eersten druk moet gemaakt zijn zou men mogen opmaken uit het volgende: 5 Juni 1603, verkoopt men doeken, welches sich erstrecket und verlauffen auff 16.400 Realen. Dit is blijkbaar fout want dit cijfer wordt reeds in de Errata van de tweede uitgave (*b.*) verbeterd in 10.400 Realen.

23 Mei 1602 drukt de eerste uitgave (*a.*) in het Hollandsch Malabre, wat in de Errata van de volgende uitgave (*b.*) verbeterd wordt in Mallabar. De Duitsche en ook de Latijnsche schrijven Melabre.

Hierbij behoort het Album met platen, getiteld: Warhafftige Vorbildung der Vôl- // cker / sampt jren Kônigen mit jhren Ceremonien / Gôtzendienst / // Sitten vnd Polecey-Ordnung / beyder Reysen oder Schiffarten // so in diesem Buch beschrieben sindt. // Vnd erstlich deren Vôlcker / so jhm Jôrg von Spielberg // auff seiner Reyse begegnet vnd auffgestossen // sindt. // Alles zierlich in Kupffer gestochen vnd an Tag geben / // Durch // Johann Theodorum vnd Johann Israel de Bry. // Getruckt zu Franckfort am Mayn durch // Matthias Beckern. // M.D.CV. //

2 blz. voor den titel en 28 blz. voor de platen, aan één zijde bedrukt, gen. I-XII met sign. aij-eiij. fol.

Ex. Museum voor land- en volkenkunde, enz. Rotterdam.

Deze platen zijn getrouwe copieën, hier en daar rechthoekig afgesneden en bovenaan gen. I—XII; eenige dragen onderaan het bekende monogram van den graveur G(eorg) K(eller); de eerste tevens het jaartal 1605.

I. Vere.
II. Porte Daale und Refrisco, zonder wapens en inschriften.
III. Busem Toffel Baije, zonder de wapens en inschriften.
IV. Anabon, copie à rebours, zonder wapen.
V. Matecalo, copie, aan weerszijden iets ingekort, de inschriften als in het origineel (niet vertaald).

VI. Vintane, als voren.
VII. Matecalo (de plaej) als voren.
VIII. Candij, copie, aan de rechtsche zijde iets ingekort, zonder de inschriften. De beschrijving op de eerste blanke zijde.
IX. Mappe (van) Celon, copie, zonder wapens en inschriften. De beschrijving als voren.
X. Bildtnusz desz Königs von Candij vnd desz Admirals, copie aan weerszijden ingekort.
XI. Pitschafften und Wapen der Könige von Celon sampt jhrer Abgötterey, copie op één plaat zonder de randen en de gedichten.
XII. Eine Cracke von S. Thome, copie à rebours, aan weerszijden ingekort en zonder inschrift.

Newe Schiffahrt // Einer Dreyjährigen Rey· // se / so durch Georgen von Spielbergen / Admi· // ral vber drey Schiffe / der Widder / das Schaaff / vnd das Lämblein ge· // nannt / von Anno 1601. bisz in 1604. verrichtet worden / darinnen nicht allein seine// gantze Reyse / sampt allem / was jhm auff derselben begegnet / fein ordentlich verzeich· // net / sondern auch die Mayestät / Herrlichkeit vnd Reichthumb der Könige zu // Candy vnd Matecalo in Königreich Celon gelegen / sampt jren // Sitten / Ceremonien / Leben vnd Gebreuchen / erzehlet // werden / fast kurtzweilig zulesen. //
Ausz Niderländischer Verzeichnusz in hochteutscher Spraach beschrieben / // Durch // M. Gothardt Arthus von Dantzig. // Alles mit wahren Contrafeyturen gemelten Königs in Candy sampt et· // licher jhrer Stätt vnd andern zufelligen Historien kündtlich in Kupffer ge· // stochen vnd an Tag geben / // Durch // Johann Theodoren vnd Johan Israel de Bry Gebrüder. // (*kopergravure:* 2 varende schepen, links vrouw met kind, rechts man met pijlen en schild) // Gedruckt zu Frankfort am Mayn durch Matthias Beckern. // Im Jahr 1605. //

4 ongen., 78 gep. 1–78 en 2 ong. bladz.

Titel, v°bl. F. 2r°: Vorrede. F.2v°–4r°: (Beschrijving der 12 platen). F. 4v°bl. Blz. 1–78. goth., (ook kopregel: Das siebende Theil der Orientalischen Indien), de namen romein, 36 regels, met rekl. en sign. (?)ij–(?)iij(-4) en A–K_4 (79–80) blank.

In de voorrede zeggen de uitgevers dat zij, na deze reis in-folio als een gedeelte van het 7e deel der Oriental. Indien te hebben uitgegeven, het raadzaam vonden haar ook afzonderlijk in-4to te geven; door een fout van den zetter is op de eerste bladzijde en verder boven iedere pagina als kopregel blijven staan Der (Das) siebenste Theil der Orientalischen Indien, doch dit moet men maar toeschrijven aan de haast

waarmede deze uitgaven ondernomen zijn. Daar de platen geen beschrijving dragen gaan deze aan den tekst vooraf met aanwijzing waar zij behooren geplaatst te worden.

De gravure van den karbonkel is hier niet bij.

Zeer zeldzame uitgave welke Tiele onbekend bleef.

Exx.: Bayerische Staatsbibliothek München; Henry E. Huntington Library San Marino (Cal.).

In de Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande bei Arkstee en Martius in Leipzig, Band VIII (1752) kap. VI (S. — 224—313) eine Darstellung der Reise, die Georg Spilberg im Jahre 1601 unternommen hat. (Naar Prevost).

U. B. Amsterdam.

LATIJN

Indiae Orientalis // pars septima; // Nauigationes duas, // Primam, trium Annorum, à Georgio Spilbergio, trium // nauium praefecto, Ann. 1601. ex Selandia in Indiam // Orientalem susceptam: // Alteram, nouem Annorum, à Casparo Balby, Gemmario // Veneto, Anno 1579. ex Alepo Babyloniam versus, // & inde porro ad regnum Pegu vsque continuatam, // continens // Omnium, quae illi quidem ad Annum 1604. huic vero ad Annum // 1588. vsque acciderunt, commemoratione; Regum item, // locorum, populorum, rituumque variorum descriptione // addita. // Auctore // M. Gotardo Arthvs Dantiscano. // Omnia elegantissimis in aes incisis iconibus illustrata & // in lucem emissa, // à // Ioanne Theodoro et Ioanne // Israële de Bry, fratribus germanis. // Francofurti typis VVolffgangi Richteri. // Anno 1606. //

2 blz. voor den titel, 2 voor de Opdracht en 42 blz. (1–42) voor den tekst. Hierbij geen register. romein, met sign. A–F(1), folio.

Onder de opdracht, die nu niet tot den lezer doch tot Joh. Swichardo, Archiepiscopo Moguntino (met diens wapen) is gericht, overigens van denzelfden inhoud met een toevoeging aan het eind, komt hier niet de gravure van den karbonkel voor. Overigens zijn de platen dezelfde, met Latijnsche op- en onderschriften. Deze verschenen, evenals in de Duitsche uitgave in een album met platen onder den titel: Icones, // Hoc est: // Verae Variorvm // Popvlorvm et Regvm, // Ceremoniarvm item, Svperstitio- // sorvm Ritvvm et Rervm aliarvm, hoc // Tomo Septimo commemoratarum, effigies // & imagines, // qvibvs tam // Georgii Spilbergii, quam Caspari Balbii / nauigationes illustrantur. // Studio & opera // Iohannis-Theodori, et Ioannis-Israelis // de Bry, Fratrvm, in æs pvlcherrime // incisae. // Francoforti, // In Officina Typographica Wolfgangi Richteri. // M.DC.VI.

2 blz. voor den titel en 28 blz. voor de platen aan één zijde bedrukt, gen. I–XII, met sign. a2–e3. folio.

Over deze vertaling in vergelijking met de Duitsche zie blz. 107–108 en over haar betrouwbaarheid in vergelijking met de Fransche, zie Camus, Mémoire, 1802, p. 224–235.

Exx. U. B. Groningen en Leiden.

FRANSCH

Relation du I. voiage de Georges Spilberg, en qualité d'Amiral, aux Indes Orientales. Fait par trois Vaisseaux de Zélande, nommés la Belier, la Brebis & l'Agneau, pendant les Années 1601. 1602. 1603. & 1604.

In: Recueil des voiages qui ont servi à l'établissement et aux progrès de la Compagnie des Indes Orientales, Formée dans les Provinces-Unies des Pais-Bas. Amsterdam, E. Roger, 1703. tome II. p. (419)–552. kl. 8vo. Daarop volgt blz. 552–558. Description de l'isle nommée la Grande Java, tirée de Jean-Isaac Pontanus.

Dit is de verzameling van R. A. Constantin de Renneville. De vertaling is getrouw naar den tekst van „Begin en Voortgangh".

In deze uitgave 2 uitsl. kopergravures: Baye de Matecalo en een kaartje van Zelon.

Van deze verzameling noemt Brunet, behalve bovengenoemde in 5 deelen, nog Amsterdam, 1716. 6 dln.
Amsterdam, 1725. 5 dln.
Rouen, 1725. 12 dln. kl. 8vo.
Amsterdam, 1754. 6 dln in 12.

De K. B. bezit daarvan de eerste uitgave en die van Rouen; in de laatste komt de reis van Spilbergen voor in deel IV p. 1–166. Met een uitsl. kopergravure voorst. Pointe de Galle.

Voyage de Georges Spilberg aux Indes Orientales.

In: Histoire générale des voyages, ou Nouvelle collection de toutes les relations de voyages par mer et terre, etc. (p. Prevost). Paris, Didot, 1750. Tome VIII, p. 269–288, 4to.

Hiervan verscheen een woordelijke herdruk: Nouvelle édition. La Haye, Pierre de Hondt, 1753. tome X, p. 317–339. 4to.

Bewerkt naar de Fransche vertaling van de Renneville.

Van beide uitgaven een ex. in de K. B.

Voor de Duitsche en Nederlandsche bewerkingen zie men onder die talen.

LIJST VAN
AANGEHAALDE WERKEN
EN
REGISTERS

LIJST VAN AANGEHAALDE WERKEN

BURGER JR., C. P. De droogte van de Jodin. 's-Grav. 1924. (Het Boek, XIII).

DAM, PIETER VAN, Beschryvinge van de O.-Indische Compagnie, uitg. door F. W. Stapel. Dl. II. 's-Grav. 1929.

DECKER, A. DE, L'Amiral Georges van Spilbergen et son temps. Brux. 1887. (Revue générale. XLV).

FRUIN, R., Verspreide geschriften. 's-Grav. 1901. Dl. III.

GRAEFE, F., Beiträge zur Geschichte der See-Expeditionen von 1606—1607. (Bijdr. Vad. Gesch. 1933, p. 201 vlg.).

HOBSON-JOBSON, Glossary of colloquial Anglo-Indian words. London, 1903.

HOUTMAN, FR. DE, Cort verhaal. (1598). Gouda 1880.

JONGE, J. K. J. DE, De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië. 's-Grav. 1862—64. Dl. I en II.

KERN, H. (Noot bij F. Bollingh, Oost-Indisch reisboek. Bijdragen Kon. Instituut T., L. en V.kunde 1913, blz. 380).

KERN, H., Itinerario van Jan Huygen van Linschoten. (Werken Linschoten-Vereeniging, II).

LINSCHOTEN, J. H. VAN, Beschryvinghe van de gantsche Custe van Guinea. (Zie Itinerario, 1596).

MAREES, P. DE, Beschryvinghe van de Gout-custe. Uitg. S. P. L'Honoré Naber. 1912. (Werken Linschoten Vereeniging, V).

MARKHAM, CL. M., The voyages of Sir James Lancaster to the East Indies etc. London, 1877. (Hackluyt Soc., LVI).

MOES, E. W., en C. P. BURGER JR., Amsterdamsche boekdrukkers en uitgevers in de 16e eeuw. Amst., 's-Grav. 1900—1915. 4 dln.

PLANCIUS, P., Wereldkaart 1592. 's-Grav. 1927. (Monumenta Cartographica, uitg. F. C. Wieder. II).

PYRARD, F., Voyage de F. P. de Laval, contenant sa navigation aux Indes Orientales etc. 3me édition . . . augmentée. Paris, S. Thiboust, 1619. 2 dln.

ROUFFAER, G. P., De Hindostansche oorsprong van het „negenvoudig" sultans-zegel van Atjeh. (Bijdragen Kon. Instituut T., L. en V.kunde 1906, blz. 377—379).

ROUFFAER, G. P. en H. H. JUYNBOLL, De batikkunst in Nederl.-Indië. Haarlem 1899, 1914. 2 dln.

ROUFFAER, G. P. en J. W. IJZERMAN, De eerste Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Dl. I—III. 's-Grav. 1915—1929. (Werken LinschotenVereeniging, VII, XXV, XXXII).

SMYTH, W. H., The sailor's word-book. London 1867.

SPILBERGEN, J. VAN, The East and West Indian Mirror &c. and the Australian Navigations of Jacob Le Maire, by J. A. J. de Villiers. London, 1906. (Hakluyt Soc., 2nd series XVIII).

STOPPELAAR, J. H. DE, Balthasar de Moucheron. 's-Grav. 1901.

TIELE, P. A., De Europeërs in den Maleischen Archipel, 4e rks VI, blz. 141—242. 's-Grav. 1877—1887. 9 afl. (Bijdragen Kon. Instituut T., L. en V.kunde).

VETH, P. J., Uit Oost en West. Arnhem, 1899.

VITRÉ, FR. M. DE, Description du premier voyage faict aux Indes Orientales etc. Paris, L. Sonnius. 1604.

WAP, J. J. F., Het gezantschap van den Sultan van Achin. 1862.

WICHMANN, A., Joris van Spilbergen, 1568—1620. (Tijdschrift Kon. Aardr. Genootschap 1908, 2e serie XXV, blz. 513 vlg.).

WIEDER, F. C., De reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Dl. I. 's-Grav. 1923. (Werken Linschoten Vereeniging, XXI).

IJZERMAN, J. W., Journaal van de reis naar Zuid-Amerika, door Hendrik Ottsen. 's-Grav. 1918. (Werken Linschoten Vereeniging, XVI).

IJZERMAN, J. W., De reis om de wereld door Olivier van Noort, 1598—1601. Dl. II. 's-Grav. 1927. (Werken Linschoten Vereeniging, XXVIII).

Zeekaart van de N.W.kust van Sumatra. Nr. G 20. uitg. Dep. van Marine. 1875.

REGISTERS

PERSONEN

ADRIAENSZ, Cornelis. XXXVIII.
AERTBRUGGE, Jan van den. XXII, XXVII.
ALĀ AD-DĪN RI' ĀJAT SJĀH. Sultan van Atjeh. XXIX, XXX, XXXI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XL, XLI, XLII, XLIII, XLVI, L, 75—79.
ALBERCKE, Mattheo. 55.
ANTHEUNISZ, Nikolaas. XXXVIII.
BACKER, Jasper de. XLVIII, 88.
BAERS, Guilliaem. 9.
BALTHASAR. XIX, XX, XXVII, LV.
BARDELIÈRE, De la. Zie: TROTET.
BASTIAENSZ, Cornelis. XXXVIII, XXXIX.
BICKER, Laurens. XXIII, XXXVIII, XL, 83.
BOTH, Pieter. XXXVII.
BOUDENS, Jacques. XXVI.
BRAND, William. 65.
BREEN, Joos van. XLVIII, XLIX, 16, 17, 87.
CAERDEN, Paulus van. XXXVII, XXXVIII, XXXIX.
CALES, Claes. XLIX, 52.
CATHARINA, Dona. 56, 63.
CLAESZ, Claes. XLIX, 31.
CLAESZ VAN ILPENDAM, Jacob. XLIV.
CLEERHAGEN, Julius. XXII, XXIII.
CORDES, De. XXIII.
CORERO, Simon. 60.
CORNELIA. Echtgenoote van Jacques van Spilbergen. XXI.
CORNELISZ, Pieter. Zie: JONGHERHELT.
CORNELISZ, Pieter. 81.
CORNELISZ, Rem. XLIX, 16.
COSTO MONTERO, Anthonio de. 51, 52.
COYMANS, Thomas. XXV, XXVI, XXVII, XXXI, 67.
CRIMMITS, Henric van. LII, LIII.
CROIX, Jacqueline de la. XXXIII.
DARMA. Koning van Kandy. 50, 54, 55.
DAUSTRIA, Don Ioan. Zie: FIMALA DERMA SURI ADA.
DAVIS, John. XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXVI, XLI, XLVII, 65.
DECKER, Hans den. XXXVII.
DERMUTS IANGADARE. Koning van Batticalao. XXXII, XXXV, 39—44, 52, 53, 61.
DIEDEN, Gertruid van. LII, LIII.

DIOS, Emmanuel. 46, 47, 51, 52, 58, 59, 60, 84, 86.
ELIZABETH. Koningin van Engeland. XL, XLI, 88.
EMANUEL, Don. 61.
ENGHELSZ, Abraham. XLIX, 7.
FIMALA DERMA SURI ADA. Keizer van Ceylon. XXVII, XXXV, XLVI, XLVIII, LI, LIV, LV, LVI, LVII, 42—64, 71, 73, 74, 75, 76, 84, 85, 86.
FORT, Guion le. Zie: LEFORT.
FORTADO, Don Andrea de. 69.
FRANSZ, Jan. 9.
GAMA, Vasco de. 25.
GENDOLFIE, Jan. 89.
GHEYN, Jac. de. LIII.
GONSAEL RODERIGOS. 43.
GRAVE, Phlips. 66, 67, 69.
GRENIER, Jan. XXXIX, XL.
GUIONLEFORT. Zie: LEFORT.
GUTLAET, Willem. XLIX, 80.
HAEFF, Hendrik ten. XXXVIII, XLIII.
HAGHEN, Willem van. 88.
HANS de Trompetter. Zie: REMPELL.
HARMANSZ, Heyndrick. 9.
HEEMSKERCK, Cornelis van. XXIII.
HEEMSKERCK, Jacob van. XXXIX, XLVI, XLVII, LIII, 82, 83, 87.
HEYBEKE, P. van. LIII.
HEYN, Piet. XVI.
HEYWARD, John. 65.
HOLSCHER, Karel. XXII.
HOUTEPEN. XLIX, 52.
HOUTMAN, Cornelis de. XXII, XXV, XXVI—XXXII, XXXIV, XXXVI, XXXVIII, XLI, 19, 67.
HOUTMAN, Frederik de. XXII, XXV, XXVI—XXXII, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, 67.
IACOBMO, Christiaen. 58.
JANSZ, Cornelis. XLIX, 33.
JANSZ, Lucas. 67, 75.
JANSZ, Pieter. XLIX, 31.
JANSZ, Reynier. 84.
JANSZ, Steven. XXIII.
JANSZ, Willem. XXXII, XLIX, 6, 10, 16, 17.
JANSZ SOET. Zie: SOET.
JANSZ VENNIP. Zie: VENNIP.
JOAN VAN OOSTENDE. XLIX, 33.
JOLIJT, Cornelis. 67.
JONGHERHELT, Pieter Cornelisz. XXXII, XXXV, XLIX, L, 4, 8, 44, 47, 76.
KATHARINA, twee dochters van Van Spilbergen met denzelfden naam. LIII.
KEERING, Hans. L, 38.
KIRSAEY, Thomas. L, 87.
LANCASTER, James. XXXVI, XL, XLI, XLII, XLIII, XLVI, LII, 65, 66, 68, 69, 70, 72.
LEFORT, Guion. XXVI, XXXI, XXXII, XLI, XLIV, L, LI, 3—10, 12, 16, 19, 30, 31, 32, 43, 52, 67, 68, 76.
LEROY, Gerard. XXXVIII, XL, 83.
LINSCHOTEN, Jan Huyghen van. XXV, XXXIV, 25, 60.
LODEWYKSZ, Willem. XXII, XXIII, XXIV.
LOO, Adriaan van. XXIII.
LOPES DE SOSA, Petro. 56, 57, 58.
LOUIS, Don, Prince de Set Corles. 61.
MAES, Jan. L, 81.
MAHU. XXIII.
MARA RAGU, Koning van Ceylon. 54.

MARTSBERGER, Erasmus. XXXV, XLIV, L, LI, 29, 50, 64, 76, 85.
MATSBERGER. Zie: MARTSBERGER.
MAURITS, Prins. XXIV, XXVII, XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, 47, 49, 50, 67, 74.
MEEBAEL. Claes Symonsz. XLV, 76.
MEERMAN, Jan. LI, 86.
MELCHIOR. 43.
MERTMAN. LIV, 28, 29, 30, 32, 33.
MERTSEN, Jan. 67.
MICHIELSZ, Gillis. 79.
MIDDLETON, Henry. XL.
MIDDLETON, John. XL, XLI, XLII, 65, 66, 68, 69, 70.
MOUCHERON, Balthazar de. XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXXII, XXXIII, XXXVIII, XLIII, XLVII, 8, 11, 21, 67.
MOUCHERON, Cornelis de. XXII, XXIII.
NECK, Van. XXXIV, XXXVII.
NOORT, Olivier van. XXIII, XLIV.
NUNES, Simão. XXX.
OOSTENDE, Joan van. Zie: JOAN VAN OOSTENDE.
OVEDO, Don Ieronimo des. 57—60.
PAUWELSZ, Jan. 82.
PERERRO, Ian. 58.
PHILIPS, Hertoch. LI, 52, 74.
PIETERSEN, Claes. Zie: PIETERSZ, Claes.
PIETERSZ, Claes. 67, 75.
PIETERSZ, Jacob. XLV, 76.
POLO, Marco. 74.
POUWELSZ, Hendrick. LI, 88.
PRIMERO, Albert. 58.
RAGU. Zie: MARA RAGU.
RAY, Jacques van. 84.
REBECCA. 43.
REMPELL, Hans. XXXV, LI, 29, 50.
ROBERT, de timmerman. LI, 38.
ROY, Gerard le. Zie: LEROY.
SCHOT, 81.
SMIT, Mattheus. LI, 16, 17.
SOET, Pieter Jansz. 84.
SOSA COTTIN, Emanuel. 55.
SPECX, Cornelis. XLVI, XLVIII, LI, LII, 5, 10, 16, 17, 20, 32, 35, 65, 66, 68, 77, 78, 79.
SPILBERCH, Bartholomeus. 9.
SPILBERGEN, Bartholomeus van. XXI.
SPILBERGEN, Jacques van. XXI.
SPILBERGEN, Joris van. LII, LIII.
STARKEY, William. XLVI, 81.
STERCKER. Zie: STARKEY.
STEYL, Jurien. LII, 27.
STOCKMANS, Pieter. XXII, XXVI.
STRIJBOS. XXIII.
SYMONSZ MEEBAEL. Zie: MEEBAEL.
TONNEMAN, Hans Huybrecht. XXXVIII.
TROTET, Michel —, Sieur de la Bardelière. XXXIV, XXXVI, XLI, XLIII, LII, 19, 66, 72.
VALEE, Arnout de. 86.
VEEN, Adriaen. XXVII.
VENNIP, Cornelis Jansz. XIX, XXIV, XXXIV, XXXV, LIII, LIV, 82.
VICENTE, Affonso. XXIX, XXX.
VITRÉ, François Martin de. 19.
VOGEL, Lodewijk. LIV, 27.
VOGELAER, Melchior de. XLV, 76.
WAERWIJCK. Zie: WARWIJCK.

WARWIJCK, Wijbrand van. XLIII, XLIV, XLV, XLVI, XLVII, 75, 76, 81, 82, 86, 87.
WEERT, Sebald de. XLIII, XLIV, XLV, XLVI, XLVII, 75, 76—80, 81, 84, 85.
WEES, Dirk van. 8, 9.
WILKENS, Jacob. XXXVII.
WILLEKENS, Wouter. XXXIV, 19.
WOUTERSZ, Hans. LIV, 28, 29, 30, 32, 33, 34.

ABROLHOS. XXVIII.
ACHIEN. Zie: ATJEH.
AGUADO SALDAMO. Zie: SALDANHA BAAI.
AIALLE (op Ceylon). 65.
ALDEA DE MORE (op Ceylon). 65.
ALICAN (op Ceylon). 65.
ALTONNOR (op Ceylon). 65.
AMSTERDAM. XLV.
ANGASIZA (een der Comoren Eil.en). 35.
ANGOCHE. 25.
ANGOVAN. Zie: ANJOUAN.
ANJOUAN (een der Comoren Eil.en). XXIX, XXXIV, XXXVIII, 28, 30, 35, 36, 37, 90.
ANNABON. Zie: ANNOBÓM.
ANNOBÓM. XXXIII, LI, 5, 6, 7, 9, 20.
ANTWERPEN. XXI, L, 38, 75.
ASCENSION. 88.
ATJEH. XIX, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXIX—XXXII, XXXV, XXXVI—XLVII, L, LII, 10, 53, 65, 66, 67, 68, 71, 72—79, 81, 83.
ATJEH-RIVIER. XXIX, XLIII, XLVIII, LI, 74.
ST. AUGUSTIJN BAAI (bij Madagascar). XXIX, 43.
AZOREN. LI.
BAAI VAN ATJEH. XXXVI, XXXIX.
BALAMBANGAN. XXIV.
BALI. LVII.
BALLENE (op Ceylon). 56, 58, 59, 65.
BANTAM. XIX, XXIV, XXV, XXVI, XXXVII, XLV, XLVI, XLVII, L, LIV, 80—86, 87, 88.
BASSAS DA INDIA (in Straat Mozambique). 22, 26, 90.
BATTICALAO. XXXII, XXXV, XXXVI, XLIV, XLVI, LIV, LVI, 38—45, 48, 52, 53, 61, 62, 63, 65, 71, 75, 76, 83, 84, 85, 86, 90.
BAYZOS DE IUDEA. Zie: BASSAS DA INDIA.
BELLINGAN (op Ceylon). 65.
BERGEN OP ZOOM. LII, LIII.
BINTENNA. XXXV, LVI, 44, 45, 46, 53, 61, 65, 84.
BOCHT VAN CAMBAYA. XXIV, 24.
BOCHT VAN GUINEE. XXII, XXXII, 5.
BOMBAY. 31.
BOULEY. Zie: CORISCO, Klein.
BRAZILIË. XXIV, 6.
BRITSCH-INDIË. LVI, LVII.
CAEP DAGUILLAS. 90.
CALAIS. 1.
CALICUT. 75.
CALÚTRE (op Ceylon). 65.
CAMBAY. Zie: CAMBAYA.

CAMBAYA (Stad Britsch Indië). XXIV, XXXIX, 31, 71.
CAMP-VERE. Zie: VEERE.
CANARISCHE EILANDEN. XXVIII, 2.
CANDY. Zie: KANDY.
CAPELLE DE FRERRO. 38.
CAPO. Zie ook: KAAP, CAEP.
CAPO DE BAYZOS. Zie: KAAP GRAND BASSA.
CAPO DE BIE. 3.
CAPO BLANCO (Guinee). 2.
CAPO DE BON ESPERANCE. Zie: KAAP DE GOEDE HOOP.
CAPO DE CAMORIN. Zie: KAAP COMORIN.
CAPO S. MARIA (Z. Pt. van Madagascar). 10, 21.
CAPO DE MONTES. Zie: KAAP MOUNT.
CAPO DES PALMES. Zie: KAAP PALMAS.
CAPO VERDO. Zie: KAAP VERD.
CAPOLOPES GONZALUES. Zie: KAAP DE LOPO GONÇALVES.
CARIWA-KANAAL. XXIX.
CESTOS RIVIER (Guinee). 5.
CEYLON. XIX, XXV, XXVI, XXXII, XXXIII, XXXVI, XLIV, XLVI, XLVII, XLVIII, L, LIII, LIV, LV, LVI, 38—65, 71, 75, 80, 81, 83, 84, 85, 90.
CHINA. XLV, 71, 82, 83, 87.
COCHIN (Voor-Indië). XXXIV, 38.
COLOMBO. XXV, 54, 55, 57, 58, 59, 61, 65, 85.
COMERAS. Zie: COMOREN-EILANDEN.
COMOREN-EILANDEN (W. van de N. Pt. van Madagascar). XXXIII, XXXIV, 10, 11, 16, 21, 25, 26, 27, 35, 65, 90.
COMOSA. Zie: COMOREN EILANDEN.
CORISCO, Groot (Eil. aan de kust van Spaansch Guinee). XXII, XXXIII, XLVIII, LI, 8, 9.
CORISCO, Klein (Eil. aan de kust van Spaansch Guinee). XXII, XXXIII, XLVIII, XLIX, L, 8.
CORMANDÈL. XL, 51.
CUBELY (Eil.). 90.
DARRY. Zie: POELOE DJARA.
DARTMOUTH. XXXVI, XL, 1.
DASSEN EILAND. XXXIII, 13—15, 16, 17, 19.
DELFT. XIX.
DIEPPE. 2.
DIVELY (op Ceylon). 65.
DJARRA. Zie: POELOE DJARA.
DJOHORE (Z. Pt. Malaka). XXX, 68, 83.
DONDOURE (op Ceylon). 65.
DORTMUYDEN. Zie: DARTMOUTH.
DOVER. 1.
DOVO POELO. Zie: POELOE DOEA.
EILANDJES VAN DE MOUCHERON. Zie: CORISCO, Groot en Klein.
ENKHUIZEN. XIX, XLV, LIII, LIV, 82.
FERNANDO NORONHA. XXVIII.
FORMOSA. 90.
GANIATTANY (op Ceylon). 65.
GIBRALTAR. LII.
'T GILAU (op Ceylon). 65.
GOA (Voor-Indië). XXX, 55, 56, 58, 59, 85.
GOEREE (Eil. Z.O. van Kaap Verd). XXXII, 2.
GOMERSPOEL. Zie: KLAPPA.
GOMESPOLA. Zie: KLAPPA.
GOUDA. XXVII.
GOUDKUST (Guinee). XXIII, XXXII, 9.

GOUSARATTE. 71, 75.
GOUSERAT. Zie: GOUSARATTE.
GREINKUST. Zie: LIBERIA.
GROVABELY (op Ceylon). 65.
GROVENELLE (op Ceylon). 65.
GUINEE. XXI, XXV, 4, 5, 6, 8.
HALPILANA (op Ceylon). 65.
HAVANA. XLVII.
S. HELENA. XLVIII, 83, 88.
S. HELENA BAAI. XXVIII, XXXIII, 12, 16.
IORE, Iorre. Zie: DJOHORE.
IOVAN. Zie: ANJOUAN.
ISLA DE CORNELIA. Zie: ROBBEN EILAND.
ISLA D'ELIZABETH. Zie: DASSEN EILAND.
ISLA DE GERRE. Zie: POELOE Djara.
ISLA DAS VACCAS. XXV, 10, 21.
ISLA DE VACQUES. Zie: ISLA DAS VACCAS.
ISLES D'ANGORAS (O. kust Afrika). 25.
ISLO DE MEYO (een der Kaap Verdische Eil.en). 88.
IUAN MANORA (Eil. beW. Madagascar). 26.
IUAN DE NOVA (Eil. beW. Madagascar). 26, 90.
JAPAN. XXXIV, 19, 59, 87.
JAVA. 81.
S. JORGE DA MINA, Kasteel. XXII.
KAAP. Zie ook: CAPO, CAEP.
KAAP AGULHAS. 87.
KAAP COMORIN (Z. Pt. van Voor-Indië). XXXIV, 38, 90.
KAAP DONORA. XXXIV.
KAAP DE GOEDE HOOP. XXII, XXVIII, XXIX, XLV, 6, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 43, 75, 87, 88, 90.
KAAP GRAND BASSA (N. van Cestos rivier). 5.
KAAP LOPEZ: Zie: KAAP DE LOPO GONÇALVES.
KAAP DE LOPO GONÇALVES. XXIII, 9.
KAAP MOUNT (bij de grens tusschen Sierra Leona en Liberia). 5.
KAAP PALMAS (op de kust van Guinee). 6.
KAAP VERD. XXXII, 2, 3, 4.
KAAP VERDISCHE EILANDEN. XXVIII, 4.
KANDY. XIX, XLIV, L, LI, LIV, LVI, 42—65, 71, 74, 75, 76, 84, 85, 86.
KEDAH (op Malaka). XLII, 68, 72.
KLAPPA (Eil. W. van Atjehhoofd). 74, 80.
LANDS END. 89.
LAURENZO. Zie: MADAGASCAR.
LIBERIA. XXIII, XXXII.
LIMPOPO (Riv.). 24.
LISBONA. Zie: LISSABON.
LISSABON. 6.
LIXS. Zie: RIVIER VAN LISSABON.
LONDEN. 66, 72.
LOPO D'AGUILLOS (beO. Kp. de Goede Hoop). 87.
LUBECK. 88.
MACAO (Eil. kust Z. China). XLVI, 83.
MACAU. Zie: MACAO.
MADAGASCAR. XXIX, XXXIV, 10, 16, 20, 21, 22, 26, 31, 43, 90.
MADERA (Eil.). 1.
MADRAS. 66.
MAELDIUES. Zie: MALEDIVEN.
MAGOTTE. Zie: MAYOTTA.
MALABAR (Voor-Indië). 38, 51, 90.

MALAKA. XXIX, XXX, XL, XLII, XLVI, 56, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 79, 80, 81, 83.
MALEDIVEN. XXIX, XXXIV, XLI, 66.
MALEVAENO (op Ceylon). 65.
MALINDI (O. kust Afrika). 31, 38.
S. MALO. XLI, 19, 20, 43, 66.
MANICE (Riv. O. Afrika). 24, 25.
MANIERATUATE (op Ceylon). 65.
MANNAR (op Ceylon). 54, 56, 65.
MATAPPETY (op Ceylon). 65.
MATECALO. Zie: BATTICALAO.
MATÚRE (op Ceylon). 65.
MAURITIUS. 88.
MAURITIUS BAAI. Zie: ST. AUGUSTIJN BAAI.
MAYOTTA (een der Comoren Eil.en). XXIX. 10, 11, 28, 30, 31, 35, 36, 37.
MEDAGOS DE AURO. Zie: MEDAÕS DE AREA.
MEDAÕS DE AREA. 10, 21.
MELINDE. Zie: MALINDI.
S. MICHAEL (een der Azoren). 88.
MIDDELBURG. XXI, XXIV.
MOHELLI (een der Comoren Eil.en). XXXIV, XLIX, L, LI, LII, LIV, 27—37, 90.
MOLUKKEN. XLV, 69.
MONOMOTAPA. (Afrika beZ. de linie). XXIV, XXXIII, 10, 11, 21, 25.
MONOPOTAPPE. Zie: MONOMOTAPA.
MOULOUCA. Zie: MOLUKKEN.
MOURDOU (Dorp Z. van Quelimana). 23.
MULALY. Zie: MOHELLI.
NATAL (Z. Afrika). 20, 21, 90.
NEGAPATNAM. XXXII.
NEGOMBO (op Ceylon). 65.
NEGURITTY (op Ceylon). 65.
NICOUBARS. Zie: NIKOBAREN.
NIEUWPOORT. XXXV, 49.
NIKOBAREN. XXXII, XLIII, 72, 73.
S. NIKOLAAS. XXVIII.
NILUS. Zie: NIJL.
NILVAELE (op Ceylon). 65.
NJASSA MEER. 24.
NIJL. 25.
ONCATTOTY (op Ceylon). 65.
PADANG. 80.
PADUWA (Eil.). 90.
PALMA (Canarische Eil.en). 2.
PATANI (O.kust Malaka). 71.
PATTANIA. Zie: PATANI.
PEDIER. Zie: PEDIR.
PEDIR. XXX, XXXI, XXXVII, 67.
PENANG. XLII, 68.
PHILIPPIJNEN. 71.
PICQUE. Zie: TENERIFFE.
PIERIAMAN. Zie: PRIAMAN.
PLEYMUYEN. Zie: PLYMOUTH.
PLYMOUTH. 1.
POELO PINJAN. Zie: POELOE PANDJANG.
POELOE BOEROE. XXIX.
POELOE DJARA. 68, 70, 71.
POELOE DOEA. 81.
POELOE GOMEZ. Zie: KLAPPA.
POELOE PANDJANG. 87.
POELOE PINANG. Zie: PENANG.
POELOE WEIJ. XXIX, 80.
POINT DE GALLE. Zie: PUNTO GALE.
POINTE PREMIRA. 90.
PORTO SANTO (N.O. van Madera). XXVIII, 1.
PORTUDAL (O. van Eil. Goeree). XXXII, XLIX, 2, 3, 4, 5.
POULO PUNAON. Zie: PENANG.
POULOWAY. Zie: POELOE WEIJ.

PRIAMAN (Eil. beN. Padang). XL, XLI, 80.
PRIMERAS EILANDEN (O.kust Afrika). 24, 25, 27, 90.
PRINCIPE. XXII, XXIII.
PUNTO GALE. XLVI, 38, 63, 64, 65, 85, 90.
PUORTO DAELE. Zie: PORTUDAL.
PUORTO SANTO. Zie: PORTO SANTO.
PUTALON (op Ceylon). 65.
QUAMA (Nke tak van de Zambesi Riv.). LIV, 23, 24, 25, 27, 90.
QUEDAH. Zie: KEDAH.
QUELIMANA (bij de monding van de Quama Riv.). 23, 24, 25.
REFRISCO. Zie: RUFISQUE.
RIO BON SENAY. Zie: QUAMA.
RIO DE GAMBY. 2.
RIO DE IACQUELINA. Zie: RIVIER VAN KAAPSTAD.
RIO DE ZESTO. Zie: CESTOS RIVIER.
RIVIER VAN KAAPSTAD. XXXIII, 18.
RIVIER VAN LISSABON. 83.
ROBBEN EILAND. XXXIII, 15, 16, 19, 90.
ROSTICK. 1.
ROTTERDAM. LI, 74.
RUFISQUE (tegenover Eil. Goeree op den vasten wal). XXXII, L, 2, 3, 4.
SABI RIVIER. 24.
SAFFALA. Zie: SOFALA.
SALAMANGA. XXX.
SALDANHA BAAI. Zie: TAFELBAAI.
SCILLY EILANDEN. 89.
SEBESI (Eil. in Straat Soenda). 80.
SETAVACCA (op Ceylon). 54, 65.
SHOIRE RIVIER. 24.
SLUIS. XLVII.
SOENDA. 69.
SOFALA (O. Afrika). XXV, XXXIII, 22, 24, 43, 90.
SORLINGERS. Zie: SCILLY EILANDEN.
STRAAT MAGALHÃES. 71.
STRAAT MALAKA. XXVI, XL, XLI, 66, 68, 72, 80.
STRAAT MOZAMBIQUE (tusschen Madagascar en Afrika). 22.
STRAAT SINGAPOERA. XLVI.
STRAAT SOENDA. XXVI, 80, 87.
SUMATRA, 53, 65, 72, 80, 87.
SUNDAY. Zie: STRAAT SOENDA.
TAFELBAAI. XXVIII, XXXIII, 13, 15, 18, 19.
TAFELBERG. 15.
TANNADAR (op Ceylon). 65.
TANSALIER (op Ceylon). 65.
TENASSERIM. XXXI.
TENERIFFE. 2.
TERRA ALTA. 90.
TEXEL. XXXVII.
S. THOMAS. Zie: S. TOMÉ.
S. THOMÉ (Eil. in Bocht van Guinee). XXII, XXXII, XXXIII, 5, 7.
TICOS. Zie: TIKOE.
TIERRA DE NATALO. Zie: NATAL.
TIKOE (Eil. beN. Padang). XL, 80.
S. TOMÉ (Eil. kust van Cormandel). XL, XLI, XLVI, 66, 68, 69, 79, 82, 83.
TORBAY. XXVII.
TRANQUERO GRANDO (op Ceylon). 65.
TRICONOMALE. XXXV, 45, 61, 65.
TRINCOLY (op Ceylon). 65.
TRINIDAD. Zie: ASCENSION.
TRINQUAMALA. Zie: TRICONOMALE.

VEERE. XIX, XXI, XXXII, XLVI, 1.
VEGAMME (op Ceylon). 65.
VELEBE (op Ceylon). 65.
VENDRO (op Ceylon). 65.
VERBERIN (op Ceylon). 65.
VIADO (op Ceylon). 65.
VINTANE. Zie: BINTENNA.
VLISSINGEN. XIX, XXI, XXXII, XLVII, XLIX, 47, 89.
S. WAR. 1.
WEST-INDIË. 71.
IJSZEE, Noordelijke. XXI, XXII.
ZAGIRE (Meer O.kust Afrika). 25.
ZAMBESI (Riv. O. Afrika). 23, 24.
ZEEBURG, Fort. XXI.
ZEELAND, Faktory. XXXIX.
ZOUTE EILANDEN. Zie: KAAP VERDISCHE EILANDEN.

SCHEPEN

ALKMAAR. 82.
ASCENSION. 65, 66, 67, 69.
S. CATHARINA. XLVI, 82, 83.
CORBIN. XXXIV, XLI, 19.
CROISSANT. XXXIV, XLI, 19.
DERGOES. Zie: GOES, Der.
DRAGON, Red. 65.
EENDRACHT. 86, 87, 88.
ERASMUS. 82.
GOES, Der. XLIII, XLVII, 75, 84, 85.
GUEST. 65.
HECTOR. XLII, 65, 68.
HOLLANDIA. XLV, 76.
JAGER. 88.
LAM. XIX, XXXII, XXXV, XXXVI, XLII, XLVI, XLVII —LII, 1, 10, 15, 31, 65, 69, 71, 83, 84, 88.
LANGEBERQUE. XXXVIII, XXXIX.
LEEUW. XXII, XXV, XXVI—XXXII, XLVII, 67.
LEEUW, Witte. XLVI, 82.
LEEUW, Zwarte. XXXIX.
LEEUWIN. XXII, XXV, XXVI —XXXII, XLVII, 67.
MAAGD VAN ENKHUIZEN. 86, 87, 88.
MAURITIUS. 86.
MIDDELBURG. XXXVIII.
MOORINNE. XXIII.
MORIAEN. XXIII.
NASSAU. 82.
RAM. XIX, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXV, XL, XLII, XLIV, XLV, XLVII—LII, 1, 10, 43, 51, 52, 68, 72, 74, 76, 77, 78.
ROTTERDAM. 86.
SCHAAP. XIX, XXXII, XL, XLII, XLV, XLVII—LIV, 1, 11, 68, 78, 88.
SENHORA DEL ROSARIO, Nuestra. XXIV.
SPHERAMONDA. XLVIII, 8, 9.
STER. XLV, 76.
SUSAN. XL, 65.
TUIN, Hollandsche. XLV, 76.
VLISSINGEN. XLIII, 75.
WERELD, Gouden. XXIII.
WERELD, Zilveren. XXIII.
ZEELANDIA. XXXVIII, XXXIX.
ZIERIKZEE. XLIII, XLV, 75, 76, 77.
ZON. XXXVIII.

AANVULLINGEN

p. 37, regel 1 v. o. achter „helder" een noot als volgt:

*) Volgens het Wdbk. der Ned. Taal beduidt Helder een muntstuk, dat in een ouderen vorm bekend staat als Heller.

p. 52 regel 3 v. o. achter „wisten" een noot als volgt:

*) Te weten: dat hij het kanon niet wel uitwischte (uitveegde) door middel van den daartoe bestemden wisscher.

Plaats	Aankomst	Vertrek
Reis van 1601—1604		
Veere	—	5 Mei '01
bij Madeira	29 Mei '01	—
K. Verde en omgeving	10 Jun. '01	20 Jun. '01
Annabon en id.	26 Jul. '01	30 Aug. '01
Tafelbaai en id.	15 Nov. '01	1 Jan. '02
Sofala	1 Feb. '02	4 Feb. '02
De Comoren	17 Feb. '02	12 Apr. '02
Ceylon	30 Mei '02	3 Sep. '02
Atjeh en omgev.	16 Sep. '02	3 Apr. '03
Bantam	27 Apr. '03	30 Aug. '03
bij K. de Goede Hoop	8 Nov. '03	—
St. Helena	26 Nov. '03	29 Dec. '03
bij K. Verdische E[e].	30 Jan. '04	—
Scilly E[e].	16 Mrt. '04	20 Mrt. '04
Vlissingen	24 Mrt. '04	—

Behoort bij: Werken uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging. Deel

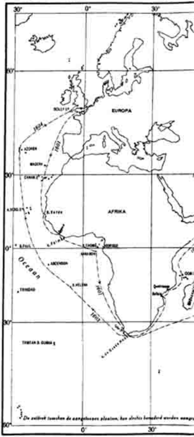

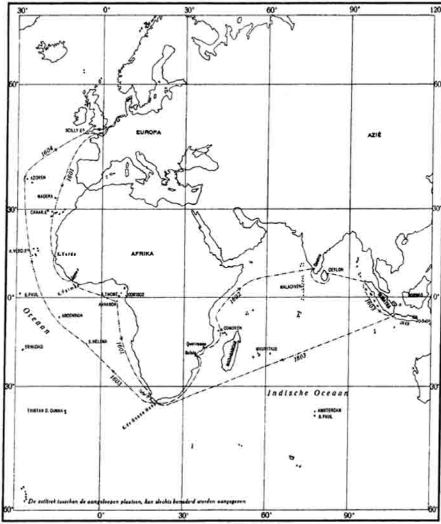

30°
0°
30°
60°
90°
120°
60°
30°
0°
30°
60°
EUROPA
AZIË
AFRIKA
SCILLY E.
1604
1601
AZOREN
MADERA
CANAR. E.
K. VERDE E.
C. Verde
S. PAUL
S. THOMÉ
CORISCO
ANNABON
ASCENSION
S. HELENA
TRINIDAD
TRISTAN D. CUNHA
Oceaan
1601
1603
1602
COMOREN
MAURITIUS
MALADIVEN
CEYLON
1603
JAVA
Indische Oceaan
AMSTERDAM
S. PAUL
De zeiltrek tusschen de aangeloopen plaatsen, kan slechts benaderd worden aangegeven

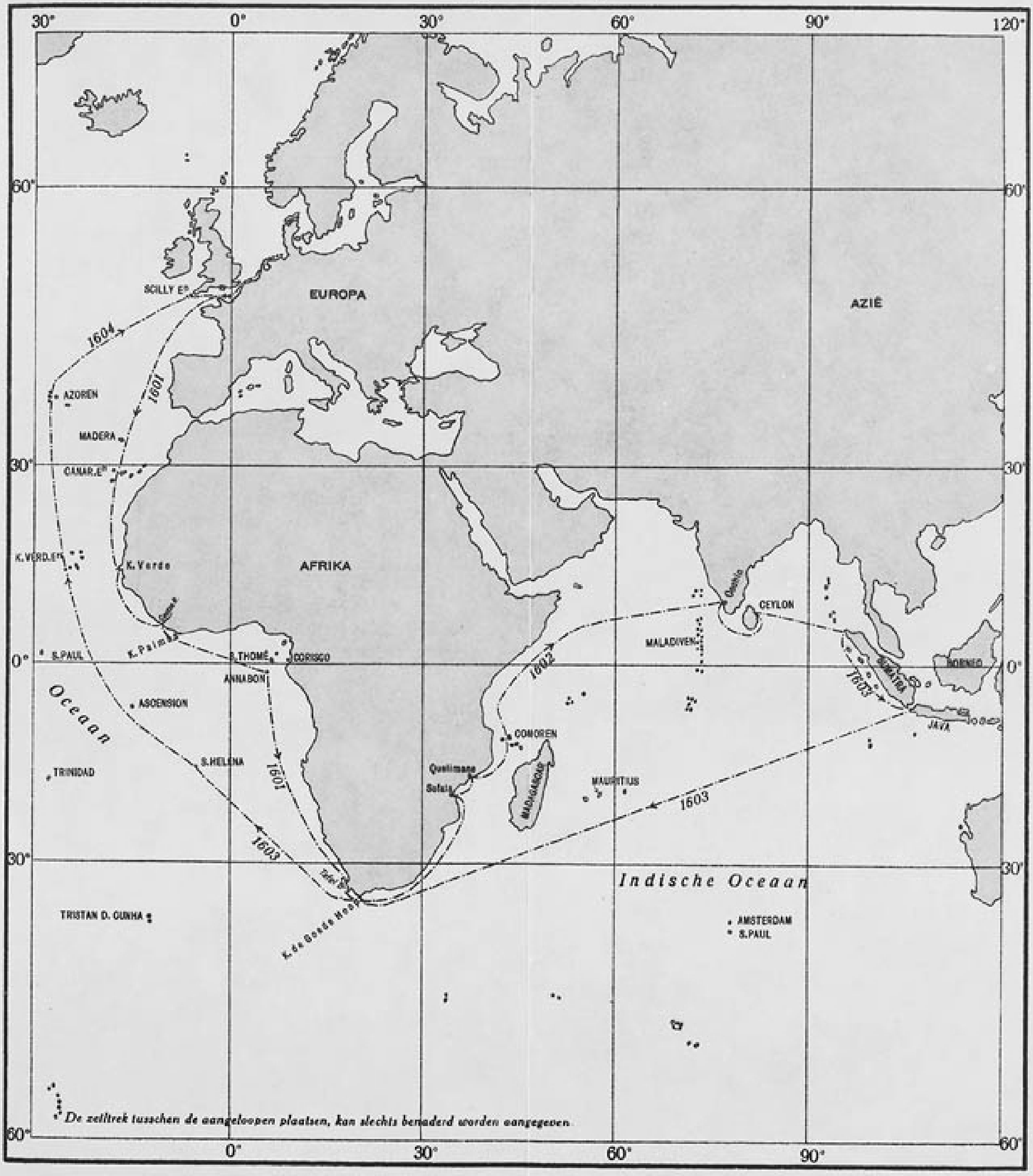
EUROPA
AZIË
AFRIKA
SCILLY E^D
AZOREN
MADERA
CANAR.E^N
K. VERDE E^N
K. Verde
K. Palmas
S. PAUL
S. THOMÉ
CORISCO
ANNABON
ASCENSION
S. HELENA
TRINIDAD
TRISTAN D. CUNHA
Oceaan
1604
1601
1602
1603
Quelimane
Sofala
COMOREN
MADAGASCAR
MAURITIUS
MALADIVEN
CEYLON
SUMATRA
BORNEO
JAVA
Indische Oceaan
AMSTERDAM
S. PAUL
K. de Goede Hoop
De zeiltrek tusschen de aangeloopen plaatsen, kan slechts benaderd worden aangegeven
30°
0°
30°
60°
90°
120°
60°
30°
0°
30°
60°